

אשרי האיש – פנינים והארות מכל

הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו' רבי יודן אומר: המזמור הזה משבח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי

אם בתורת" (ביאורים שפתח ב"סור מרע" ומסיים ב"עשה טוב", וכדומה)

נקדים במה שכתב רב יבי מגדולי החסידות:

מבואר, שלצים הם המתבטלים מדברי תורה, אם כן "ובמושב לצים לא ישב" זה כבר "עשה טוב", שהפורש מהם הוא מי שעוסק בתורה. (ראה מקור דבריו, וראה אבות פ"ג מ"ב)

למעשה לפי הפירושים השונים בדברי המשנה במשנה (אבות פ"ג מ"ב) נבין כמה אפשרויות נוספות בביאור סמיכות "ובמושב לצים לא ישב" ל"כי אם בתורת ה' חפצו", כמו לדברי הרמב"ם: "לפי שבתורת ה' חפצו לכן לא ישב במושב לצים אמר אין בו תורת ה'".

וכבר במלות "אשרי האיש" שבתחילת המזמור נרמז סור מרע ועשה טוב:

מכר בספרים¹. "אשרי" ראשי תיבות א'והי' י' ש'נאו ר'ע' (תהלים ע"ז), לאהוב את הטוב ולשמוע את הרע. ובאוצר החיים² מסיים: ואז נקרא 'איש', לכן נאמר 'אשרי האיש'.

פתח בסור מרע ומסיים בעשה טוב כי זהו סדר הדברים בדרך כלל:

הסיבה שהקדים את חלק "סור מרע" כי האדם הרגיל מנערותו בדרך תאוות העולם הזה, ועמם הוא גדל, וכשעומד על דעתו ולומד להבחין בין טוב לרע אז ראשית עליו לסור מעצמתם של הרשעים שבחורים בדרך זו. [ד"ק]

פתח בסור מרע ומסיים בעשה טוב לומר שלא די בסור מרע:

אשרי האיש אשר לא הלך לטריטאות וכו', שמה יאמר אדם וכו' אלך ואתגרה בשינה³ תלמוד לומר ובתורתו ייגה יומם ולילה⁴. [גמרא ע"ז יח, ב – דרש רבי שמעון בן פזי]⁵ אם רק סר מהרע ולא השלים את תפקידו לעשות מעשים הטובים, עדיין אינו ראוי לשבח המיוחד (ש"אשר" הוא לשון "שבח"). [ד"ק]

לדברי הרד"ק הנ"ל "אשרי האיש" פירושו "תהילתו של איש" כדברי רש"י. ובהמשך דבריו: וכן אמר סור מרע ועשה טוב – סור מרע על מנת לעשות טוב. וזאת כפי שמשמע מדברי שו"ת בע"ז יח, ב.

אף מפרשים נוספים כתבו בסגנון דומה, שאין את מעלת "אשרי" למי שאין לו את שני החלקים, סור מרע ועשה טוב. וזה לשון האבן יחיאל: כי המשורר העירנו בספר זה על איש החפץ חיים נצחיים בעוה"ב ואוהב באורך ימים בעוה"ז לראות בטובו צריך שני תנאים, הא' לטור מהרע, והב' לעשות טוב. וראה גם ר"י יעבץ הדורש ומה שהעתיק מדברי הרביון יונה. וזה לשון ספר "צידה לדרך" מחור' תימן, פרשת חקת: "מי שרק סר מרע 'ודאי מפל לגיהנום, מפני שאינו עוסק במצוות'.

¹ ברכת אברהם, האדמו"ר ר"א וינגר מסלונים, שביעי של פסח, ד"ה יוצא; ובכמה מקומות שם; הרמז עצמו גם בלחם רבי, רמ"ח ס"ג לויט-אדאמבונים, אב"ד קליווארדין, קבלת שבת, אלתו; וכן בספרים: "זהו ציון לגבי תהלים צז"; רב"פ רבינוביץ, תהלים א, מדפס בתוך "זרע ברוך"; ² ראה אהל יעקב (מתורת המגיד מדובנא, בעריכת רא"ב פלאהם, קדושים עמ' רה) שעל ידי שישן מעביר מלבם ומבטל את הטריטאות. וראה עוד דרכים בספרים שהיה מקום לומר שישן כי מי יודע אם יהיה ער שמה ילדכם השטן ולכן השמיעם שעל ידי תורה יצא, וכן שלולי התורה לא יוכל להנצל לגמרי. ונתבאר באריכות במאמרים על דברי הגמרא "אלך ואתגרה בשינה" בע"ז יח, ב. ובמדרש שוחר טוב מובאת דרשה זו בלשון אחרת: "טיל לא יעשה לא טובה ולא רעה אלא ישים יד לפה וכו'". ³ וכן נאמר שם י"ב מפסוק סור מרע וכו' ע"ש (ועיין עיון יעקב). וראה דברי הרד"ק ועוד שמבארים ש"אשרי" לא נאמר על מי שרק סר מהרע, וב"בית מועד" (רא"י זלניק, שער א, אות ד) הבין כך בכונת הגמרא, שהכוונה שלא נאמר "אשרי" אלא על מי שגם עושה טוב.

באהלה של תורה / הרב יהודה

אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת

מיר ירושלים

"מיתת צדיקים מכפרת על הדור" או

"מפני הרעה נאסף הצדיק"?

ותמת שם מרע ותקבר שם (כ, א)

למה נסמכה מיתת מרים לפרה אדומה

[א] חז"ל אומרים (מו"ק כח, א; ומובא ברש"י כאן): "אמר רב אמי, למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה? לומר לך מה פרה אדומה מכפרת אף מיתתן של צדיקים מכפרת". ויש להקשות ממה שנאמר בבבאי ישעיה (מ, א) "הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין פי מפני הרעה נאסף הצדיק", ופרש"י: "הצדיק אבד ואין איש שם על לב" - למה נסתלק. "באין מבין" - אין בנותרים מבין מה ראה הקב"ה לסלקו. "כי מפני הרעה" - העתידה לבא אל הדור נאסף הצדיק".

היה מבואר מדברי חז"ל הללו, שפטירת הצדיק מעידה על איה מאורע קשה שהולך להיות, ובכדי שלא יראה הצדיק את הצרה העתידה לקחו הקב"ה מעמנו. ואילו בדברי חז"ל הנ"ל (גמ' במו"ק) מבואר שמיתת הצדיק היא כקרבן ציבור המכפר על הציבור – ולפי"א אדרבה מיתתו אמורה לגרום למנוע את הצרה המתקרבת לבוא עולם. ואיך אוחזים אנו את התבל משני צדדי.

עוד יש לדקדק, שבשעיה נאמר: "מפני הרעה נאסף הצדיק", ואילו במו"ק אמרו "מיתתן של צדיקים מכפרת". ועמד על כך הגאון רבי שמריהו יוסף קרליץ זצ"ל (אביו של

החזו"א) בדברי הספד שנשא על חמיו הג"ר שאול קצנלבוגן זצ"ל (מובא בקונטרס "גבעת שאול"), ודבריו הקדושים נתנים את המבט האמיתי בפטירת אדם גדול.

שקולה מיתת צדיקים "כשריפת בית המקדש או ייתור" משריפת בית המקדש?

[ב] ונקדים בסתירה המפתיעה אשר הקשה שם (אשר כעת עם תחילת חודש תמוז חסרת המזון לעסוק בה):

חז"ל אומרים (ר"ה יח, ב) "שקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו". מאידך יש לשון בחז"ל (איכ"ר א, לז) "קשה סילוקן של צדיקים יותר מחורבן בית אלקינו". ועלים להבין האם שקולה מיתתן כחורבן ביהמ"ק או יותר מחורבן ביהמ"ק?¹

ובכלל עלינו להבין, איך בכלל שייך להשוות מיתת צדיק איזה שלא יהיה מעולם ועד עולם, להיקף האובדן שבחורבן בית המקדש.

כמו כן יש לדקדק את שינוי הלשון שכאן אמרו "מיתתן" וכאן אמרו "סילוקן".

וביאר הג"ר שמריהו יוסף זצ"ל, שלא רק שאין כאן סתירה, אלא שהדברים משלימים זה את זה וצדקו יחדיו.

פעמים שכלל ישראל נמצא במצב של חטא ומידת הדין מתוחה עליהם להענישם, אזי לפני שהגזירה תצא ח"ו לפועל הקב"ה ברוב רחמיו לוקח מאיתנו את הצדיק ומעמיד אותם בפני שני דרכים: [א] אם נלמד מדרכיו של צדיק ונתעורר לתשובה, אזי רוממנו את הצדיק הנפטר לקורבן ציבור המכפר על הציבור, משום שאין מציאות של קרבן ציבור בלי שהציבור יעשה תשובה, ובאופן זה מעבר לזה שביטלנו את הגזירה העתידה לבא על"י קרבן ציבור, אנו מטיבים גם עם הצדיק הנפטר וגורמים לו עילוי נשמה בעולם הבא בכך שגם משם הוא פועל כאן בעולם, וגם הוא עצמו במיתתו מעשה קרבן ציבור המכפר על עוונותיהם של ישראל וזו זכות עצומה. על אופן זה אומרים חז"ל "מה פרה אדומה מכפרת אף מיתתן של צדיקים מכפרת".

אולם כשלא לומדים מדרכיו ומתעוררים בתשובה אזי אין הצדיק יכול לשמש קרבן ציבור, הממותנה בתשובת הציבור, ומיתתו לא העולה לכפר על חטא הציבור, והציבור נתחייב בגזירה העתידה לבוא, ובכדי שלא יראה הצדיק צרה זו הוא נלקח מאיתנו. ועל אופן זה אמרו שהוא נאסף מפני הרעה העתידה לבא, בעבור שהצדיק אבד ואין איש שם על לב ומדויק"ק מאד שעל אופן זה נאמר "נאסף" סילוק גמור, מאידך כשנעשה קרבן ציבור המכפר נאמר "מיתתן של

צדיקים" – כי אז הצדיק לא הסתלק, אלא מת ורחו ממשיכה להשפיע כאן בעוה"ז גם לאחר מותו, והוא מתעלה גם עכשיו בעוה"ב.

נמצא ששני האופנים הללו: אם מיתתו תכפר, או חלילה "מפני הרעה נאסף הצדיק" תלויה בהתעוררות שלנו לתשובה ולהתחזקות בדרכיו של הצדיק.

"ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו"

[ג] ועל דרך זה המשך גם לבאר את הסתירה הנ"ל בדברי חז"ל שאמרו "קשה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו", ומאידך אמרו "קשה סילוקן של צדיקים יותר משריפת בית אלקינו".

ובכדי להבין את עומק דבריו, נקדים יסוד מדברי הג"ר יעקב עמדין זצ"ל המבאר את דברי בעל ההגדה: "ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו". וראוי להבין, הרי קרבן מכפר רק על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, ומהו איפוא הביאור ש"בנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו".

וביאר הג"ר עמדין דבר נפלא, שה"לכפר על כל עונותינו" אינו במעשה הקרבנות, אלא בחורבן בית המקדש – והוא

במה שכלה חמתו על העצים והאבנים כמבואר בגמ' בקידושין (לא), ב"ו ע"ב ברש"י ששני דרכים היו לפנינו יתברך, או שלא ישאר משואהיהם של ישראל שריד ופליט, או לכולת חמתו על העצים ואבנים, אולם אז ישאר ישראל לפליטה וכשישוב בתשובה יבנה המקדש מחדש, וזהו שאומר בעל ההגדה "בנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו".

שהרי שלחורבן הנטרא של בית המקדש יש שני פנים, חורבן והסתרה פנים נורא, מאדך על חורבן זה אמר דוד "מזמור לאסף", והיינו כי רק מנחם זה נשאר משואהיהם של ישראל שריד ופליט ובידם לשוב בתשובה ויחזור ויבנה, וזהו "קרא עלי מועד" על החורבן עצמו באופן זה.

ומעתה נבין את הקשר והשייכות של מיתתן של צדיקים לחורבן בית המקדש, חז"ל לא באו לדמות את ההיקף של חורבן הבית לפטירת הצדיק, אין אסון הדומה לחורבן, אלא הפשט הוא שהמבט שישנו בחורבן הבית שיש שתי פנים, אובדן נורא אולם הוא מכפר כשעושים תשובה, וזהו הביאור קשה מיתתן "כשריפת בית אלקינו", שהמיתה גרמה שישאר מישראל שריד ופליט שילמדו ממעשיו, מאידך שלא לומדים מדרכיו של צדיק הרי שמיתתו היא רק הפסד נורא שאין בו מזמור לאסף ובנקודה זו מיתתו קשה יותר משריפת בית אלקינו, אובדן בלי תועלת.

ומדוקדק מאד הלשון "קשה סילוקן" של צדיקים יותר מחורבן בית אלקינו, שזה באופן שלא לומדים ממעשיו אזי פטירתו היא סילוק לגמרי מן העולם כ"ל. מאידך כשלוומדים ממעשיו אזי אין זה סילוק אלא "קשה מיתתן" של צדיקים כשריפת בית אלקינו" הצדיק לא נסתלק אלא מת.

מדוע נסמכה דוקא לקרבן פרה אדומה ולא לשאר קרבנות

[ד] ונבוא להציע כאן מהלך נוסף בישוב סתירת דברי חז"ל – אם מיתת צדיק מכפרת, או שמיתת צדיק היא בחינת נאסף מפני הרעה.

ונקדים בהערה נוספת שעמדו עליה המפרשים, מדוע נסמכה התורה את מיתת מרים דוקא לפרה אדומה ולא לשאר קרבנות.

והתורה תמימה כותב דבר נפלא: שהרי חז"ל אומרים שפרה אדומה באה לכפר על מעשה העגל, בבחינת "תבוא אמה ותכפר על בנה", כלומר שהפרה היא בערך אם להעגל, ולכן סמך את מיתתה של מרים שמכפרת על ישראל בערך אם להאומה ישראלית.

הצדיק אבד לדורו אבד

והפנים יפות כתב בזה: שהנה במיתת הצדיק אומרים חז"ל (מגילה טו, א) "הצדיק אבד לדורו אבד", וזה מפני שהצדיק מגין על הדור ועל ידו בא השפע הטובה לכל הדור, כמו שאמרו (תענית כד, ב) "כל העולם סלו ניזון בשביל חנינו בני", וגם מביא אור גדול וקדושה רבה לכל האנשים המתקדשים ומטהרים, וכמו שאמרו (ילקוט ש"מ"ב רכד) "כשעלה אליהו למעלה נתמעט הנבואה מן הנביאים". וכיצא בזה אמרו (יומא לט, ב) "משמת שמעון הצדיק נגענו הכהנים מלברך בשם".

¹ ממו"ח הגרא"ל הכהן שפירא שליט"א (חזון למועד מילואים מאמר יד).

² ראה בשל"ה (תענית אות קלה) ובמשך חכמה (בראשית כ, ג) מש"כ בזה.

נמצא, שמיתת צדיקים הגם שהיא מכפרת על הדור ועל ידי מיתתו מציל הרבה רשעים שנתייבבו מיהיה כמבואר בזוהר (שמות י, ב), הנה הוא טובה לפי שעה לרשעים, אבל רעה גדולה הוא לכשרים שבדור שנתמעט שפע הקדושה ושפעה הטובה בעולם הזה.

ולכן מיתת הצדיקים – הכפרה שבה נמשלת לפרה אדומה – שהיא מכפרת באופן שהיא מטהרת את הטמאים ומטמאת את הטהורים. וכך גם מיתת הצדיקים היא בבחינת טובה וכפרה לרשעים ורעה לצדיקים.

[והראי יידי הרב אברהם הבר שליט"א, ש"כ היענות דבש (דרש ד) שלצדיקים יש הפסד ממיתת הצדיקים ולרשעים יש רוח – וזהו הדמיון לפרה אדומה. ויעו"ש שמוסיף לבאר שיש להם רוח במה שמסתלק הצדיק, שכל זמן שהוא נמצא אין הבינונים נחשבים לכלום, וכמו שאמרו אצל נח שהיה צדיק בדורותיו, ומאז מיתתו לא יחשבו ל"כ לרשעים לפי מצב הדור ועו"ש].

ולכן הגם שמיתת צדיק מכפרת, עכ"ל אמרו: "הצדיק אבד ואין איש שם וגו' ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאספו הצדיק", ועינים כמו שטעם הפרה נעלמה והיא חוקת התורה שמטהרת הטמאים ומטמאת הטהורים, כן הזן מיתת הצדיקים ולא ניתן להבין, כי אנשים הכשרים נקראים אנשי חסד נאספים, נתמעט מהן השפע הקדושה וכל הטובה, אבל היא באה כדי לכפר על עון הדור. הגם שהצדיק גורם במיתתו רעה לדור והוא מייטש השפע שיחסר במיתתו.

לתגובות: 5322906@GMAIL.COM

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן

מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

'והוציא אותה אל מחוץ למחנה ושחט

אתה לפניו'

ונתתם אתה אל אלקיך הפנה והוציא אותה אל מחוץ למחנה ושחט אתה לפניו (וי' ג)

בגמרא יומא (מב ב) "והוציא אותה" (חקת טי ג) שלא יוציא אחרת עמה, כדתנן (פרה פ"ג מ"ז) לא היתה פרה רוצה לצאת¹ אין מוציאין עמה שחורה, שלא יאמרו שחורה שחטו. ואין מוציאין עמה אדומה - שלא יאמרו שתיים שחטו. רבי אומר לא מן השם הוא זה, אלא משום שנאמר אתה - לבה. ותנא קמא הא כתב 'אתה', מאן תנא קמא רבי שמעון היא דדריש טעמיה דקרא. מאי בינייהו איכא בינייהו דאפיק חמור בהדה, ע"כ.

ובפי' רש"י (שם) שלא יאמרו שתיים שחטו - וקיימא לן שכל מלאכות הנעשות עמה פוסלות אותה, כדתנן (פרה פ"ד מ"ד) כל העוסק בפרה מתחילה ועד סוף פוסלין אותה במלאכה, ולקמן (מג א) נמי אמרין "ושחט אותה" שלא ישחוט אחרת עמה: משום שנאמר אותה, והוציא אותה: דדריש טעמא דקרא, בבבא מציעא (קטו א) אלמנה עשירה ממשכנין אותה, עניה אין ממשכנין אותה, מפני שאתה צריך להחזיר לה, ואתה משיאה שם רע בשכינותיה: דאפיק חמור בהדה, דלתנא קמא שרי דליכא שמא יאמרו, לרבי אסור דהא אותה כתיב, עכ"ל.

ומבאר דלסלי עלמא מה דלפינן 'והוציא אותה' ולא אותה ואת חברתה, לא נאמר דחוקק שלא יוציא פרה אחרת עמה, אלא גם בהמת חולין במשמע. ולרבי דלא דריש טעמא דקרא נכלל גם חמור בדרשא ד'אותה' לבה. א"כ לכולי עלמא לא דרשינן לגבי הוצאת הפרה שתהיה חברתה דומיא דידה.

ב- בגמרא חולין (לב א) אמר רבא, שחט פרה ושחט בהמה אחרת עמה לדברי הכל פסולה. נשחטה בהמה אחרת עמה לרבי נתן פרה פסולה בהמה כשרה, לרבנן פרה כשרה בהמה פסולה. פשיטא, נשחטה בהמה אחרת לרבי נתן איצטריכא ליה, סד"א ושחט אותה אמר רחמנא ולא אותה וחברתה, והיכי דמי כגון ששחט שתי פרות בהדי הדדי, אבל בהמה דחולין אימא לא, קמ"ל. חתך דלעת עמה דברי הכל פסולה, נחתכה דלעת עמה דברי הכל כשרה, ע"כ.

ובפי' רש"י (שם לא ב) בד"ה שחט - פרה אדומה: ושחט אחרת עמה - חולין שנתכין לה: דברי הכל - פרה פסולה

מחמת מלאכה האחרת ובהמה כשרה: ה"ג - שחט פרה ושחט בהמה אחרת עמה דברי הכל פסולה נשחטה בהמה אחרת עמה לר' נתן פרה פסולה בהמה כשרה לרבנן פרה כשרה בהמה פסולה: נשחטה בהמה אחרת עמה - בלא מתכין: לרבי נתן - דמכשר שחיטת חולין בלא כוונה בהמה כשרה לפרה פסולה ואף על גב דשלא בכוונה לא מסח דעתיה ולא מיקרי מתעסק במלאכה אחרת הואיל ושחיטתו כשרה מיפסלא משום ושחט אותה ולא אותה וחברתה: לרבנן פרה כשרה - דהא שחיטת בהמת חולין לאו שחיטה היא ומשום מלאכה ליכא למיפסל דשלא במתכין לא מיקרי עוסק במלאכה אחרת דטעמא דמלאכה אחרת משום דמסח דעתיה מפרה הוא והיכא דלא איכין למלאכה אחרת ליכא היכי הדעת והכי אמרינן לקמן נחתכה דלעת עמה דברי הכל כשרה: פשיטא, אכתי לא שמעינן דכל העוסקים בפרה פוסלין אותה במלאכה: נשחטה בהמה אחרת לר' נתן איצטריכא ליה - דכיון דמלאכה לא מיקריא שלא בכוונה כדאמרין לקמן נחתכה דלעת עמה דברי הכל כשרה משום שחיטת חברתה נמי אף על גב דשחיטה שלא בכוונה שמה שחיטה הוה אימינא לא תפסול דשחטת אותה משמע ולא אותה וחברתה והיכי דמי כגון ששחט שתי פרות אדומות בהדי הדדי: קמ"ל - דחולין נמי משמע אבל רישא דנתכין לאחרת לא איצטריכא, דנהי נמי דאותה וחברתה משמע שתי פרות אדומות, מיהו כיון דנתכין למלאכה אחרת מיפסלא משום היסח הדעת דלא גרעה מחתיכת דלעת: חתך דלעת עמה דברי הכל פסולה - דהא מלאכה היא: נחתכה דלעת עמה דברי הכל כשרה - דשלא בכוונה לא מיקרי עוסק במלאכה ורישא לרבי נתן טעמא דכתיב ושחט אותה ולא חברתה עמה ושלא בכוונה נמי שמה שחיטה, עכ"ל.

ג- ומה שפירש רש"י בד"ה קמ"ל - דחולין נמי משמע, לכאורה כוונתו דאף דאותה וחברתה משמע שתי פרות אדומות, קא משמע לן דגם פרת חולין נכללת במיעוט זה, שלא ישחט אותה בשעה ששוחט את פרת החטאת.

ובתוספות (שם לא ב) ד"ה אבל פרה דחולין אימא לא קמ"ל וא"ת דאמר בריש זבחים (ז א) שחט (אחת)² על מי שמחוייב חטאת פסולה, על מי שמחוייב עולה כשרה, דכתיב "וכפר עליו" (ויקרא ד לא) ולא על חביו, חבירו דומיא דידה שמחוייב חטאת כמותו. והכא נמי נימא אותה ולא אותה וחברתה דומיא דידה. ויש לומר דהתם וכפר עליו משמע עליו מכפר ולא על חבירו מכפר, על המחוייב חטאת כזה דשייכא ביה כפרה זו, עכ"ל.

מבואר בסוגיא דאף דדרשינן ושחט אותה ולא אותה ואת חברתה, מ"מ גם בהמת חולין נכלל במיעוט זה, ולכן לר' נתן דסבירא ליה דשחיטת חולין לא בעי כוונה, אף בנשחטה בהמת חולין עמה בהמה כשרה והפרה פסולה.

ד- נתבאר בסוגיא (חולין שם) דלגבי מה שדרשו ושחט אותה ולא אותה ואת חברתה, בעינן שתהיה חברתה דומיא דידה, אלא שגם בהמת חולין בכלל דומיא דידה.

אמנם צ"ב מה שאמרו ביומא לגבי הדרשה של והוציא אותה ולא אותה ואת חברתה משמע דלמלי עלמא לכאורה לא בעינן דומיא דידה, והראיה דגם חמור בכלל אי לאו משום דדרשינן טעמא דקרא.

ה- ברמב"ם (פרה פ"ד ה"א-ב) אין שוחטין שתי פרות אדומות כאחת שנאמר ושחט אותה. לא רצתה פרה לצאת אין מוציאין עמה שחורה שלא יאמרו שחורה שחטו ולא אדומה שלא יאמרו שתיים שחטו, ע"כ.

ובכסף משנה (שם) אין שוחטין שתי פרות אדומות כאחת וכו'. בספרי (חקת פסיקא קג). ומ"ש לא רצתה פרה לצאת וכו' עד שלא יאמרו שתיים שחטו. פ"ג דפרה (מ"ז) ויאתא בפ"ב דחולין (לב א) שבתם טורף בקלפי (מב ב) פלוגתא דתנאי ואמרין איכא בינייהו דאפיק חמור בהדה דליכא למיחש שמא יאמרו ופסק כר"ק, עכ"ל.

¹ ה"ב"ח מחק תיבה זו. ובלשון הגמרא (שם) ואמר רבא חטאת ששחטה על מי שמחוייב חטאת פסולה, על מי שמחוייב עולה כשרה, מאי טעמא וכפר עליו, עליו ולא על חביו, חבירו דומיא דידה במחוייב כפרה כמותו.
² י"ל דהנתעם שהרמב"ם פתח בשחיטה אף שהיא אחר ההוצאה, משום שסיבת האיסור להוציא אחרת עמה הוא משום השחיטה (שלא יאמרו שתיים שחטו).

מבואר בדבריו דמקור דברי הרמב"ם הוא מסוגיא דיומא, ועיקר הלימוד הוא ממה שכתב "והוציא אותה" ולא אותה ואת חברתה, ולא אמרינן שם דבעינן דומיא דידה. ואילו לגבי שחיטה פסק הרמב"ם (ה"א) דהמיעוט של "ושחט אותה" ולא אותה ואת חברתה, נאמר דוקא בשתי פרות אדומות והיינו דומיא דידה.

ב- ברמב"ם (ה"ח) שחט את הפרה ונשחטה בהמה אחרת עמה או נחתכה דלעת עמה כשירה שהרי לא נתכונן למלאכה, אף ע"פ שהבהמה שנשחטה עמה כשירה לאכילה שאין שחיטת החולין צריכה כוונה, אבל אם נתכונן לחתוך הדלעת ונחתכה בשעת שחיטה פסולה שהרי עשה עמה מלאכה, ע"כ.

ובכסף משנה (שם) בסוף ד"ה שחט את הפרה, זו"ל: ויש לתמוה על רבינו שפסק בפ"ב (ה"א) מהלכות שחיטה כרבי נתן דשחיטת חולין בלא כוונה כשירה, וכאן פסק דנשחטה בהמה אחרת עמה פרה כשירה וזה היפך דברי רבא. וצ"ל שרבינו היה גורס נשחטה בהמה אחרת עמה לר"נ שתיהן כשירות, ולכן פרה כשרה ובהמה פסולה, פשיטא סד"א ושחט אותה אמר רחמנא ג"כ אף שהבהמה שנשחטה עמה בהמת חולין נמי, קמ"ל, עכ"ל.

והנה מש"כ להביא ראיה דהרמב"ם פסק כר' נתן ששחיטת חולין בלא כוונה כשרה, ממה שפסק הרמב"ם בהלכות שחיטה (פ"ב ה"א). עי' בספר תפארת יעקב (חולין לב א) בד"ה בגמרא זו"ל ואני תמה שלא היה צריך להקשות ממה שפסק בהלכות שחיטה כר' נתן, שהרי במקומו באותה הלכה עצמה בהלכה "ח כתב א"פ שהבהמה שנשחטה עמה כשרה שאין שחיטת החולין צריכה כוונה, הרי מפורש דאפילו אין צריך כוונה ובהמה כשרה מ"מ פרה פסולה וזהו היפך המפורש כאן, עכ"ל.

ועי' בפלתי (סי' ג ס"ק א) ובתפארת יעקב ובלב אריה בסוגיא (חולין שם) כתבו ליישב שיטת הרמב"ם גם לגירסת דידן.

ז- גם נראה ליישב דברי הרמב"ם אף לפי גירסת דידן, ובהקדם מה שאמרו בגמרא (חולין כט ב) אמר ר"ש בן לקיש משום לוי סבא אינה לשחיטה אלא בסוף, ורבי יוחנן אמר ישיבה לשחיטה מתחלה ועד סוף, ע"כ.

בתוספות (שם) בד"ה אמר ר"ל משמיה דלוי סבא אינה לשחיטה אלא בסוף - אף על גב דרבא ס"ל הכי בפ"ב דזבחים (ל א) אפ"ה לא חשיב ליה בהדי תלת דהלכה כר"ל לגבי רבי יוחנן בריש פרק החולין (בימות לו א) משום דהך משמיה דלוי אמרה ר"ל, עכ"ל.

ובפי' רש"י (בבא קמא עב א) בד"ה אינה לשחיטה - אין שחיטה נקראת אלא לבסוף ונפקא מינה לענין המחשב בקדשים חוץ למקומו או חוץ לזמנו או מחשב שלא לשמן, אינה מחשבה אא"כ חישב בסוף שחיטה: מתחילה ועד סוף וכל כמה דחשיב הואי מחשבה, עכ"ל.

ומבואר דפסול שלא לשמה בשחיטת קדשים, אם הוא פסול גם בתחילת השחיטה, הוא תלוי במחלוקת אי אמרינן ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף או אינה לשחיטה אלא לבסוף.

ח- בעניין קדושת הפרה אדומה מבואר בחי' מן ר"ז הלוי (הלכות מעשה הקרבנות פ"ד ה"א) בשם הגר"ח זו"ל אלא דכיון דפרה קדשי בדק הבית היא, א"כ נמצא דבעיקר ההקדשה לית בה כלל שם חטאת, וכל הדין נמצא צריך לחול בה בשעת שחיטה ע"י הקרבתה בתורת פרה וכו', דע"י שחיטתה בתורת פרה אדומה חל בה תורת קרבן והדין דחטאת היא וכו' עכ"ל. וכן נראה בחי' הרמב"ן (חולין כט ב) דבשעת שחיטתה חלו בה דיני פרה.

וברמב"ם (פרה פ"א ה"א) מצות פרה אדומה שתהיה בת שלש שנים או בת ארבע וכו', ואין לוקחין עגלה ומגדלין אותה שנאמר "ויקחו אליך פרה" (חקת טי ב) ולא עגלה, וכו'. עכ"ל. ובהשגת הראב"ד (שם) ומגדלין אותה שנאמר ויקחו אליך פרה. א"א לא מן השם הוא זה, אלא שאין מקדישין מחוסר

יש להביא סימוכין לדבריו ממה שכתב רש"י שם ה"ג משמע שהיתה גירסא אחרת, וכן הוא במאירי ותורת חיים דלהרמב"ם היתה גירסא אחרת. ועי' בפלתי סי' ג אות א ובתפארת יעקב ובלב אריה מש"כ ליישב שיטת הרמב"ם אף לפי גירסת דידן, ועי' עוד בתפארת יעקב מש"כ בגירסת הכסף משנה. ועי' עוד מש"כ בספר מלכי בקדש על גירסת הכסף משנה.

זמן למחבר וזו קריאה חטאת, וכשם שאין מקדישין בעלת מום כן אין מקדישין אותה מחוסרת זמן. וכו', ע"ל.
ובכסף משנה (שם) כתב הרמב"ד א"א לא מן השם הוא זה ולא שאין מקדישין מחוסר זמן למחבר וכו'. ואין זה מוכרח דאי משום הא כבר היה אפשר שישקחו אותה עגלה ולא יקראו עליה שם עד שתעשה פרה, ולישגא דספרי זוטא (פרק טי) מבאר כדברי רבינו דקתי ויקחו אליך פרה שלא יקחו עגלה ויגדלוה, ע"ל.

אמנם לפי מה שנתבאר דקדושת פרה חל רק בשעת השחיטה, אתי שפיר דליכא הכא טעמא שאין מקדישין מחוסר זמן וזו קריאה חטאת, משום דלשיתת הרמב"ם דיני חטאת חלים עליה רק בשעת השחיטה, ובשעת ההקדשה עדיין לא חלו עליה דני חטאת. ולכן צריך קרא בפ"ע ללמד שלא יקחו עגלה ויגדלוה.

ט-

ולפי המבואר דקודם שחיטתה עדיין אין עליה כלל שם חטאת, וכל הדין חטאת חל עליה ע"י שחיטתה בתורת פרה. א"כ מיושב מה שמבואר ביומא (מב ב) דמה דכתיב והוציא אותה ולא אותה ואת חברתה שנכלל בדיון זה גם שלא יוציא עמה פרה שחורה, והוא מכיון דעדיין חל על עליה שם חטאת, לכן נכלל ג"כ שחורה בכלל חברתה.

י-

משא"כ בשעת שחיטתה דאז חל עליה שם חטאת, ושפיר פסק הרמב"ם דחוקא ששחט שתי פרות אדומות, דאז הויא דומיא דידה וקריה חברתה.¹⁰
רמב"ם (פסולי המוקדשין פ"א ה"ח) שחט מיעוט סימנים בחוץ וגמרו פסול, או ששחט מיעוטן בדרום וגמרו בצפון פסולין, **שישנה לשחיטה מתחילתה ועד סוף**, ע"ל.

ובכסף משנה (שם) שחט מיעוט סימנים בחוץ וגמרו בפנים. בפ"ב דחולין (כט ב) אמר ר"ל וכו' אינה לשחיטה אלא בסוף ור' יוחנן אמר ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף, ואסקינא לא נחלקו אלא כגון ששחט מיעוט סימנים בחוץ וגמרו בפנים, למ"ד ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף מייחב, למ"ד אינה אלא לבסוף לא מייחב **וידוע והדלה כל יוחנן**, וכו', ע"ל.
ולפי המבואר בדבריו ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף, א"כ שם פרה חל עליה כבר בתחילת השחיטה, וחל עליה כל דיני חטאת. וכיון דדרשינן ושחט אותה ולא אותה ואת חברתה והיינו דחוקא דומיא דידה, **א"כ הוא דחוקא באופן ששחט שתי פרות אדומות**, ולא בנשחטה בהמת חולין עמה אף שהיא חרה.

יא-

ומה שנתמה בכסף משנה (פרה פ"א ה"ח) ויש לתמוה על רבינו שפסק בפ"ב (ה"א) מהלכות שחיטה כרבי נתן דשחיטת חולין בלא כוונה כשירה, וכאן פסק דנשחטה בהמה אחרת עמה פרה כשירה וזה היפך דברי רבא, וכו', ע"ל. (הובא לעיל אות ו).

י"ל דמה שס"ל לרבא שגם בהמת חולין במשמע - והויא דומיא דחברתה ונפסלה הפרה, היינו לשיתו (זבחים ל א) דסבר דאינה לשחיטה אלא לבסוף, וכל דיני חטאת אינם חלים עליה רק בסוף השחיטה. ובתחילת השחיטה עדיין היא קדשי בדק הבית, ומ"מ נאמר בה דין 'ושחט אותה' ולא אותה ואת חברתה. וזו חל גם מתחילת השחיטה ולא גרע מה שנאמר מיעוט זה גם בהוצאתה.¹¹ וכיון שעדיין אינה קדושה בקדושת הגוף שפיר חשיבא בהמת חולין דומיא דידה.

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל

יזר אברהם ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ'

בב"ב, מח"ס באר צבי

כח התפילה

יזראו קל העדה כי גוע אהרן (כ, כט)

פירש רש"י ז"ל: כשראו משה ואלעזר יורדים, ואהרן לא ירד, אמרו היכן הוא אהרן, אמרו להם מת, אמרו אפשר מי שעמד כנגד המלאך ועצר את המגפה, ישלח בו מלאך המות, מיד ביקש משה רחמים, והראוהו מלאכי השרת להם מוטל במטה, ראו והאמינו. ע"ל.

ולאורה צ"ב מהא דאיתא בשבת (טז). דבחטא העגל לסוף ארבעים יום בא שטן ועירב את העולם, אמר להן משה רבכם היכן הוא, אמרו לו עלה למרום, אמרו להן באו שש, ולא השיגוהו עליו, מת ולא השיגוהו עליו, הראה להן דמות מטתו, והיינו דקאמר ליה לאהרן כי זה משה האיש וגו'. ע"כ. הרי מבואר דאפילו לאחר שראו דמות מיטתו בו משה שמת, עדיין לא היו צריכים להאמין שמת, וכמו שלבסוף הוברר להם שמתה לא מת, וא"כ איך כאן לא חששו לחזור שוב על הטעות הזו ולהאמין שמת ע"פ ראיית דמות מטתו? [וק' הקשה הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס מי מנוחות, לייקוד, באספקלריא גליון 293].

ונראה ליישב בכמה אופנים:
א', במיתת אהרן, מלאכי השרת הם אלו שהראו מיטתו, וממילא הבינו החילוק שאכן יש להם להאמין, כי בעוד שלגבי מיטתו של משה כתוב שהשטן הראה להם את מיטתו, הרי שעתה במיתת אהרן ע"י תפילתו של משרע"ה מלאכי השרת הם אלו שהראו את מיטתו, וממילא הבינו שזה מראה אחר ממה שראו אז, וע"כ האמינו.

ב', יש לחלק, ששם בחטא העגל זה היה נגד השכל ונגד מה שראו להם משרע"ה שיעלה לקבל התורה וילמדה לישראל, א"כ בע"כ שיחזור, אבל הכא הרי משרע"ה אמר להם שאהרן מת, ורק הרגשות שלהם סירבו להאמין, וע"כ שראו את מיטתו זה הפעיל את הציור המוחש יותר.

ג', אה"נ שניתן להאמין ע"י ראיית המטה, אולם בעגל עשו עפ"י דבר שהוא נגד התורה, משא"כ הכא מה כל הנפ"מ אם אהרן אכן מת או שגלה השמימה ללא שמת? וכי רק משום שאז יכולים להתפלל שיחזור אליהם?

ד', כח תפילתו של משרע"ה
עוד י"ל ע"פ מה שכתב כאן רש"י שמשרע"ה ביקש רחמים על הדבר והראו המלאכים מיטתו והאמינו. וממילא מאחר ומה שראו מיטתו היה זה ע"י תפילתו של משרע"ה בכדי שיאמינו, הרי שתפילתו בודאי פעלה בענין זה שהאמינו.

וענין הכח העצום של תפילה אנו רואים גם בהמשך הפסוקים, שכתוב (כ"א א') 'וישמע הכנעני מלך עדי' וגו'. ופירש"י שמעלק שניה לשונו ולדבר בלשון כנען כדי שיהיו ישראל מתפללים להקב"ה לתת כנענים בידם והם אינם כנענים, ראו ישראל לבושיהם כלבשי עמלקים ולשונו לשון כנען אמרו נתפלל סתם וכו'. [ומש"כ המג"א (ק"ט א') בשם המהר"ל שפניו אי"צ להזכיר שמו]. הרי מוכח, שאפילו עמלק, שהתורה מעידה עליו בסוף פרשת כי תצא (דברים כ"ה י"ז) 'ולא ירא אלוהים', גם הם הבינו שאם אך יתפללו בב"י נגדם הם אבודים ואין להם סיכוי, ואע"פ שבדאי יצאו למערכה עם כלי הנשק המשוכלל שהיה באותם ימים. הרי שגם הגויים השפלים ביותר הבינו את הכח העצום של תפילה.

מדוע לא שינו עמלק את לבושה

אבל עדיין צריך להבין, אם הם כ"כ חששו מהתפילה של בני נגדם, כיצד השאירו מקום לבני ישראל שיקרום שהם עמלקים ע"פ לבושיהם, הרי אם הם שינו לשונם לדבר בלשון כנען כדי שיהיו ישראל מתפללים לתת כנענים בידם והם אינם כנענים, מדוע לא חששו בכך שאם משאירים את לבושהם כעמלק, ישראל יתפללו סתם? [ואכן מלשון המדרש בילקוט שמעוני שזוהו מקור דברי רש"י משמע שישנו גם את לבושהם כנענים, דאיתא שם א"ר יהודה בר שלום, לבוש כנעני לבש ולמד שיחת כנענים ודבר בלשונם. הרי מבואר דשינו שניהם, ולא כ"כ התוס' ב"ר"ה (ג).] וכ"כ בילקוט מעם לועז. אולם עיי"ש במהרש"א (ר"ה ג.) שכתב ז"ל: 'לא ששינה את שניהם, אלא הלשון שניה מן הכסות, שהיה מלבש עמלק והלשון כנעני וכו' וכפרש"י בחומש'. ע"ל.]

אלא מבארים בזה, שידעו שהתפילה שיש להם לחשוש ממנה היא דוקא כזו שבאה מכל עומק הלב, [ונכחו שהארכנו בזה במקום אחר], ואילו ברגע שכבר יש איזה ספק קטן בלב שמה הם אומה אחרת, וחסר בשלימות הלב, תתפילה כזו הם כבר לא מפחדים, כי ע"י הבלבול שיגרמו לישראל, לא תהיה תפילתם שלימה ומיושבת. ע"כ היה מספיק לעמלקים להכניס את בני ר"ק לספק, וזה הכח של עמלק, עמלק זה בגימטריה 'ספק', להכניס קריחות וספיקות בלב המאמין, וע"ז כבר לבטלו מעבודת הש"ת.

מה קל יותר לשנות

אלו הם לכאורה יש להקשות, דמה יותר קל, לשנות את השפה או את הלבוש, לכאורה ודאי שאת הלבוש, ומדוע א"כ

כשהעמלק רצה לבלבל את בני' ולשנות רק אחד משניהם החליט לשנות דוקא את השפה ולא את הלבוש?
והנראה, דהנה כבר שואלים המשכיל לדוד ועוד מפרשים, את השאלה הנ"ל, דמדוע לא שינו כבר גם את הלבוש שאז יהיו בטוחים שבנ"י לא יתפללו נכון, וביאר ע"ז החידוש הרי"ם, [וכן ידוע בשם רבי יהושע רוקח מבלעזא ז"ע], דאם היו משנים גם את הלבוש, הרי שבמציאות כבר היו נחשבים כנענים לגמרי, ושוב תועיל תפילת בני' שהשי"ת ימסור בידם את הכנענים.

והנה כבר הארכתי במקום אחר כמה רב ועצום הוא הכח שיש בלבוש ובבגדים שלובש האדם שיכולים להשפיע אף על פנימיותו. וממילא יתכן להוסיף רק את הלבוש, שוב כבר לא היו נחשבים כעמלקים אלא היתה להם מציאות של כנענים מפאת הלבוש, אע"פ שידברו בלשון עמלק, ומש"ה לא היתה בידם אפשרות אחרת אלא רק להחליף את שפתם ולא את לבושהם. [היינו כי שינוי של השפה והלשון, אין השינוי קיים אלא דוקא בשעה שמדבר בלשון אחרת, משא"כ כשלבשו בגדים אחרים, הרי הו' שינוי הניכר בכל זמן שלבשים בהם].

לתגובות: z5102244@gmail.com

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ

בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר,

ירושלים

ברכת המים בסעודה ללא פת

ולא היה מים לעדה (כ, ב)

נסתפק מן הגר"ל שטינמאן [ימלא פי תהילתך – תפילה עמ' שלג], במי שאוכל דבר שברכתו שהכל, וכגון שוקולד, ומתכוין בברכתו לפטור גם סס מים, האם מועיל הדבר באופן שאינו צמא כעת. וצדדי הספק, דכיון דלברך על המים, א"א רק אם הוא שותה 'לצמא', וכעת אינו צמא, א"כ יתכן שאין המים נפטרים בברכתו שהכל על השוקולד.

ומצוי הדבר במי שאוכל ארוחת צהרים, ובתחילת הארוחה אינו צמא, ובדעתו לפטור בברכתו שהכל של העוף או השניצל, את המים, האם נפטור או לא.

ולכא' היה נראה להביא ראיה ברורה דמהני, דהנה נודע מה שיחידש בכה"ח [ס' קסט ס"ק יח] בענין הת"ח הנוהגים לשתות קפה פעמיים ושלש, והדרך לבשל את הקפה כל פעם מחדש, ונראה דלא מהני לפטור בברכת הכוס הראשון את הכוסות האחרים השני והשלישי, דלא מהני כוונה לפטור על מה שיתנו לו אחר כך, רק בדבר שהוא מזומן, וכאן הקפה של פעם שנית אינה מזומנת עתה כדי שיוכל לפטור אותה, וגם אינו נשאר לפניו מקפה שביקר עליו עד שיביאו פעם שנייה כדי שיפטור מה שמבאין אחר כך וכמ"ש שם בסמ"ק ר"ו, ולא דמי לעומד על אמת המים שיכול לברך אף על פי שהמים ששותה לא היו לפניו כשביקר במ"ש שם בסמ"ק ר"ו סעיף ו' דשאני התם דודאי יבואו המים כיון שהם מזומנים בשעת ברכה והולכים לבא לא כן בדבר אחר אפשר שלא יבא, וכיון שהדרך להביא מי הקפה מבושלן ועדיין לא בשלו, חשוב זה דבר שלא בא לעולם ואיך אדם יוכל לפטור בברכתו דבר שלא בא לעולם. ע"כ המחודשים. [ויש להעיר ע"ד הכה"ח, דהלא ל' האחרונים דעל הקפה מברכים שהכל ואין בו משום בשול גויים משום שעיקרו מים שיש בהם צבע. והדברים ארוכים. ולפ"ז צ"ע דהא המים מים בעולם, ומה איכפ"ל שעדיין לא התבשלו. וע"ע].

ונמצא לפי דבריו, דמי שאופה פיצה לפניו ביתו, והדרך היא לאפות בכמה פעמים, דבכל פעם שמוציאים פיצה טריה מהתנור יש לברך ברכה חדשה, כיון דאין הרכה הראשונה יכולה לפטור את הפיצה הטריה כיון דהו' דבר שעוד לא בא לעולם.

וכבר קדמו בחידוש זה בא"א מבטשאטש [סי ר"ן] ז"ל: אולי יש חילוק בין תוך סעודה ששמע שגם מה שלא היה נילוש עדיין נגדר להסעודה וא"צ ברכה תוך הסעודה ובין הנגדר לברכה מצד שממין ראשון לפניו, שאולי בכך צריך להיות אז בשעת הברכה ראוי לאכילה. ע"ל.

אמנם משמעות ד' הפוסקים שלא חששו לסברא זו. וכמו שנתא מדברי כל האחרונים שהובאו בתשו' יביע אומר? - ע"ש ה"טב.

ובביאור הסברא בזה י"ל, דכל שיש לברכה על מה לחול, אף אם יש הפסק, תו לא חיישינן להכי, כיון דהברכה בעצמותה כבר נתקיימה, וכמו שמצאנו שבברכת המצות אחר

¹⁰ בספר מלכי בקדש (על הרמב"ם שם ה"ח) בסו"ד מבאר דלשיתת הרמב"ם לאו דחוקא פרה אדומה, אלא כל בהמת קדשים בכלל. פי' **דגם היא דומיא דידה**, יעיי"ש.
¹¹ ע"י מהרש"א (חולין לב א) בתוה"ה נשחטה. שלר' נתן גם בפרה ששחטה בלא כוונה כשירה, משום דהיא קדשי בדק הבית.

השתחיל במצוה מותר לו להפסיק, וכמ"ש האחרונים גבי בדיקת חמץ ושופר ועוד, ה"נ ב"ד. ועי' במ"ב [ס' קמ"ט ו']. שכל לבאר מש"כ בש"ע הדעומד לקרא בתורה וברך ברכה שלפניה וקרא מקצת פסוקים ואח"כ דיבר דלא הוי הפסק, וז"ל: דבלא קרא כל צריך לחזור ולברך, אף אם יודע בביור שלא הסיח דעתו, וכמו בכל ברכות המצוות או הנהנין דצריך לחזור ולברך אם הפסיק תיכף אחר הברכה אף אם יודע בביור שלא הסיח דעתו, דכיון שלא התחיל עדיין בהמצוה, אין לה אח"כ על מה לחול. ועי"ש. ומינה לנ"ד, דכיון שיש לברכה על מה לחול יש בכוחה לפטור מה שאינו עדיין בעולם. ובאמת שמצאנו בכמה חזכתי בפוסקים שלא חששו לס' ה"ה, ונציין מקצתם,

ב"ב נחפה בכסף ח"ב [חלק פרי מפרי ל"ד ס' כח ס"ט], בענין ברכת השחיטה וז"ל: והאידיא לא חשיבה שיחה הפסק, וכל שיושבים במקום קבוע לשחוט ודעתם על כל מה שיביאו, ואפילו כל היום סלו, לא חשבו לשיחה הפסק, ושוחט כל היום בברכה אחת ולערב עושים כיוסי א' לכולם, וכן היו נהגים השוחטים הראשונים שהיו רבני מתא, והכי עדיף למעט בברכות כדי שלא יהיו כשולים בברכה שא"צ. ע"כ. והובא בש"ת צ"ח ח"ב [א' אות ט']. והוכיח ממנו ג"ד הכה"ח, וזת"ד, הרי שאע"פ שגם שם כל בהמה או עוף שמביא מחדש לשחוט פנים חדשות המה, ולא ברור שיביאם לשחוט והדבר תלוי בדעת אחרים עוד יותר מהקפה שתלוי רק בבע"ב אחד ונחית אדעתא דהכי להגיש להם מדי פעם לפעם, ובכל זאת פשיטא ליה להגאון בעל נחפה בכסף שמכיון שמעיקרא מכיון לברך על כל מה שיביאו לו לשחוט בשחך היום לא מעכב מה שלא ידוע לו כמה שיביאו לפניו במשך היום, וגם שיחה לא מפסקת והברכה הא' פוטרת של כל היום, וע"כ.

ועי' במשנ"ב [ס' תנ"ד סק"ד] לענין הפרשת חלה מהמצוות דאם אדם אחד מפרש מכל העיסות די בברכה אחת לכולן, ושם הרי בשעת הברכה על העיסה הראשונה שאר העיסות עדיין אינם בעולם, [ע"ש במ"ב ס' ק"ב] ומוכח דמהי. כן העיר בס' בירור ברכת [עמ"ס].

ועי' בש"ת [יו"ד ס' יט ס"ק ו'] של דמהני לברך על כיוסי הדם על העוף הראשון ולפטור את כל העופות הבאים אחריו. ופשטות דבריו מורין שאפי' העוף השני והשלישי עודנו חי וקיים.

ומכל זה מוכח לכאן דלא כהכ"ח, אלא כיון שיש לברכה הראשונה על מה לחול, אפשר לפטור גם דבר שאינו בעולם. אמנם עדיין יש לחלק דכ"ז בברכות המצוות, אבל בברכת הנהנין תו לא אמרין הכי. ומלבד שלא ידעתי סברא ברורה לחלק בזה, הנה לכאן יש ראיות דלא כהכ"ח אף בברכות הנהנין.

בש"ת מגדנות אליהו רבינו שטיין ח"א [ס' מ'] העיר מד' הט"ז [ס' קע"ד ס"ק ו'] וז"ל פשוט הדוא הדין לענין אכילה כגון שקנה לעצמו לחם אחד לאכלו כולו ועל דעת זה בירך ואח"כ נתאוה לאכול עוד ושלח לקנות עוד צריך לברך שנית המוציא וכו' עיי"ש. והמבאר בדבריו שהוא מטעם דהוי כנמלק, הרי דאע"ג שחלש שקנה אח"כ אלו ברשותו בשעת הברכה, אפי"ה צריך לברך שנית רק מצד דהוי כנמלק אבל כשלא הוי נמלק אינו מברך מחדש. ואף שהיה מקום לחלק דהתם שאני דהלחם היה בעולם ורק אינו ברשותו, מ"מ סיים המגדנ"א שם וז"ל: והרי דבר שאינו ברשותו בכל מקום דיון כדבר שלא בא לעולם, ואפי"ה אפשר לברך עליו אם דעתו לברך.

ושבו ל' להביא ראיה ברורה דלא כהכ"ח, מהמבאר בשערי תשובה ס' רכ"ז ס"ק ו' שאפשר לברך על ברך ולפטור הרעם הבא אח"כ אם נתכוין לכך בשעת ברכת הברך עיי"ש ומבאר דהגם דהרעם עדיין אינו בעולם כלל מ"מ מכיון שבדאי יבוא אח"כ אפשר לפטור. ודו"ק. וה"ה ב"ד. עכ"ל. ואף שהיה מקום לומר דשאי הנתם דרך הוא טבע העולם, שתיכף אחר הברכה הוא הרעם, מ"מ ה"נ י"ל דכך הוא בכל דבר שטבע הוא שמתבשר ומוכן תיכף שאפשר לברך עליו. והנה אף אי נימא ש"ל הכה"ח אינם להלכה, מ"מ עדיין יש למתקשר לחלק בין דיון הכה"ח לדיון הגרא"ל, והחילוק פשוט דהתם היה לברכה על מה לחול, אבל בנ"ד י"ל דכיון דגברא לאו בר חיובא, דהא אינו יכול לברך כעת שהכל על המים כיון שאינו מצא, א"א לו לשחוט עוד. ואף שגם בנ"ד י"ל דכיון דהברכה חלה, מ"מ עדיין אין לה ראיה ברורה.

מיהו לכאן יש להוכיח ממש"כ בשו"ע? דכיון ד"א שצריך לברך על המים בטעוה, לך הוצא להסתלק מן הספק, ישיתה מים קודם הסעודה ויפטור את המים שבתוך הסעודה. ולכאן איך יסל לפטור את המים שבתוך הסעודה, ואף שכעת

הוא צמא, אבל מה שיתחייב אח"כ בשעת הסעודה בברכה, א"א לפטור עכשיו, בדשביל להתחייב בברכה מספת מוכרח שזה יהיה לצמא, והצימאון שיתחדש אח"כ הוא צימאון חדש, ואיך יכול לפטור בברכת המים דהשתא. ואי נימא כדברי הגרא"ל, דשבביל לפטור את המים לא מסיפק שיברך שהכל על ד"א, אלא צריך שיהיה צמא דחוקא, א"כ הכא נמי נימא שא"ל לפטור בברכת השהכל על המים שקודם הסעודה את המים שבתוך הסעודה כי אז זה מחייב חדש של צימאון. וע"כ דכל שיש לברכה על מה לחול תו לא חיישין לה.

גם מצד המציאות חזין דהמנהג פשוט שאדם מברך ברכה אחת וסומך עליה לשחוט כמה שעות, ואף שבכל פעם מתחדש צימאון חדש, ואי נימא כ"ה הגרא"ל א"כ א"א לפטור בברכת השהכל על המים הראשונים את השניה שלא יאחר מכן. וחזין בדברי רבותינו האחרונים שעסקו בשאלה בחברים שעוסקים בתורה לילה שלם כמה פעמים יברכו, ועיקר הנידון אם צריך לברך שוב הוא רק מחמת הספק אם עבר שיעור עיכול וכיוצא, ולא חששו להכי. ודוחק להעמיד שכל דבריהם סובבים רק על מי ששוחה תה או קפה, דבכה"ג אין את החסרון של לצמא. וע"כ דגם במים לא חששו לזה.

אמנם יש מקום לדחות טענה זו, ויש לדון ולחלק בין מי ששוחה מים, שעיקר הברכה זה מחמת הצמאון, לבין מי שאוכל דבר המחייב ברכת השהכל, ויש לומר דכל שבירך על המים שהוא במצב של לצמאון, תו יסל לשחוט עוד הרבה סוסות מים אף אם יתחדש מצב של צימאון חדש, כיון שנפטר במצב של לצמאון, משא"כ אם בירך על דבר שברכתו שהכל וכגון שניצל או שתיה מתוקה, אינו יכול לפטור את המים לאחר מכן כיון שכעת לא היה צמא, ואם חילוק זה נכון, א"כ כל יש לדחות את כל הראיות שהבאנו מד' השו"ע והאחרונים, וכמו שראה המעיין. אמנם לא ידעתי מקור לחילוק זה, ובפשטות כל שבירך שהכל פטר את הכל מבלי לחלק.

אכן למעשה נראה, דלפמש"כ השו"ע [ס' ח ס"ה] השו"ע דמי שברך על פירות שפניו ואח"כ הביאו לו יותר מאותו המין, או ממין אחר שברכתו כהכ"ח הראשון, אינו צריך לברך, וסתמו כפירושו דאפי' אלא אף מתוקה, דפטר אפי' את המים, וגם אם ברור שבאותו הזמן שבירך על המשקה המתוק לא היה צמא, דמ"מ נפטור המים, ואין כאן חיסרון של לצמאון.

ולא מיבעיא לבני ספרד דאפי' אם בירך על המאכל דפטר את המים כל שזה באותו סוג ברכה [וכמ"ס בהילכות עולם ח"ב עמ' פ"א]. אלא אף להמ"ב [ס"ק כא] ודעמייה דאם בירך על הדגים והביאו לו שני דגים פוטר כיון שהוא מין אחר לגמרי, ואף דברכותיהם שוות, דמ"מ אם בירך על משקה מתוק פשוט שפוטור את המים. ולא שמענו ולא ראינו למי שיאמר דמים אינם נפטרים ככה"ג. וה"ט כדאמרן דכל שהיה לברכה על מה לחול, שוב נפטור גם המים אף שכעת לא היה צמא.

[ואפשר שהגרא"ל יטען, דאף דמ"מ יצא י"ד, כיון דבירך על דבר מתוק יפטור את המים מ"מ ל"ז רק מספק, אבל מעיקר הדין ראוי שלא להחמיר שלא לפטור ככה"ג. ובפרט אם ירצה לפטור את המים בברכת השניצל, דלהמ"ב דגים אינם פוטרים שכן בסתמא, ודו"ק].

בנתיבות ירושלמי – הפרשה באספקלריית תלמוד ירושלמי / הרב ישראל קלוזנר, מו"ל ילקוט שמחת ירושלים' עה"ת ומועדים

הפתיר הגדול שהיה תר להם את הדרך
ועל אהרן הכהן אל הר ההר על פי ה' וימת שם (לג, לח) וביני ישראל נסעו מבארת בני יעקן מוסרה שם מת אהרן (על מה שנאמר שבלמוסרה' מת אהרן שואל הירושלמי: וְכִי בְמוֹסְרָה מֵת אֶהְרֹן, וְהָלַךְ בְּהַר הַהַר מֵת הָיָה אֶהְרֹן דְּכַתִּיב 'וַיַּעַל אֶהְרֹן הַכֹּהֵן אֶל הַר הַהַר עַל פִּי ה' וַיָּמָת שָׁם' אֲלֵא מַכְיוֹן שְׁמֵת אֶהְרֹן נִסְתַּלְקוּ עֲנֵי הַכְּבוֹד, וּבְקִשּׁוֹ הַכְּנַעֲנִים לְהַתְּגַרְתּוֹ בָּם (שכאשר ראו הכנענים שנסתלקו העננים נתעצמו לבא על ישראל בחושבם שעכשיו אין דבר מק עליהם), הָיָה הַהַר דְּכַתִּיב וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֶּךְ עָרֵד וַיֵּשֶׁב הַגִּבְיָה כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלְחַם בְּיִשְׂרָאֵל, מֵהוּ דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים, כִּי יָמֵת הַתִּיר הַגְּדוֹל שְׁהָיָה תֵר לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ ('אהרן' מקרא ותייר הגדול על שם הכנענים התרים מקום לישראל היו בזכות) וַבָּאוּ וַנִּתְגַּרְתּוּ בָּהֶם, וּבְקִשּׁוֹ יִשְׂרָאֵל

לחזור למצרים ונסעו לאחוריקו שמונה מסעות, ורץ אהריו שבטו של לוי והרג ממנו שמונה משפחות (שכשראו בני ישראל סילוק העננים חזרו אחר שמונה מסעות לחזור למצרים לולי שבט לוי שרץ אחריהם ונלחם עמהם לעכבם, ושבט לוי הרג מהרשבים למצרים שמונה משפחות) אף הם הרגו שמונה ארבע לעמרמי לציצה לחברוני (לעזריאל (משבט לוי נהרגו ארבע משפחות והן לעמרמי לציצה לחברוני לעזריאל) אימתי חזרו (ארבע משפחות אלו) בימי דוד הָיָה הַהַר דְּכַתִּיב: יָרַח בְּיָמָיו צִדִּיק רַב שְׁלוֹם עַד בְּלִי יָרַח (כשחזרו בימי דוד שהפכו והרבו מאד) אַמְרוּ, מִי גָרַם לָנוּ לְדָמֵינוּ הַלָּלוּ (שהרגו המשפחות הללו בישראל) אַמְרוּ, עַל שֵׁשֶׁר הַקְּסָדִים וְגַמְלוּ לְצִדִּיק הַקְּסֵד, וְהַעֲלֵה עֲלֵינוּ הַמִּקְוֶה כְּאֵלֶּה מֵת שֵׁם וְנִקְבְּרָ שֵׁם וְגַמְלוּ לְצִדִּיק הַקְּסֵד (ולכן נכתב בפסוק שבמוסרה מת אהרן).

הסתלקות עניי הכבוד - תוצאה ממה שלא קלטו את שפע הקודש שהושפע

בהספד שנשא הג"ר אהרן קוטלר צ"ל על הרב מברסיק, הזכיר את דברי הירושלמי וביאר את הדברים שבעת צרתם הבינו בני ישראל שהסתלקות עניי הכבוד וכל מה שבע עמך, היתה תוצאה ממה שלא הספידו כראוי את אהרן, דהיינו שלא קלטו את שפע הקודש שהושפע במיתותו, כי אילו היו מספידים אותו כראוי, ומתעצמים בעבודה, ומתחזקים בהליכתם בדרך ה', ולא היו מפלים ליאוש ולירידה אחר ירידה, אלא היו מבינים את החסר ומשתדלים להשלימו, הנה כי אז לא היו עניי הכבוד מסתלקים, והיו ממשיכים לטוֹכר עליהם ויומם וליל כבמי אהרן, כי אדרבה גדלים צדיקים במיתות, ויומם היו קולטים את השפע, וזכותו היתה ממשיכה להגן עליהם.

קשרו לו הספד לחוקק במוחם ובלבבותם מידותיו של אהרן

ולכן ישבו וקשרו לו הספד לחוקק במוחם ולהשריש בלבבותם מידותיו של אהרן וכל שפע הקודש שהוא משפיע בהסתלקותו, ומעלה עליו הכתוב כאילו מת שם ונקבר שם, כי שם ירשו את ירושתו הרוחנית ושם השולם ענין הסתלקותו והשפעתה על בני ישראל, דשעת ההספד היא אשכבתיה דרבי ממש, עם כל גודל ההשגות שיש בזה.

'וגמלו לצדיק חסד' – שלא יהיה בבחינת "הצדיק אבד"
ובזה מבאר ג"כ מהו ה"חסד" שיש בזה וכלשון הירושלמי 'וגמלו לצדיק חסד', דאם לא מקבלים את השלפעה שיש בפטירתו, אז ויול בבחינת "הצדיק אבד" שאינו ממשיך לעלות וכו', ורק ע"י שבפטרותו יש עליה לבני הדור, הרי הוא עולה עי"ז מחיל אל חיל. ושפיר מובן בזה מה שגמלו בזה לצדיק חסד.

*
לְדַרְךָ עוֹלָם יִהְיֶה צִדִּיק * לְדִן קוֹדֵשׁ יִשְׂרָאֵל וּתְפָאֲרָתוֹ מִן אֲדָמוֹר ה'ל"ב שְׁמַחָה" זֵיע"א מְחִיל תּוֹרַת ה'יְרוּשָׁלַיִם בְּדוֹר הָאֲחֻרָיו, אֲשֶׁר יוֹמָא דְהִילֻלֵיהּ לִי בְיוֹם ז' תַּמְנָה * בְּכַנְסֵיהּ הַגְּדוּלָה הַשִּׁישִׁית קְרָאָה לְהוֹסִיף לִימוֹד תַּלְמוּד ה'יְרוּשָׁלַיִם, וְזֶה הָיָה דְבָרָיו הַקִּי: "הַרְבֵּה ר' מֵאִיר שְׁפִירָא מְלֻבְּלִין ע"ה יָזַם לִימוֹד דְּף הַיּוֹמִי וְנִתְקַבֵּל הַדְּבַר בְּרַצוֹן, כַּח וְחִיזוּק גְּדוֹל בְּיִשְׂרָאֵל, בְּכַל עֵקֵבָא דְּף שֶׁל סְפִינָה מְדַמְנָן לִי. וְיָזַם אֶת דְּף הַיּוֹמִי לְהַרְבּוֹת תּוֹרָה וְכַבּוֹד שְׁמִיָּם. אוֹלֵי צְרִיכִים לְהוֹסִיף דְּבַר, זֶה לִימוֹד ה'יְרוּשָׁלַיִם שְׁהוּא דְּבַר גְּדוֹל, הֵאֵל תְּנָא יְרוּשָׁלַיִם הוּא דְּנִקְטַק לִישָׁנָא קְלִילָא, לֹא כֹל אֶחָד יִסֹּל, אֲבָל מִי שִׁיכּוֹל יִתֵּן בְּכַל יוֹם זְמַן מֵה לְלַמּוֹד יְרוּשָׁלַיִם, כֹּל אֶחָד כְּמָה שִׁיכּוֹל, וּבִי תּוֹרָה אֲבָרְכִי כּוֹלִים וּבְחוֹרִים מְצוּיִים לִימוֹד כֹּל יוֹם דְּף יְרוּשָׁלַיִם. וְאִפְשָׁר שְׁגַם נִרְמַז בְּדָבְרֵי הַרְבֵּה מְלֻבְּלִין ז"ל בְּהַא דְּר' עֲקִיבָא דְּף שֶׁל סְפִינָה מְדַמְנָן לִי, כִּי "דְּף שֶׁל סְפִינָה" בְּגִמְטְרִיא "זְרוּ ה'יְרוּשָׁלַיִם", בִּי חו"ל בּוֹדֵאֵי שִׁילְמַח תַּלְמוּד יְרוּשָׁלַיִם דְּכַתִּיב "זְכֹרוּ מִרְחוֹק אֶת ה' יְרוּשָׁלַיִם תַּעֲלֶה עֲלֵיכֶם לְבַבְכֶם", ע"י לִימוֹד יְרוּשָׁלַיִם יִזְכְּרוּ מִיְרוּשָׁלַיִם..."

דודי לי ואני לו / הרב פינחס מנחם שפירא

היו הייתה משפחה באחת מערי הארץ, זו הייתה משפחה לתפארה, היו להם בנים תלמידי חכמים רבנים ודיינים, הבנות והכלות היו סלם מוחות בבתי יעקב, ובלי עין הרע הכל היה מיוחד, סוג כזה של אנשים מוצלחים כאלה, אנשים שנראה שלא יודעים מה היא עצלות, מעולם לא נזקקו לעזרה מחבר,

הפרנסה תמיד הספיקה די וקצת הותר, אמת הילדים לא לבשו מותגים חלילה הם מלהזכיר, אבל אף פעם גם לא יד שניה.

ואז הגיעה מן האופל הכבשה השחורה, אף אחד לא ידע מתי זה התחיל והיו אלו שידעו גם להסביר שזה עין הרע. אחד מהקטנים התחיל לכבש. בהתחלה ראו את זה בכיפה ואחר כך גם בחליפה, סגנון דיבור ונוסח של פניה, טענה שזה חבר התווכחו לעומתם שזה הלחץ הלימודי, חלק אמרו שזה אולי דווקא טכנולוגיה, ואף אחד לא חשב שזה אולי פשוט - אופי.

הצקצקים התחילו מבחוץ ועברו לפנים, שירת אחים וגיסים ניסו טובות וברעות, בהסברים ושכנועים, בשם התלם והסדר, בשליחות ובגיבוי הנורמות החברתיות, למען ה' ולמען משיחו, ולמען השידוך העתידי. אך ללא הועיל, הסוכב לא הואיל לשמט כיוון או למצער להחליף גלסקיה.

כמוצא אחרון להסיר את הכתם הוחלט בהתייעצות עם מחנכים מן השורה הראשונה גאוני הנורמטיביות אלופי הדחיקה, להפנות את הכבשה דגן לטיפול פסיכולוגי מתלם (מ' שוואית הן בפתח).

אין צעה אין תבונה נד ה', וגם המטפלים הרימו ידיים, יפתח'ל דבק בכל ליבו בדרכו החדשה. כוללת היא הדרך אהבת ישראל ואהבת ה', לא חשוב בה בדרך היא ההספק והכישורן יחוס או תפארת אבות, העיקר בו הוא הלב והכנות היראת שמים והשמחה הפנימית בקשר עם ה'. מזלזל הוא יפתח'ל בחוסר טאקט משווע בערכי המוצלחות, בז הוא ברוב אוילותו לבסידה למעמד ולסטייליסטיות, מאדנע בכל קנה מידה, ממש 'לסרבל'.

גברו המבטים התיבישה המשפחה, הבין יפתח'ל רמזים גסים, וגם קצת בוש ממצומצי אחיו, עקר בליט ברירה למקום אחר, לישיבה לכבשים שחורים שכמותו.

היו שם, אלו שלא הסתדרו עם כלי המסגרות המקשים, כאלו שגם בהם בושע משפחתם וצקצקה בכל לשון. 'ריקים' הם מכל הערכה מנוטרלים מכל גאוה וביטחון עצמי. ומשהגיעו של לישיבה אמרו להם 'טוב אתה' ושוב 'טוב מאוד אתה' ואט אט הוגברה הקומה והגב הזדקף, ומן סומק של חיוניות חזר ללחיים מלווה בברק עיניים. וכל עת וכל שעה היו מתחזקים ומתעצמים בטוב הא-לקי השופע בתוכם, בנקודה הקדושה המהווה את עצמותם, ומאמינים בכותו של כל חי להמליך ליצור גם אם לא למד ב'ישיבות' וגם אם לא הובטחה עליו דירה פלוס יחידה.

יקרא לה לישיבה 'ארץ טוב'.

יפתח'ל אחר כל מה שעבר, הפך לזוקטור זוטא ותיכף ומיד נהיה שם משפיע, ויקרא שמו בפי הבחורים והצוות ר' יפתח.

ויהי מימים כי לא לעולם חוסן, ובמשפחת גלעד הענפה התגלו בקיעים, לא בהורים חלילה האשם, הדור הוא שקשה רוחות שאינם מצויות סוחפות, כך או כך והקשיים גברו. קצת מן המוטיבציה חסרה, פסגת המוצלחות רחקה קמעא מן העין, אחד הנכדים לא כל כך הסתדר עם דף הגמרא, רעהו הסתנכסר עם החברים בשיעור, אחת האחיות הכסדות גילתה את עצמה בורה אל מול חבלי הכביסה אחר הקטנת מצבת העובדים בבית הספר בו עבדה, ופתאום החלו משפחת בני גלעד לגונן ולטעום טעם חדש, טעם של כישלון. במפגש של חנוכה או שמא סעודת פורים, עלה הרעיון. ליבא לשבוע או לחודש את יפתח'ל הקטן, עישה לכולם בחינם קורס העצמה אישית, גילה מעט מסודות המקצוע ומרדי הטיפול, ייתן טיפים ועצות להתמודדות עם מצבי רוח קיצוניים, יניק מעט צרי ודבש מתורת החסידות על פי 'פיאסצנע' 'חב"ד' ו'ברסלב', יקנה בכמה הגדרות מוסריות 'נובהרוקאיות', 'קלמאיות' ושאר ירקות, ויחזור למקום משמש לזקן.

ויאמר יפתח אל זקני גלעד', לא זו הדרך ולא זו השיטה, אמת לא קונים לשימש חד פעמי, **'הלא אתם שנתם אותי'** ואת דרכי ולא אביעתם ללכת בה. אם ה' הוא הא-לקים לכולם אחריו, אם מבינים אתם שיש ואין האדם ככוח בשביל לנהל את הצלחותיו ומשום כך באתם אלי, דעו, אם אני צודק אזי תמיד אני צודק **'ומדוע באתם אלי עתה כאשר צר לכם'** לא לבוא לדרוש את ה' רק כאשר צר לכם, ומיד כאשר ירווח לכם תשובו לסורכם תמיד' ה' א-לקיך הוא הנותן לך כוח לעשות חיל, מוקן אני להוחתכם דרך ה' בביטול, בהכנעה, אמונה וענוה, להטעימכם ותיראו כי 'טוב' ה', בתנאי שאנכי

איהיה לכם לראש' שדרכי תנחה אתכם 'תמיד' והייתי לכם לראש.

ומשקביזו אחיו ואמרו **'ה' יהיה שמע בינותינו אם לא כדברך כן בעשה'** מיד **'וישלח יפתח מלאכים אל מלך בני עמון לאמור מה לי וילך'** בני עמון הוא היצר ושיעבוד מלכותו. וכה אמר וישאן אל אחיו, אם שלכם הם ההצלחות אזי גם הכישלונות והתאוות הרעות ושאר מרעין בישין שלכם הם, אבל אם מבינים אתם שה' א-לקיך הוא הנותן לך כוח לעשות חיל וההצלחה שלו וממנו נתונה, אזי תבינו שגם הכישלונות ומשיכות רעות שלוחות הם מעמו, לא עצמיותכם הם כי אם שלוחים מאתו יתברך.

טועים והסומכים על חילם ורבוז עושרם יתהללו כי להם הישועה ומשאן בידם די כוח לעבוד אזי קרובה נפילתן. איי טועים הם, כי ישראל אף על פי שחטא עדיין ישראל הוא, בחיר ה' הוא כי כך רצה ה' בלא קשר לעבודתו, גולמו גולם אחר הוא מגופו של הגוי ואין לו שום שייכות ליצר וחילותיו המסייתים ומחלישים בדרון לב. וזה שנאמר אל מלך בני עמון **'מה לי ולך'** אין לי אתך מאומה 'אלטע נאר' הנך 'זקן וקסיל' נקראת, ואני חלק ה' עמו.

יפתח הגלעדי היה גבור חיל והוא בן אשה זונה ויולד גלעד את יפתח: ותלד אשת גלעד לו בנים ויגדלו בני האשה ויגרשו את יפתח ויאמרו לו לא תנחל בבית אבינו כי בן אשה אחרת אתה: **ויברח יפתח מפני אחיו וישב ב'ארץ טוב' ויתלקטו אל יפתח אנשים ריקים ויצאו עמו.**

ויהי מימים וילחמו בני עמון עם ישראל. ויהי כאשר נלחמו בני עמון עם ישראל וילקט גלעד לקחת את יפתח מארץ טוב. ויאמרו ליפתח לכה והייתה לנו לקצין ונלחמה בבני עמון: ויאמר יפתח לזקני גלעד **הלא אתם שנתם אותי ותגרשוני מבית אבי ומדוע באתם אלי עתה כאשר צר לכם:** ויאמרו זקני גלעד אל יפתח לך עתה שבנו אליך והלכת עמנו ונלחמת בבני עמון והיית לנו לראש לכל ישיב גלעד: ויאמר יפתח אל זקני גלעד אם משיבה לכם אותי יתלחם בבני עמון ונתן ה' יפתח לפני **אניכי אהיה לכם לראש:** ויאמרו זקני גלעד אל יפתח ה' יהיה שמע בינותינו אם לא כדברך בני עמון: וילך יפתח עם זקני גלעד וישמו העם אותו עליהם לראש ולקצין וידבר יפתח את כל דבריו לפני ה' במצפה:

וישלח יפתח מלאכים אל מלך בני עמון לאמר **מה לי ולך** כי באת אלי להלחם בארצי: (מתוך הפרשת פרשת חוקת, שופטים י"א)

כי צריך האדם לחפש ולבקש למצא בעצמו איזה מעט טוב, כדי להחיות את עצמו, ולבוא לידי שמחה כנ"ל, ועל ידי זה שמחפש ומוצא בעצמו עדין מעט טוב. על ידי זה הוא יוצא באמת מפק חובה לפי זכות ויוכל לשוב בתשובה, בבחינות "עוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו" כנ"ל, היום כמו שצריך לדון אחרים לפי זכות אפילו את הרשעים ולבאמת בהם איזה נקדה טובות. ועל ידי זה מוציאין אותם ובמקום מפק חובה לפי זכות, בבחינת ועוד מעט וכו' והתבוננת וכו' כנ"ל, **כמו כן הוא אצל האדם בעצמו, שצריך לדון את עצמו לפי זכות, ולמצא בעצמו איזה נקדה טובה עדיין,** כדי לחזק את עצמו שלא יפל לגמרי, חס ושלום, רק אדרבא יחיה את עצמו, **וישמח את נפשו במעט הטוב שמוצא בעצמו,** דהיינו מה שזכה לעשות מימיו איזה מצוה או איזה דבר טוב, וכמו כן צריך לחפש עוד, למצוא בעצמו עוד איזה דבר טוב.

דהיום שאף על פי שיודע בעצמו שיש לו מעשים רעים וחטאים הרבה מאד, והוא רחוק מאד מאד מהשם יתברך, אף על פי כן הוא מחפש ומבקש ומוצא בעצמו **עדיין איזה נקדות טובות כנ"ל,** ומחיה ומשמח את עצמו בזה, כי בודאי ראוי להאדם, להגדיל שמחתו מאד בכל נקדה ונקדה טובה ומקדשת ישראל שמוצא בעצמו עדיין, וזכי כשמחיה ומשמח את עצמו על ידי זה כנ"ל אזי ה' יסיל להתפלל ולזמור ולהודות לה. (ליקו"מ רפ"ב)

הודיה בפרשה / הרב חיים שולביץ

הודיה ממקום טהרה

על כן יאמר בספר מלחמת ה' את והב בסופה ואת הנחלים ארנון. אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה (כא, דיז)

השירה תלויה בטהרה

מדברי רש"י עולה ששירת הבאר היתה על ניס' נחל ארנון שהתגלו בה, וביאר 'את והב', כלומר את אשר יחב להם, והרבה נסים בים סוף, 'את הנחלים ארנון', כשם שמספרים בבני ים סוף כך יש לספר בבני נחלי ארנון, שאף כאן נעשו נסים גדולים בהרגת אויבי ישראל ב'אשד הנחלים', ועל כך נאמרה שירת הבאר, אף שכבר מתחלת ארבעים שנה היתה עמהם, אלא שירדה לפרסם את הנסים. וצריך ליתן טעם להיות גילוי הנסים והודיותם 'עלי באר' דקא².

בעל הטורים כתב, 'עלי באר ענו לה' כשחזרו מהמלחמה חנו על הבאר ואמרו שירה במקום טהרה. דכתיב (שופטים ה, יא) בין משאבים שם יתנו צדקות ה'. 'ענו לה', ב' במסורה, 'עלי באר ענו לה', 'ענו לה' בתורה (תהלים קמז, ז), 'שעל הבאר ענו לה' בתורה, ואמרו שירה'. הנה כי שירת התורה נאמרת על הבאר כי היא מקום טהרה, ונבואה שערו, לבאר את ענין הטהרה לו יאתה שירת הודיה.

וכבר הובא בקב הישר (פ"א) ברייתא דמעשה מרכבה, שהמלאכים הנשלחים אל העוה"ז, כיון שטסים בעולם אינם יכולים לומר שירה כשעולין עד שיטבלו בנהר דינור שס"ה טבילות וכו', כיון שהיו שכינותן של בני האדם, ולמד מן שאם העולות צריכן טהרה להתקדש לומר שירה לפני הקב"ה כל שכן לאדם, ושוב עולה כי יכולת השירה תלויה בהקדמת הטהרה.

קדושה וטהרה

והענין הוא כנבואה בזהר (ח"ג קעו): 'תרין דרגין אינון, קדוש וטהור, כהן קדוש לוי טהור', והיינו כי 'קדוש' הוא מי שזכה לקדוש פנימית נפשו, ואילו טהור הוא באתגליא, שהוא גדרו כלפי חוץ, מכל תאוות ומכל דבר רע, והלויים הופקדו על השירה, שמהותה היא גילוי הפנימיות לחוץ, ולכן היא תלויה בטהרה, שענינה הוא בהירות הגילוי לעצם השמים לטהור, ולטהורו של מבחי'.

הוא שכתוב אומר 'באו שערו בתודה', כי מקום הטהרה הוא בשערי המקדש, ועל שמירתה הופקדו הלויים, ולכן רק בהם נאמר 'קח את הלויים וטהרת אותם', ואמרו במדרש אגדה (במדבר ח), שלא נאמר 'וטהרת' אלא בלויים העומדים בשערי המקדש, בשמירה ובשירה, ולא באהרן ובבני הכהנים אף שנכנסים אל ההיכל והקודש, כי הלויים עומדים תחת הבכורים, שנפסלו בחטא העגל, וטומאת ע"ז נכדה, והיו טעונים גם גילוח כמאזע העולה מטומאת, והיינו כי עניניו של הכהנים הוא בפנים, ואילו הלויים עבודתם היא לגלות את הפנים לחוץ, ולתפיסה זו צריך בהירות של טהרה [וכל'ה בזהר ח"ג מח: ע"ש היטב].

השיר במדת הדין

והנה המהר"ל (נתיב הליצנות פ"א) נקט שהשיר מיוחס למידת הדין שהרי הלויים היו משוררים דווקא, ומקור דבריו למעלה בקודש, בדברי הזהר (ח"ב יז). שהכהן במידת החסד, ועבודתו להוריד שפע מלמעלה למטה, ואילו הלוי במידת הדין לבטל הכל אל הש"ת¹. וביאר בסידור ר"ה (הקדמה לשחרית) 'הלויים היו משוררים, שהם באו מסטרא דגבורה, ולכן נלוו אל אהרן להתמקם, כי עליו נאמר איש חסידך', והיינו, שעבודת הכהן בפנים ממשכה חסד מחכמה, ואילו שירת הלויים באה מבחינה, המוציאה לחוץ, ומפרטת ומבטאת את ההודיה המתפרצת, שאי אפשר להכילה בכלי הדיבור, אלא היא יוצאת מגבולות האדם בשירה, הסוללת נגינה, שאינה יכולה להתבטא במסגרת של אמירת ההודאה במילים¹⁰.

התלהטות ההודיה היוצאת מגבולות הדיבור, מגלה על דביקות בהכרה פנימית, המפעיעה את כח הניגון, וקובעת לו

¹ וביותר, שהרי רש"י הביא את תמיהת המדרש (במדבר יט כה) 'ומשם בארה, וכי משם היתה והלא מתחלת ארבעים שנה היתה עמהם', ועל כך השיב המדרש 'אלא שירדה לפרסם את הנסים', וכן הביא רש"י מגמרא (שבת לה), 'אז ישיר ישראל, השירה הזאת נאמרה בסוף ארבעים, והבאר נונה להם מתחלת ארבעים, ומה ראה ליכתב כאן, אלא הענין הזה נדרש להם מעלה הימנו: וישבו הקושיא ראה התבאר, שהרי עדיין תמוה למה השירה על עניניו של הבאר ולא נאמרה בתחילת ארבעים שנה. ולמה המתנים עד ניס' נחלי ארנון, ומפני מה נאמר שירת נס זה על הבאר, כאשר הבאר רק גילתה את הנס, ואילו על ענין הבאר עצמה לא נאמרה שירה.

¹⁰ וראה בסידור הגר"א (אבני אלהו, הלל), שהלויים בגבורה ולכן עבודתם ברונה (והרחבנו בזה בפירוט במדבר ופנחס) ובאפיקי ים (לגרי"א ח), 'ימות סב': כתב שלק שירתם בהרמת קול, ומצינו בזהר פ"ר קדושים שהטירה מצד הגבורה, ובפרס כתב שטהרת פרה אדומה תוכיח כן, וא"כ שירה הבאה בגבורה ראוייה ללוי טהור. וראה בשיעור דעת למהר"ל בלחן (ח"א עמ' רסב) שענין השירה אינו תלוי ב'בדבר שיר', ולפעמים יש שמצא האדם במצב שירי, אף שלא אמר ודברים.

חיבור אל שורשו, וראה בלשם (הדעה עמ' כ"ט) שענין השיר הוא כ' על ידו משיכים גילוי אור יחודו ית' שמו שהוא החיות והשפע לכל העולמות כולם, והוא עבודת המלאכים כי ע"י השיר והדבקות לקב"ה נמשך הגילוי של אור היחוד, והוא אשר אמרו (חולין צא:) שאין המלאכים אומרים שירה עד שיאמרו ישראל, כ' ישראל שורשם מפנימות העולמות ויכולים יותר להמשיך גילוי יחודו ע"י השירה.

מרים קבעה את השירה במעשה

והנה בתענית (ט) אמר רבי יוסי בן רבי יהודה, שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל, ואלו הן: משה אהרן ומרים. ושלש מתנות נתנו על ידיהן, הבאר והענק והמן. באר בזכות מרים, עמוד הענק בזכות אהרן, המן בזכות משה, ובפשוטו הקבלת המתנות אל הפרנסים אלו, כי משה היה פרנס וזן את ישראל, ואהרן הוא כהן גדול שבו חבור ישראל אל הקב"ה, ועניינם בענין יראה, ואילו הבאר לעולם נבעת מלמטה למעלה, כהשתקקות הנקבא, והיא שם משמאל (חקת תרע"ו) מהר"ל (נצח ישראל נד), וראה שם משמאל (חקת תרע"ו) שמשעה הוא בבחינת מחשבה, אהרן בדיבור, ומרים במעשה, שנאמר בה' יתקח מרים הנביאה את התף בידה, והן הן הדברים, והיינו שמרים הוציאה את הדיבור בשירה וקבעתו במעשה.

וראה באדרת אליהו (ישעיה יב ו) שהכניסם עבודתם בחשאי, ואילו הליים ברננה שהיא באיתגליא, וזה אמנם עניינו של הבאר, שגילתה את הנס שנעשה בחשאי, וכנגדו נאמרה שירה, הפורצת ומוציאה את התחושה הפנימית לחוץ, ואף שגם הדיבור מבטא חיבור אל העליון, היא הדיבור לפני הש"ת הוא ענין חשאי, ובענין יראה, אך השירה אין לה הסתר, אלא שלדרגתה צריך שתהיה ההשתקקות בדרגת בהירות כעצם השמים לטוהר.

שירה על הבאר ולא על המן

סעד לזה מציון במדרש (שמו"ר בשלח כז) ששאל, למה לא אמרו שירה על המן, כמו שאמרו שירה על הבאר, וכתב ב"פיה תואר (שא) שהטעם שלא אמרו שירה על המן, מפני שהמן בא להם בזכות אחרים [דהיינו ישראל ברננ], וכל הנס הנעשה להם בזכות אחרים אין אומרים עליו שירה, אבל נס קריעת ים סוף שהיה בזכותם בזכות האמונה אמרו עליו שירה. וטעם חילוקו הוא כמבאר, שאין השירה בוקעת ופורצת אלא כאשר היא באה מצד פנימיות נפש המשורר, ואינה שייכת בדבר הבא לו בזכות מעלת אדם אחר, אולם טרם התבאר בזה, אם נס למה אמרו שירה על הבאר, והלא כשם שהמן בא בזכות משה, כן הבאר באה בזכות מרים אכן, להמבאר, אין השירה על מי הבאר, שפיתנו בזכות מרים, ואף לא על נס שנעשה בבאר עצמה, שהרי כל ארבעים שנה לא אמרו עליה שירה, אלא רק בגילוי נסי ארנון שהבאר נתנה לו פרסום, והיינו משום שהמן ועני הכבוד ירדו מן השמים, כהנהגת דור המדבר בזכות משה ואהרן, אך הבאר היתה תלויה בכל עת בהשתקקות ישראל, ומתחילה עד סוף הצרכה לדיבור, וחיבור ישראל בחשאי, וזה בניסוי ארנון נעשה על גילוי שלם שמשעה ה' [סלהלן], ורק כדרכה זכותה של מרים, ואז נקבעה כמקום טהרה הראוי לשירת הודיה.

ניסי ארנון לקביעת גבול

והנה רש"י הביא מהמדרש שהנקעים בהר של צד מואב, ובהר של צד אמוריים היו כנגד אותן נקעים כמין קרנות ושדיים בולטין לחוץ, כיון שבאו ישראל לעבור נדעזעו הנהר של ארץ ישראל כשפחה היוצאת להקביל פני גבירתה, ונתקרב לצד הר של מואב וכנסו אותן השדיים לתוך אותן נקעים והרגום, וזהו אשר נטה לשבת ער, שההר נטה ממקומו, ונתקרב לצד גבול מואב, ונדבק בו, וזהו 'ונשען לגבול מואב'. והמדרש אומר דרשני, שהרי אם קיבץ הר האמורי להר מואב היה כשפחה היוצאת להקביל פני גבירתה, נמצא שפצלת ישראל היתה רק כפועל יוצא הימנו, ולמה נסובה השירה על זעזוע זה?¹⁰ אכן להמבאר, הרי השירה היא בהירות הגילוי, והיא תלויה בתיקון גבול ברור בין הפנים לחוץ, ולפיכך יסודה של השירה עומד על זעזוע גבול ארץ ישראל עד גבול מואב, כי בכך נקבע

¹⁰ ואמנם בברכות (נד) תנא, 'את והב בסופה' שני מצורעים היו מהלכין בסוף מנהגי ישראל, וכאשר חלפו ישראל בארנון, באו אמוראי ועשו נקעים למעול בהם להרוג את ישראל, ולא ידעו שארנון הולך לפני ישראל, ומשיל את ההרים לפניהם, כיון שבא ארנון בדבוקו ההרים ירדו, ומתו, וירד דמם לחיל ארנון, ולדרש זה אכן ארנון קרב את ההרים לטובת ישראל, ובכלל זה הצלתם.

שבגבול ישראל אין מקום עמידה לאמורים, ואין ההודיה רק על הצלת ישראל, כי אם על גילוי ההנהגה המעמידה את המקום לישראל, ומיישרת בו כל הר ובקעה, וכל אשר חוצה לה, אין לו קיום, כי אין לו שורש בפנים, ולפיכך הוצרך לבאר גילוי זה לישראל ע"י שני המצורעים שהיו חוץ למחנה, כי בפנים אין לו זכר כלל."

וראה בזהר (ח"ב נ) 'את הנחלים ארנון, ועם נחלייא דאשתכחו ואתנגידו מההיא אתר עלאה דאקרי ארנון. מאי ארנון, זווגא עלאה דחביבותא, דלא מתפרשאן לעלמין, וביאר האר"י (שעה"פ ולק"ת יורא) כי 'ארנון גבול מואב' משמעו שש"י, זיווג העליון דאו"ל הנקרא ארנון, נגבלה גבול המלכות, ונתקנה ע"י הגבורות, והלמבאר כי בית אחיזה בדברים, כי בגילוי נסי ארנון בטלו הקל"י, ונוצר גבול הקובע בהירות, והיא שלימות הנהגת המלכות, הנדרשת לכניסה לארץ ישראל, וראה מש"כ הלשם (הדעה ח"ב דחש ה ע"ג ס"ח).

שירת הבאר פרסום נס חשאי

והנה על שירה זו אמרו (ברכות נד) 'וההוד, זו מלחמת נחל' והיינו ששירה זו מבטאת את שלימות מידת ההודיה, אולם יש להתבונן במהותה, שהרי הודיה זו היא לכאורה היא על נס ההרים, ולא על הבאר שרק גילתה את הנס. וביותר, שהרי אף ששירה זו נכתבה בספר מלחמות ה', הלא לא היתה שם שום מלחמה, אלא שנמנעה המלחמה ע"י זעזוע ההרים, וכאשר התגלה נס זה נקבע כנס של מלחמה, ולא כורה היה ראוי להעמיד את ההודיה על הצלת ישראל, ולא על המלחמה."

ונראה שאור הן הדברים, כי עיקר ההודיה היא בכח ההוד, שהוא כהן הן הבקע ומגלה את שלימות הפנים אל החוץ, ולפיכך שלימות ההודיה היא במלחמה זו, שבה מתגלה כי 'מלחמות אני עשיתי' (ע"ז ב).

גילוי זה הוא רק בכח בהירות של טהרה, והוא עניינו של הבאר, כמו שעולה מביאר הגר"א (הגש"פ, בצאת ישראל) שהגעבות כבני צאן הם נחלי ארנון, ועל כך שאל הכותב 'מה לך הים כי תנס וגו' גבעות כבני צאן, ועל הכל התיישב 'מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלוה יעקב' ההופכי הצור אגם מים חלמיש מים, הרי שבארנון עמדו להתבונן בכל הניסים שמקריעת ים סוף עד נחלי ארנון, ואז התבהרה שלימות הגילוי כאשר ראו ארץ הקב"ה הופך חלמיש למעיני מים, ועדיין רב הנסתר על הנגלה בביאור זה.

השלמת דברי הגר"א חקוקה באדרתו (במדבר כב לו), שם יישב את תמיהת רש"י בלשון הכתוב 'את הנחלים ארנון וגו' משם בארה אורן הבאר וגו', שלכאורה משמעו שהבאר ניתן לישראל בארנון, והלא הלך עמהם כל ארבעים שנה. וביאר, שנחל זרד הוא הנקרא 'הב' מלשון 'הב', כי שם התחילה ארץ ישראל שנתנה להם, 'את הנחלים ארנון' הוא מעבר ארנון, 'ומשם בארה', כי כל ארבעים שנה נתגלגל עמהם כמין סלע, ורק שם נקבע ונעשה כמו באר עד שנגנז לאחר מיתת משה רבינו, ועל כך אמרו שירה 'עלי באר ענן לה' דהיינו שנקבע באר.

"שמעתי ממ"ר הגר"מ שפירא, שבכתבי הגר"מ משקלוב מובא בשם הגר"א, ש'את והב' בגימ' 'מוחמד ישן', לאמור ששני מצורעים' אלו, ששניהם מישראל [ש"י] כאמור בשבת קד: ותוס' חגיגה ד: ומחמד כאמור בבבב"י ד"ד ר' יצחק מפאס; והוא אחי אמונ. והולכים חוץ למחנה, ועתידין לגלות לישראל כמה גבר עלינו חסדו, ממה שעמדו ללחוננו בכל דור דור, ועד שיבאו גלות זממם, לא דע מאומה, כי אין לרע שורש בפנים כלל.

והנה הרמב"ן פירש שהיו ברוחות ההם אנשים חכמים כותבים ספר המלחמות הגדולות, ונושאים בהם משלים ומליצות, והנחונות הנפלאים בעיניהם מיהסיו לה; ונמצא שגילוי כבודו ית' בניסים אלו הגיע אף לכותבי אותם ספרים שהשיגו בראיית נסי ה' שהוא עושה המלחמות, עד שהגיעו לכתוב מליצות שיש בהם השגה של דבר שלם הראוי להכתב בתורה [אף שבאותם ספרים באה מליצה זו כחוספת נספך אחר כתיבת כל פרטי נסי המלחמה, כדרך כותבי קורות הימים ואין בספרים אלו שום קדושה]. אכן, באבן עזרא (שמות יז) כתב על האמור במלחמת עמלק כתב זאת זכרון בספר, שהיה לישראל ספר אחר שנקרא ספר מלחמות ה', ואינו אנתו כאשר אין לנו ספר הישר. ומדרש עזר, ודברי הימים למלך ישראל, וספרי שלמה [כונתו הוא דמגילת ז, שאשר דבריו אי בעי לא כתב, ופירש"י שהם משלות בעלמא, ולא מפי הקב"ה נאמרו]. ולדעתו ספר מלחמות ה' נכתב ע"י ישראל, ויש לדון אם ספר זה נכתב בחסד הקדש, ועלפי לביאור מובן למה נקראת ההצאה מלחמת ה'.

ראה שם שיש צורך אגם מים היים מתן תורה, ו'חלמיש למעיני מים' הוא ארנון, שאנמר שם 'ומשם בארה', אסוף את הענן ואתנה להם מים, ויבאר בסמוך. כאמור בתנחומא (במדבר כ) 'היאך היתה הבאר עשויה, כמין סלע היתה מתגלגלת ונבאה עומה במסעות, כיון שהיו הגדלים חונים, והמשק עומד, היה הסלע בא ויובל לו בחצר אהל מועד, והנשיאים עומדים על גביו ואומרים עלי באר, והבאר עלה."

וביאר הענין הוא, כי בעוד שבכל הארבעים שנה במדבר היה הארון הולך לפניהם ומשפיל את ההרים¹⁰, לא היה הנס ניכר, כי הוא נעשה בכח התורה, ובכל העת ההיא היה הבאר מתגלגל עמהם כמין סלע ומוטן מימין, כשם שירד לחם מן השמים, אך בבואם 'את והב בסופה', לקבל את הארץ, ולהחיל את הנהגת הש"ת בטבע הארץ, אזי נקבע כבאר, ועליו ראוי לומר שירה שהתגלה הייחוד במעשה, ולפיכך בעת הזו התגלה בו הנס שנצור בזעזוע ההר של ארץ ישראל, כי בעצם הטבע הוחל שיצא כחתן לקראת כלה. והוא אשר כתב הגר"א (א"ד דברים ג ד) 'אשר יעשה כמעשך, זה נחל ארנון, אשר היה נס נגלה מעשה שמים לקרב את ההרים, ולהרוג אותם בן העש' ארנון, וכאמור לעיל, שהשירה היא גילוי הדיבור אל המעשה.

עוד זאת, כי בכל ארבעים שנה במדבר, לא התגלו נסים היוצאים מהנהגה זו של השוואת ההרים והגבעות, ורק בעת שיצא ההר של ארץ ישראל לקראתם, נהרגו בו אויביהם, והתברר שמעת באום אל הארץ, לא תהיה ההנהגה לישר דרך לישראל, ללא כל אויב ומשחית, אלא יראו ארץ מים השמים נלחמים עבורם, ולק בעת קביעת הבאר אזי בקעה ההודיה על המלחמה."

לתגובות: h0527690963@gmail.com

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום

אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש

אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה'

דין ומו"צ בירושלים עיה"ק

האם מותר בכניסה לבתי חולים וכדומה,

לבקש מהגוי להדיא שימדוד לו חום ידני

כדי להימנע מלעבור דרך המצלמות?

שאלה: הנכנס בשערי בית חולים וכדומה בשבת בתקופה זו, האם יכול לבקש מהגוי שימדוד לו חום במד חום דיגיטלי כדי שלא יצטרך לעבור דרך המצלמות התרמיות?

תשובה: כבר ביארנו במאמרים הקודמים שאין היתר לעבור דרך המצלמות התרמיות [א"כ לצורך פיקוח נפש]. וכמו כן אין להניח יהודי שימדוד לו חום במכשיר דיגיטלי [מצד 'לפני עור לא תתן מכשול'] הגם שהנח מומר [וכפי שיבארנו כאן בהרחב דבר]. אך מותר להניח לגוי שימדוד לו חום, וגם באופן שהדרך היחידה שלא להיכשל לעבור דרך המצלמות זה לבקש מגוי שימדוד לו חום, מותר גם לבקש ממנו להדיא.

ה ר ח ב - ד ב ר :

הקדמה

בגלויות הקודמים עסקנו בענין הנגע עתה שבכניסה לבתי חולים וכדומה בשבת, מוכרחים לעבור בדיקת חום, וכבר ביארנו בגליון הקודם ש"פ משנתם של רבותינו ובראשם מרן הגריש"א זצ"ל אין היתר לעבור דרך מצלמות תרמיות, והנידון רק ע"י מדידה בד חום דיגיטלי.

"לפני עור" ו"מסייע" בבדיקה ע"י ישראל מומר

א] וכבר ביארנו במאמר הראשון, שאם יש יהודי ר"ל שבדק, אזי זה איסור גמור ואין להיבדק על ידו מחמת "לפני עור לא תתן מכשול" [א"כ יש חשש של פיקוח נפש בדבר]. ועתה נבוא לדון מצד "מומר".

דהנה במשנ"ב (שמז, ז) מבאר שיש "לפני עור" באופן שלא היה יכול ליטול את החפץ בלא"ה, אבל אם היה יוכל ליקח בלא"ה אין זבה "לפני עור" כי אם "מסייע". ובשעה"צ

¹⁰ ראה לשון הכתוב (במדבר יג) 'ורמב"ן יג) ורש"י שם הביא בפרי (בהעלותך נד) שהארון שהיה נוסע לפני המחנה היה בו שברי לוחות, ואילו הארון שהיו בו הלוחות גם במסעות היה באמצע המחנה. ולהאמור בברכות (נד) שאף נס ההרים בנחלי ארנון היה ע"י הארון, הרי שברי הלוחות הם השורש ל'את והב בסופה', כמו שאמרו (קידושין ל) שאפילו אב ובנו הרב ותלמידו ששוקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה ואינם זדים משעם עד שנעשים אויבים זה את זה, וכתב רש"י (שם ד"ה את) 'בספר מלחמות ה', מלחמה של שעל יד ספר, וכח 'מלחמה' זו היא רק ע"י שפירת הלוחות לזכר לעמלה של תשבע"פ, וכן מציון (שמו"ר מו א) 'שם הקב"ה למשה אל תצטער וכו' מלחמות שניות אינן מותרות לך שיהיה בן הלכות מדרש ואגדות וכו' כי כפלי תנשית, אכן האמור כאן הוא לפי המדרש שהנס בארנון היה מצד זעזוע ההר לקראת ישראל, ולא מצד השפלת ההרים ע"י הארון.

שם מציין לדברי הש"ך (יו"ד קנא, ו) ד"ס שאין איסור מסייע ביהודי מומר.

וא"כ השומר הזה שר"ל מודד כל הזמן ומחלל שבת, הרי הוא מומר ואולי דון שזה רק מסייע ולא לפני עור, כי בלא"ה הוא בודק כל הזמן, וגם אילולי הבדיקה שלי הוא היה בודק. ולמשל ידוע דעתו של מרן הגרי"א זצ"ל, שמצד ההלכה אין בעיה לעבור כביש בשבת גם אם זה יגרום למחלל שבת שנוהג במסוימת ללחוץ על המעצור, כי בלא"ה הוא מחלל שבת.

והדבר היה מגיע בשעתו אודות הפגנה שארגנו בשבת שלא צריך לחשוש מפני חילול שבת שגורמים למשטרה (פורסם בשנות בעתון המודיע ג' סיון תשמ"ו), וכפי שציינתי בקובץ תשובות (א, מד) לדברי המהר"ל דוסקין (ק"א ס' קמה) "דאפילו משום תקנתא דרבנן לא חיישינן לפני עור כו".

וביאור הדבר, שאין אדם מחוייב לוותר על זכויותיו בכדי שלא להכשיל את השני, ולכן מאחר שבכוחו לעבור כביש בשבת, אינו צריך להתחשב עם נהג מומר שבלא"ה הוא מחלל שבת (וע"ל בדברי המהר"ל דה"ל).

ומעתה אולי ניתן להאחר שזכותי ליכנס לבית החולים, ואסור להנהיג בית החולים להעמיד יהודי למדוד חום, ממילא אינו צריך להתחשב במה שנכשל כאן יהודי מומר לחלל את השבת.

אך יש לחלק שכן הפעולה נעשית מיוחד בעבור – ולכן טפי יש לדון כ"לפני עור" ולא רק כ"מסייע".

גו שמודד

עוד באופן שיש גוי שבדק אזי כתבנו שמותר [וכפי שהורו גם ג' רבנים חשובים שליט"א], ועתה נבא להרחיב בה.

הנה רבנות הבית חולים ודאי שמותר להעמיד גוי שיבדק חום, והגם שיש כאלו שלא חייבים להיכנס, עכ"ל במקום כה גדול שיש שם חולים שצריכים שמירת יתירה, האחרות ג"כ גדולה, ובודאי שצריכים הם להעמיד גוי שיבדק חום לכל מי שנכנס, וזה מותר מדין חולה שאין בו סכנה שמותר לעשות לו כל צרכו ע"י גוי. וזה לא בכדי שיעשה לחייב את הנהלת בית החולים להכניס רק אנשים מסייעים וכדומה.

ובגליון הקודם כתבנו, שישנם בתי חולים שהגם שיש שם מצלמות תרמויות, בכל אופן אדם שצהיר שאינו עובר בשבת דרך המצלמות, שסיכמו לבדקו באופן דיני ע"י גוי.

והעיר, האם מותר גם לבקש להדיא מהגוי שיבדק אותו, או שרק יצהיר שאינו מוכן לעבור דרך המצלמה והגוי יבא ומאליו לבדקו.

באמת גם אם הגוי יבא ומאליו לבדקו, הרי לא נמלטנו בזה מחשש בעירה, שהרי בש"ע (רע, א) כותב ש"גוי שהדליק את הנר בשביל ישראל, אסור לכל, אפי' למי שלא הודלק בשבילו", ויתירה מכך יש דין למחות בגוי שבא לעשות מלאכה בעמור (כמבאר במש"ב שם ס"ק י"א). וא"כ מה הועיל בזה שהגוי בא ומאליו למדוד לי חום – ואינו לא עושה שום דבר [וגם לא נחשב "מסייע" כמו שביארנו בגליון 133], ס"ס הרי הוא עושה מלאכה בשבילי.

והגם שכאמור בית החולים העמיד אותו בהיתר, זה מצידם, אבל מה מתיר לי להניח לו לעשות מלאכה עבורי.

אלא שיתכן לדון שזה לא נחשב שהוא מעשה בשבילי, כי אני לא חפץ בזה, והרי זה דומה לגוי שעושה איזה מלאכה בשבילי ואין אני חפץ בזה כלל וכלל, וכל מה שהוא עושה זה מתוקף תפקידו.

אלא שעדיין עלינו לדון שהגם שאין דין למחות בו, אבל הרי מבואר בש"ע (רע, א) שאסור להמת מהמלאכה שהוא עושה בעבורי, אך כלפי זה י"ל שאין כאן הנאה ממשית שאני נהנה ממנו.²²

[ד' ובר מן דין יש לציון, שיעקר הנידון שלנו (במד הדיגיטלי) הוא על מלאכה דרבנן, וגם לפי החזו"א שיש בזה לתא של בונה משום סגירת מעגל, מ"מ אין כאן בונה המתקיים, ולכן לצורך מצוה של "בבקר חולים" יש להתייחס ע"פ המבואר בש"ע (רע, ה) ש"לבר שאינו מלאכה, והוא אסור לעשות בשבת אלא משום שבת, מותר לישראל לומר לא"י לעשות בשבת; והוא שיהיה שם מקצת חולי, או יהיה צריך לדבר

צורך הרבה, או מפני מצוה". (וראה בגליון 88 מש"כ בעיקר ההיתר הנ"ל).

לצורך עצמו

[ח' וראיתי מי שכתב, שמאחר שהגוי יכול להשתמש במד חום כספית (המותר בשימוש בשבת), א"כ מה שהוא משתמש בו חום דוגל"י זה רק לצורך עצמו – וזה מבואר במש"ב (רע, כז) שבכ"ה ג' מותר.

אך זה אינו: [א] כי כאן אינו עושה כאן לנחות עצמו, כי זה יגרום עיכוב לנכנסים ובודאי הבית חולים לא יסכים לזה. [ב] מרן הגרי"א אמר לי שגם בהיתר הנ"ל, אם ברור לן בודאות שהגוי ישתמש זקא בדרך האסור, אין להתיר בזה (וע"ע בארו"ש פ"ג הע' ק"ח בשם הגרי"א).

ריבוי שיעורים

[ו] אבל אין לדון בזה מצד "ריבוי בשיעורים" שהוא רק גורם לו לעשות עוד מדידה – אם מצד שאין "לפני עור" בריבוי בשיעורים ואם מצד שאין איסור ריבוי בגוי (ראה בהערה²³). כי מסתבר שעלינו לדון על מדידה ומדידה לחוד מאחר שכל אחד הוא פעולה בפני עצמו, וכפי שבאמת מבואר בש"ע (רע, א) שחוששים שירבה עוד עצים (וע"ל במג"א ס"ק ג'). ועו"ש בב"ה"ל (ד"ה ויש) מש"כ לשצוקר ש"ל הקל.

מסקנה

[ז] ולכן מכח כל הנ"ל, הסקנו להלכה למעשה לענ"ד שמותר להניח לגוי למדוד לו חום, לא מיבעיא במקום שאינו אומר מאומה והוא בא ממאלו למדוד לו חום, אלא גם במקום שאין מוכרח לומר לו שימדוד לי חום דיני (כדי לינעם מלעבור דרך המצלמה) מותר, מאחר שס"ס הדבר כרוך בביקור חולים ויש להתיר בשביל זה.

לתגובות: dvarhalacha613@gmail.com

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר

מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע

ט, ג: ונתתם אותה אל אלעזר הכהן.

בטעמא דקרא כתב לאורה הוי ליה למימר "ונתת" [לשון יחיד] שהרי פתח ויקחו אלה פרה דהיינו שיימרו את הפרה למשה, וא"כ היא ביד משה והוי ליה למימר ונתת אותה. ואפשר שרמז למה דאיתא בפ"ג דפרה שפרה וכל מסעיה יוצאין וכל זקני ישראל מקדמין וכו' שהיו עושין אותה בפרסום גדול וברוב עם, ולכן כתיב "ונתתם" שרבים יתעסקו בזה עכ"ל.

ועוד יש לומר דהנה כעין זה מצוי להלן [כ"ה, יז] צרור את המדינים והיתנים אותם, וכתב רבנו בעל הטורים בה"ל "צרור" את המדינים לשון יחיד, "והיתנים" לשון רבים, צרור כי על ירך היה שאמר לא אביה אל תבעלי אלא לגדול שבחם וזהו משה, "והיתנים" לשון רבים ולא משה כי נתגדל במדין עכ"ל.

והכא נמי יש לפרש על דרך זה ד"ויקחו אליך" אל משה כדפירש"י לעולם היא נקראת על שמך פרה שעושה משה במדבר, אולם ונתתם לשון רבים כלל ישראל ולא משה, לפי שפרה אדומה באה לכפר על עון העגל [כדפירש"י פסוק כ"ב] ומשה רבינו אל חטא בעגל לכן צריכין להתקטב בה.

ט, יא: הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים.

באבני חרד [יו"ד סימן תסו אות כג] הביא את דברי המהר"ל בדרוש אחד שהספיד לגדול אחד, ושם אמר טעם בטומאת מת מאחר שמת בבדל מעולם הזה הנוגע בו נטמא דומיא דספר תורה שגזרו עליו שיטמא ואף שהספר תורה קדוש אך היא הנותנת שהנוגע בדבר שאינו שייך לו, מגיע אליו בעצמותו טומאה, ויש לבאר הדברים יותר כי בזהוה הקדוש פרשת שלח כתב כי לולא חטא אדם הראשון היה הגוף עולה עם הנשמה לעולם העליון, ומחמת החטא נשאר הגוף בעולם הזה, והנה החטא מקרה ובעצם הגוף ראוי לעלות ג"כ לעולם

²² עי' ריטב"א ע"ו (ז, ב) שכתב שאין "לפני עור" בריבוי בשיעורים. וע"ע במנחת" מוסף השבת ס' לט סק"ב בעיקר ריבוי בשיעור עבור ישראל בשבת.

ועוד יש לציון בה מש"כ האור שמח (פ"ח מהל' שבת ה"א): "מ"מ על ידי עו"ש יש לחלק בין רבוי לכל המלאכה, וכמו דאשכחן לשיטת רבנו נסים בפרק הדר (עירובין סח, א) דשח לאפשי על ידי אימי על ידי עו"ג, ולא להחם על ידי עו"ג, וכהאי גוונא מציון (שבת ק, ב) דסוח בכרמלית לא גזרו, ופרש"י בסוף הזוהר (שם ק"א, א ד"ה אבל) אף על גב דברשות דאורייתא כמו מרשות היחיד לרשות הרבים מחייב כרמלית דרבנן לא גזרו, יעו"ש הכא נמי אט"ג דבישראל לא שגג לענין דבר תורה דבין ביטול לרבי, מכל מקום לע"ג דהוי דבר סופרים לא גזרו בברב"ו.

²³ וכיוצא ב"ב מציון לגבי "מעשה שבת" מש"כ הריטב"א (עירובין מא, ב) דעת הרבנו יונה: "שלא אסרו במעשה שבת אלא דבר שיש בו מעשה דהיינו שנעשה שום תיקון בגופו (של חפץ) שזה נקרא מעשה, והיינו דקטין בכל דוכתא מעשה שבת, וטעמא דמסתבר הוא". וע"ע בריטב"א בשבת (דף קלה) ובה"ל (שיח, א ד"ה אחת) בשם החי"א.

העליון בשעה שמת על כן שייך לעולם העליון והנוגע בו נטמא. וכן נראה כונתו הליקוט פרשת חוקת בפסוק הנוגע במת בשם ספרי זוטא נוגע במת טמא ואין מת עצמו טמא. ועיין שם באבני חרד אות כ"ה דכל זה בצדיקים דראוי לעלות גופם ג"כ לעולם העליון כמו נשמתם הצרורה בצרור החיים, אבל לא ברשעים העליון על עצמן טמאין שהציונים מתדבקים במאנא דקדושה עיין שם.

ובספרי אפרים על הספרי זוטא שם הביא מה שכתב בזית רען דנפק"מ שחייו המתים אין צריכין הזאה כדאיתא בבדה ע' בתוס', וכוונתו למה שכתבו התוס' שם דבן השנומית פשיטא ליה דלא בעי הזאה, והוא משום דאין המת עצמו טמא לפיכך אינו טעון הזאה מחמת שהיה מת, וגם מחמת נוגע בעצמו נמי אינו טעון הזאה דה"ל כטומאת בית הסתרים.

וכע"ז כתב ר"ח פלטיאל כאן דטעם דפרה אדומה מטמאה את הטוהרים מרב קדושתה עיין שם. ובהו יוסבר מה שכתבו תוס' [נדה ט, א ד"ה געג ונשא טמא] וז"ל היינו בחינם, אבל כדי להזות על הטמא לא עכ"ל. ולכאורה מאי שגא. אולם להל"ל י"ל דבחינים כיון דאין צורך לעשות כן טפי שייך הטעם דמרב קדושת הפרה יטמא, אולם בטומאת מת מטמא גם לצורך, והכל כפי גזירות יתברך.

כ, י: ויקהילו משה ואהרן את הקהל על פני הסלע ויאמר להם שמעו נא המורים המן הסלע הזה נוציא לכם מים.

צ"ב דפתח הכתוב ויקהילו משה ואהרן שנים, ואח"כ נא ויאמר להם לשון יחיד ולא נא "ויאמרו" לשון רבים, וסיים המן הסלע הזה נוציא לכם מים, ממש"כ "נוציא" ולא אמר "אוציא" משמע רבים, וצ"ע. [ועוד לכאורה עיקר החטא היה ע"י משה, ואהרן נטפל אליו, א"כ למה אהרן מת קודם]. ובפירוש משיבת נפש כתב והנה אף כי אהרן לא דיבר בדבר זה גם לא הכה בסלע ולקה, אכן בהשתתף עם משה ושתק בעשייתו ובדיבורו של משה ולא הוציא את עצמו לומר אין רצוני, הרי שתיקתו הודאתו וכאילו הוא בעצמו עשה. ומה דנתי בחבורה שנכנסו בביאה אחת ודיבר אחד בשביל סלם וחריר את זה או הזיק את אילו כולם נידונים כאחד.

ובאברבנאל כתב שלא מתו משה ואהרן בעבור מה שחטאו במי מריבה ממה שהיכה ולא דיבר, אלא מפני סיבות אחרות עצומות הכרחיות שהיו להם, רוצה לומר אהרן על העגל ומשה בעבור עניני המרגלים, ומפני כבודם לא מכרו עונשיהם באותם הסיפורים וניתלו בענין מי מריבה.

ובבית אלקים [שער התפילה פרק יח] כתב מה שזנזר על משה ועל אהרן שלא יכנסו בשביל חטא מי מריבה היה, להיות הבאר עולה בזכות מרים ועכשיו שמתה נסתלק ובאו ישראל להתרעם על משה ועל אהרן כמו שכתב (במדבר כ) ויקהלו על משה ועל אהרן, כלומר כיון שבאר זה בזכות אחותכם היה, עליכם מוטל הדבר להחזיר, ולכן חזר בזכות שניהם, אבל מצד שגראה להם היות הבאר בא בזכותם כמו שהיה בא בזכות מרים, נראה להם הדבר מסור בידם, וכאילו היה מחויב הסלע להוציא מימיו בזכותם, כיון שהיה עולה בזכות מרים אחותם והם היו יורשיה, ולכן היכה משה על הסלע בבטוה פעמיים, כאילו היה קניי מעשעבד להם הסלע להוציא מים בזכותם, ובהו היה חילול כבוד לשכינה כי לא היה דבר נראה לעם כי מאת ה' היתה להם וכו'.

כ, כג: ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בהר זה גבול ארץ אדום לאמור.

פירש"י מגיד מפני שנתחברו כאן להתקרב לעשוי הרשע נפרצו מעשיהם וחסרו הצדיק הזה, וכן הנביא אמר להושפט בהתחברך עם אחיזהו פרץ ה' את מעשיך.

צ"ב איזה התחברות היתה, הא לא ניתן להם רשות להכנס לארץ אדום. שוב ראיתי בתנחומא [אות י"ד] שממנו מקור דברי רש"י שכתב שהתחברות היא במה שרצו "לעבור בארצו". וע"ש בעץ יוסף שהדיוק בקרא מדכתיב על גבול שהוא מיותר וגם לשון לאמר מיותר אלא ר"ל דלפי שהיו בגבול ונתחברו לאדום לפיכך היה הדיבור.

וצ"ב היאך התחברו הא סוף סוף לא היו בארצו. וי"ל כמ"ש בפירוש באר השדה על רש"י ד"ל דכיון שלא נתן מלך אדום לישראל עבר בגבולו היה להם להתרחק מגבולו והם היו הולכים קרוב לארצם להנות מהם אוכל ושאר דברים והיו נושאים ומנתיים עמהם כאנשים אחים, ועל זה נעשו שחסרו את הצדיק והוא מידה כנגד מידה שהם היו יוצאין מתחת ענני כבוד שהוא בזכות אהרן כדי להתחבר עם אדום ולשאת ולתת עמו דאי אפשר לזרע עשוי לבוא אצל ישראל תחת העננים אלא ישראל היו יוצאים ונתחברו עמהם, ולזה חסרו את

הצדיק ונסתלקו העננים. ועיין עוד בתורת משה לחת"ס בשם הפלאה, על שאמר "מימך נשתה" שהשיבו את מים שלהן עיי"ש.

ה. כה: קח את אהרן ואת אלעזר בנו והעל אותם הר ההר.

איתא במד"ר (פ"ט אות טז) מהו הר ההר, הר על גבי הר כתפוח קטן על גבי תפוח גדול, א"ע"פ שהענן הולך לפניו משפיל את הגבוה ומגביה את השפל הניח הקב"ה את ההר הזה דוגמא, שידעו ניסים שעשה הקב"ה להם שלא הניח הר במדבר שלא יהו מתיגעין ועולין ויורדין, ועוד א"ע"פ שהיה הענן כל המדבר מישור היה מניח מקום גבוה למשכן שהוא חונה שם והניח ג' הרים הר סיני לשכינה והר נבו לקבורת משה והור ההר לקבורת אהרן ע"ל.

ראיתי בקובץ "עין הפרשה" שהעיה לאיזה צורך נשאר הר נבו לקבורת משה והור ההר לקבורת אהרן וכי צריכין הצדיקים ליקבר בהר דוקא והרי לא מצינו שהאבות ואמהות נקברו בהר ו"ע.

ולכאורה י"ל דכמו שאומר המדרש דנשאר הר סיני לשכינה, והענין בזה י"ל דאיתא בשבת (יא, א) כל עיר שגגותיה גבוהין מביה"כ לטוף חרבה שנאמר לחומם את בית אלקינו וגו', כמו כן במדבר המשכן היה צריך להיות במקום גבוה ולכן נשאר הר סיני לשכינה, ויתבאר עפ"י דאיתא בילקוט וירא רמז ק' ז"ל וירא את המקום מרחוק, מתחילה היה המקום עמוק אמר הקב"ה אין דרך המלך לשכון בעמק אלא במקום גבוה, מעולה ויפה לכן נקרא הר המוריה שמיראתו נעשה הר על"ל. ומזה הטעם היו צריכים משה ואהרן והקבר בהר דוקא כ"א דמקום מנוחה הצדיקים השכינה שורה שם ולפיכך התפילה שם מקובלת יותר, וגם האבות ואמהות נקברו בהר כמ"ש ביהושע י"ד, יב, יג ועתה תנה לי את ההר הזה וגו' ויתן את חברון לכלב.

כ. כה-כ: קח את אהרן ואת אלעזר בנו והעל אותם הר ההר: והפשט את אהרן את בגדיו והלבשתם את אלעזר בנו ואהרן יאסף וימות שם.

לכאורה יקשה כי דאחר שמת אהרן בלא"ה היה אלעזר כהן גדול משוח תחת אביו, אמאי איצטרך לעשות זה בחיי אהרן דוקא קודם שמת.

ו"ל דאיתא בתענית (ה, ב) שהקב"ה רצה להמית את שאול מיד לאחר שלחם בעמלק, ואמר שמואל שאינו רוצה שיתבטלו מעשי ידיו בחייו, ואמר מה משה ואהרן לא בטלו מעשה ידיהם בחייהם אף אני לא יתבטל מעשי ידי בחיי ע"ש. והקשה שם הבן יהוידע א"כ איך אהרן שנמשח לכה"ג ע"י משה רבינו נפטר בחייו, ויתרי דכיון שאלעזר בנו של אהרן נטל את כתר הכהונה אין זה נחשב לביטול מעשי ידיו, משא"כ גבי שאול שרצה הקב"ה להעביר כתר מלכותו לאיש אחר נחשב זה לביטול מעשי ידיו ע"ל.

וקשה דכיון דקיי"ל כריתות (ה, ב) דאפילו כה"ג בן כה"ג טעון משיחה, א"כ אין זה דבר דממילא דברגע מיתת אהרן מיד יתמנה אלעזר לכה"ג, ואמר צריך למשוח את אלעזר מחדש לכה"ג, ואף א"כ נימא דמה דנמשח ביום ח' למלואים העיל לו שאין צריך משיחה שנית מ"מ דואי בעינן שילבש ח' בגדי כה"ג כדי שיתמנה להיות כה"ג, ואכתי בני לבני יסל לטעון משה שאינו רוצה שיתבטלו מעשי ידיו בחייו. ולפ"ז י"ל דלפיכך עשה הקב"ה שמשח יליבש את אלעזר ח' בגדי כה"ג ומיניה לכה"ג בחיי אהרן (עיין מהרש"א בתענית שם) קודם שמת, וכיון שהוא אינו אדם אחר אלא ברא כרעה דאבואה ליה אפילו רגע אחד שבתלו מעשי ידיו של משה רבינו בחייו.

כ. כח: ויפשט משה את אהרן את בגדיו וילבש אותם את אלעזר בנו.

בזוהר חדש (חוקת דף קפג) איתא דלכן משה הפשט את בגדי אהרן מעליו ולא הפשיטו אהרן בעצמו, לפי שכמו שמשח הליבשן לאהרן כד סליק לכהנא הר"ד וילבש משה את אהרן את בגדיו וכתבי (ויקרא ח, ז) וילבש אותו את המעיל, השתא מגדו מעדי (היסין) מיניה מה דדיב ליה ע"ל. אמנם מה טעם ציוה הקב"ה למשה שילבישם לאהרן כהן גדול ולא לבשן בעצמו צ"ע. שוב ראיתי דבתמיד (לב, ב) תקן מסרח לחזנים היו מפשיטין אותן את בגדיהם ולא היו מניחין עליהם אלא מכנסים בלבד, ומשמע שם שהיה ממונה לזה להפשטן בגדי חול ואח"כ להליבשן בגדי קודש כפיחוש הרא"ש שם, וכתב בספר יאיר נתיבות [להגרי"י גולדשטוף שליט"א עמ"ס תמיד עמ' תנ] דמינו לזה שמש מיוחד אפשר משום שכך הוא דרך גדולה וכבוד מלכות שאחרים

לבישוהו, ראה זבחים יט, א ובריב"ב [שקלים ה, א] כתב פינחס המליש שהיה מליבש בגדי כהונה לכהן גדול.

התורה ומצוותיה / הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון, מח"ס סימני המצוות ושא"ס,

דומ"צ באשדוד

האם שירת הבאר – נחשבת כשירה

נשאלה שאלה בבית המדרש מדוע שירת הבאר לא נכתבה בתורה כדרך שאר השיחות, ארח על גבי לבנה, אלא נכתבה כדרך כל התורה.

ומצאתי בספר היקר עלי תמר על הירושלמי (כרך מועד ג' עמ' קל"ד למסכת מגילה פ"ג ה"ז), שכתב ששירה זו נשתנתה משאר השיחות, כפי המבואר במדרש תנחומא (כא, ומבאר ברש"י) אז ישיר ישראל, מפני מה לא זכר משה שם, מפני שנענש על המים, ואין אדם מקלס לספקלטור. שלו ולמה שמו של הקדוש ברוך הוא לא זכר בה, משל למה הדבר דומה, לשלטון שעשה סעודה למלך, אמר המלך פלוני אוהב יש שם, א"ל לאו, אמר המלך אף אני איני הולך לשם, אף כאן אמר הקב"ה, הואיל ומשה אינו זכר, אף אני איני זכר שם. ולכן לפי המסורה שירת הבאר לא נכתבת ארח על גבי לבנה, או ארח על גבי אריות, כשירת הים ושירת האזנים ושירת דבורה. אלא נכתבת ככל הספר, שאינה שירה של הלל על הנס, אלא תוכחה לישראל בצורת שירה.

ובספר **בבבאלת השרון** פורשת בשלח מבאר שמה שנמסר במסורה ליכתב בצורת שירה, הסנה שאינה בתורת 'תורה' בלבד, אלא שנכתבה בצורת שירה, שתיאמר לדורות בצורת שירה. משא"כ בשירת הבאר שלא ניתנה לכתב בצורת שירה, אלא בתורת תורה בלבד, שהתורה מספרת שבני ישראל שח באותה העת שירה, אבל לא בתורת שירה לדורות.

שאלות לחידודי בכל הש"ס מפסוקי הפרשה - פרשת חוקת

ש. מתי היו אומרים את שירת הבאר?

ת. עי' ר"ה לא, א במנחתא דשבתא מה היו אומרים (מה שח הלויים על הזקן), אמר רבי יוחנן אז ישיר ומי כמוך ואז ישיר (רש"י), ואז ישיר - ישראל, דעלי באר (במדבר כא).

ש. יש ציווי בפ' כי תצא (דברים כג, יד) ויודת תהיה לך על אצק וגו' וכסית את אצתך, באיזה תקופה נצטוו ציווי זה?

ת. בגמ' וימא עה, ב איתא תנו רבנן לחם אבירים אבל איש וכו', אלא מה אני מקיים אבירים לחם שנבלע במאיתם וארבעים ושמונה אבירים, אלא מה אני מקיים ויודת תהיה לך על אצק (ויצאת שמה חוץ) דברים שתגרי אומות העולם מוכרין אותן להם, רבי אלעזר בן פרטא אומר אף דברים שתגרי אומות העולם מוכרין להן מן מפיגון, אלא מה אני מקיים ויודת תהיה לך על אצק לאחר שטרחה (רש"י) - שנתלוננו על כך שאמר בלחם הקלוקל (במדבר כא), אמר הקדוש ברוך הוא אני אמרתי יהיו כמלאכי השרת עכשו אני מטריח אותם שלש פרסאות וכו' ותנא כשנפנין אין נפנין לא לפניך ולא לצדדיך אלא לאחוריה.

ש. האם מותר לכסות דם באפר, ומנא לך?

ת. מסכת חולין דף פח, ב תנו רבנן: אין מכסין אלא בעפר - דברי בית שמאי, ובית הלל אומרים: מציון אפר שקריו עפר, שבאמר ולקחו לטמא מעפר שריפת [גו'].

ש. היכן מציון שהתורה מתקיימת על ידי ענה ושפלות?

ת. מסכת עירובין דף דף, א (וכן בנדרים נה, א) אמר רב מתנה: מאי דכתיב וממדבר מתנה - אם משים אדם עצמו כמדבר זה, שהכל דשין בו - תלמודו מתקיים בידו. ואם לאו - אין תלמודו מתקיים בידו.

מריק למדנו שהתורה חסה על ממונם של ישראל?

ת. במסכת מנחות דף עו עמוד ב

אמר רבי אלעזר: התורה חסה על ממונן של ישראל. היכא רמיא? דכתיב: והשקית את העדה ואת בעירם.

ש. במסכת זבחים (ו:ו) למדנו שמצורעים היו משתלחין חוץ למחנה אף במסעות. הבא ראיה לזה מפ' השבוע.

ת. במסכת ברכות תחילת פרק ה' רואה דף נד עמוד א דכתיב: על כן יאמר בספר מלחמת ה' את והב בסופה וגו'; תנא: את והב בסופה - שני מצורעים היו דהוו מהלכין בסוף מחנה ישראל, כי הוו קא חלפי ישראל אתו אמוראי עבדי להון נקיחתא וטשו בהון. אמר: כי חלפי ישראל הכא מקטילין, ולא הוו ידעי דארון הוה מסגי קמייהו דישאל והוה ממין להו טור מקמייהו; כיון דאתא ארון, אדבקו טורי בהדי הדדי וקטילין,

ונחת דמיהו לחלי ארנון. כי אתו את והב, חזו דמא דקא נפיק מביני טורי, אתו ואמרי להו לישראל ואמרו שירה, היינו דכתיב ואשד הנחלים אשר נטה לשבת ער ומשען לגבול מואב.

ש. מהיכן למדו שקטן נטמא בטומאת מת?

ת. ערכין ג, א הכל מטמאין בטמא מת לאתווי מאי? לאתווי קטן, סלקא דעתך אמינא: איש אשר יטמא ולא יתחטא, איש אין, קטן לא, קמ"ל: ועל הנפשות אשר היו שם.

ש. מהיכן למדו שגוי אינו מקבל טומאה?

ת. מסכת מ"ז סא, ב יצא עובד כוכבים שאין לו טומאה. מנל דלית להו טומאה? דאמר קרא: ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל, במי שיש לו קהל, יצא זה שאין לו קהל. ממאי? דלמא כרת הוא דלא מיחייב, אבל איטמוי מיטמו! אמר קרא: והזה הטהור על הטמא, כל שיש לו טהרה יש לו טומאה, וכל שאין לו טהרה אין לו טומאה. ואימא: טהרה הוא דלא הויה ליה, טומאה הויה ליה! אמר קרא: ואיש אשר יטמא ולא יתחטא.

ש. מהיכן למדו דהין שהמחזיק בבנסי הגר, יקח בזה ס"ת, כדי שיתקיימו בידו הנכסים?

ת. מסכת עירובין דף סד עמוד ב ואמר רב חנין ואיתימא רבי חנינא: מאי קראה: דכתיב וידר ישראל נדר וגו'.

ש. מהיכן למדנו שמיתת צדיקים מכפרת?

ת. מועד קטן כח, א אמר רבי אמי: למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה - לומר לך: מה פרה אדומה מכפרת - אף מיתתן של צדיקים מכפרת. אמר רבי אלעזר: למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה? - מה בגדי כהונה מכפרין - אף מיתתן של צדיקים מכפרת.

ש. מהיכן למדו שכל שאין לו טהרה במקוה אינו נעשה אב הטומאה?

ת. מסכת עירובין קד, ב יצא כלי חרס שאינו נעשה אב הטומאה. ומפרש רש"י, כלי חרס אינו נעשה אב הטומאה לל, דלמדרס לא חזי - משום דנשבר, ותניא בהדיא בפרק ר' עקיבא במסכת שבת (פד, א): מדרס כלי חרס טהור, ועל ידי מגע נמי לא הוי אב הטומאה, דכתיב לעיל מההוא קרא וחטאו ביום השלישי וגו' וכל אשר יגע בו הטמא וגו' כל היכא דקרין ביה וחטאו, דישי לו טהרה בטבילה - קרין ביה והנפש הנוגעת נטמא, וכל היכא דלא קרין ביה וחטאו - לא קרין ביה והנפש הנוגעת.

ש. מי כיתת את נחש הנחושת שעשה משה רבינו? ולמה? ומדוע דוקא הוא?

ת. מסכת חולין ו, ב ז, א כתוב אצל חזקיה המלך, וכתת נחש הנחושת אשר עשה משה כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו ויקרא לו נחושתן, אפשר בא אסא ולא ביערו, בא יהושפט ולא ביערו? והלא כל עבודה זרה שבעולם אסא ויהושפט ביערו! אלא מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו,

ש. איזה הלכה בדיני ביעור ע"ז למד מנחש הנחושת.

ת. במסכת עבודה זרה דף מג עמוד ב ודף מד עמוד א רבי יוסי אומר: שוחק וזוהר לרוח או מטיל לים. אמרו לו: אף הוא נעשה זבל, שנאמר: לא ידבק בידך מאומה מן החרם...

אמר להן רבי יוסי, והלא כבר נאמר: וכתת נחש נחשת אשר עשה משתא! אמרו לו: משם ראיה? הרי הוא אומר: ואימר ה' אל משה עשה לך שרף, לך - משלך, ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, והתם בדין הוא דכתיב לא הוה צריך אלא כיון דחזא דקא טעו ישראל בתריה, עמד וכיתתו.

ש. האם מת גוי מטמא?

ת. תלמוד בבלי מסכת יבמות ס עמוד ב סא עמוד א, תניא, וכן היה ר"ש בן יוחאי אומר: קברי עובדי כוכבים אינן מטמאין באהל, שנא': ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם, אתם קרויין אדם, ואין העובדי כוכבים קרויין אדם. מיתבי: ונפש אדם ששה עשר אלף! משום בהמה. אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבוא אדם אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו (ובהמה רבה)! משום בהמה. כל הורג נפש וכל מגע בחלת התחטאו! דלמא איקטיל חד מישראל. ורבנן? לא נפקד ממנו איש. ור' שמעון בן יוחאי? לא נפקד ממנו איש לעבירה. רבינא אמר: נהי דמעטיניהו קרא מאטמוי באהל, דכתיב: אדם כי ימות באהל, ממגע ומשא מי מעטיניהו קרא?

ש. יש דיון בפוסקים האם קברי צדיקים מטמאים, או שאין בהם טומאה ומותר לכהנים להשתטח על קברי צדיקים?

האם תנולו להביא מקורות מהש"ס לדעת המתירים, ולדעת האוסרים?

ת. המקור למתירים בכתובות קג, ב אותו היום שמת רבי בטלה קדושה וכתבו התוספות... והרב רבי חיים כהן היה אומר **אילמלי הייתי כשנפטר ר"ת הייתי מטמא לו דהאי בטלה קדושה דקאמר** השם **היינו קדושת כהונה**, וכן מוכח מדקאמר אותו היום שמע אותו היום דוקא ותו לא, ובהדיא אמר בירושלמי דמס' ברכות בפ' מי שמתו דכשמת רבי אמרו אין כהונה היום ואין נראה לרבי דכמדומה לרבי דהתם מיייר בטומאת בית הפרס דרבנן אבל טומאה דאורייתא לא. התוס' בב"מ קיד, ב כתבו וכן מציון שהיה קובר את רע"ע היה דוחה **שאמר ליה וכי אינך כהן, אמר ליה צדיקים אין מטמאין, ודחה אותו כן משום כבודו דר"ע ועיקר טעמו היה לפי שהיה מת מצוה לפי שהיו יראים לקברו שהיה מהרוגי מלכות.**

המקורות לאיסור: מסכת סוכה כה, א ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם וכו' אותם אנשים מי היו? משאי ארום של יוסף היו, דברי רבי יוסי הגלילי.

מסכת בבא מציעא דף פה עמוד ב ריש לקיש הוה מציון מערתא דרבנן, מבאר רש"י מציון מערתא דרבנן - שלא יכשלו כהנים לעבור עליהן ולהאחיל, שלא תארע תקלה על ידי צדיקים.

מסכת בבא בתרא דף נח עמוד א ר' בנאה הוה קא מציון מערתא, כי מטא למערתא דאברהם, מבאר הרשב"ם רבי בנאה - אדם גדול וחשוב היה לפיכך ניתן לו רשות ליכנס בקברי צדיקים אבל אחר לא, כדאמר' (חולין דף ז:): גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייתן, והיה נכנס במערתא מוודד מדת ארכן מבפנים ואח"כ מוודד מבחוץ כנגדן ועשה שם ציון סיד כדי להכיר מקום הטומאה ולא יביאו טהרות דרך כאן שלא יאהיל על הקבר.

סנהדרין לט, א אמר ליה ההוא מינא לרבי אבהו: אלהים כהן הוא, דכתיב ויקחו לו תרומה, כי קבריה למשה - במאי טביל?

ש. מהיכן למדו שאין טומאת מדרס בכלי חרס? ת. מסכת שבת דף פד מדרס כלי חרס מנזל דטהור? אמר חזקיה: דאמר קרא ואיש אשר יגע במשכבו, מקיש משכבו לו; מה הוא - אית ליה טהרה במקוה, אף משכבו נמי - אית ליה טהרה במקוה. דבי רבי ישמעאל תנא: כמשכב דתה יהיה לה, מקיש משכבה לה; מה היא - אית לה טהרה במקוה, אף משכבה נמי - אית לה טהרה במקוה, לאפוקי ליה חרס דלית ליה טהרה במקוה. רבא אמר: מדרס כלי חרס טהור מהא - וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו איש צמיד פתיל עליו - טהור הוא, מי לא עסקינן דיחדינהו לאשתו נדה, וקאמר רחמנא - טהור.

ש. מהיכן למדו שפרשת פרה אדומה נאמרה רק אחר שהוקם המשכן?

ת. מסכת גיטין דף סו סוף ע"א שמנה פרשיות נאמרו ביום שהוקם המשכן וכו', ופרשת פרה אדומה, ומבאר רש"י - לפי שביום המחצית נשרפה הפרה להיות נטרהין לפסחיהן וקודם לכן יכלו לעשותה **דבעין וזהו אל נכח פני אהל מועד** (במדבר טו) והכי אמרינן במסכת מגילה ירושלמי באחד בניסן הוקם המשכן ושני לו נשרפה הפרה.

ש. מהיכן למדנו שכלי חרס המוקף צמיד פתיל, מציל עד שיפחת רובו?

ת. כ' רש"י שבת צה, ב עד שיפחת רובו - דכל כלי פתוח כתיב (במדבר, יט, טו) - דרך פתח נכנסת לו טומאה, ולא דרך נקביו.

ש. האם גוי קונה ישראל בחזקה, מתי, ומנ"ל? ת. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף לח עמוד א עובד סככים ישראל קונה... עובד סככים ישראל מנזל? דכתיב: וישב ממנו שבי. התוספות בבא מציעא (מח ב) כתבו: אף על גב דבפ' השולח (גיטין ד' לח. ושם) אמר' דנכרי קונה ישראל בחזקה היינו דוקא בחזקה של כיהוש במלחמה דאפיק ליה מוישב ממנו שבי.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב
הזמן הראוי להתפלל לאנשים השוהים בבידוד

כידוע עקב המצב יש אנשים רבים שאינם יכולים להתפלל ביצבור, ויש לדון מתי ראוי להם לקבוע את זמן התפילה שלהם, ואתנב בס"ד מה שהעלתה מצודתי בזה, אך הנני מוסר מודעה רבה שלא הגעתי להוראה וכל הדברים דלהלן אינם רק לפלפולא בעלמא ולא להלכה למעשה ולא היתא בברסות ז' ע"ב וח' ע"א: "אמר ליה רבי יצחק לרב נחמן מאי טעמא לא אתי מר לבי כנישתא לצלוני, אמר ליה לא יכלנא, אמר ליה לכנפי למר עשרה וליצילי, אמר ליה טריחא לי מלתא, ולימא ליה מר לשלוחא דצבורא בעידנא דמצלי צבורא ליתי ולודעיה למר, אמר ליה מאי כולי האי, אמר ליה דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מאי דכתיב ואני תפילתי לך ה' עת רצון אימתי עת רצון אשמה שהצבור מתפללין, רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהכא כה אמר ה' בעת רצון עניתוך, רבי אחא ברבי חנינא אמר מהכא הן אל כביר ולא יאמס, וכתבי פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי".

וע"פ דברי הגמרא הללו פסק השו"ע ס' צ' ס"ט: "ואם הוא אגוס שאינו יכול לבוא לב"ה, יכין להתפלל בשעה שהציבור מתפללים", והוסף הרמ"א: "והוא הדין בני אדם הדרים בישובים ואין להם מנין, מ"מ יתפללו שחרית וערבית בזמן שהציבור מתפללים, סמ"ג", וכתב המש"ב ס' ל"ב: "בזמן שהציבור פ' בשעת שקהלות ישראל מתפללים".

ובקהלות יעקב עבודה זרה ס' א' כתב שנראה שהענין להתפלל בזמן שהציבור מתפללים הוא רק בזמן שהציבור שבעירו מתפללים, דאם גם זמן שצבור של אחרת מהני א"כ הרי בכל שעות היום מסתמא יש איזה ציבור בעולם שמתפללים, שהיה היום משנתנו ממקום ומקום, ואח"כ כתב שהעירו לו ע"ז מדברי הרמ"א הנ"ל בשם הסמ"ג דבמבואר מדבריו דמהני גם בזמן שהציבור מתפללים בערים אחרות, וכמ"ש המש"ב הנ"ל, וכתב הקה"ל דאפשר דכפרים שאני שאין להם ציבור משלהם כלל, אך מי שיש בעירו ציבור שמתפללים צריך לכוין להתפלל דוקא בשעה שהציבור שבעירו מתפללים.

ולפי דבריו נמצא שמי שאנו להתפלל ביחידות בעיר שיש בה מנינים, צריך לכוין את תפילתו שתהיה יחד עם אחד המנינים שבעירו, (ואמנם בערים שיש 'שטיבלאך' פעילים ממילא בכל זמן התפילה חזקה שיש ציבור שמתפללים, אך בתקופה זו שכל השטיבלאך סגורים צריך לדעת מתי יש בעירו ציבור שמתפללים), אך מי שנמצא במקום שאין בו מנין (כגון בדרך או בישוב חילוני או ערבי, או במקום שיש בו רק מנין אחד שכבר התפללו) יוכל לסמוך על זמן תפילת הציבור בערים אחרות".

אמנם נראה מדברי הקה"ל שראה רק את מש"כ הרמ"א בשם הסמ"ג, אך לא ראה את דברי הסמ"ג בפנים, כי הסמ"ג מ"ע י"ט הביא את דברי הגמרא הנ"ל שצריך להתפלל בשעה שהציבור מתפללים, וכתב על זה "למדנו משם **שבשעת הדחק או בני הישובים** שיתפללו בבתיהם שחרית וערבית בשעה שקהילות ישראל מתפללין", הרי להדיא שדבריו נאמרו לא רק על בני הכפרים שאין להם מנין, אלא גם לדרים בערים, שבשעת הדחק שאינם יכולים ללכת לביה"כ יתפללו בשעה שקהילות ישראל מתפללין, ומשמע להדיא דא"צ להתפלל דוקא בזמן שהציבור שבעירו מתפללים, אלא אפשר גם בזמן שמתפללים הציבור בעיר אחרת.

ולפי זה הדרא לחזקתא קושיית הקה"ל שבכל שעות היום מסתמא יש בעולם איזה ציבור שמתפללים.

ולכאורה היה אפשר לדון לומר שבאמת כל הדין הזה היה שייך רק בזמן הגמרא שעדיין לא נתפשט היישוב היהודי לכל קצוות הארץ, ולכן אז לא היה שום ודאות שבכל שעה יש ציבור שמתפללים, אך בימינו שבכל קצוות הכדור יש קהילות יהודיות גדולות, בא"י ובאירופה ובאמריקה ובאוסטרליה,

ומעט גם בצפון אפריקה, ואפילו במזרח הרחוק יש מעט יהודים, אפשר שבאמת בכל שעה ברור שיש בעולם איזה ציבור שמתפלל, וא"כ כיום א"צ כלל לכוין את תפילתו שתהיה עם הציבור, כי בלאו הכי ודאי תהיה תפילתו יחד עם איזה ציבור.

אך לפי זה יהיה נפק"מ בארצות הנמצאות מגבול מערב אירופה ובגבול מערב אמריקה, וכן באוסטרליה, ששם מי שיתפלל בשעה מאוחרת יתכן שבאמת אין בכל העולם ציבור המתפלל באותו זמן, כי בארצו כל המנינים כבר התפללו, ובארצות שבמערב לו עדיין לא הגיע זמן התפילה, כי אוקיינוס גדול מפסיק ביניהם, נמצא שבארצות הללו מי שאנו להתפלל ביחידות יהיה צריך לחשב היטב איזה שעות יש בעולם ציבור שמתפלל את אותה תפילה, (אם מתפללים באותה שעה תפילה אחרת לא מהני, כמ"ש המש"ב ס' צ' סק"ל).

אמנם אפשר עוד לומר, דהנה היעב"ץ במור וקציעה ס' א' הקשה איך יתכן שחצות הלילה הוא עת רצון בכל העולם הא בכל מקום החצות בזמן אחר, ומחמת קושיא זו רצה לחדש שבאמת ענין תיקון חצות הוא רק בארץ ישראל, אך כל האחרונים דחו את דבריו, ובש"ע הרב א"ח מהד"ת ס' א' סעיף ח' תירץ ש"עת רצון שלמעלה ויחודים עליונים שבקריאת שמע ותפילה וקדושת שבת ויום טוב הוא למעלה מגדר המקום והזמן רק שמאיר למטה לכל מקום ומקום בזמן הראוי לו", ולפי דבריו לכאורה הוא הדין כאן, שתפילת הציבור משפיעה שאותה שעה תהיה בשמים עת רצון, וממילא יאיר הרצון למטה לכל מקום בזמן הראוי לו, כגון, אם הציבור מתפללים בשעה ראשונה של היום, נפעל עי"ז שאותה שעה בשמים הם עת רצון, וממילא בכל מקום בעולם כשיגיע הזמן של שעה ראשונה של היום לפי אותו מקום יהיה שם עת רצון.

ולפי זה מעיקרא לא קשיא קו' הקה"ל, דאף אם אכן בכל שעה ביום יש איזה ציבור שמתפללים, מ"מ אין זה מועיל כלל למקום שבו השעה היא שעה אחרת, כי הציבור פועל רק על אותה שעה שהתפללו בה, שבכל מקום בעולם נשתגע אותה שעה יהיה עת רצון, וממילא אם בכל העולם יתפללו הציבור שחרית וסתיקין, אזי מי שיתפלל בשעה שניה או שלישית ביום לא התפלל בעת רצון, ומה שהיה באותה שעה ציבור שהתפלל בארץ אחרת לא העויל לו כלום, כי לאותו ציבור היה זה השעה הראשונה ביום, וכאן היא שעה שניה.

ולפי זה לכאורה בזמנינו יהיה קולא גדולה בענין זה, כי בימינו יש הרבה מנינים במשך כל זמן התפילה, וממילא בכל שעה משעות היום שיתפללו, ודאי שיש כמה וכמה מנינים בעולם המתפללים באותה שעה משעות היום, ולפי זה בימינו המתפלל ביחידות א"צ כלל לדקדק שתפילתו תהיה בשעה שהציבור מתפללין, כי בכל זמן שיתפלל ודאי יהיה זה שעה שהציבור מתפללים.

ועוד יש להעיר על פי זה, דהנה לפעמים מארגנים 'שעת תפילה עולמית', שבכל העולם יתפללו באותה שעה, ולשם זה קובעים לכל ארץ שעה אחרת, כגון שבארץ זו יתפללו בשעה 18:00 ובארץ זו בשעה 11:00 ובארץ זו בשעה 7:00, כדי שכולם יתפללו יחד, ולפי מה שנתבאר יש לדון בזה דלכאורה עדיף לקבוע שעה משעות היום שבה יתפללו בכל העולם, כל מקום לפי מקומו ושעתו, כי פעולת העת רצון אינה לפי הזמן בארץ אלא לפי הזמן בשמים "רק שמאיר למטה לכל מקום ומקום בזמן הראוי לו", (כלשון השו"ע הרב הנ"ל), ואמנם יתכן שיש איזו מעלה גם בה שבתות רגע מתפללים בכל העולם, אך אם כנים דברינו שהעת רצון נקבע רק לפי השעה משעות היום, לכאורה זה עדיף טפי.

וכאמור בראש דברי, כל הדברים הם רק לפלפולא ולא למעשה, וה' ינחם במעגלי צדק למען שמו.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויעו יוסף, שלחן מלכים וש"ס
מדוע נענש הארן בחטא מי מריבה?
וידבר ה' אל משה לאמר, קח את המטה והקהל את העדה ואתה ואתה אחיך ודברתם אל הפלע לעיניהם ונתן מימיו וגו' ויקהלו משה ואהרן את הקהל אל פני הפלע וגו' (כ, ו-)
בענין זה של חטא מי מריבה יש להתבונן, דהלא את ענין הדיבור אל הסלע לא ידע אלא משה, שכן מתחילה כתיב:

"ודבר ה' אל משה לאמר", משמע שהדיבור נייחד רק אליו, שכן לא נכתב: "ודבר ה' אל משה ולא אהרן לאמר", ואם כן רק משה ידע שצריך לדבר אל הסלע ואח"כ יתן הסלע את מימיו, ואילו אהרן לא ידע מזה ולא שמע את ציוויו ה' לדבר אל הסלע (ואף לא מפורש בקראי ששמעה הודיעו על כך), וא"כ מה הטעם שנענש אהרן ג"כ בחטא מי מריבה, הלא לכאורה היה מוטל רק משה רבינו לישא בעונש, שרק הוא ידע את ציוויו ה' לדבר אל הסלע ולא קיימו.

זאת ועוד, שאף את מעשה ההכאה בסלע עשה משה לבדו, וכמו שנאמר: "ויום משה את ידו ויך את הסלע במטוה פעמים" (פס' י"א), נמצא שאהרן לא היה אפילו שותף למעשה ההכאה עצמו, שנחשב בעצם למה ששמעה ההיפך מציוויו ה', ואם כן מדוע נאמר אף בו: "וען לא האמנתם בי להקדישי לעיני בני ישראל" (פס' י"ב) בלשון רבים, ללמדך שאף אהרן כלול בעונש, דהא באיזה חטא של חילול ה' חטא אהרן, אם לא נצטווה מה' לדבר אל הסלע ואפילו לא היה שותף בהכאה.

ויתירה מזאת, שמציוויו שאף הוקדמה פטירתו של אהרן במדבר הרר, לפטירת משה במדבר טרם הכניסה לארץ, הכתוב מעיד במפורש שהקדמה זו נעשתה מחמת חטא מי מריבה, וכמו שנאמר: "יאסף אהרן אל עמיו, כי לא יבוא אל הארץ אשר נתתי לבני ישראל, על אשר מריתם את פי למי מריבה" (פס' כ"ד), וחוזרת השאלה, במה היה חמור כ"כ חטאו של אהרן בחטא זה.

והרא"ם כתב (בפרשת האזינו): "אתם גרמתם לעם שיהיו ממרים את פי ובלא אתקדש בפניהם, שאלו קיימתם מה שצויתם להם" (ובדברתם אל הסלע" (במדבר כ, ח), נתן מימיו בלא הכאה והיה מתקדש שם שמים יותר", וצ"ע לשון "שצויתם להם" שנקט, דהיינו מציוויו בקראי שנתייחד הדיבור בזה אף לאהרן. דהא בקרא לא מבואר אלא שאמר ה' למשה: "קח את אהרן", ומלן שאף אהרן ידע מזה. וגם מלשון האבן עזרא משמע דדייק מלשון "ודברתם" דקאי אף על אהרן, ותימה דתיבה זו למשה רבינו לבדו נאמרה.

זאת ועוד, יש המפרשים כי חטא מי מריבה לא היה במעשה עצמו, אלא בדיבור, וכמו שכתב הפענח רזא בפרשתו: "ויש מפרשים שהטעם היה על שאמרו נוציא לכם מים, כמדברים בעד עצמם, ותלו הגדולה בעצמם, וכמו כי משחיתים אהרן" עכ"ל.

מיהו לשון "שאמרו", משמע שתלה הדיבור באהרן, אינה מדוקדקת, דהא בקרא מפורש שרק אחד מהם דיבר, וכמו שנאמר: "ויקהלו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר להם ששעו נא המורים", ואין לומר שלשון "ויאמר" קאי על אהרן, בדמדרשים מפורש שרק משה דיבר, כן, כדאיתא בספרי (מטות פס' קנ"ז): "ו' אלעזר בן עזריה אומר בשלשה מקומות בא משה לכלל כנס ובא לכלל טעות וכו', כיוצא באתה אומר ויאמר להם שמעו נא המורים המן הסלע הזה נוציא לכם מים" ע"כ. וכן מפורש במדבר רבה (ואתחנן פ"ב): "על ידי שמו אחד שהיה ביד משה ששכח את בניך ואמר להם: שמו נא המורים יסרת אותו והוכחת אותו" עכ"ל, הרי שמשה הוא זה שאמר משפטים אלה ולא אהרן. נמצא כי אהרן לא רק שלא נתייחד לו הדיבור, אלא גם לא היה שותף לא בהכאה ולא בדיבורים הקשים לישראל, וא"כ למה נענש ואח"כ מצאתי שכבר חז"ל עמדו בזה, שכן איתא בתנחומא בפרשתו: "ויאמר ה' אל משה ולא אהרן יען לא האמנתם בי, למה נענש אהרן? משל למה הדבר דומה, לבעל חוב שבא ליטול גרונו של לוחם ושל שכן, א"ל הלוה אם אני חייב שכני עני מה חטא? אף כך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, רבש"ע אני הקפדתי, אהרן מה חטא? לפיכך הכתוב מקלוטו שנאמר (דברים לג) ולווי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידך" ע"כ.

וכן איתא בילקוט בפרשתו (רמז תשס"ז): "וען לא האמנתם", היה לו לומר ואמר לא האמנתם בי, אהרן מה חטא, מאכן שהמטפל לעובר עבירה כעובר עברה. והיה אהרן יכול לומר אני לא חטאתי, אלא שתק וכבש כחו, ולא למד על עצמו סגוריא, ומשה מקלוטו, שנאמר: "האומר וכו', ואת אחיו לא הכיר שלא היה לו עסק עם אחיו בשמעו נא המורים" עכ"ל.

וכתב הבאר משה (מאזרחוב, עמ' תק"מ): "הדברים מרפסן איגרי, עי בכל איש הוסיפו קושיא על קושיא ותמיהה על תמיהתו, ומה בכך אם הכתוב מקלוטו, אבל הרי לגופו של דבר לא ניתנה תשובה לשאלה המוקפת ויורדת, מה חטא אהרן שהקב"ה הענישו שלא ייכנס לא"י?" עכ"ל.

אמנם על ענין חטא אהרן, מציוויו באלשיך בפרשתו שכתב דאכן פטירתו לא היתה מחמת החטא דמי מריבה, אלא דנפטר בזמנו, וז"ל: "הנה כלל הדברים, שרצה הקדוש ברוך הומו להורות לאהרן כי לא בעונו מת קודם זמנו. וגם במוות בזמנו לא הוצרך להצטער על אותו עון. ושמת אלמנא אם כן, איפה יספר החטא ההוא. לזה אמר כי לא יבא אל הארץ וכו'". לומר מה שלא יבא אל הארץ כי אם שימות בחוץ, זה הוא על אשר מריתם וכו'. ולא שיחשב אהרן כאשם יותר ממשה על קדימת מיתתו, כי הלא שניכם שוים בזה וזהו אומר לישן רבים, לכלול את שניהם כאחת" עכ"ל. אמנם גם לדבריו היה צריך אהרן כפרה על חטא זה, וזה נתקיים במניעת כניסתו לארץ.

ול"כ המלב"ם (בפרשת עקב) כי אהרן לא נכנס מחמת חטא העגל, וז"ל: "אלם מה שלא נכנס אהרן לא"י והוא לא שלח את המרגלים, ג"כ לא היה בעבור חטא מי מריבה רק שהיה שמור לו עונש זה בעבור חטא העגל וכמ"ש הרי"א והפ"י, רק מפני כבוד מצוקי ארץ הצדיקים האלה שלא יאמרו כי בחטאם מתו תלו הדבר במי מריבה, ופה גלה הטעם האמתי מה שהזכיר מיתת אהרן אצל התוכחה שהוכיחם על העגל, כאומר שישמע ה' אל תפלותי בעד ישראל לא שמע אלי במה שהתפללתי בעד אהרן, כי בעבור זה לא נכנס לארץ" עכ"ל.

אמנם לפי פשטם של דברים יש להכריח, שאע"פ שלא נתייחד כאן הדיבור אף לאהרן, מ"מ כיון שהקב"ה ציוה את אהרן דרך דבריו שהעביר למשה, פשוט הוא שמשה רבינו לא ח"ו כבש את נבאתו (דהא עון חמור כמבואר בסנהדרין פ"ט ע"א), אלא העבירה לאחיו במלואה, ונמצא שידע אהרן שה' ציווה על "ודברתם אל הסלע", וא"כ מבלי להתייחס לאחיו ולכל הסובב אותו, עצם זה שלא קיים את דבר שידע שהועבר אליו, חשיב ליה לחטא.

וכע"ז מצאתי שכתב בס' אדרת אליהו (לר' אליהו הצרפתי, מחכמי מחוק), וז"ל: אלא אהרן נענש על שלא מיחה, ולכן נענש תחלה. וזה אומר בדרך כלל: "על אשר מריתם", ולא אמר: על אשר מרה את פי למי מריבה, לפי שלא היה עיקר בדבר, אלא שלא מיחה" עכ"ל. ובאר ענין המחיה שנדעש ממנו, הוא לפי שידע שה' ציוה אף אותו לדבר, וכיון שראה שאין זה מתקיים ע"י אחיו היה עליו למחות בו מיד ולקיים את דבר ה' בצורתו המדויקת.

ול"כ בהעמק דבר כאן: "אבל אהרן לא היה משתתף בעסק המטה כלל, מה שאין כן אם באו בתפלה היה המצוה על שניהם כמו שמה ש' ודברתם אל הסלע, ואם כן חדל אהרן מלעשות דבר ה' אליו לגמרי" עכ"ל, משמע שזה עיקר הקפידא עליו, שלא דיבר והתפלל ובה היה שותף למניעת הקידוש ה' שהיה נגרם בנס ע"י תפילה.

וא"כ צריך לפרש את דברי המדרשים האמורים, במה שאהרן יכל לטעון שלא חטא, בזה שלא היה שותף פי"ז לפעולות שנעשו בחטא מי מריבה, כי לא נתייחד לו הדיבור וגם לא הכה בפועל בסלע אלא רק אחיו הכה, אך מ"מ משמע שהדיעה הנהגתה ממנו.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא בניבוניץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

מדוע "זכרו" ישראל להודות על הבאר רק בחלוף כמעט ארבעים שנה אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלִי באר עֵנִי לה (כא) (ז)

רש"י כא פסוק ז', (ז) עלי באר - מתוך הנחל והעלי מה שאת מעלה ומנין שהבאר הודיעה להם, שנאמר ומשם בארה. וכי משם היתה, והלא מתחלת ארבעים שנה היתה ענמה, אלא שירדה לפורסם את הנסים, וכן אז ישיר ישראל. היתה הזאת נאמרה בסוף ארבעים, והבאר נתנה להם מתחלת ארבעים, ומה ראה ליכתב כאן, אלא הענין הזה נדרש למעלה הימנו:

וכונת רש"י שהיה מקום לשירה על הבאר שקיבלו כבר מיד בתחילת שנת הארבעים, ומ"מ לא נאמרה שירה זו רק אחר שהיו ישראל ברוממות על הניסים שנעשו להם על הניסים שאירעו להם בחל ארנון, שהיא הבאר היא זאת שהודיעה להם על הנס.

שכתב רש"י (פסוק טו): הבאר ירדה לתוך הנחל והעלתה משם דם ההרוגים וזרועות ואיברים ומוליקתן סביב המחנה

וישראל ראו ואמרו שירה:שוב הודו על הבאר. ומכח זה נחמך ישראל עתה להודות על עצם הבאר.

אמנם צריך עיון גדול ארבעים שנה נהנים ישראל מן הבאר ואינם מודים אלא לקראת שנת הארבעים, הדבר צריך ביאור מה פשר חסרון הודאה זו.

ואשר יראה בזה, שהנה שמעתי לבאר מדוע שבת שירת הים נקראת "שבת שירה", ומאידך שירת הבאר שאף היא נקראת בשם "שירה", ולא נקראת שבת שקוראים בה שירה זו "שבת שירה".

וביאור שחלוקה שירת הים שלא ידעו עם ישראל לקראת מה הולכים אין להם אוכל ולא מים, והולכים עם שלם על פי ציוויו ה' ללא ערעור, ואז שראו את הניסים הגדולים שוב אמרו שירה, ונמצא שכל כולה של שירה זו היתה מתוך דבקות בה' ללא שום הנאה גשמית, ומשום כך חשיבותה ורוממותה.

אמנם שירת הבאר שבפרשתו היתה שירה במצב שהיו מוקפים העם עננים ענני כבוד, אוכל היה להם מן המן דבר יום ביומו, באר מבאינה להם כל יום מים בטעמים שונים.

מעתה שירה זו היתה כביכול ממקום של שובע ממקום שאין להם כל חסרון, ומשום כך אף שהיתה שירה זו שירה מרוממת, מ"מ האויל ושירה הגיעה ממקום שהכל יש להם לא נחשבה כל כך כמו "שירת הים".

מעתה לפי זה יבואר היטב מדוע במשך ארבעים שנה לא אמרו שירה על שירת הבאר, ורק עתה זכרו לומר שירה.

ויבאר שהאויל ובמשך ארבעים שנה לא חסרו כל דבר, נתגללו דבר ושוב לא אמרו שירה על הבאר שניתנה להם. אמנם אחר שראו את הניסים הגדולים בחל ארנון מכח הבאר, שוב התרוננו לבס' להודות לה' אף על הבאר עצמה, ומכח זה אמרו שירה אף עליה.

אמנם בזה יש להוסיף, שאף שכמתבאר היתה שירה זו מתוך שובע, יש לזכור שעצם הבאר והמן שאכלו ושתו בני ישראל מהם, הם היו ראייה על גדולתם ודרגתם של ישראל וכדלקמן.

בפרשתו, אחר שהתלוננו בני ישראל (ה) כי אין לחם ואין מים".

הקשה רבינו בחי"י "יש לתמוה והלא המן היה יורד להם בכל יום ויום, גם רבי המים היה להם מנס הסלע שנתחדש להם עתה. והיינו שקושייתו יש להם אוכל מן, ושירה, מים שזה עתה נתחדש להם אחר פטירת מרים, ומה להם כי ילינו ואיך מתלוננים הם אין אוכל ואין מים.

וביאר רבינו בחי"י ז"ל: אבל זו היתה תלונתם, אמרו הנה ענינו משונה אין לנו לחם ומים כשאר האומות כי שאר האומות אם היו זכאין או חייבין יש להם לחם לשובע ואצ"ל המים אבל אנו עיקר כל הנהגותינו ומאכלם ומשתנו בענין מיוחד כי אין לנו לחם ביום אחד לימים הרבה כשאר האומות שנפשם שבעה בספוק המזון שראין בין ידיהם ועמיהם, ואינו עמנו כי אם דבר יום ביומו, ואפילו המים שהן הפקר לכל העולם ואין לאדם מחיה זולתם כבר נסתלקו ממנו כשמתה מרים שנסתלק הבאר.

וביאר, שסטעננה היתה שכל הנהגתם היא רוחנית וגבוהה באופן של שחר ועונש והשכר, שכל אוכלם הוא ליום אחד בלבד אין הם יכולים לאגור אוכל ליום אחר. וכל המים אף הם מגיעים באופן ניסי.

וכתב שהסיבה לעצם הנהגה זו היתה, "כי למעלת דור המדבר שהיו כמלאכי השרת היה המן בא להם דבר יום ביומו כדי שיהיו עיניהם תלויות תמיד אל ה' כענין שכתב (תהלים קכג) הנה כעניי עבדים אל יד אדוניהם וגו'".

מעתה יש לומר, שאף שכאמור הרגשתם היתה הרגשה שהכל יש להם, שכל צרכיהם נתנים להם, מ"מ לא נתנו צרכים אלו בדרך הטבע כדרך בני אדם, אלא בבחינת מלאכים. וכל שאין הם נוהגים כראוי מיד נעששים, מעתה משום כך היתה תלונתם על אופן הנהגה זו.

נקודת השבר של בני ישראל היתה.אז נדר שכבר כמעט הם לפני הכניסה לארץ וכבר לחימתם הם חרד סיוון, שוב רצו המה הנהגה טבעית כדרך כל הארץ משום כן בקשו שכל הנהגתם תהיה בדרך הטבע ומשם כן התלוננו על הלחם ועל המים שהם מקבלים ששניהם הם ניסים ולא בדרך הטבע.

אמנם מכל זה עולה שהנהגה זו שמונהגים המה במן ובבאר הם כמלאכים התקיימה בהם כמעט ארבעים שנה, וכפי שכתב האבן עזרא בפרשתו על חטא מי מריבה שבפרשתו ז"ל: והנה אין בתורה כלל שום מעשה או נבואה רק בשנה הראשונה ובשנת הארבעים. ומזה עולה שבמשך כל שמונה ושלושים שנה שהיו במדבר לא היה

עליהם שוב תביעה ונשאה בדרגתם הגבוהה וכפי דברי רבינו בחיי שהיו בבחינת בני אדם כמלאכים.

ונמצא שאף שירה זו ביחס לשירת הים הוא בדרגה פחות גדולה, מ"מ גדולים הם היו באותה שעה כמלאכים, ומעתה כל שנתבאר לעיל על שירת הבאר שהיתה ממקום של שובע, לא מגרעת ממעלתה הגדולה של עם ישראל שמשך כמעט ארבעים שנה, שותים מן הבאר ניסית ואוכלים אוכל של מלאכים את המן.

אמנם יש לבאר עוד מלבד שהיתה הנהגתם כמו מלאכים, בשירת הבאר היו בני ישראל בדרגת גבוהה וזכו לאהבה גדולה מן הקב"ה וכדלהלן.

שהנה כל הסיבה שאמר ישראל שירה היתה מכח הבאר שהעלתה את עצמות הגויים וראו ישראל ומיד אמרו שירה.

הסיבה לכך שירדה הבאר, הוא מכח מה שהובא ברש"י **"ומשם בארה - משם בא האשד אל הבאר. כיצד, אמר הקדוש ברוך הוא מי מודיע לבני הנסים הללו. המשל אמר נתת פת לתינוק הודיע לאמו.**

ונמצא שהיתה הבאר שליחה להודיע לישראל שעשה להם הקב"ה ניסים.

והנה נתבאר במאמרנו לפרשה זו שנה שעברה, שהקב"ה יכל להציל את ישראל אף ללא עשית הנס לקרב את הרים זה, ויכל להצילם ללא שידוד מערכות הטבע.

מענתה כשעושה הקב"ה נס שהמציאות אינה מכריחה אותו, והיינו שמוסד הקב"ה את מערכת הטבע לקרב הרים זה לזה, הוא אך משום אהבתו לישראל הוא גילוי האהבה של הקב"ה לישראל ומשום כן שואל הקב"ה **"מי מודיע לבני הנסים הללו"**¹⁷

ובזה יש כאן הודעה אין עם ישראל מונהג כדרכו של עולם, ומשום כן אינו מתנהג עמם להצילם בדרך הטבע.

מענתה כישראל שרניים בחדות ה' היא מעוזם שראים את אהבת ה' להם מיד פתחו וענו שירה לה' את שירת הבאר.

לפי זה יבואר עוד, שבשירת הבאר בידוע הוא שלא זכר שמו של משה רבינו, אף שכל חזרת הבאר היתה בגללו.

ובטעם לכך ביאר ברש"י על הפסוק **דברים במחוקק - על פי משה שנקרא מחוקק, שנאמר (ברשי"ל, כא) כי שם חלקת מחוקק ספון. ולמה לא זכר משה בשירה זו, לפי שלקה ע"י הבאר.**

והיינו שמחמת חטא מי מריבה נגזר עליו שלא יכנס אל הארץ, וא"כ נמצא ששירתם של ישראל על הבאר, מ"מ באר זו היא שגרמה שלא יכנס משה אל ארץ ישראל.

ויבאר הדבר האילו משה ישראל שרניים ברוממות של שירה לה' הנצאיים בדרגה גבוהה של להחזיר אהבה להקב"ה, הואיל וכן, יש בהם רגישות למשה רבינו שלקה על ידי הבאר בחטא מי מריבה ומשום כך לא זכר שמו של משה רבינו מפני כבודו.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

יקרה מפנינים / הרב מנשה פייגנבוים

מח"ס 'יקרה מפנינים' עה"ת

היכן צוה ה' מצוה זו דפרה אדומה

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר (יט, ב)

כתב החזקוני (ריש פרשתן יט, ג) **זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמר** – לא מציון היכן נתפרשה מצוה זו במקום אחר כמו שפירשתי למעלה בפרשת בא (י, ג). וזה לשונם שם, כמה נבואות ומצוות לא נתפרש היכן אמר הקדוש ברוך הוא וכו' וכגון זאת חוקת התורה אשר צוה ה' דפרשת פרה אדומה.

וזמן רב לא זכיתי להבין דבריו דלמה צרכה להתפרש במקום אחר כאשר מתפרשת כאן להדיא מפי הבורא ברוך הוא וידבר ה' אל משה ואל אהרן **לאמר זאת חוקת התורה.** שוב ראיתי לידידי הג"ר **דוד אברהם מנדלבוים** שליט"א שבפרדס יוסף שלו כאן נתעורר בזה.

ועל כן ביארתי דבריו בדרך דרש, על פי מה שכתב בשפת כהן (כאן) וזה לשונו, במדרש (במדבר רבה יט, ד) רבי מני ורבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר, על כל דבר ודבר שיצא מפי הקדוש ברוך הוא כשהיה אומר למשה, היה אומר לו **טומאתו וטהרתו, כיון שהגיע לפרשת אמור אל הכהנים**

¹⁷ וראה עוד בהדר זקנים שמות פרשת בשלח פרק יג פסוק יז כי קרב הוא. לפי עשה להם כל הנוטה האת לפי שישאל עם קרבו של הקדוש ברוך הוא כדכתיב עם קרבו. והיינו שכל קריעת ים סוף אף היא לא היתה מוכרחת לצורך הצלתם וכל מעשי קריעת ים סוף היו ראייה לאהבת ה' אותם ומשום כך אמר שירה.

(ויקרא כא, א), אמר לפניו רבונו של עולם ואם נטמא במה היא טהרתו, ולא השיבו. באותה שעה נתרכמו פניו של משה שנאמר **ועוד פניו יושא** (קהלת ח, א). כיון שהגיע לפרשה זו של פרה, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, אותה אמירה שאמרתי לך אמור אל הכהנים, ואמרת אם נטמא במה היא טהרתו, ולא השיבותיך. זו היא - **ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת** (לקמן יז).

ופירש הש"ך מה שלא השיבו – לפי שהוקשו עליו דבריו של משה, **שאיילו לא אמר משה "ואם נטמא", לא היתה טומאה חלה בכהנים עם ה', וכשאמר "ואם נטמא", בריית כרותה לפשתים** (מועד קטן דף יח ע"א) – **חלה עליהם טומאה**, עכ"ל.

ובדרך זה אפשר לבאר כוונתו שכתב, לא מציון היכן נתפרשה מצוה זו – בכהנים, כי הרי קודשא בריך הוא לא ביאר לו טומאת הכהנים, לולי משה בחירו עמד בפניו ושאלו, וזרק, ופיטטיא דאורייתא טבין אינון (ירושלמי ברכות דף סח ע"א).

עד שכתב אלי ידידי הגה"ח **רבי מיכאל אריה רנד** שליט"א (בעל מחבר **כהלמת הפסח** ועוד) דיש לומר דהכי כוונתו, דמדברי הכתוב שאמר **זה הדבר אשר צוה ה' – משמע שכבר צוה ה' במקום אחר, וכמו בכל המקומות שכתבה התורה "אשר צוה"** נתפרש במקום אחר, ועל זה קאמר החזקוני דלא מציון במצות פרה היכן נתפרשה במקום אחר, ויפה פירש.

ואז אמרתי דאם כנים אנחנו, יש לתמוה טובא בדבריו דמאי הקשה היכן נתפרשה במקום אחר, והלא נתפרשה ונתפרשה במרה, וכמו שכתב רש"י בפרשת בשלח על הפסוק שם שם לו חק ומשפט ושם נסוהו (שמות טו, כה) במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת **'ופרה אדומה'** ודיניו. והרב החזקוני עצמו (שם) הביאו ונשא ונתן בדבריו.

ומעתה יש להקשות דכמו שביאר רש"י בדבר שמור את יום השבת לקדשו **"כאשר צוה"** ה' אלהיך (דברים ה, יב) – קודם מתן תורה "במרה". וכן פירש בדבר כבד את אבך ואת אמך **"כאשר צוה"** ה' אלהיך (שם טז) – אף על כבוד אב ואם נצטוו "במרה". הכא נמי אפשר לומר בפרה אדומה **"אשר צוה ה' – במרה,** ולמה כתב לא מציון היכן נתפרשה מצוה זו במקום אחר, כך שדבריו צריכים אצלי תלמוד וצ"ע.

ובס"ד בשבוע העבר מצאתי מציאה רבה וששתי, כי כדברים האלה המש פירש **במושב זקנים** (ריש פרשתן) וז"ל פירש רש"י במרה נתן להם מצות פרה. וכן יסד הפייט (פרשת פרה) ממרה חוקה גזר.

ותימה דבפרק ד' מיתות (סנהדרין דף ע"ב) קאמר י' מצוות נצטוו במרה, ז' של בני נח דינין ושבת וכבוד אב ואם. ותימה מאי ליה הא דאמרין דמצות פרה נאמרה להם, אי משום דכתיב 'חוק', הלא כמה מצוות שנאמר בהם 'חוק' כמו שנאמר ושמרת את 'החוקה' הזאת (שמות יג, י), את 'חוקותי' תשמור (ויקרא יט, יט), ואלה רבות.

ונראה לי דדייק מדכתיב אשר **'צוה'** ה', והיכן צוה והלא עתה מתחיל לצוות, ולא מציון כך (דהיינו שיאמר 'צוה') אלא במצוה שנאמרה כבר, דכאוי גונא מדקדק בפרק ד' מיתות (שם) דשבת וכבוד אב ואם נאמרו במרה, מדכתיב כאשר **'צוה'** והיכן צוה במרה.

ואף על גב דכתיב בפרשת מטות זה הדבר אשר **'צוה'** ה' (ל, ב) – היינו משה מגיד שכך צוה לו ה', וכן בשחוטין חוץ ליהויה דבר אל אהרן ואל בניו וגו' זה הדבר אשר **'צוה'** ה' (ויקרא יז, ב) היינו משה מצוה לומר זה הדבר אשר **'צוה'** ה', אבל הכא כתיב זאת חקת התורה אשר צוה ה' (את משה) שצוה כבר עכ"ל.

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים

מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו'

'שמועה טובה'

חודש תמוז

עלית בדעתו של הקב"ה שיהיה יו"ט בחודשים תמוז אב אלול

בפסיקתא דרב כהנא (הו' שלמה באבער) פסקא ל' אות כ"א א"ר לוי כך עלתה דעתו של הקב"ה ליתן לישראל רגל אחד בכל חדש שבקץ, בניסן פסח, באייר פסח קטן, בסיון עצרת, ועל ידי עבירות ומעשים רעים שהיה בידם נטלו מהם שלשה, תמוז אב אלול, ובא תשרי ופרע לשלשת ראש השנה כל קבל תמוז, צומא רבא כל קבל [אב], שבעת יומא חגא כל קבל אלול, אמר הקב"ה של אחרים הוא פורע ושל אינו פורע תן לו משלו ויבא ויטול את שלו, לפיכך צריך הכתוב לומר ביום השמיני עצרת עכ"ל.

שבועה עשר בתמוז היה צריך להיות יום טוב

ובלוקטי תורה להאר"י פרשת כי תשא עה"פ ויאמר חג לה' מחר (שמות לב, ה) הנה תימה גדולה בדבר זה, וכבר תרצו חז"ל מלת ויבן מזבח לה' (שם, ה) שכונתו לש"ש היה, אך החג הזה מה יאמר בו ואיך כתבה התורה פלסטר ואיך יצאו דברים אלו מפי אהרן, אמנם סוד הנמרח בזה כי העגל נעשה ב"ו תמוז וב"ז נשתברו הלוחות, ועתיד הקב"ה להפכם ליו"ט נמצא כי חג לה' מחר כי יש מחר לאחר זמן וכו"מ בדבר"ל עכ"ל.

ובשפת אמת בלק תר"ס כתב ז"ל ב"ז בתמוז ירד משה רבינו ע"ה עם הלוחות ראשונות, והגם שנשברו איתא שברי לוחות מונחין בארון כי כל המתנת שנתן הקב"ה לבני ישראל הם לעולם, וגמירי משמיא מיהב יהיב משקל לא שקלי, ולכן הארת לוחות הראשונות נשאר לעולם לבני ישראל, אבל

אותיות פרוחות למעלה לפקדון לבני ישראל, וכפי מה שזכינו מאירין האותיות, ואיתא בשם האר"י ז"ל חג לה' מחר כי לעתיד לבא יהיה י"ז בתמוז חג שיתקנו בני ישראל החטא יאירו הלוחות ראשונות, **כי יום זה הוא שמחה מצד מתנות הלוחות, ועצבון מיד השבירה,** ולכן בשבת קדש דהיא מעין עולם הבא יש הארה מלוחות הראשונות, וזהו בחינת זכור בשבת קדש דאיתא אם היו מקבלין הראשונות לא היה שכחה בדברי תורה, כדכתיב חרות על הלוחות (שם, טז), וזו החקיקה היתה גם כן בנפשות בני ישראל רשימה בעצם שאי אפשר לשחות, רק אחר החטא אבי כאדם תמותון (תהלים פב, ז) נפלו לבחינת שכחה, ומ"מ נשאר רשימה בלב מהראשונות, וזהו שכתב הזהרו בקון ששכח תלמודו ששברי לוחות מונחין בארון, ושבת יומא דזכירה הוא, ולכן יש בו הארה מן הראשונות והוא עצמו בחינת נשמה יתירה מהנשמה שעלתה למעלה כמו שכתב אותיות פרוחות כדאיתא נשמה בגוף כאזכרה בגיולין עכ"ל.

חודשי תמוז אב אלול היו מחולקו של עשו

בזוהר הקדוש יתרו עת: מבואר ז"ל יעקב נטל ברא דיליה תרין ירחין ניסן ואייר ואיתכליל איהו ברא דסינן דאיהו תאומים, עשו נטל ברא דיליה תרין ירחין תמוז אב ואיהו לא אשתכח ואתאביד דהא אלול לאו דיליה ואפילו אב ט' יומין אינון דיליה ולא יתיר ואתאביד וטא אשתכח ולא איהו ברא דתאומים אלא אתפרש לחודיה וטא לטטרא אחרא באפיסה ושמו כד"א (תהלים ז, ט) הואיב תמו חרבות לצנח, ובנין דיעקב איהו תאומים אתיהיבת אורייתא לבניו בחדש תאומים ואורייתא ברא דתאומים תורה שבכתב ותורה שבע"פ עכ"ל דברי הזוהר.

ומבואר בדברי הזוהר דחודשי תמוז אב אלול היו ראויין לחלקו של עשו, אלא שאבד אותם, וכן כתב במגלה עמוקות פינחס דחש ד' ז"ל והנה על פי סדר החדשים היו ראויים להיות ג' החדשים של תמוז אב אלול לעשו ונתהפך א"ך טו"ב לישראל אלקים לבני לבב ואני (תהלים עג, א - ב) ר"ל כ"א יום מן אב לקחו מעש¹⁷, וגם טו"ב מן תמוז לקחו ממנו, בר"ת של אלקים לבני לבב ואני (ר"ת אלול) שכל החדש מלקח מהם ע"ש.

בחודשים אלו עיקר העבודה הוא המלחמה עם הס"א

¹⁷ בקרבן נתנאל תענית פ"ד סי' לב אות ה' כתב ז"ל מ"א סי' תקנ"א סי' ק"ב עד ר"ח אלול ר"ו נ"מ בגמרא, ואני אומר מלישנא דגמרא אדרבא משמע עד לאחר ט"ב בלחוד דהא רב פפא אמר הילכך דקתני ממעטין בשמחה לישתמיט מניה ואיסורא דאין משמחין אינו נוהג אחא עד לאחר ת"ב, וז"ל הזוהר בפ' יתרו עת: עשו נטל ברא דיליה תרין ירחין תמוז אב ט' ואפילו אב דלאו דיליה אלא ט' יומין אינון דיליה ולא יתיר ואתאביד ולא אשתכח ע"כ מש"ה לישתמיט מניה דעובד כוכבים עד ט"ב דראא דעשו ולא צריך יותר, וכן עמא דבר עכ"ל, והביאו המ"ב בשעה"צ סי' תקנ"א סי' ק"ג.

¹⁸ עיין בחזקוני שם שבאמת גם על פסוק זה כתב, דבר זה לא נתפרש היכן נאמר למשה.

ובשפ"א קרח תר"ס פירש בהקדמת דברי הזוהר אלו זת"ד לד"שארל יש שתי שמות ישראל והוא בחינת לי רא"ש בחינת שמן על ראשך לא יחסר ושם אין מגע סט"א, וכמא"כ וראו כל עמי כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך (דברים כח, י), ובחינת יעקב הוא בחינת יו"ד עקב הוא המלחמה עם הסט"א כמו שהיו ימי יעקב בתחילתו להלחם עם עשו ולבן, ואח"כ זכה לשם ישראל שהיא המנוחה בחינת שבת, ואיתא בזוה"ק דיעקב נטל לחלקו ניסן ואירר ואשתאר סיון הג' חדשים בחינת ג' אבות בחינת ראש, ועשו נטל לחלקו תמוז ואב ונדחה לבסוף, והם בחינת רגלים שבהם יש לעשו ואומות העולם אחיזה, ועל זה נקרא שמו יעקב ע"ש וידו אוחזת בעקב עשו (בראשית כה, טו) כי שם בעקב יש אחיזה לעשו וכמו שכתוב ויגע בכף ירכו (שם לב, טו) וזו היו"ד הנלחמת עם עשו והסט"א והוא מלמחת ימי המעשה, ושליחות המרגלים היה בבחינת מלחמה זו ונשלחו ערב ר"ח תמוז וכתוב והימים ימי בכורי ענבים (במדבר יג, כ) ענבים ימי עקב, שהוא הסוף שמשם יש אחיזה לסט"א, ולפי שכתוב ולאום מלאום יאמץ (בראשית כה, כג) נתעצם הסט"א, אך בשעת המלחמה נתגבר וכו', והמרגלים היו ראשי בני ישראל וכו' ושליחות זו בחינת רגליו וכו' שהגם ששרש בני ישראל הוא בחינת לי ראש, אבל רצונו יתברך שמו שבני ישראל ילחמו מלחמת מצוה וכו', ונראה שלכן הוסיף משה רבינו ע"ה היו"ד להושע שהוא בחינת יו"ד עקב שבכח רשימת היו"ד מתגברין על העקב כמו שכתוב וידו אוחזת בעקב עשו ע"ש.

נמציו למדין כי בחדשים אלו נדרש מבני ישראל ששרשן נעלה וגבוה האיר בתוך חשיכה והעקב ולהגבר על כחו על עשו המתגבר בחדשים אלו ברצון השי"ת בכדי שנתגבר עליו.

ולמש"כ השפ"א והימים ימי בכורי ענבים ענבים ימי עקב, שהוא הסוף שמשם יש אחיזה לסט"א, י"ל רמז בפסוק והיה עקב תשמעון (דברים ז, יב), דקאי על חודש תמוז אב, והוא מחומז גם במש"כ רש"י אם מצוות קלות שאדם דש בעקביו ושמעון, והיין בחינת עקבים בחינת נמוכות וגם שם יאיר בתוך החשיכה, וגם תשמעון"ל הוא רמז לחודש אב שהוא כנגד דגל מחנה שמעון וכמו שכתוב בבב"ש ששכר, וע"ז קאי כל ההבטחות (שם, יב – טז) ושומר ה"א לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך, ואהבך והרבך וברך פרי בטןך ופרי אדמתך וגו' אכ"ה.

כל הרוחף המליך את ה' יכול להשיג בין המצרים
עבודת ישראל פרשת מטעי ז"ל וכו' ובר הקדים לנו אדמו"ר ז"ל הנ"ל (המגיד ז"ל) רמז בפסוק כל רודפיה השיגה בין המצרים (איכה א, ג) דהיינו כל מי שרוחף המליך את הבורא ויכול להשיג יותר דוקא בימים אלו בין המצרים, למשל כי כשהשר יושב בביתו אז איתנו מוטלת אשר לא כל איש ואיש יכול לבא פנימה, משא"כ אם השר עובר בשוקים וברחובות חוץ לפלטרין שלו אז הוא קרוב לכל קוראיו ויזין שועת כל הקוראים בשמו, וכן הנמשל לדעת כי בזמן הזה כי כציפור נודדת מקנה וגו', וכן הרשות נתונה לכל אדם להתקרב אל מלכום של עולם והוא עולה עליהם עכ"ל, ועיקר העניין להתחזק ולאמץ את לבבו בעתים הללו לבלתי יפול ברשת ההתרשלות מעבוד ה' חלילה, ואפילו בת"ש שהוא למראה עין הגם שיש לבסות במר נפש על כל אשר מצאתנו ביום ההוא מ"מ יש לשמח לב המלך בשמחה העתידה שבו יולד מנחם ויגאלנו במהרה וישמח ה' בעמשי והיתה לו המלוכה כימי קדם עכ"ל.

השמחה והימים טובים שבחדשי תמוז אב על התגברות בני"ע על הסט"א
ובהקדמות אלו אנו נמי נימא דאותן הימים טובים שהיה רצון ה' שיהיה בחודשים אלו (וכמבאר בפסיקתא דרב הונא) הם ימים טובים והודאה ושמחה גדולה על הארת האור במעמקים בבחינת עקב ורגלים שלזה היתה כוונת הבריאה שהארץ תאיר מכוון, ויען לא זכינו להאיר או ה' בחודשים אלו בשלימות לא זכינו ליו"ט בזמן הזה, ולעתידי שיהיה תיקון השלם היפך לששון ולשמחה ולימים טובים. ומ"מ גם לעת הזאת זכו בני ישראל ליטול מכוון של עשו ונשאה לו רק אלו הכ"ב ימים ש"מ"ז בתמוז עד ת"ב, וכמו שכתב במגלה עמוקות הנ"ל.

שילוח האגרות שניות לקח מעשו את חודש תמוז עד י"ז בתמוז

ולולי דמסתפינא הו"א דבר חדש דהנה ביום עשרים ושלוש לחדש סיון נשלחו האגרות שניות כמבאר במגילת אסתר (ט, ח – יז) **ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם וגו', ויקרא סופרי המלך בערת דעה והיא ככל אשר השלישי הוא חדש סיון בשלושה יעקב ועשרים בו, ויתב כדש שיש צוה מרדכי אל היהודים וגו', וישלח ספרים ביד הרצים בסוסים רכבי הרכש האחשתינים בני הרמכים, אשר נתן המלך ליהודים אשר בכל מדינות המלך להקהל ולעמוד על נפשם להשמיד ולהרג ולאבד את כל חיל עם ומדינה הצרים אותם וגו', ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת ויחור וטירת זהב גדולה והעיר שושן אשר צלה ושמחה, ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר מקום אשר דבר המלך ודתו מגיעי ששון ושמחה ליהודים משתה יום טוב ורבים מעמי הארץ מתייהדים כי נפל פחד מרדכי עליהם.**

ולפי תיחוק תראה כיון דציצית הרצים היה בכל"ג סיון ובדאי עד שהגיעו לכל מדינות המלך נכנס גם תחילת חדש תמוז, והיה אז ששון ושמחה ליהודים משתה יום טוב ונפל פחד מרדכי על עמי הארץ, והיה אז תגבורת גדולה לבני ישראל על עמלק וסיעתו, ואז זכו ליטול מחלקו של עשו ט"ז ימים הראשונים של חדש תמוז. ובה יש לפרש דהנה בבית ראשון הובקעה העיר בט' לחדש תמוז וכמבאר בירמיה (בב, ו – ז) **בחדש הרביעי בתשעה לחדש וגו' ותבקע העיר, וכמבאר בתענית כח: ובר"ה יח: אמר ר"ש ארבעה דברים היה ר"ע דורש וכו', צום הרביעי זה ט' בתמוז שבו הובקעה העיר וכו', והתוס' שם ד"ה זה כתבו דהיינו בראשונה אבל בשניה הובקעה ב"ז ומשום הכי עדיין תענית ב"ז, וכו' בש"ע או"ח ס"ו תקמ"ט ס"ב וז"ל אע"ג דכתבין בקרא בחדש הרביעי בתשעה לחדש הובקעה העיר אין מתעניין בתשעה בו אלא ב"ז בו מפני שאע"פ שבראשונה הובקעה בתשעה בו, כיון שבשניה הובקעה בשבעה עשר בו תקנו להתענות ב"ז בו משום דחורבן בית שני חמיר לן עכ"ל.**

ולפי תיחוק תראה דחורבן הבית הן בראשונה הן בשניה היה בתשעה באב כמבאר במתני' תענית פו: ומבאר בגמרא שם (תענית כט:) דמגלגלין חובה ליום חייב, ומ"מ הובקעה העיר לא נתגלגל חובה ליום חייב ולא הובקעה העיר ביום ט' תמוז, ולהאמור יש לומר כי בראשונה עדיין היתה שליטת עמלק בתחילת חודש תמוז וע"כ כבר בתשעה בתמוז הובקעה העיר, אבל בתוך אותם שבועים שנה שהיה בין בית ראשון לבית שני ע"י מרדכי נהפך תחילת חודש תמוז לשמחה ומשתה יום טוב, ובטל אותו יום חייב של ט' תמוז, ולא הובקעה העיר אלא ב"ז תמוז.

המתין מרדכי בשילוח האגרות עד כ"ג סיון להמשיך מכוון של חדש סיון לחודש תמוז אב

המפרשים העירו על מה שילוח האגרות היה רק בכל"ג סיון ולא ביטול גזירת המן היה כבר בט"ז ניסן בו ביום מת המן והגזרה נתבטלה, ולמה המתין זה זמן רב עד כ"ג סיון, וע"ז יש לומר, עפ"י"מ שנתבאר דכל המלחמה היתה ליטול מעשו כחו ושליטתו בחודשי תמוז אב, והנה תקופו של חודש הוא במילוי הלבנה, וכמבאר ברמ"א אבן העזר סי' ס"ד ס"ג וביו"ד סי' קע"ט ס"ב דאין משאין נשים כי אם במילוי הלבנה, ועיקר חסרון הלבנה הוא ב' ימים אחריהם של החודש וכמבאר בשער יששכר מאמר החדשים אות ב' וז"ל כיון שבזוהר הקדוש אין מפורש לענין נשואין במילוי הלבנה דוקא, וע"כ הבו דלא לוסף עלה ולא קפדין רק עמה שקבלנו אחר כ"ב או כ"ג לחודש שאז ז' ימים בסוף חסרון הירח עכ"ל.

והשם לבו יראה דגם שילוח המרגלים שמטרתו היה להאיר ולהתגבר על כחו של עשו שנטל לחלקו בחודשי תמוז אב היה בכל"ט סיון כמבאר בתענית כט, ולפי"ז צ"ב מה שיצאתם היתה דוקא בחודש סיון.

ונראה לומר דלפימ"ש הזוהר הנ"ל דחודש סיון הוא מזל תאומים ויש בו התללות של תורה שבכתב ותורה שבע"פ וידוע כי התללות שניהם הוא הארת אור ה' בתוך הבריאה וביחור טוב מרע שזו תורה שבע"פ הנלמדת מתורה שבכתב ע"י י"ג מידות שהתורה מדרשת, וע"כ היתה יציאתם דוקא בחודש סיון שנטל יעקב לחלקו ובכח ימים אלו יוכל להמשיך ולהאיר החשיכה השולטת בחודשי תמוז אב, ולזה יצאו דוקא בכל"ט סיון.

וידוע בספרים בכל השפעה לזולתו צריך לצימצום מהותו, וכן הוא בבדון דידם אילו היתה יציאתם בעיצומו של החודש חלקו של יעקב לא היה יכול להשפיע לחודשי עשו, וע"כ

המתינו להתמעטות אור החדש בסופו שיש בו התמצות מאורו של יעקב ובכך יהיה חיבור לחודשי תמוז אב חלקו של עשו ויכול להתגבר עליהם. וזה יהיה בנותן טעם גם למה שהמתין מרדכי לשילוח האגרות עד כ"ג סיון, שבכך יהיה חיבור לחודשי תמוז אב חלקו של עשו ויכול להתגבר עליהם, ומה שמרדכי שלח מיד בכל"ג סיון ולא המתין לסופו של חודש כמו גבי המרגלים, כי לא היה חפץ להתמתין יותר הלא ישראל שריים בצער ובדאגה, וכי"ב מציון ביזמא נב: גבי כה"ג ומתפלל תפלה קצרה בבית החיצון ולא היה מאריך בתפלתו שלא להביעת את ישראל.

מרדכי המתין בשילוח האגרות עד כ"ג סיון לראות אם קבלו ישראל עליהם תורה שבע"פ

עוד יש לומר עפ"י המבאר במדרש תנחומא פרשת נח דהגם שישארל קבלו עליהם נעשה ונשמע, כפה הקב"ה עליהם הר כגיגית, דקבלת התורה ברצון היתה על תורה שבכתב, ועל קבלת תורה שבע"פ היתה נצרכת כפיה יעו"ש. ובשפ"א פוריה תרמ"ה כתב וז"ל בגמרא דשבת מודעה רבה לאורייתא הדר קבלה בימי אחשווש, פירוש מה שהיה צריך להיות על ידי כפיה הכל גרם אותו הרשע עמלק יו"ש, ולכן כשתלו את המן הרשע קבלו אח"כ התורה בחג השבועות באהבת עצמם להשי"ת, ולכך המתין עד אחר החג, ובכל"ג סיון כתב אגרות האחרונות כשראו שנעשה תיקון למעלה במפלת המן הרשע עכ"ל, וע"ע בשפ"א שם תרמ"ב.

אלא דעדיין צ"ב דלפי"ז הו"ל לשלוח האגרות תכף אחר שבועות ולמה המתין עד כ"ג סיון, ולהאמור י"ל דחדש סיון הוא בחינת תורה שבכתב ותורה שבע"פ וזוהר המתין עד כ"ג סיון דעד אז הוא תקופו ומהותו של החודש וכוון שראו שקבלת תורה שבע"פ היתה בשלימות, ידעו שנצחו את קליפת עמלק, ומיד שלחו אגרות השניות בכדי שבחדש תמוז יהיה ששון ושמחה ליהודים ויפול פחד מרדכי על כל העמים.

צירוף חדש תמוז

ובזה יבאר מש"כ האר"י דצירוף של חודש תמוז יוצא מהפס"ו וכל זה איננו שוה לי (אסתר ה, יג) וס"ת שם הו"ה בהיפוך אתוון.

ויש להעיר הלא שם זה נרמז כמה פעמים בדברי תורה וכמבאר ברבנו בחיי במדבר (א, ג) עה"פ ובנסע המשכן יורדו אותו הלויים ובחנות המשכן יקימו אותו הלויים והזר הקרב יומת וז"ל הרבנו בחיי כבר הודעתך כי בכל מקום שתמצא השם רשום למפרע בהפך אותיותיו ומורה על מידת הדין כי כן הזכירו המן הרשע בהיפוך אותיותיו ואמר וכל זה איננו שוה לי בכל עת ונתהפכה מידת עליו, והנה בכאן בענין עבודת הלויים הזכיר תחלה בכתוב הזה שם הנעלם ואח"כ הזכיר השם המפורש שני פעמים למפרע להורות על מידת הדין שהיא מתוחה על הזר הקרב לעבודת הלויים וכו' יעו"ש, וכיון דדבר זה נרמז בדברי תורה למ"ל להסמיך על דברי קבלה.

ולהאמור הוא בדיוק נפלא כי הרגיש המן שע"י מרדכי יתמעט כחו בחודש תמוז ששולט בו ששולט בו מידת הדין, וזה מה שאמר וכל זה איננו שוה לי בכל עת.

חודשי תמוז אב הם חודשי העינים ורמזי מקראי קדש
האר"י בליקוטי תורה פרשת בא טעמי המצוות מצוות קידוש החודש כתב וז"ל ודע, כי כל החדשים מקראים ראש חדש, והענין כי כולם בחינת הראש וכו', וסודם כן הוא ניסן גלגלתא, אייר סיון ב' אודינן, תמוז אב ב' עיינין ולכן נחבר בית המקדש בתמוז אב בסוד עיני עיני יורדה מים, שהם ב' עיינין המזכר יעו"ש.

וכתב החידושי הר"ם בספר הזוהר לפרשת שלח וז"ל האר"י ז"ל תב תמוז ואב בחי' עין ימין דרחל, ואב וכו', והם שנקראו עיני העדה שלח אותם ער"ח תמוז שיתנו עיניהם של הטובה בארץ ישראל ויתקנו ב' אדם שאלו שחן עינים של כלל ישראל, ונרמז בכי בעיניהם ועצבון היפך השמחה של בביכורים, וקלקול העינים כי החן בעינים מצא חן בעיניו, וכן מקום על יושבי, וכשאבד ארץ ישראל החן בעיניהם נגזר שלא יבאו וגלות וכו',

כתיב ופרשת ציצית לתקן חוה מרגלים ולא תתור פ' רש"י לבא ועינא ב' מרגלים, והיה חטא, שהגם שעשרה נשיאים עיני העדה אמרו כן, היה ראוי לבני ישראל שלא לתור אחריהם וכו', וציצית מתקן העינים וראיתם מביא זכרון וכו', **בכל תמוז ואב מתעורר ניסיון אצל עיני העדה להיות**

מרגלים לראות טוב הארץ ואין ובמה יתקנו את ישראל

באלול להיות ראויים ב"ה ליגאל יע"ש.
ובבני יששכר לחדש תמוז כתב ז"ל הנה תתבונן עפ"י ספר יצירה הנ"ל חוש הראיה בנפש הוא נגד חשד, והנה תמצא וחושי השמיעה בנפש נגד חדש אב בשנה, והנה תמצא בסידור השבטים לדגליהם, יהודה יששכר וזבולון נגד ניסן אייר סיון דגל א', דגל ב' ראובן שמעון ג', הנה ראובן נגד תמוז שהוא חדש הראיה, על כן אמרה לאה בלידת ראובן לשון ראה כי ראה ה' בעיניי (בראשית כט, לב), ושמעון נגד חדש אב הוא נגד חוש השמיעה, על כן אמרה לאה בלידתו לשון שמיעה כי שמע ה' כי (שם כט, לג) והנה תמצא את הראשון בשם ראובן אות ה' כמו אות הראשון של ראה, וכן אות הראשון בשמעון ש' כמו אות הראשון של שמיעה, והנה תמצא כי הנשיאים של אלו ב' השבטים שהם נגד ב' החדשים, בעוד שהיו ישראל במדבר אירע מה שאירע, הדנה המרגלים הלכו לתור את הארץ בכל"ט סיון ממילא הלכו בתמוז חדש הראיה, ויראו את הארץ ויניאו את לב בני ישראל וכו' ונפגם חוש הראיה וכו' ע"ש.
ובס"ד יש לרמז עוד דחה מה שאמרה לאה (רש"י שם, לב) ראו מה בין בני בדי לבין דראובן בבחינתו וכו' ויתברר על עשו ויטול בלעו מפיו, וזה נרמז גם במה שאמרה (שם, לב) כי ראה ה' בעיניי כי אתה יאהבני אישי
ובס"ד יש להוסיף רמז בזה בפס' והימים ימי בכורי ענבים (במדבר יג, כ) ענבים אוניות ב' עינים לרמז דעיקר שלוחותם היה בכדי לתקן ענין זה דחודשי העינים, וכתוב (בראשית מט, יב) כחלילי עינים מיון.

בית כרתי לעיני מה אתבונן על בתולה

ובזה יש לפרש מאמר הרבי רבי שמעלקא ז"ל הביאו בעבודת ישראל לט"ו אב עה"פ (איוב לא, א) בית כרתי לעיני מה אתבונן על בתולה, כי מדרך העולם להתבונן ולשוב אל ה' בחדש אלול המוכן לתשובה אבל מי שמשכיל ועיניו פקוחות, הוא עובד ה' יתברך כל השנה, ושומר עצמו מפילו בחדשי תמוז ואב שלא לפול ממדרגתו וכו' בריית עם ה' ואז ממילא אין לו להתבונן יותר בחדש אלול, כי הוא מוכן ומזומן לעבדות ה' מקדם אפילו בחדשים הנמוכים וק"ו בחדש אלול שבו הקדושה ביתר שאת, וזה הרמז בריית כרתי לעיני הם החדשים שנקרא עינין כו' לכן מה אתבונן על בתולה שהוא אלול במזל בתולה כי אני מוכן לעבודת ה' מלפנים עכ"ל.
ולהאמור בשם המגלה עמוקות כי חדש אלול כבר נטל מחלוקתו של עשו, יש לרמז בדרך זו בריית כרתי לעיני כי בחדשי העינים עדיין צריך לכריתת בריית, אבל בחדש אלול שהוא מזל בתולה אין צורך לכריתת בריית כי כבר נצחו לעשו.

רמזי מקראי קדש פרשת שלח

מליצת זכות של משה רבינו על חטא המרגלים

בספר הזכות פרשת שלח ביאר בארוכה כל פרשת המרגלים וז"ל והנה ענין דור המדבר היה הנסים והנפלאות נגלים שלא היה באפשר להכחיש עין בעין כו' ונענך כו', וזה נקרא שמש שהוא זורח בתוקף עצום, אולם עיקר המכונן של הבריאה כמו שהוא עוה"ז שטמיר ונעלם כבוד הש"ת, ואעפ"כ החוקק והאמונה מאיר בלב ישראל כאילו היה נגלה, וזה נקרא לילה וירח שע"ש מדת מלכותו ית"ש שאחר כל הסתרות וצמצומים מאיר כיתרון האור כו', וזה שאמר בירושלמי אמנות זה סדר זרעים שמאמין בחי עולמים וזרע עי"ש, לכאורה אדרבא, אולם וכו"ל כ"ל ששועשה פעולת הטבע לזרוע ואעפ"כ אינו נפל כלל מאמונתו זה נקרא אמונה, שמאמין בחי העולמים שעולם נקרא ע"ש העלם אלקותו ית"ש, וזה העלם הוא קיומו שאינו בטל במציאות אם היה הקב"ה ממלך ההסתר והעלם היה לא היה שום דבר, וע"כ נקרא חי עולמים שהוא החיות של כל ההעלם כל עולם ועולם כמו שעלה ברוצח ית"ש שהעלם שלו יהיה כך ובהו האופן הן הנוה"ל הן העוה"ב הן ג' וכו', וזה מלכותו מלכות כל עולמים כו', וזה ענין ארץ ישראל שהיה תחת יד כנען ובי ישראל יברר וילבנו, גם שיתנהגו עפ"י טבע כי תבואו ונטעתם כו' כמ"ש במדרש שם שלא כמו שהיה במדבר רק לטע ולזרוע, והוא כ"ל שיעשו פעולות שעפ"י טבע ואעפ"כ תהיה האמונה חזקה ומאירה בלב, כי הש"ת ברא הטבע באופן הזה והוא פלא עוד יותר מהנסים איך כל דבר גדול וקטן צבא השמים וצבא הארץ כל מין ומין בע"ח ודחמ"מ, יש לו אופן והנהגה מיוחדת, וסדר סיסדר לו הש"ת וכשמתנהגים כן ניתקן גם עולם העשיה כראוי, אולם מסוכן הדרך שלא יפלו

מהאמונה וצריך התחזקות גדול ונסיונות, כי כל הסט"א המתנגדת לקדושה היא למעט תקון עולם העשיה, וזה עצמו טעם שילוח המרגלים שיהיה בדרך פשוט כמנהג עולם עפ"י טבע ואעפ"כ תהיה מאירה בלבם האמונה כנ"ל, **דוד דעה שדיבר ה' עמה פנים ודבקים בשם הוי"ה ב"ה כשיבאו לארץ יהיה יחוד הוי"ה ואד"נ, וב' עולמות אתכסיה ואתגליא כראוי**, ויעשו תיקון הסלל כראוי, לזאת הוצרכו מרגלים אלו להיות צדיקים היותר גדולים וראשי בני ישראל, וילכו באופן שהוא בחי' רגלים דרגא התחוננה ויאר בהם בחינת ראש ע"ש.

ובהקדמה זו נבאר מקראי קדש **ויאמר משה אל הוי"ה ושמעו מצרים כי העלית בלחך את העם הזה מקרבן. ואמרו אל יושב הארץ הזאת שמעו כי אתה הוי"ה בקרב העם הזה אשר עין בעין נראה אתה הוי"ה ונענך עמד עליהם ובעמד ענן אתה הלך לפניהם ימים ובעמוד אש לילה. והמתה את העם הזה כאשר אהד ואמרו הגוים אשר שמעו את שמעך לאמר. מבולתי יכלת הוי"ה להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם וישחטם במדבר. ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר. הוי"ה ארך אפים ורב חסד נשא עון ופשע ונקיה לא יקנה עון וצבות על בנים על שלשים ועל רבעים. סלח נא לפעון העם הזה כגדל חסדך וכאשר נשאתה לעם הזה ממצרים ועד הנה. ויאמר הוי"ה סלחתי כדברך. ואולם חי אני וימלא כבוד הוי"ה את כל הארץ (יד, יג – יא).**

והמתבונן במקראות אלו יראה שכל דברי ספר הזכות נכללים כאן והמליץ משה דברי זכות על בני ישראל ואמרו אל יושב הארץ הזאת שמעו חייבי עולמים זורע, **שמעו כי אתה הוי"ה בקרב העם הזה** ושמעו שבחינת הנהגת עם ישראל במדבר הוא בחינת שם הוי"ה והוא גילוי האור והנהגת הש"ת בבחינה שלמעלה מטבע, **אשר עין בעין נראה אתה הוי"ה ונענך עמד עליהם ובעמד ענן אתה הלך לפניהם ימים ובעמוד אש לילה** וגם אותם זמנים שנטל עשו לחלקו והם חודשי תמוז אב חודשי העינים הנרמזים במה שאמר עין בעין ולשם זה היה שילוח המרגלים בדוקא בחדשים אלו, אבל לא הצליחו בשליחותם כיון שהנהגה שהנהגת אותם במדבר הוא בבחינת גילוי עצום ואתה הולך לפניהם.

ואמרו כל הגוים **מבולתי יכלת הוי"ה להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם** והיינו שלא יתכן לבחינת הגילוי שהוא שם הוי"ה להאיר בתוך בחינת הארץ בחינת אמונה, ובקש משה רבינו **יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר**, והי"ד דיגדל הוא רבתי ומכר כאן שתי אדנות, והוא כמו שכתב השפ"א שלח (תר"ס) דאדנות יו"ד שהוסיף משה ליהושע הוא הי"ד הנרמז בשם יעקב ידו אוחזת בעקב עשו להתגבר ולהאיר בחינת עקב שזה היה הכונה בשילוח המרגלים יע"ש, וזה מה שאמר משה ועתה יגדל נא אותו יו"ד תגדל כחה ולהאיר לעקב בחינת אדנות שזו מטרת הכניסה לארץ ישראל לייחוד שם הוי"ה ואדנות וכמוש"כ בספר הזכות הנ"ל.

ויבדח יבאר דברי חכמים וחיזותם בשבת פט. אריב"ל בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהיה יושב וקושר כתרם לאותיות, אמר לו משה אין שלום בעירך, אמר לפניו כלום יש עבד שמתן שלום לרבו, א"ל היה לך לעזרתי, ופרש"י לומר תצלח במלאכתך, מיד אמר לו ועתה יגדל נא כח ה' אשר דברת, פרש"י מיד בעליה אחרת אמר לו יגדל נא כח ה' עכ"ל, ע"כ הגמרא.

וכל ראה משותמם מה שייך לעזור להש"ת, ולהאמור יש לפרש דיחוד כי קשירת הכתרים לאותיות הוא בחינה עליונה הנעלמת מעיני כל חי שהיא לפני התחלקות השפע להיות משפע, ועיקר העבודה הוא יחוד אור הנעלם במעמקי הטבע, ובחינה זו כיון שבינתה לבחירת האדם ואין הידיעה מכרחת המעשים נמצא שבחינת תיקון הטבע כחומר ביד האדם אם להפכו לטוב או ח"ו להפוך, והמתקן הטבע הרי הוא מרבה ומגדל אור ה' בעולם הטבע והחושך, והוא כביכול מסייע להש"ת, וזה מה שאמר משה ועתה יגדל נא כח ה' ע"י אותו יו"ד של יעקב יגדל כח ה' בעקב וכו"ל.

עני כל אלך ישברו

ובהקדמות אלו יש לומר בחדושי תמוז אב חודשים קשים כל עובד ה' משתוקק לקרבתו ה' ולהאיר מתוך חשיכה כנה אחר כך משוכה דוד מה שאמר דוד המלך (תהלים קמו, טו) **עני כל אלך ישברו**, והוא רמז לחודשי תמוז אב חודשי העינים, וכולם אליו ישברו, לצמצם במלחמה הגדולה מלחמת

עשו ועמלק שיש בחדשים אלו, ואתו כח וחיזק שנתן הקב"ה לסט"א הוא בשביל ישראל שיתגברו עליו, וזה מש"כ **אתה נותן להם את אכלם בעתה**, וכמו שכתב השפ"א שלח תר"ס ז"ל ולפי שכתוב ולאום מלאום יאמץ נתעצם אז (בשילוח המרגלים) הסט"א, אך בשעת המלחמה נתגברו ז"ש כי עצום ממנו ודרשו כלפי מעלה, פי' שרו שניתן להם חיזוק והתעצמות ממנו ית"ש ולכן נפל עליהם פחד, אבל זה היה בבחינת ולאום מלאום יאמץ, **זה שאמר כלב לחמנו הם שזה הכח רק להתחזק נגדם במלחמה עכ"ל.**

פותח את יד"ך רמז לאות יו"ד של שם יעקב הבא להאיר תוך חשיכה ועקב, ובכך **משביע לכל חי רצון כח חיזוק ותעצמות.**

אם מעיני העדה נעשתה לשגרה

ובהקדמות אלו יש לרמז עוד מש"כ בפרשת ויהי אם **מעייני העדה נעשתה לשגרה ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעלה לריח ניחוח לה' ומנחתו ונסכו כמשפט ושעיר עזים אחד לחטת וגו', ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם כי לכל העם בשגרה. (טו, כד – כו)**, ויש לרמז דעיני העדה קאי על חודשי תמוז אב ואם נעשתה לשגרה שנתעצם כוחו של עשו וחטאו בימים אלו.

ובזה יש לבאר מש"כ רש"י שם לחטת חסר א' שאינו כשאר חטאות ע"ש, ויש לפרש דחטת חסר רמז לקליפת עשו ועמלק אם כל חטאת, וגם בחדושים אלו שהם תחת שליטתם נחסר מחכם וכמו שכתב המגלה עמוקות הנ"ל.

ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם

ובזה י"ל מה שכתוב ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם, ואחרי עיניכם רמז לחודשי העינים שצריך בהם חיזוק גדול שלא לתור אחריהם, והייתם קדושים לאלוקים, והמענין היטב בספר הזכות יראה שרמז זה החידושי הר"מ בדבריו.

רמזי מקראי קדש פרשת קרח

ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אלעזר בן אהרן בן פלג בן ראובן. ויקמו לפני משה ואהרן ומבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קראי מועד אנשי שם. ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אלהים רב לכם כי כל העדה כלם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה' (טז, א – ג).

ביאור שיטת קרח שהיה במדרגת נעלית כמו לעתיד

וכל העדה כולם קדושים

באמת אמרת (קרח תר"צה) ביאר דקרח ראה ברוח הקדש שכל העדה כולם קדושים ובתוכם ה', אולם זה יהיה לעתיד שאז יתקום כחל הנפשות, וכ"כ (תרפ"ז) במדרש קרח חכם גדול היה ומטועני הארון ועי"ז טען כל העדה סלם קדושים כדכתיב כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו ע"ש, ומדבריו מבורר דטענת קרח כי כל העדה גבוהים במעלתם חזגמא דלעתיד ומדוע תתנשאו על קהל ה'.

ובבית ישראל (קרח תש"ט) ז"ל בענין קרח שאי' חכם גדול היה ומטועני הארון, ואי' במדרש שקרח עשה ליצנות המצוות וכדו', והגיד בזה ל"ק אצל"ל דברים נפלאים שקרח דחק את השעה דאי' מצוות בטלות לעתיד, כי בעוה"ז המצוות מתבלשות בעברי האדם, ולעתיד יהיה אור גדול ונמצא המצוות בטלות, וזה היה כוונתו של קרח שיהיה כמו לעתיד שיקויים ולא ילמדו עוד איש את רעהו כו' כי כולם ידו אותי למקטנם ועד גדולם, וזהו טענתם כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה', אבל דחק את השעה כי עוד לא הגיע עת לזה ע"ש.

ובאמת זה היה טענת המרגלים שלא היו חפצים בעבודת הביורים ותיקון הטבע, אלא להיות בחינת דוד המדבר ולהתעסק במושכלות.

שבת ראובן הצטרפו עם קרח כי גם הם סברו שאין להתעסק כי אם במושכלות

ובזה יש לבאר מה דדווקא שבת ראובן הצטרפו עמו, דכבר ביארתי במקום אחר דבכל שמות המרגלים יש אות יו"ד ולהושע הוסיף משה אות יו"ד והוא יו"ד דיעקב המאיר בתוך בחינת עקב, אמנם לנשיא ראובן שנקרא שמוע בן זכור לא היה אות יו"ד בשמו, כי לא היה חפץ להתעסק כלל בתיקון הטבע, ובאמת לא נכנס לארץ ישראל אלא נשאר במדבר כי

היה חפץ בהתעסקות במושכות ולא בתיקון הטבע. ולזה הצטרף לטענת קרח כי כל העדה כולם קדושים.

מחלוקת קרח היה בחודש תמוז

יש להמתיק הדבר עוד עפ"י מ"מ שכתב הבית ישראל קרח תש"כ ז"ל ואי"ב בספר הזכות שחודשי תמוז ואב הם חדשים קשים ונצרך לעורר זכות אבות כי אז היה שילוח המרגלים ונכראה מחלוקת קרח עכ"ל.

ו"ל דה גופא היתה מחלוקת קרח בהגיע חודש תמוז שהוא שייך לחלקו של עשו והעבודה היא בבחינת בירורים להאיר בתוך חשכה, ולמטרה זו היתה שילוח המרגלים בחודש תמוז, וקרח חלק על ענין זה ואמר כי אין צורך לעבודה זו וכלל העדה כולם קדושים ופחשים ונעלים דוגמא דלעתיד.

ויש לרמז בזה מה שמבאר בפסחים ק"ט. אמר רבי חמא בר חנינא שלש מטמוניות הטמין יוסף במצרים אחת נתגלתה לקרח וכו', עושר שמו לבטל על לרעתו אמר רבי שמעון בן לקיש זה עושר של קרח שאמר ואת כל היקום אשר ברגליהם א"ר אלעזר זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו עכ"ל.

ולהאמר יש לרמז כי קרח מצא אוצרו של יוסף היינו כוחו וסוגלותו והוא היה דיר אחיו כידוע שבזה היה מחולק עם שאר השבטים אם הדרך הוא פרישות או תיקון הטבע, והוא מצא אוצרותיו של יוסף היינו שיטתו ומהותו של יוסף, ולזה סבר כי כל העדה כולם קדושים ופחשים.

ו"ל עוד כי לידת יוסף היתה בר"ח תמוז והיה סבור קרח כי העבודה בחדש זה היא בבחינת יוסף דיר אחיו.

ובזה יש לומר מה שכתב רש"י עינו הטעות והוא רמז לחדש תמוז שהוא כנגד עין ימין, ועינו הטעות והיה לו להבין שהיה לו להבין כי בחודש זה העיקר הוא תיקון הטבע.

ובזה י"ל מה שאמרו דתן ואבירם למשה העיני האנשים ההם תנקר (טז, יד) והיינו חודשי תמוז אב שיש בו סמיות עינים וחשיכה לא נעלה.

טעם אמירת למנצח לבני קרח לפני התקיעות

בפסיקתא דרב כהנא הנ"ל מבאר דבחדש תמוז היה צריך להיות יום טוב וי"ט דראש השנה הוא תשלומים ליו"ט דתמוז, ובה יש ליתן טעם לשבח על מה שאומרים למנצח לבני קרח לפני התקיעות, כי בני קרח הבינו שהעבודה בחודש תמוז היא תיקון הטבע והגשמייות ודלא כסברת אביהם, ובה תקנו בחינה זו, וע"כ ביו"ט דרה"ה שהוא השלמה ליו"ט דתמוז אומרים מזמור זה.

כיום יאיר / הרב נח גדליה קצקוב

קידוש ה' באמירת קדושה

יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל (כד, יז)

בפרשת השבוע אומר הקב"ה למשה ואהרן: יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל... למדנו מפסוק זה כי יש מצוה על האדם להקדיש שמו של הקדוש ברוך הוא לעיני בני ישראל. פסוק זה מצטרף לפסוק אחר הנמנה במבין המצוות (ויקרא כב, לב) 'ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל'.

הנה, כל מוני המצוות והראשונים מגדירים את מצות קידוש ה' ככזו שנעשית בעת המיתה על קידוש ה', לא מצא מקור לקיום מצוה זו מן התורה בחיים, אלא כהיפך לחילול ה' וכפרה עליו, כמו שכתב רבינו נונה (שער א' אות י"ח) שאדם שחילל את ה' כפרתו בכך שיקדש את ה' ויראה לכל את גודל צער על העבירה שעבר ורצונו לעשות את ציווי ה', וכן כתב שם להלן (אות מ"ז) "והנה כאשר האדם משתדל לתמוך ביד האמת, ויעזר אחריה ויתעורר בדבריה, והופיע אור לעיני בני עמו, ויחזק ידי אנשי האמת ונשא ראשם, וכתות השקר ישפילים יגיעם עד עפר, הנה אלה דרכי קדוש ה' הודו והדר והלמה ופולמוס ופולמוס בעולם, ועוז ותפארת במקדש תורתו, על כן בהרבות פעולות לקדש את ה' ולעודד האמת להכין אותו ולסעדו, ונסלח לו מעון החלול עם התשובה בשומו האמת לעומת אשמת החלול, מדת תשובתו נגד מדת משובתו". אמנם אין כוונתו לומר שכל מעשה מצוה שנעשה בפרהסיא מקיימים בו גם מצות עשה של "ונקדשתי", אלא הביטוי "קידוש ה'" במקרה זה בא כהיפך לחילול ה' הנגזר על ידי עשיית עבירה בפרהסיא שהיא אכן לאו מדאורייתא של "ולא תחללו את שם קדשי".

מצוה אחת יוצאת מן הכלל יש לפננו שהיא מוגדרת כקידוש השם אך לא נתברר אם הוא נכלל במצוה דאורייתא כמו המוסר נפשו למיתה. שהנה דעת כל הפוסקים שכל המצוות שבתפילה חוץ מעצם מצות התפילה לדעת הרמב"ם ללא נסחה הקבוע הם מדרבנן, ובכלל סדר התפילות והברכות שהם מדרבנן כוללים ברכות, ברכו, אמן, קדיש וקדושה וכו"ב. ואם כן כשאנו ואמרים קדושה או מקיימים מצוה מדרבנן של סדר התפילה בציבור המלל בתוכו סדר קדושה. אכן בזוהר (רע"מ פרשת אמור צ"ג, א) כתוב "ונקדשתי וגו' פיקודא דא לקדשא ליה בכל יומא וכו'". הרי שלדעת הזוהר הקדושה היא חלק ממצות ונקדשתי דאורייתא, וכן כתב להדיא האריז"ל בשער הכוונות שעל האדם לכוין בעת אמירת הקדושה לקיים מצות עשה של ונקדשתי. המשנה ברורה (ס' קל"ה סק"ד) מביא את דברי האריז"ל ומשנה בהם מילה אחת, וכתב במקום לקיים מצות עשה של "ונקדשתי" כתב לקיים 'פסוק' של ונקדשתי, כך שלדעת המ"ב יש כאן קיום של ונקדשתי לכל הדעות אלא הואיל ולא נמצא מקור לכך שזה מדאורייתא חוץ מהזוהר לכן שינה את הלשון לפסוק' וכן עשה בחתימת הספר של שמירת הלשון.

בפ"מ בן הדעות האם אמירת קדושה היא מ"ע דאורייתא, במקרה שהובא בתש"ץ (ח"ב ס' קס"ג) בש"ץ אחד שלא היה לו מחליף במקומו ונשבע שלא יהיה ש"ץ יותר, ופסק התש"ץ שאינו יכול לישבע כן כי הוא נשבע לבטל מצות קדושה מן הציבור, וידוע שהמושב נשבע לבטל את המצוה אינו אלא במצוה דאורייתא, ולכן הברי"ה יוסף (או"ח ס' קל"ה) תמה על התש"ץ שהרי קדושה מדרבנן היא. אכן לפי דברי הזוהר והאריז"ל יש לעיין דיתכן שאף לדבריהם שהיא מצוה דאורייתא, אין הסנה שיש חיוב מדאורייתא לומר קדושה בעשרה, אלא אם אדם אומר קדושה בעשרה הוא מקיים מצוה קיומית של קידוש השם, להבדיל ממסירות נפש על ג' עברות וכוונתו שהיא מצוה חיובית.

שורש הדיון נראה שהוא במהות המושג לקדש את השם, הרי אנו אומרים בפתחת הקדושה "נקדש את שמך בעולם" וכיצד אנו מקדישים את השם, על ידי שאנו אומרים את הנוסח שאומרים המלאכים המופיע בספר ישעיהו (ג, ו). ובספר דרך מצותיך (מצות אמירת קדושה עמ' 67) ביאר בארחה שהמכוין באמירת הקדושה פועל את אותם פעולות בהשלמות הארת העולמות כמו מי שמוסר נפשו למות, והרעיון המשותף ביניהם הוא טיפוס והבדלה מעל החומר של העולם הזה והגוף אל עולם הרצון שהוא העולם הקדוש והמפורש המנותק מן הגוף, והנה המוסר נפשו נגד רצון הגוף והחומר אלא כציוו הנשמה העליונה לקב"ה, הוא מעורר קדושה שפירושה הבדלה מהחומר, הוא מבדיל את עצמו מחמירותו בתכלית ההבדלה למען הרחמינות עד שהוא מסכים שיקח ממנו לגמרי את גופו מעליו. המכוין בקדושה את הכוונות המופיעות ברע"מ שם ובשער הכוונות הוא פועל ע"ז העלאת עולמות שפלים ונמוכים והתדבקותם בעולמות העליונים והמובדלים, ובה הוא מקדש את כל העולמות לידבק בתכלית הרחמינות ולהתרחק מהחומר. ולפי זה יובן שמצוה עשה לכל ישראל של "ונקדשתי" היא למסור נפש כפשוטו, כי זה האפשרות היחידה שיש לכל יהודי שהוא לבטל את הגוף בתכלית הביטול מפני הנפש העליונה, (ומעין זה בדעת אנפין הוא כל מעשה המכריז על ביטול מאווי הגוף למול צו הנשמה), אך יודעי ח"ן שלהם מוידע ספר הזוהר וספרי האריז"ל יכולים גם הם לעשות זאת באמצעי שלא ניתן לכל אחד ולנתק בעודם בחייהם את גופם מנשמתם, ולהעפיל בכח הנשמה באמירת קדוש קדוש לעולמות אחרים, ולהותיר את הגוף מנותק מכל חמירות. א"כ זו צורת קיום המצוה עשה שלא ניתנת לכל אדם אלא לראוי לכך. אמנם האריז"ל כתב כוונה שהיא פשטית על דרך זו, שעל האומר קדושה לכוין שהוא רוצה להתקדש בקדושתו של הקב"ה ולהמשיך אותה על עצמו, וכך יתקדש גופו ויתעלה כנשמתו, וזו בעצם מסיירת הגוף לקב"ה.

ובאמת מצינו מגדולי הדורות ששילבו שתי הקדושות ומסרו נפשם על קדושה השם בעת אמירת קדושה, רבי עקיבא לפי דעות שונות במקובלים נהרג ביום הכפורים בעת אמירת קדושת כתר דמוסף, על רבי אמנון ממגנצא הידוע מפיט ונתנה תוקף, כתב באור זרע שאמר לש"ץ כתר לוי ואקדש שם הנכבד, אמר את הפיוט ונתנה תוקף ובאמירת קדושה נסתלק מן העולם.

ליבנו בתורתו / הרב אברהם דהאן

מח"ס 'ברכת אברהם' על הל' שבת, מג"ש

בבי"מ ד' אוהל צעירים', ירושלים

שלא ליהנות ממעשה ניסים – האם זה

איסור או מידת חסידות?

והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעינים (כ, ח)

מבואר שבני ישראל שתו מים שבאו ע"י נס, מוכח שהתירה תורה ליהנות ממעשה ניסים.

ובגמ' תענית (כד ע"ב) אמרו שהמלאכים עשו נס שמלח הפך סולת ורב מרי ברה דבת שמואל אמר לא לקנות מהמלאכים את הסולת משום שהוא מעשה ניסים. ופרש"י דבמה שאפשר להתרחק ממעשה ניסים יותר טוב ונכון.

אולם לכאן צ"ב מהא דפרש"י בגמ' תענית (שם ע"א ד"ה אלא) בזה"ל "ואיסור לאדם ליהנות ממעשה ניסים... ואם עשין לו נס מנכין לו מזכותיו".

כבר עמד המפנה איתן (תענית כד ע"ב) בסתירת דברי רש"י, אלו, וכתב ליישב בהלכות בין נס דיחיד לנס דרבים, שלחיד אם עושים נס מנכין לו מזכותיו ולכן איסור לו ליהנות ממעשה ניסים. ולרבים אם עושים נס אין מנכין מזכותיהם ולכן מותר להם ליהנות ממעשה ניסים.

ולפי"ז מיושב ג"כ איך שתו ישראל מהמים שבאו ע"י נס, ולא חששו להא דאמרו שאין ליהנות ממעשה ניסים, דברבים לא נאמר איסור זה.

וכ"כ מן החיד"א בספרו נחל קדומים (פר' בשלח טז) ליישב איך אכלו ב"ב את המן שהיה מעשה ניסים, (מ"ן הוא – מעשה ניסים), דהא דאיסור ליהנות ממעשה ניסים, הוא דוקא ביחיד משום שמנכין לו מזכותיו, אבל בציבור שאין מנכין שפיר מותר ליהנות.

אך בספר מאור ישראל (למרח הגר"ע יוסף זיע"א, תענית כד ע"א) כתב להעיר על חילוק זה מדברי רש"י בתענית (כה ע"א ד"ה ע"ד שנטלו) שכתב שהיה דמנו נר אחר ליהנות בו, ונר של מעשה ניסים יכתב, כי ה"כ דעבד רב יהודה לעיל (כד ע"ב) בחלא דהוה סמידא. ע"כ משמע שאין לחלק בין יחיד לרבים בזה. וסיים דיש ליישב קצת.

והביא מהאחרונים ליישב בדרך אחרת דמה שקטו לשון אסור ליהנות ממעשה ניסים, לאו דוקא הוא, ואינו אלא מידת חסידות. וע"י בשו"ת יבי"א ח"ב (ח"ו"מ ס' א אות ב) שאסף כעמיר גורמה מקומות רבים שמצינו כן, ואכמ"ל.

האחרונים אסרו דבר שהתירה תורה (אמנם בספר החיים (להגר"ש קלוגר, ס' תרע"ד ע"י) כתב שאיסור הנאה ממעשה ניסים הוא איסור דרבנן, ומה שעם ישראל הנו במדבר מהבאר והמן הוא משום שמדאורייתא אין איסור להנות ממעשה ניסים ובזמן המדבר עדיין לא אסרו רבנן להנות ממעשה ניסים. ע"י בשו"ת הרמ"א (ס' י') שכתב דשאר אבות חוץ מאברהם לא קיימו את הדרבנן).

וע"י בשדי חמד (מע' א' פאת השדה אות פ"ז) שהביא דבריו, וכתב להעיר בזה"ל "ולי ההדיוט נראה דלא יתכן לומר כן לפום כלא דכיל לן הרב ט"ז (או"ח ס' תקפ"ח ס"ק ה', יו"ד ס' ק"ז ס"ק א, ח"ו"מ ס' ב ה"א) דדבר שבא היתור מפורש בתורה אין כח ביד חז"ל לאסרו. וכתב מן החיד"א בברכ"י (ס' תרנ"ט) דרבנו המאירי בחי' למגילה כתב דכרי הט"ז. ובקונטרס שד"ח הבאתי בס"ד שהרבה מרבנן ברתאי נקטי ואזלי בשיפולי גלימיה דרבנו הט"ז בזה עיי"ש, והיתר הנאת המן אין לך דבר שהתיר מפורש בתורה גדול ממנו וכיון שהתירה התורה בפירוש ליהנות ממעשה ניסים איך יכלו חז"ל לאסרו". עכ"ל.

אלא שכבר כתבו האחרונים ליישב דכל מה שאין כח ביד חכמים לאסור דבר שהתיר תורה, הוא רק שלא יסילים לעשות את הדבר שרוצים לאסור, חפץ של איסור. אבל לאסור על הגברא יסילים, משה"ל אסור על הגברא ליהנות ממעשה ניסים שלא ינכו לו מזכותיו).

מצינו מקומות רבים שנהנו ממעשה ניסים

וראיתי בספר תבנית השרון שהוסף לתמוה מאלפי אלפים ורבבות פעמים הטובות שעשה הקב"ה עם ישראל ניסים ונפלאות, וישראל הנו מכל ברכתא, מה שנהנו ישראל מן המן והבאר, וכע"י בתוס' חולין (פח ע"ב, ד"ה אלא) דכשהו ישראל מדבר היה מצמיח להם המדבר כל מיני מגדים, וביומא (לט ע"ב) דהו נטיעות של זהב בבית המקדש

והיו מגדלין פירות, ומון היה פרנסה לכהונה, ועוד כהנה וכהנה לאין סוף בתלמוד ובמדרשים.

וכתב ליישב דכל מה שאסרו ליהנות ממעשה ניסים הוא משום שמנכין לו מלכותיותו, ולכן פשוט דבמקום שהנס אינו מחמת הגברא אלא שחוא בה מחמת גדולתו הבורא ונוראותו, הרי שאין בזה שום איסור ליהנות ממעשה ניסים, אדרבה, ההנאה ממעשה ניסים יש בה גדולת הבורא ונוראותו ברצונן בכך, וכל הניסים שבמדבר וכדו' הרי מה שבאו על דרך נס, היה מתחילה לכבוד הבורא. (עי' רמב"ם יסוה"ת פ"ח ה"א).

עוד ביאור מצינו בהא דאמרו שאין ליהנות ממעשה ניסים, דהנה בשו"ת אדמת קודש (ח"ב חו"מ ס' ג) נשאל על מעשה שהיה בימי שותפים שקנו שמן זית, והונח בבית ראובן, וראתה אשתו שהשמן זית צף ומפפע, ומירה והביאה כדים רקים ומילאתם משמן זית, עד שלא נמצא עוד כלי, ויעמוד השמן, ופלפל הרב אם יש חלק לשותף השני בשמן זית שנתברך באופן פלא ויהי לנו. ובתשובתו כתב, שאבותינו ספרו לנו שאירע נס כזה לאחד מקרובינו, ואשתו שנעשה הנס על ידה, לא הודיעה לשום אדם ואפי' לבעלה, וסיפקה לצרי ביתה שהשמן הואו במשך ארבע שנה שנה.

ורבנו יוסף חיים זיע"א בספרו בן יהוידע (תענית כד ע"א) הביא דבריו וכל להעיר אמאי לא חששו הרבנים למ"ש אין הניסין ממעשה ניסים.

ובמאור ישראל (שם) **כתב ליישב** ע"פ מ"ש בדרשות הר"ן, שנס שנעשה פעם אחת, כשנעשה פעם שנית אינו עוד בגדר נס, ולכן לא נכתב בתורה הנס שנעשה ליוכד שילדה את משה כשהיתה בת ק"ל שנה, מפני שכבר נעשה נס כיו"ב לשרה.

ולכ"כ ליישב בשו"ת חלק לוי (חאו"ח ס' רג) הא דאמרו בגמ' שבת (קנ ע"ב) מעשה בחסיד שמלך על שדהו ולא גדרה, ונעשה לו נס ועלה לו אילן צלף ונתפרנס ממנו כל ימיו, ולא חשש שאין הניסין ממעשה ניסים. וכן רשב"י (בגמ' שבת לג ע"ב) שהתפרנס מעץ של חרובין. משום שבשעת הבריאה התפלל אדם הראשון ונתנה הארץ פריה, לכן לא נחשב הדבר לנוס לחסידים אלה. ע"ש.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה מגיד

מישרים בשכונת פסגת זאב

חוקת התורה

זאת חקת התורה אשר יקראו עליה ישראלי
ויקחו אליה פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על (יט, ב)

הקטו המפרשים (ה' מצוות פרה אדמה הוא רק מצוה אחת שבתורה, וא"כ למה קראה התורה 'חוקת התורה'. ולא 'חוק'. עוד יש להקשות שמצד אחד מבאר בתורה שאין טעם למצוות פרה, ומאידך רש"י מביא דבריו של רבי יצחק הדרשן שכל מעשה פרה אדמה מכוונים כנגד 'חטא העגל'. וגם רבותינו אמרו במדרש (רבה יט ד) מפני מה כל הקרבנות זכרים, ופרה אדמה נקבה, משל לבן שפחה שטינף הפלטין אמר המלך תבוא אמו ותקנה צאת בנה. כך אמר הקב"ה תבוא פרה ותכפר על מעשה העגל.

עוד יש להבין מה שאמרו חז"ל (רבה שם) עה"פ "אמרת אחכמה והיא רחוקה ממני". (קהלת ז, כג). אמר שלמה על כל התורה כולה עמדת, ועל פרשה זו של פרה, כיון שהייתי מגיע בה הייתי דורש בה וחוקר בה ושואל בה, והיא רחוקה ממני⁹⁹. ויש להתבונן לכאורה היה צריך לומר אמרתי אחכמה ולא נכמת' ולמה שינה בלשון לומר 'היא רחוקה'.¹⁰⁰

וביאר הבית הלוי: ששלמה המלך בא לומר שעד שהגיע לפרשת פרה, היה סבור שזכה להבין את כל התורה, אבל

אחרי שראה שלא זכה לדעת את סוד פרה אדמה, התגלה לו למפרע שגם מה שחשב שהבין קודם בשאר מצוות התורה, אין זה אלא אפס קצהו ושיש עוד הרבה מה להוסיף להשכיל ולהעמיק, ולכך שינה בלשון ואמר 'אמרת אחכמה' בפרשת סוד פרה, ומצאתי 'שהיא' כלומר כל התורה רחוקה ממני, ורתי היא לפני כוונת שהייתה קודם שהתחיל לחקור בה. ולזה קראה התורה לפרה אדמה 'חוקת התורה' אף שהיא רק מצוה אחת שבתורה. משום שאף שבשאר המצוות יש לנו הבנה מסוימת, מכל מקום עדיין אין זה הבנה מלאה, וממילא כל התורה נחשבת 'חוק'. ועומק העניין הוא שכל המצוות מקושרים ומשולבים אחת לאחת וכולם תלויים זה בזה, וכמו שבאדם יש רמ"ח אברים וספי"ה גידין וכולם קשורים ותלויים אחד בשני. כי המצות הרמ"ח כשין, וספי"ה ל"ת קשורים כאחד והם כולם אחד. ואי אפשר לרדת לסוף אחת מהם, בלא ידיעת כולם, וכיון שהגיע לפרה ולא ידע טעמה מוכח ממילא דאינו יודע מלם.

ועפ"ז יש ליישב שאף שאמרו חז"ל על פרה 'תבוא אמו ותקנה צאת בנה'. והיינו שבאה לכפר על העגל. מכל מקום עדיין נחשבת מצוה זו 'חוק'. כי עצם קבלת מצוות פרה אדמה 'חוק' היא הגורמת לכפרת חטא העגל, כיון שהסיבה שעם ישראל חטאו בחטא העגל, היה משום 'חישבון חשבונות רבים' ועל ידי כך טעו וקלקלו. לזה באה התורה לומר שבכל המצוות יש 'חוק' וגם אם לפי ההבנה נראה אחרת, עדיין רב הסוד על הנגלה ואין לשנות בה מאומה, ובה יש סייג וגדר לבל ישלול להבא בדברים הדומים לחטא העגל, וממילא ותכפר בה גם חטא העגל.

ועוד יש לומר פתח בלשון אמרתי אחכמה וסיים 'היא רחוקה'. ולא אמר ולא חכמת. עפ"י מה שאמרו חז"ל (ראש השנה כא): עה"פ "ותחטרהו מעט מאלוהים". חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד. ושלמה המלך ביקש להיות נמשה רבינו שנאמר "ביקש קהלת למצוא דברי חפץ". יצאה בת קול ואמרה לו, "כתוב ישר דברי אמת". ולא קם נביא עוד בישראל כזה.

וביאר הדברים, משה רבינו היה ששרתה עליו שכינה יותר מכל אדם בעולם, ואמרו חז"ל שאין שכינה שורה אלא על מי שהוא עניו, ומשה רבינו היה 'עניו מכל האדם אשר על פני האדמה'. ולכך זכה למ"ט שערי בינה, ולדעת סוד פרה אדמה. אבל שלמה כיון שהיה מלך היה צריך להנהוג בגבוהות קצת כמש"כ "שום תשים עליך מלך". שתהא אימתו עליך, ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. לכך לא זכה לדעת סוד פרה אדמה, ולזה אמר 'היא רחוקה ממני' כלומר שהסיבה שלא זכה להבין סוד פרה היא 'היא רחוקה ממני'. (כמבואר בהר"י שמה שאומרים בהגדש"פ והיא שעמדה לאבותינו ולנו. 'היא רחוקה ממני').

עוד כתבו בספרים ששרי פרה אדמה באה על חטא העגל, ומרע"ה לא היה בחטא לכך זכה לדעת סוד פרה אדמה. אך קשה שגם שבת לו לא חטאו בעגל, ולמה הם לא זכו לדעת אך הביאור בה שמשמה לא היה בעולם כלל בחטא, ולא דבק בו אפילו 'ריח' החטא. אבל הלויים שהיו בעולם דבק בהם 'ריח' עבירה שהיה בעולם.

ויש להוסיף על זה. שבמילואים כתוב "קח את הלויים מתוך בני ישראל וטהרת אתם". (במדבר ח, ז). ומדוע הוצרכו הלויים לכפרה. וביאר רש"י ז"ל: מצאתי בדברי רבי משה הדרשן, לפי שנתנו כפרה על הבכורות שעבדו עבודה זרה, והיא קרויה עבלי מתים, והמצוה קרוי מת, והזקיקת תגלחת כמצורעים. עבלי בכפר אור רש"י (במדבר מאמר תצ"ח) ז"ל: הערה קטנה וגדולה היא מאד מאד, הנה הלויים לא חטאו בעגל, ורק אדרבה כפרו על ישראל, ועל"ז יען כי **כפרו עליהם הנה נדבק בהם חטא** כאילו היה זבחי מתים וכענין פרה אדמה שהעסקים בה צריכים כיבוס בגדים. עכ"ל.

לויית ח"ו / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס

'לקוטי שערי תשובה' (מנצ'סטר)

ל' פי' נערך עפ"י פירוש 'עין יעקב' על המדרש שם, 'השם משמאל' פרשת וזרה בשם רבי זושא מאנפול' זיע"א. וספר 'שבת מישור'. ועוד יש לפרש שהסוגה 'היא' היינו יראת שמים כמו שנאמר 'הן יראת ה' היא חכמה' (איוב כח, כט). משמה רבינו בזכות היראת שמים שלו זכה לדעת התורה יותר משלמה המלך. וכמו שבבואר בחז"ל בכמה דוכותין שכסל' שהאדם מגבר בתוכו את הירש' שזכה ע"י ליתורה ולהזדבק בהקב"ה.

מה אמר לי הגאון ר' אשר אריאל שליט"א אודות שיעורו?

על כן יאמר בספר **מלחמת ידוד את והב בסופה** וְאֵת הַנְּחָלִים אֶרְנוּ: אִזְ יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַל־בָּאָר עֲנֵנוּ לָהּ: בָּאָר חֲפָרָה שָׁרִים כְּרוּה נְדִיבֵי הָעַם בַּמְּחֻקֵּק בְּמִשְׁעָנֶתָם וּמִמְדַּבֵּר מִתְּנָה: וּמִתְּנָה נְחָלִיאל וּמִנְחָלִיאל בְּמֹת: וּמִבְּמֹת הַיָּאֵר אֶשֶׁר בְּשָׂדֵה מִזְבֵּחַ רֹאשׁ הַפְּסָקָה וְנִשְׁקָפָה עַל־פְּנֵי הַיַּיִשׁוּן: (כ"א, י"ד – כ')

אלו שזכו לשמוע המגיד משרים פה מפיך מרגליות הרה"ג ר' יעקב גלינסקי זצ"ל ידעו שבאשר אומרים משהו בשמו הנוגע לדברי חז"ל על אחד הפסוקים שבפרשת השבוע, ידעו שיהיה להם משהו נפלא להגיד השבוע בשלחן שבת בביתם.. והוא מה שמצינו בקידושין (ל): "אמר רבי חייא בר אבא אפי' האב ובנו, הרב ותלמידו, שעסקין בתורה בשער אחד, נעשים אויבים זה את זה [פרש"י], מתוך שמקשים זה את זה, ואין זה מקבל דברי זה], ואינם זדים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר את "הרב בסופה" אל תקרי בסופה אלא בסופה", ופרש"י, הכי דרש לה, "ספר מלחמות" מלחמה שע"י ספר, אהבה יש בסופה. עכ"ל. כלומר, "הרב" היינו "אהבה" יש רק "בסופה", אבל מתחלה אין כאן אהבה אלא שנאה, "אויבים" בתחלה, ובסוף "אוהבים".

והנה אם משהו ילקט יחד הלשונות החריפים ביותר שכתב הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם, בעילום שם, בלי לגלות שהראב"ד כתבם, יתקשה הקורא ולהאמין שחכם אחד כתב כן על השני – נפשטו "נעשים אויבים זה את זה" ואף כי הבטחנו כי "אינם זדים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה", מ"מ הדבר אומר דרשני, מהו הכוונה והצורך בה. נבוא ונשמע ביאור נפלא ביותר ששמעתי מאחד מאחי החשובים והקרים שליט"א שרוצה בעילום שמו ששמע כן מהמגיד משרים הנ"ל הרב ר' יעקב זצ"ל.

הסבר נפלא

והוא, כי כאשר שני בני אדם יש להם חילוקי דעות בין דברים של מה בכך, אף אם כל אחד ברור בדעתו, מ"מ עדיין בידם הכח לשלוט על עצמם ולקיים ה"דברי חכמים בנחת נשמעים". אולם אם הם שותפים, והינדון הוא האם ישקיעו מליון דולר באיזה עסק, האם יצליחו או יפסידוהו, הרי אז יתכן שאיזה צעקות יהיו נשמעים מאחורי הדלת.. מגודל כח הפחד שפיסדו הונם בכמה שעות. לא כן, כאשר יש שני החסידים שמקיעים כח נכוח להחליט האם לעשות ניתוח או לא, הראשון בטוח, כי מכח גודל הסכנה מהמחלה שמופיע בגוף החולה, חייבים לגשת להניתוח בהקדם, ואילו הרפא השני ברור כי הצדק אתו, ושהניתוח יסכן חיי החולה, ובשום פנים ואופן אין לעשותה. ובין אם יחלקו אחד על השני בביטויים ולשונות חריפים, כי הנושא הוא "ח" האדם!!

"כי הם חיינים ואורך ימינו!!" כאשר מבינים שזהו פשוט נמשטנו, חיי עולם, הרי ממילא אינם פלא שהראב"ד יכתוב לשונות כאלו על רבינו הנשר הגדול הרמב"ם – נקודת המחלוקת הוא "החיים!" הרי אין חולקים כאן על דברים של מה בכל, אינם מדברים איזה צבע לבחור או אפי' אודות מליוני דולרים, אלא עסקים בעצם החיים! מה אמר רחמנא למשה?! וא"כ הרי אדרבא, "נעשים אויבים זה את זה"!

שירת הבאר – תורה"ק

נמשך בלימוד הפסוקים הבאים אחרי זה, שירת הבאר, אשר חז"ל מגלים לנו שמירי בענין לימוד התורה"ק הוא במשנה באבות (ו', ב') 'וְכָל מִי שֶׁשָּׁסַק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה הָרַי זֶה מִתְעַלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר וּמִתְּנָה נְחָלִיאל וּמִנְחָלִיאל בְּמֹת'. וכפי הרע"ב "נחל"א"ל מלשון "חל א-ל" שהתורה"ק הוא נחלת א-ל". וכמו כן בגמ' דרם (נה), "מאי דכתיב "וממדבר מתנה, וממתנה נחלילא, ומנחלילא במות", אמר ליה כיון שעושה אדם את עצמו נמדבר שהוא מופקר לכל, תורה ניתנה לו במתנה, שנאמר וממדבר מתנה וכיון שניתנה לו במתנה נחל א-ל, שנאמר, "וממתנה נחלילא", וכיון שנחל א-ל עולה לגדולה, שנאמר, "ומנחלילא במות", ואם הגביה עצמו הקדוש ברוך הוא משפילו שנאמר "ומנחלילא במות", ולא עוד אלא ששוקעין אותו בקרקע שנאמר "ונשקפה על פני הישימון" ואם חוזר בו הקדוש ברוך הוא מגביהו, ע"ש. ובלשון הזה של האורחה"ק "ואמרו וממדבר מתנה - פירוש מה שזכו נחלילא, לא זכו אלא לצד שהיו מחשיבין עצמן כמדבר, וכמו שפירשנו בפסוק ויחנו במדבר (שמות יט ב), שהתורה אינה נקנית אלא באמצעות הענוה והשפלות.

ענותותו המפולת

והנה לפני שנמשיך, רגע אדבר, אודות מו"ר הג"ר אשר אריאלי שליט"א, שרואים בחוש גדול ענותנות ופשוטות. לפי איזה שנים כאשר מסר שיעור היומי במקלט ישיבת מיר, אשר עין ראתה זאת חזגמת ישיבת מראת החתם סופר בפרעשטארג אשר מעט מחזיק את המרחב... ומאות שומעי השיעור הצליחו מדי יום ביומו ליכנס בהדר קטן, כולל המדריות היורדות אל המקלט – ואף שם היו לתלמידיו "מקומות קבועים" באיזה מדרגה ישב... והנה יום מן הימים, היה שם תלמיד חדש, שאף לא הכיר פניו המאירות של מורנו הרה"ג ר' אשר שליט"א, ועומד ומחכה להתחלת השיעור באיזה מן המדריות בשעה שמו"ר משתדל ליכנס למסור השיעור. מכיון שהבחור לא הכיר, ענה ואמר לו "למה משתדלים ליכנס פנימה?! אין מקום! הנינו עומד על מקומי פה למעלה..." בלי שיעוד שמדבר אל המגיד שיעור בעצמו... על אחר היה מורי ורבי מוכרח לענות לו... בלי לביישו... ובענותנות המופלגת אמר לו בלי זמן לחשוב הרבה... "סליחה, יש לי מקום קבוע...". אמר מה שצריך, בלי לביישו, בלי לגלות כי הוא הוא המגיד השיעור המפורסם... הסיפור מסתיים כאן, ומלא חן, לענוים יתן חן. בכדי לתור דבר כזה בזמן לחץ, כאשר עומד רגעים לפני התחלת השיעור למאות תלמידים דורש "ומדבר מתנה - כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל, תורה ניתנה לו במתנה".

החיידים של האחרונים מתוך דברי הקדמונים

ונחזור לשירת הבאר שטענו בה דברים נפלאים באורחה"ק, ואף בזה לכתוב מה דבדידי הוה עובדא עם מו"ר הגר"א אריאלי שליט"א, זה לשון "ואומר פירוה שרים וגו' - יתבאר על פי דבריהם שאמרו (ב"ר סד נ) כי באמצעות עסק התורה מתקנים מקור עליון שנקרא באר, והתיקון הוא כפי בחינת מעלת העוסקים בתורה, הצדיקים הראשונים שהיו במדרגה גדולה הם שחפרו את הבאר, ועשאוה לשתות ממנה, והם האבות, בסוד והאבן גדולה על פי הבאר, ויגל את האבן וישק את הצאן (בראשית כט ב), ומאז היתה ראוייה התורה לישראל, ועודנה לא היתה בבחינת השגה לשתות ממנה, עד שכורה נדיב העם מה משה אשר הורידה לו ועמדו אחריו מקבליה ממנו זקנים ונביאים אנשי כנסת הגדולה, ופירושה גילוי מצפניה, והוא אומר כרוה נדיב העם, כי תורה שבכתב בלא תורה שבעל פה, אין אדם יכול לשתות ממימיה; ואמרו "במחוקק במשענותם" - הוא מה שהוסיפו לחדש בתורה חכמי הדורות, ואין זה אלא כחוקק בה חקיקה, ואינו כמדת הראשונים שחפרו וכו', וגם זה אינו אלא במשענותם של הראשונים, שכל דקדוק ודקדוק שידקדק בתורה צריך לפרשו על פי דבריהם, וכל דבר שלא יהיה מיוסד על פי דברי הקדמונים אין לסמוך עליו. - עכ"ד.

אם השיעור היה טוב, אז לא טוב!

והנה כאשר זכיתי לשתות ממימי הזכים של מו"ר הגר"א שליט"א וללמוד בסדר ראשון בבית מדרשו "בית שלום" בישיבת מיר, היה לו זמן קבוע לדבר בלימוד בסוף הסדר עם תלדיו שומעי השיעור. ופעם כאשר עמדו סביבו אמר לנו "אתמול [בשיעור] היה רא"ש מיוחד! כלומר, שדברי השיעור היה מסובב בעיקר לבאר עומק כוננת הרא"ש בסוגיא. ועניתי לו ברגשי הכרת הטוב "כן, ישר כח, היה מורדיקע שיעור!" ועל אחר, ענה מו"ר שליט"א, "לא! הרא"ש היה מורדיק, לא השיעור! אם השיעור היה מורדיק, "סויגט נישט" [לא טוב]. כלומר, אם הצלחתי לבאר מהו באמת כוננת הרא"ש, אזי טוב, אבל אם אמרתי משתו משלי, אז אינה טוב!

והן הן דברי האורחה"ק "מה שהוסיפו לחדש בתורה חכמי הדורות, ואין זה אלא כחוקק בה חקיקה, ואינו כמדת הראשונים שחפרו וכו', וגם זה אינו אלא במשענותם של הראשונים, שכל דקדוק ודקדוק שידקדק בתורה צריך לפרשו על פי דבריהם". ואלו המורים דרך לימודו החביב על מאות לומדים בכל רחבי תבל, הוא להראות ולגלות באיזה נקודות פליגי רש"י וחס"י ולדקדק בדברי הראשונים, ולהוכיח מתוך דברי הראשונים עצמם מה הם אומרים בביאור הסוגיא.

איזה שייכות בין מלחמות עם כלל ישראל ומלחמות בתורה"ק?

נמצינו למדים כי שירת הבאר, שכפשוטו עוסקת בהלל והודאה להש"ת על בארו של מרים שהלכה עמהם במדבר להשקות כלל ישראל ובהמתם, משתעי נמי בשירה על התורה"ק. וכמו כן [נהב כסופה] שכפשוטו הכוונה על קריעת ים סוף כפרש"י, מיירי נמי אודות "אב ובנו, הרב ותלמידיו

שעסקין בתורה" כמובא בתחלת דבריו. וכל אלו מתוארים במילים "מלחמות השם" שעלינו לספר אודות ניסים אלו, הניסים של קריעת ים סוף והניסים של האמורים שנחבאו בהרים, ונהרגו כאשר ההרים נפגשו יחד, כפרש"י בארחה, וכפי שלמדנו בסוף מס' ברכות בפרק הרה"א. והדבר אומר דרשני, איזה שייכות יש בין הפשוטו של מקרא והדרש, הרי שניהם נפגשים בפודק אחד, הפשט והדרש סובבים על אותם מילים, ובדואי מסברא (וכמדומה כמו כן מפורש מהגר"א) שיש שייכות ביניהם, וצריך ביאור. מהו השייכות בין מלחמות אלו בין המצרים וכלל ישראל, בין האמורים וכלל ישראל, לתלמידי חכמים הלוחמים בדברי תורה. זאת ועוד, כי הרי בשלמא במלחמת עמלק בס"פ בשלח, הרי באמת היה מלחמה, ויצאו ללחום, וכמו כן כמה פעמים כלל ישראל יצאו ללחום, אולם בקריעת ים סוף ובאמורים שנחבאו בנקרי הסלע, הרי באמת לא היה כאן שום מלחמה, רק היה ניסים גלויים שלא הצטרכו ללחום – והאיך נאמר עליהם בתורה"ק הלשון "מלחמות ה'!"

הצעת ביאור ע"פ דברי החתם סופר

ואולי יש להציע ע"פ מה שגילה החתם סופר (פ' בשלח ע"ה"ו וסיעו מרפידים"י) לבאר דברי חז"ל "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם ואלו דבריו הנפלאים "אמרו חז"ל (סוף ברכות) תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, והכוונה הנכונה בזה, דהנה כי כל המדות נבראו מאת הבורא ית"ש, מדות הבושה והעזות הגאווה והענוה והשלום והמחלוקת, ואי אפשר לעולם בלי שום מדה מהמדות, ואי אפשר לומר שתעקק מדה א' מכל וכל, אך ראוי להשתמש בהן במקומות הראויים. והנה המחלוקת נאה ויאה לעוסקי בתורה ופולפולה, ועולים בהר ה' ומקום קדשו, זה יאמר לפי שכלו זה לפי שכלו עד כי יכריח אחד את חברו להעמידו על האמת כמחלוקת שמאי והלל, ועי"כ לא יאה אחיזה לקליפה לגרום מחלוקת בעולם, כי הטרודים ואינם בעבדת ה' מסתפקים במה שבידיהם משתוקקים למה שאינו שלהם, ומדריכים דורם בדרך הישרה, ועל דרך זה "מרבים שלום בעולם" שמתחלקותם הראויים. והנה המחלוקת אחת הנחש הקליפה". זאת אומרת כי ע"י שתלמידי חכמים משתמשים במדת ה"מחלוקת" בתורה"ק וכ"ל שמתחלה נעשו אויבים זה לזה, לך ממילא לא יהיה אחיזה למדת המחלוקת מצד הקליפה, וזכז"ש מרבים שלום בעולם". עכ"ד.

ואולי לך דייקא באלו הפסוקים שמיירי בענין מלחמות בפועל של המצרים והאמורים נגד כלל ישראל, למדנו לדעת גדול הענין של מלחמה בלימוד התורה"ק "והב בסופה" ולדעת כי צד במדת הענוה "ממזבז מתנה" יסלים ללחום לברר לעוסקי שמעתתא אליבא דהלכתא באמת. כי בזה שמשתמשים במדת המחלוקת בתורה"ק, הרי בזה גופא נזכה שלא להיות מלחמות אחרים בעולם הגשמי. ולכן דייקא כאשר כלל ישראל היה להם זכות של קבלת התורה"ק שהיו עתידים לקבל (ע' באורחה"ק בשלח י"ד, כ"ז), נאמר "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון", וכמו כן בפרשת השבוע, כפרש"י בארו של מרים גילה הנס שהיה עם האמורים, "והבאר ירדה לתוך הנחל והעלתה משם עם ההרשים וזרועות ואיברים ומוליתכן סביב המחנה וישראל ראו ואמרו שירה". ואולי הן הן הדברים, מכיון שהיה להם זכות התורה, הבאר מורה על תורה, לא היה צורך שהם ילחמו, אלא זכו אשר יהיה מלחמת ה' ואתם תחרישון, כי תלמידי חכמים ע"י שמשתמשים במדת המחלוקת בביאור הסוגיא, "מרבים שלום בעולם!"

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', מגיד משרים ויו"ר מכון 'למעשה' אשדוד

למה לא כתוב זאת חוקת התורה – חשיבות קיום התורה בגלל רצון ה' ולא בגלל שאנו מבינים

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על. (פי"ט, ב)

למה לא כתוב זאת חוקת התורה
הקשה הרב יוסף צבי הלוי דינר זצ"ל בספרו מקדש הלוי שלכאורה, מתאים היה יותר לכתוב לשון: "זאת חוקת הפרה" או "זאת חוקת הטהרה" שהרי אין הפרשה עוסקת בלא בחוקתה ובהלכותיה של פרה אדמה בלבד, ולא בהלכות כלליות הנגועות לכל התורה כולה! בדיוק כפי שאנמור (שמות י"ב מ"ג) "זאת חוקת הפסח", כך מתאים היה כאן להתמקד בתכנה של הפרשה - ולא להסתפק בהגדרה כל כך כוללת!

חשיבות קיום התורה בגלל רצון ה' ולא בגלל שאנו מבינים
אולם לאמיתו של דבר, נראה שהתורה ביקשה בכך ללמדנו, כי לא רק פרה אדמה הרי היא בבחינת 'חק' - שאין אנו משיגים את טעמו, אלא כל המצוות כולן חוקים הן, שכן גם אם לעיתים ניתנה לנו אפשרות להשיג מקצת טעמיהן וסודותיהן - מכל מקום עיקר הטעם עודנו מססה מעינינו, ומחוייבים אנו לקיימן בתורת חוק - מכח גזירת מלך, ולא מחמת הטעמים אשר משיגים אנו בהבנתנו הדלה...

ואמנם, לכשנתבונן נמצא, כי טעמי המצוות - נקראו בשם 'טעם' וזאת מאחר והם אמנם אינם סיבות למצוה - אלא רק **טעמים**, והיינו: אמצעים על ידם יסלימו אנו לחוש את המצוה, אף שאין בהם כדי להגדיר ולהסביר את מהותה.

כשם שאדם הטועם טעם כלשהו במאכל, אינו מעלה בדעתו כי הטעם הינו הסיבה לאוכל או הגדרת מהותו, אלא ברור שהטעם הינו רק אחד המאפיינים בהם מצטיין האוכל - כך גם טעמי המצוות אינם סיבות או הגדרת מהות המצוות.

ולכן, ברור שאין אנו רשאים לחשב חשבונות ולהסיק מסקנות על פי טעמי המצוות שנגלו לעינינו איננו רשאים לחילה להחליט כי מצוה פלונית שייכת דווקא בבסיבות אלו או אחרות מאחר וטעמה אינו שייך אלא במקרים מסויימים עלינו להבין כי הבנתנו שלנו בטעמי המצוות הינה חלקית ובלתי מספקת ואין להסיק על פיה כל מסקנות שוה

ולא זו בלבד שהדבר אינו ראוי ואינו נכון, אלא שאף סכנה רבה טמונה בו... וכפי שיכולים אנו ללמוד מהמעשה הבא:

היה זה לפני כמאה וחמישים שנה, כאשר נמצא כי בבשר חזיר ישנו חידק יציקק המגורם לחלה מפורסמת, באותה תקופה עמד פרופסור יהודי ופרסם מאמר, בו הוא הכריז בשמחה כי עתה נודע מדוע אסר הקב"ה אכילת בשר חזיר... הוא פשוט רצה להציל את עם ישראל מהחידק המסויים הזה הנמצא בבשרו של בעל החיים הטרף...

אך הנה כעבור כחמישים שנה - מצא חפא גוי תחפה לאותה מחלה אשר אכילת בשר החזיר גורמת לה... מעתה קם אחד המשפילים והסביר כי לאור העובדה שהמחלה כבר אינה מסוכנת ונמצאה לה רפואה - הרי שאין כל סיבה להמנע מעתה ואילך מאכילת חזיר, וניתן להתירו למהדרין מן המהדרין.

הרי לנו אילו מקים עצמים עלולים להגרם בעקבות כך שאדם תולה את טעמן של המצוות בסיבות צדדיות! עלים לקיים את התורה והמצוות אך ורק לשם שמים, אך ורק משום שה' יתברך צוה אותנו לקיימן! עכ"ל הרב יוסף צבי הלוי דינר זצ"ל. [ויש להרחיב עוד בזה ממעשה של חזקיהו מלך יהודה בברכות: י' צו לביטך ולא תחיה].

וכן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בספרו "דרש משה" מסיק מכח קושיא זו, שכתחת אלו ללמד על כל התורה כולה יצאו. ומכאן שבין דברים שאין שייך לדעת טעמם, ובין דברים שטעמם פשוט ומובן, עלינו ללמוד כאילו היו חוקים בלי טעם. גם הדברים שגילתה התורה את טעמם, אף אלה שטעמם נאמר בגמרא, וכל שכן הדברים שאת טעמם מצאנו בדברי הגאונים, לסלם יש להתייחס כאילו היו גזירת הכתוב.

כך מצינו מפורש לגבי הדין של "לא ירבה לו נשים" שנאמר על המלך, וטעה בו שלמה המלך, עיין סנהדרין כא: כשנתבונן נבחין שטעותו היתה בכך שחשב שהטעם המפורש בתורה מהווה בסיס לדין עצמו. אך האמת אינה כך. המצווה נאמרת לגבי כל אחד, גם אין הטעם שייך אצלו. גם קורח ועדתו שגו בהבנת טעם המצוה של תכלת ביציצית.

נמצא, אם כן, שלימוד התורה וקיומה מחייבים אותנו לראות כל מצוה כאילו הייתה משוללת טעם. ואפילו מצוה כגיעולי נכרים שטעמה ברור לכאורה - להוציא את בליעת מאכלי העכו"ם מבין חפני הכלי - גם אותה צריך לקיים כחוקה.

מה המעלה המיוחדת שיש בכך שלא מבינים את פרשת פרה

ויש להוסיף מש"כ בזה הרב אליהו ברוך פינקל זצ"ל בספרו משולחן רא"ב (עמ' קצ) זאת חוקת התורה וגו' ויקחו אליך

^ל וכמו כן בדרשות לפ' זמרת תקנ"ד עמוד קפ"ג ט"ב

פרה אדומה תמימה וגו' (במדבר יט ב) פירש רש"י: שהשטן ואומות העולם מניין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חוקה גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה.

ביצורת לפרשת פרה יש ארכות על המעלה של מצות פרה אדומה שהיא חוקה ואין לעמוד בסודה ורק אלקים הבין דרכה ואפילו שלמה המלך החכם מכל אדם אמר על מצות פרה 'אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני וכו' וכו', ומכל זה משמע שזהו שבח תורת פרה שמצוותה סתומה חתומה ומכוסה.

יצרן ביאור מה מעלה היא, דלכאורה אדרבה יש מעלה יותר לפרשיות שנודע לנו טעמיהם שע"י מתקיים בהם 'והערב נא אבת דברי תלמוד תורתך בפניו', וגם זה מעלה בגוף המצוה וכמ"כ האור החיים (ויקרא כו ג) שמצוה בלא טעמא כגוף בלא נשמה, וא"כ מהי המעלה הגדולה בפרה בכך שלא גילו לנו את טעמה.

למה נאמרה פרשת פרה לפני מתן תורה

והנה רש"י בפרשת משפטים (שמות כד ג) כתב שבמרה קיבלו שבת כבוד אב ואם פרה אדומה ודין, ויש להעיר דבשלמא אבת היא אבות בין הקב"ה וישראל, והמחלל שבת כעובד ע"ז כמש"כ רש"י (לעיל טו מא) ששקולה שמירת שבת כנגד כל התורה כולה, וכבוד אב ואם הוא מצוה שכלית של הכרת הטוב, וכן דין הוי מצוה שכלית שלא יהא איש את רעהו חיים בלעו, וא"כ מובן מסברא מה שקדמו מצוות אלו לשאר דיני התורה, אבל פרה אדומה דהויא חוק מפי מה הוקדמה למתן התורה, וביותר דהלא לא עשו פרה אדומה עד כשנה אח"כ כמבואר ברש"י בפרשת נשא (לעיל ז א) שהיה זה בב' ניסן בשנה השנית, [ול"ה ברש"י גיטין (ס ב) בשם ירושלמי במסכת מגילה], ולפי מה שדרשו חז"ל (כמובא ברש"י להלן פסוק כב) שפרה אדומה באה לכפר על חטא העגל, הרי ודאי לא היה ענין להקדים ציוויה למרה, שהיו אז לפני חטא העגל.

חשיבות קיום התורה מפני שה' ציוה

ונראה בזה, אדמנע מצד אחד יש מעלה גדולה להבין את טעם המצוה שאז לומדים ומקיימים אותה ביתר הנאה [געשמאקן], אבל מאידך גיסא יש מעלה לא לדעת את הטעם, דכאשר לא יודעים הטעם ובכל זאת מקיימים המצוה אז ניכרת יותר העבדות בקיום המצוה, כי עבד לא רק מבטל רצונותיו מפני רצון האדון בהנהגתו למעשה, אלא גם מבטל הבנתו ועושה כפי ציווי האדון אף שזה כנגד הבנתו, ולכן כל זמן שאדם מקיים מצוות כשהוא מבין את הטעם בהם, עדיין אי"ז מדרגה עליונה של עבדות, ורק כשמקיימים מצוה שלא מבין את טעמה יש בזה עבדות מוחלטת ונאמנה. והן הן דברי רש"י בברכות (לג ב) שהקב"ה הטיל על ישראל חוקי גזירותיו להודיע שהם עבדי ושומרי מצוותיו וגזירות חוקותיו אף בדברים שיש לשטן ולגוים להשיב עליהם.

וזו היא מעלת פרה אדומה במה שטעם המצוה מכוסה ומוסתר ונשאת המצוה חוקה, כי קיום המצוה באופן זה הוא המדרגה העליונה של עבדות, שהיא עבדות גמורה ומוחלטת, שהאדם מראה בעצמו שהוא עושה בגלל שכך הקב"ה ציוה ולא בגלל הדעת שלו.

ובזה יש ליתן טעם במה שדקדוק המפרשים (ע"י כלי יקר יט ב) מהלשון "זאת חוקת התורה" שהיא כוללת את כל מצוות התורה, ולמה לא אמר זאת חוקת פרה, וביותר שהרי הרבה מצוות הם שכליות, וגם שאר מצוות חוקיות יש בהם טעם הגללה לחכמים, וכדאיתא בחז"ל (במדבר יט ג) ששלמה המלך ידע טעם כולם לבד מזו, אכן מהמבואר א"ש, דבאמת ממצות פרה אנו למדים לכל התורה כולה, שהכל בגדר חוק, ואפילו מצוות שאנחנו מבינים את טעמן אין לנו לקיים אותן בגלל הבנתנו, אלא אך ורק בגלל שהקב"ה ציוה אותנו, וגדול המצוה ועושה, (וכמו שהאריכו דבר זה בייצורת לפרשת פרה שם).

הוא שבעינינו שכתב הרמב"ם (פ"ח ממלכים ה"א) שכן נח שקיבל שנתן מצוות וזכרה לעשותה ה"ז מחסידי אומות העולם ויש לו חלק לעוה"ב, והוא שקיבל ועשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו ע"י משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן, אבל אם עשאו מפני הכרע הדעת אי"ז גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם. עכ"ל. [ויש גורסים (ע"י מהד' הרש"פ) אלא מחכמיהם, אך עכ"פ מחסידי אומות העולם ודאי שאינם].

ודברים מפורשים המה בספר חידושי הב"י על התורה (פסוק א) וז"ל ובהו יתורץ למה אמר 'זאת חוקת התורה' ולא

אמר 'זאת חוקת הפרה' וכו' ללמד על הכלל כלה שהכל חק, כלומר כל התורה חק וזאת חוקת התורה כי זו גדולה על כולם וכו', כי החוקר ילדע טעם לעשות הישר בעיניו, אינו מצווה ועושה רק בוחר הישר בעיניו, אמנם זרע ישראל לא יעשו הדבר רק בבחינת היותו דבר אלקי, א"כ כל עוד שלא ידע טעם היא מצוה שלימה, וזהו זאת חוקת התורה אשר צוה ה', זאת שתאמרו לאפיקורס כלום אנחנו עושים רק בשביל שצוה לנו ה' מה לנו לחקור טעם בהם אדרבא בשלא נדע הטעם ועל"ז נעשה המצוה ולא נהרהר אנחנו מתלמידי אברהם אבינו שלא הרהר, ע"ש. וע"ע באור החיים כאן.

ועתה נבא לבאר הטעם למה שנצטוו במרה על מצות פרה עוד קודם קבלת התורה, ונראה דבאמת אין לך הכנה לקבלת התורה מעלת גדולה מזו, במה שלמדנו שהתורה היא חכמת הבורא ואין היא תלויה בהבנתו, וממילא קבלת התורה שתבא אח"כ תהיה קבלת התורה באופן אחר לגמרי. ונראה דמכאן זה הקדימו ישראל אח"כ בשעת קבלת התורה נעשה לנשמע, להראות שאינם עושין המצוות משום הבנתם אלא הם עושין כעבדים, ולכן עשייתם אינה תלויה כלל בשמיעת המצוה והבנתה, אלא נעשה ונשמע. [ועיין בבית הלוי פרשה יתרו על גדולת מעלת העבדות שהיתה באמירת נעשה ונשמע אדם רק משו"ה יש חלות לקבלת כזו אף שהוא דבר שאינו קצוב דשיעבודו את גופם לעבדותו ית' ככל אשר יצוה עליהם יעו"ש ואפשר להטעים בזה עוד דאם כל המצוות שהיו מקבלים במרה היו מצוות שכליות לא היו כללי ישראל מאימם כ"כ את עוז מעלתם אח"כ בשעת קבלת התורה בזה שהקדימו נעשה לנשמע שהרי ראו כבר שהמצוות שהקב"ה מצוה אותם הם מצוות שכליות ששדאי יראו ולקיימם אך דוקא כעת שנצטוו על פרה אדומה שהיא חוק וראו שהקב"ה מצוה גם על מצוות שאין לנו בהם שום טעם והבנה אלא אומר חוקה חקקתי גזירה גזרתי ואין לך רשות להרהר אחריה ועם כל זה הקדימו נעשה לנשמע יש בזה מעלה גדולה שהרי היה להם לחוש מי ידע איזה עוד גזירות וחוקים יטיל על ישראל ואין לך שלימות קבלת התורה גדולה.

והנה אמר חז"ל (תו"כ פרשת קדושים) אל יאמר אדם אי אפשי בשכר חזיר והתורה גזרה עלי אלא אפשי בבשר חזיר אלא שהתורה גזרה עלי, וברמב"ם (שמונה פרקים פ"ו) כתב דהני מילי במצוות שמעיות וחוקיות, אבל במצוות שכליות כגון רציחה אסור לומר אפשי לרצוח כי מצד תכונתו אדם צריך להיות שאינו מסוגל לרצוח.

אך אמר מורינו הגר"ח שמואלביץ זצ"ל דמ"מ אחר הציווי שוב הסיבה שאדם אינו רוצח אינה בגלל הבנתו ותכונותיו אלא בגלל ציווי הקב"ה, ואמר בזה משל כשאומרים לאדם לאכול דם הרי יאמר שהוא נגעל מזה, אבל אם יאמר לו אח"כ שיש בזה סם המוות שוב בטל טעם הראשון מפני טעם השני, וה"ה אחר שהקב"ה ציוה בתורה לא תרצח הוי זה טפי מסם המות ועכשיו עיקר הטעם שאינו רוצח הוא בגלל שהקב"ה ציוה, והתכונה שאינו מסוגל לרצוח בטלה מפני טעם זה.

וכן חזק ענין זה של עבדות לקיים רצון הבורא בשלמות, בהמבואר בגמרא (ברכות י א) לגבי חזקיהו המלך שלא קיים פו"ר משום שצפה ברוח הקודש שיצא ממנו בניס דלא מעלו, ואמר לו ישעיהו הנביא בהדי כבשי דרחמנא למה לך, מאי דמפקדת איבעי לך למיעבד, ומרגלא בפומיה דמורנו הגר"ח שמואלביץ שזו היתה התביעה על חזקיהו, שהרי עבד לא סומך על חכמתו ולא מקיים מצות אדון כצורתה בשלימות, ובלא לחשוב אם התנצות מתאימות לרצונותיו.

למה פרה אדומה מכפרת על חטא העגל

וזה גופא הטעם דפרה אדומה מכפרת על חטא העגל, וכמבואר בראשונים, ובהרחבת דברים בבית הלוי (שמות לא ג) דשורש חטא העגל הוא שחיששו עבודת השם ודברים נגהים להתקשחות לקב"ה, שחשבו שתהיה להם מדרגה גבוהה בצורה זו, אבל חטאם היה שלא היה ציווי השם לעשות כן ע"י אמצעי, וחובת האדם היא רק לעשות כפי הבורא, ולכן התיקון לזה הוא ע"י מצות פרה אדומה, שהיא חוק שאינם מובן כלל ונעשה כולו מחמת ציווי השם, ומלמד אותם לעשות את המצוות באופן של עבדות, ולא לסור מציווי הבורא ית' אף שלא לצורך להתקרב אליו יותר, ובהו גופא יש כפרה על חטא העגל.

ולכן לימוד התורה הוא באופן שהאדם ממיית עצמו באהלה של תורה, שבה מבטל את כל העצמיות שלו ודעתו הפרטית לדעת ולציווי התורה. ויומתק בזה מה שהתורה לימדה אותם ענין ממיית עצמו באהלה של תורה בפרשת פרה אדומה

דוקא, וכמו שדרשו חז"ל (סוף ברכות) אין התורה מתקיימת אלא במי שממיית עצמו עליה, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל, דמפרה אדומה נלמד שכל גדר לימוד התורה הוא באופן של ביטול עצמי מוחלט, וזהו המכונן ממיית עצמו' שמבטל את כל העצמיות שלו לתורה. עכ"ל הרב אליהו ברוך פינקל זצ"ל.

ויש להביא מש"כ הרב אליהו דיסקין שליט"א (הו"ד באוסף גיליונות חוקת תשע"ט) זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה (יט, ב).

פרה אדומה נקראת חוקת התורה, הסוד של פרה אדומה לא התגלה לאף אחד מלבד משה רבינו, אפילו שלמה המלך שהיה ילד בן שנים מעשה כשהוא נעשה מלך, והשתוקק לדעת את כל התורה מלה עם כל טעמיה, הקדוש ברוך הוא נגלה אליו בגבעון בחלום ושאל אותו מה אתה רוצה עושר, כבוד, מדינות? אמר שלמה המלך: אני רוצה רק חכמה, כל ימיזי הוא התאוה לשלמות בחכמה, הוא ידע את כל דיני התורה וטעמי המצוות, וכשהוא הגיע לפרה אדומה הוא גילה לפניו קיר אטום ואמר (קהלת ז, כג): כל זה נסיתי בחכמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני. רק למשה רבינו התגלה הטעם של פרה.

ולגופו של ענין יש כאן ארבע הערות, הערה ראשונה: למה באמת לא מגלים לשלמה את הטעם של פרה אדומה? מה הוא מבקש לא כסף, לא זהב, לא כבוד, הוא משתוקק לדעת כל התורה כולה, ואת כל טעמי המצוות ושרשם, ולא מגלים לו, למה באמת? ונחזק יותר את השאלה, הלשונות של המדרשים והייצרות לפרשת פרה הם "סתום עלום חתום אצור" "אין לעמוד בסודה אין לחקור" "חוקה אין להבין דרכה", ואינם שיש בזה איזה דווקאיות כזו, איזו מעלה גדולה שזה חוק שלא יודעים את הטעם, מה המעלה? ולכאורה מסברא פשוטה יש יותר מעלה לדעת את הטעם, ומדוע המעלה הגדולה שזה חוקה? זה הערה ראשונה.

הערה שניה, לשון הפסוק שנאמר על פרה שהיא חוקה הוא "זאת חוקת התורה", ולכאורה היה צריך להיות כתוב זאת חוקת הפרה, שהרי זה חוק של פרה, והלשון "זאת חוקת התורה" משמע שהחוקה הזו שייך לכל התורה כולה, ומדוע?

טעם המצוות שנצטוו במרה

הערה שלישית, מתי הפעם הראשונה שנצטוו על פרה אדומה? הפעם הראשונה היתה במרה עוד לפני מתן תורה, שנאמר במרה (שמות טו, כה): שם שם לו חוק ומשפט ושם נסוהו, חוק ומשפט הם פרה אדומה ודינים, פרה אדומה זו הסמל של חוק שאיננו יודעים את הטעם, ומשפט זה דינים שטעמם מבואר. ומלבד אלו עוד שני דברים נצטוו במרה - שבת וכיבוד אב ואם. מאיפה יודעים שנצטוו על שבת וכיבוד אב ואם לפני מתן תורה? שכתוב בדברות השניות בפרשת ואתחנן גם על כיבוד אב ואם וגם על שבת "כאשר צווך ה' אלוקיך" צווך כבר לפני מתן תורה, במרה.

וכאן הבן שואל: מה התייחדו ארבע מצוות אלו שבער לצוות אותם לפני מתן תורה? וישלמה שבת כל אחד מבין, מפני ששבת זה המעמד של יהודי, שבת זה המעמד של כלל ישראל, ולפיכך מי שמחלל שבת דינו כמומר לכל התורה. וטעם הדבר ידוע מה שביאר החפץ חיים על פי משל, כשיש חנות ממלכת ובפתח החנות יש שלט שכתוב בו 'ממלכת אליהו כהן', גם אם הממלכת סגורה ליום יומיים, שבוע שבועיים, הלקוחות אומרים לעצמם כנראה הוא נסע לחץ לארץ אבל בטח הוא עוד יחזור, אבל כאשר יום אחד באים פועלים ומורידים את השלט 'ממלכת אליהו כהן' כולם יודעים שהעסק סגור, מחר יהיה פה טמבור או חנות נעליים אבל הממלכת נסגרה. אומר החפץ חיים, די הייליגע חפץ חיים, על שבת הקב"ה אומר (שמות לא, ג) "אך את שבתותי תשמחו כי את היא ביני וביניכם לדורותיכם", האות של יהודי, השלט - זה שבת, יהודי גם כשהוא עובר על הרבה מצוות כל זמן שהוא שומר שבת הוא עדיין יהודי, אבל כשהוא מחק את האות של שבת הוא ניתק ממלכת ישראל, ולכן מידעל שבת בפרהסייה שהוריד את השלט דינו כמומר לכל התורה כולה, וממילא מובן למה נצטוו על שבת לפני מתן תורה.

וכן כיבוד אב ואם מובן, שהרי הוקש כבודם לכבוד המקום, וטעם הדבר שהתורה החמירה בכיבוד אב ואם חזרנו פעם, מפני שהמחייב הגדול של האדם לעבוד את הקב"ה הוא מחמת שהקב"ה הביא אותך לעולם וזן אותך ומפרנס אותך, ואת המחייב הזה יש בצורה מוקטנת יותר אצל אב ואם, אפילו שלא באותו רמה שהרי הקב"ה הביא גם את האבא ואת האמא, את סלם, ובורא ומעמיד את כל העולם, אבל

שורש הענין קיים גם בכיבוד אב ואם, וכשאדם יש לו את הרגש לכבד את מי שהביא אותו לעולם, טרח בו כשהוא היה חדל אוניס, זן אותו, פרנס אותו, זה מעמיד להגיע אף לכבד את אביו שבשמים, וממשיך כן צטוו על הורה אב ואם לפני מתן תורה, שזה המעמד של קיום התורה כולה.

ואף דינים שזה כולל את הדינים שבין אדם לחברו, מובן הטעם שצטוו עליהם לפני מתן תורה, שבלעדיהם איש את רעהו חיים בלעו, ואי אפשר לקבל בלי זה את התורה. אבל פרה אדומה צריך ליתן טעם מה בוער לצוות לפני מתן תורה, ובפרט שהפרה אדומה הראשונה שנשחטה היה אחרי מתן תורה בב' ניסן עשרה חודשים אחרי הקמת המשכן, ומה בוער לצוות על פרה אדומה לפני מתן תורה?

היום בדורנו זכינו הרבה רחוקים שמקרבם? ליהדות ולקיום תורה ומצוות, ואנשים קשה להם בבת אחת לקבל על מצוות ולקיים את כל התורה, ולפיכך הם מתחילים לקיים את דיני התורה בהדרגה, ומהם הדברים הראשונים שאומרים להם לקיים? אלו שמתעסקים בקירוב על פי גדולי ישראל בדרך כלל אומרים להם שלוש דברים, לשמור שבת כמו שהזכרנו שזה האבות והשילוש של יהודי, לשמור כשרות שלא יהיה טטמום הלב, ולשמור טהרת המשפחה, אלו הם שלוש דברים שמי ששומר אותם הוא כבר בפנים, הם שלוש רגלים שהם המעמיד של יהודי, זה המיינמום, ואיך זיל גמור. דרך אגב במאמר המוסגר, אנחנו רגילים תמיד לומר לאלו שמקורבים, מלבד שלוש הדברים האלו שצריך לשמור אותם, להיות גם מחובר לשמור תורה לפחות עשרים דקות ביום, זה בדוק ומנסה שכשיש תורה יש הכל, יש הרבה סיפורים על כך ולא נאריך בה אלא מפני שזה לא נוגע לענין, אבל החילוק אם יש גם תורה או שחיים בלי תורה הוא עצום. אבל זה פשוט וברור שאם יהודי שמתחיל להתקרב ישאל אם איזה מצוות להתחיל? וכי מכל התר"ג מצוות יגידו לו פרה אדומה? ודאי שלא, ואם כן מדוע לפני מתן תורה צטוו על פרה אדומה, מה זה בוער?

הערה רביע, על פרה אדומה מצאנו שהיא מתקנת את חטא הרבעו, וכמו שמביא רש"י (בפסוק כב) מדרש אגדה מיוסודו של ר' משה הדרשן: פרה אדמה - משל לבן שפחה שטינף פלטיין של מלך, אמרו תבא אמו ותקנה הצואה, כך תבא פרה ותכפר על העגל. וצריך להבין מה הסוד המיוחד בפרה אדומה שהיא מכפרת על חטא העגל?

מעלת ידיעת טעמי המצוות ומעלת אי ידיעתם

ולביאר הענין נקדים בעזר ה', מה עדיף לדעת את טעמי המצוות או לא לדעת? יש מעלה לדעת ויש מעלה בלא לדעת. בידיעת טעמי המצוות יש שתי מעלות, מעלה אחת שגם טעמי המצוות הם חלק מחלקי התורה, והראיה שפשוט שאסור ללמוד את טעמי המצוות לפני ברכת התורה, ומפני שגם זה תורה, וזה שלימות בתורה ובידיעת התורה. ומעלה נוספת יש בידיעת טעמי המצוות, שכשיודעים את טעם המצוות מקיימים את המצוה ועוד יותר טעם ועם יותר חשק, יותר בשמחה יותר בחיבור. ומאידך יש גם מעלה גדולה בכך שלא יודעים את טעמי המצוות, מפני שאם מבינים את הכל חסר בעבדות, אתה עושה מצווה בגלל שאתה מחובר ואתה מבין סודה וענינה, אבל עבד ה' בין אם הוא מבין או שהוא לא מבין הוא עושה רק בגלל שהקב"ה צווה, זוהי העבדות המוחלטת.

ומיילא כיון שהקב"ה רצה לזכות אותנו מכל הכיוונים, וכמו שאמרנו יש מעלה בלהבין ויש מעלה בלא להבין, עשה הקב"ה עצה מעוקה שברוב המצוות הוא גילה לנו את הטעמים, שהרי יש מעלה בידיעת טעמי המצוות, והוא השאיר לנו פינה של שטטנז, כלאים, בשר בחלב, ועל סלם פרה אדומה, שהם מצוות שאנחנו לא מבינים את טעמיהם, וכשאנחנו לא מבינים ואנחנו עושים אנחנו עבדים, ומרגע שעושים מצוה על אף שלא מבינים אותה, זה כבר מקרין שגם את הלא תרצח ולא תגנוב לא תגזול שאנחנו עושים זה לא רק בגלל השכל שלך שאנחנו מבינים עניניהם, אלא בגלל שאנחנו עבדים, הפינה של המצוות שמחנכת אותנו שאנחנו לא עושים רק מה שמחוברים והשכל מבין, זה כבר בונה את העבדות גם על שאר המצוות שק מבינים.

ולאחר הקדמה זו בבא בעזר ה' לתרץ את הקושיות אחת לאחת. למה נאמר זאת חוקת התורה ולא כתוב זאת חוקת פרה? מפני שהחוק שיש בפרה הוא לא רק בפרה, אלא זה מקרין על כל התורה כולה, שכשיש מצוה אחת שאתה לא מבין ולא מתחבר ולא תופס בכלל את ענינה ואתה מקיים אותה, יש בכך קבלת עול שאני עושה מצוות לא בגלל

שהשכל שלי מבין אלא בגלל שאני עבד ה', ומענשיו גם המצוות שאתה מבין אתה עושה בגלל שהקב"ה צווה, החוק הזה הוא מעמיד לא רק של פרה אלא הוא מעמיד של כל התורה כולה לעשות אותה כעבדות.

ומה בוער אצור על פרה אדומה לפני מתן תורה במרה? מפני שאי אפשר לגשת לקבלת התורה עם המנבט של השכל, בן אדם שניגש לקבלת התורה אם הבחנה שמה שהוא מבין הוא עושה ומה שהוא לא מבין הוא לא עושה הוא לא שייך לקבלת התורה, ההכנה לקבלת התורה היא פרה אדומה, שזה הדבר הכי סתום החוק הגדול ביותר שיש שמטמא טהורים ומטמא טמאים, וזה מחנך אותך לקבלת עבדות, לקבל את כל התורה כולה בצורה של עבד ה'. וזה גם המעלה הגדולה שזה חוק, נכבואר במדרשים ובפיוטים ביצרות, מפני שהחוק זה המבחן, וזה מעמיד אותך כעבד ה'. ולמה לשלמה המלך לא מגלים את הטעם של פרה אדומה, אפילו שהוא יודע את הכל, כל התורה כולה, כל טעמי המצוות, כל קבלת האר"י ז"ל, קבלת הרש"ש, על פי נגלה ועל פי נסתר, וחסר לו רק את הפינה הזאת, והוא רוצה שלימות בחכמה ומתחנך להגיע לשלימות, רבנו של עולם "אמרת אחכמה" "בקש קהלת למצוא דברי חפץ" אני יודע את הטעם העמוק של פרה אדומה ואני יגיע לשלימות, ולא נתנים לו, מדוע? מפני שאומרים לו: שלמה, אתה רוצה להגיע לשלימות, אם תדע גם את זה לעולם לא תוכל להיות עבד, את הכל תעשה בגלל שאתה מבין, השלימות היא בכך שיש פינה שאתה לא מבין ואתה עושה, ולכן לא גילו לו.

ואם כן תתעורר קושיה, ומה עושה משה רבינו, משה רבינו שידע גם את הטעם של פרה אדומה, וכמאמר חז"ל בקש קהלת להיות כמשה, איך הוא יגיע לשלימות? התשובה היא, שעל משה רבינו התורה מעידה "משה עבד ה'", משה רבינו לא צריך חוקים כדי להיות עבד. ונסביר את הדברים, כששאלים יהודי למה אתה לא רוצה? מה הוא אומר? משתי סיבות, גם בגלל שהתורה צוטה "לא תרצח" וגם בגלל שאיך אפשר לרוצח זה דבר נורא ואיום. ומה טעם יותר חזק התורה או המצפון? תלוי איזה רמה של פרה אדומה, אצל יהודי פשוט המצפון יותר חזק, ואצלו הסדר הוא בגלל המצפון וגם בגלל ציווי התורה, אבל אם ישאלו את החפץ חיים למה אתה לא רוצה? אצלו תשעים אחוז יהיה בגלל ציווי התורה ועשר אחוז בגלל המצפון, ולא בגלל שהמצפון של החפץ חיים יותר קלש מהמצפון שלנו, אלא שאצל החפץ חיים כשיש דבר ה' זה העיקר. ואם ישאלו את משה רבינו למה אתה לא רוצה? התשובה תהיה רק בגלל דבר ה', ואיפה המצפון למשה רבינו אין מצפון? אצל משה רבינו כשיש דבר ה' המצפון כבר לא יכול להוסיף כלום. משל למה הדבר דומה: יש בדיחה עממית, שהיה יהודי מלמד דרדק, כשבימים ההם המלמדים השתכרו פרוטות, ופעם הוא אמר שאם הייתי רוטשילד הייתי גביר יותר גדול מרוטשילד, בגלל היה לי את כל המיליארדים של רוטשילד והיה לי גם את הפרוטות שאני מקבל כמלמד. לבוא למשה רבינו ולהגיד לו מה על המצפון אחרי שהתורה אומרת שיש דבר ה' זה כבר לא מעלה ולא מוריד. משה רבינו, איש האלוקים, שתמונת ה' ביט, עבד ה', הוא לא צריך חוקים בשביל להיות עבד, הוא עבד גם בלי הפינה של החוקים, ולכן השלימות שלו היא בידיעת טעמי כל המצוות ואף טעמה של פרה, אבל אצל כל שאר האנושות כדי להגיע לעבדות צריך פינה של חוק.

שורש חטא העגל וכפרת פרה אדומה

ומה השייכות של פרה אדומה שמכפרת על חטא העגל? מפני שבחטא העגל מבואר ברמב"ן (שמות לב, א) שכלל ישראל לא חטאו בעבודה זרה ולא רצו להם אלהים אחרים ח", אלא שעד אותה שעה היה להם את משה רבינו שהוא היה איש קשר ביניהם לבין הקב"ה ועל פי הם הלכו, וכשפתאום הראה להם השטן שמשעה מת הם רצו קשר אחר ביניהם לבין הקב"ה, ולכן הם לקחו עגל דמות שור שבמרכבה, שדרך זה יהיה קשר בין הקב"ה אליהם. ואם כן מה היה החטא הגדול בעגל? מבאר בספרים בקדושים: שעיקר החטא הוא שהקב"ה צווה להם איך לעשות את הקשר, וכשאתם מנסים לעבוד את הקב"ה וליצור קשר עם הקב"ה עם הכלים שלכם לא עם מה שהקב"ה נתן, זה היצר הרע הכי מסוכן, זה חטא העגל.

ולכן על המשכן נאמר בפרשת פקודי (לח, כא): משכן העדות, ופירש רש"י: עדות לישראל שיותר להם הקב"ה על מעשה העגל, שהרי השרה שכינתו ביניהם. מדוע השראת השכינה על המשכן היא עדות שנתכפר להם עוון העגל?

אומר הבית הלוי: בהקמת המשכן בפרשת פקודי נאמר על כל דבר ודבר שעשו בבנין המשכן "כאשר צוה ה' את משה", שמונה עשרה פעמים! נאמר בפרשת פקודי "כאשר צוה ה'", מדוע הזכיר שנעשה כציווי ה' כל כך הרבה פעמים? להגיד, שכל דבר שהם עשו הם לא עשו בגלל שהם רוצים השראת השכינה, בגלל שהם רבינו שבראנו כזו תשרה שכינה ביניהם, אלא הם עשו כאשר צוה ה' - בגלל ציווי ה', אם כלל ישראל היו עושים את המשכן בגלל שהם רוצים השראת השכינה, הם עדיין היו שייכים לשורש של היצר הרע של חטא העגל, אבל כשעושים את המשכן, מקום השראת השכינה בגלל שצוה ה' את משה, זהו התיקון של חטא העגל - ובה היה עדות לישראל שיותר להם הקב"ה על חטא העגל. וזה הביאור בתורת כהנים בפרשת שמיני (ויקרא ט, ו) על הפסוק "ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא עליכם כבוד ה'": אמר להם משה לישראל: אותו יצר הרע העבירו מלבכם, ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום... עשיתם כן? וירא עליכם כבוד ה'. אותו יצר הרע העבירו מלבכם - היצר הרע שהביא את חטא העגל, דהיינו היצר שאומר שאתה רוצה להתקשר להקב"ה לא בצורה ועם הכלים שהקב"ה צווה, אלא כשעושים את היצר הזה מלבכם שלא תעש את המשכן בגלל שאתם רוצים השראת השכינה שבכך נשאר היצר הרע שהביא את חטא העגל, אלא תעשו את המשכן בגלל ש"זה הדבר אשר צוה ה' תעשו" - תעשו בגלל שהקב"ה צווה, אז וירא עליכם כבוד ה' וזה יהיה התיקון על חטא העגל.

וזה אף שורש הענין שפרה אדומה מכפרת על חטא העגל, מפני שחטא העגל עיקרו הוא בשורשו לעבוד את הקב"ה עם השכל שלך ועם הכלים שלך, ופרה אדומה זה ההיפך הגמור, שעיקרה התבטלות מוחלטת לרצון ה', עבדות, בין אם מבין ובין כשלא מבין, ולכן על ידי פרה אדומה נעשה תיקון לחטא העגל. עכ"ל הרב אליהו דיסקין שליט"א.

ויש להוסיף מש"כ בזה הרב ראובן אלבז שליט"א (הו"ד בהאר לוחים חוקת תש"פ) שואל ה"אור החיים" הקדוש: צריך לדעת למה הוצרך לומר מאמר זה [זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמר] והלא רואני כי ה' הוא המצוה לאמר וכו'. עוד אומרנו לשון נסתר "אשר צוה" ופי' ה' הוא המדבר והיה לו לומר 'אשר אנכי מצוך לאמר', עוד למה לא הספיק במה שאמר "לאמר" בפסוק ראשון, וחרז לומר פעם ב' לאמר, עוד צריך לדעת למה לא הקדים מאמר דבר אל בני ישראל קודם מאמר זאת חוקת התורה על גל הדרך דבר וגו' זאת חוקת התורה וגו'.

אלא ה"אור החיים" הקדוש מבאר מהי חוקת התורה: "שכל מצוות התורה הם שכליות ושמעיות, שכליות שהשכל מחייבם, כגון: כיבוד אב ואם, גבנה, גזלה, אונאה, רציחה וכדומה, שמעיות: שבת כי בו שבת הברא, יום טוב על הסג שנעשה לנו בהם, עבודה זרה שלא לעבוד זולת אלוקים כי הוא המוציא אותנו וגו' וכדומה לזה".

בתורה הקדושה ישנן תר"ג מצוות והן מתחלקות לשתי קבוצות: חוקים ומשפטים.

המשפטים הם המצוות ה"שכליות", שהן מובנות בשכל האנושי, כגון: כיבוד אב ואם, לא תגזול, לא תגנוב, לא תעשוק את רעך, תשלום שכר שכיר וכדומה. כל הציוויים הללו מתקבלים על דעת האדם. אם רוצים לחיות בעולם מתוקן, מובן שכך צריך להיות ולא שייך אחרת.

הקב"ה כתב בתורתו את כל המצוות השכליות, למרות שגם אצל הגויים הדברים מובנים להם בלי שיהיו כפופים לחוקי התורה. אשרינו שאנו, היהודים, מקיימים את משפטי התורה משום שהקב"ה צווה אותנו, ובהתאם לדיני התורה ופרטי ההלכה.

במספר, ישנן בתורה מצוות "שמעיות", שהן בגדר חוקים - מצוות שאינן מובנות בשכלן ולא נפגוש אותן אצל שום עם אחר - מתוקן ותרבותי ככל שיהיה! אחת מהן היא מצות פרה אדומה.

להלן דוגמה מספית למצוה שהיא בגדר חוק ואינה מובנת כלל בשכל אנוש:

התורה מצוה שלוש פעמים: "לא תבשל גדי בחלב אמו" (בחומש שמות פעמיים, וכן בדברים יד, כא). ממילים אלו למדו חז"ל את איסור בשר בחלב הסולל פרטים רבים.

התורה נקטה בלשון "גדי", משום שבהמה זו היתה מצויה בעבר בביתם ו"דיבר הכתוב בהווה", אך הכוונה לכל בהמה.

הגמרא (חולין קטו ע"ב) מבארת מדוע חזרה התורה על הציון שלוש פעמים, ללמדנו על שלושה חלקים הכלולים בלאו זה: איסור ביטול, איסור הנאה ואיסור אכילה.

איסור ביטול הוא אפילו לגוי, כגון לבשל במסעדה של גויים יהודי איסור. בנוסף, התורה אסרה על היהודי להנות מבטול של בשר בחלב, כגון למכור זאת לגוי או לתת לחיות שמזונותיהם עליו.

וכמובן אסורה אכילת מאכלים כאלה גם אם לא היהודי ביטלם. אם היהודי, חלילה, ביטל ואכל בשר בהמה בחלב, עבר על האיסור מן התורה, ואילו באופנים אחרים עבר על איסורים מדרבנן.

ועתה נתבונן, האם למצוא יז יש טעם המובן לנו? לא. אין באכילה זו סכנה או סיבה אחרת המובנת בשכל אנוש, והראיה שגם גויים מתורבתים אינם נמנעים מאכילת בשר בחלב.

אכן, זהו חוק וטעמו אינו ידוע לנו. רצון הבורא הוא שנתמך ממאכלים אלה וכל יהודי חייב לשמור את חוקי התורה לכל פרטיהם.

והנה מצוה חוקית נוספת שאינה מובנת לנו ואנו מקיימים אותה: שטטט.

צמר לבד מותר ללבש וכן פשתים לבד, אך ביחד זהו איסור חמור מן התורה. מדוע?

כי כבוד המלך הוא, שלעיתים הוא מחוקק חוק שאנשי ארצו אינם מבינים את טעמו. בכך הוא מכריז: אני המלך ואני יודע את אשר אני עושה!

לכן גם המלך אל-רם נישא, בורא העולם ויוצר האדם, נאה לצוות מצוות חוקיות שטעמן לא ניתן עימן.

ממשיר ה"אור החיים" הקדוש ואומר:

"זהו הוא טעם הנגלה, ואין לך מצוה ומצוה שאין בה עוד סודות נעלמים הנגלים למשה.

"ולאדם ראוי לקנות קנין התורה במ"ח דברים השניים במשנת הסידים (אבות פרק ו משנה א) שאז מגלילן לו רזי בתורה שגילה ה' למשה בסיון, ומשה גם כן גילה לישראל בני דורו סודות הסתרים וטעמי המצוות ויסוד כל דבר".

ה"אור החיים" הקדוש ממדגש, כי בכל מצוה ומצוה טמונים סודות נעלמים שנגלו למשה רבנו.

גם בתפילות שתיקנו אנשי כנסת הגדולה אנו מוצאים בחינה זו.

כידוע, עד שבאו אנשי כנסת הגדולה היה כל אדם מתפלל בלשון ובחם שלו, כי הדורות הקדמונים היו דבוקים בה' מאוד, ושהו קרובים למתן תורה, היו יכולים להתפלל ולייחד ייחודים לקב"ה.

אך במשך הדורות התמעטו הלבבות, ובני האדם כבר לא יכלו למצוא בעצמם נוסח הראוי דיו לתפילה, ובדאי גם לא ידעו את הכוונות והייחודים. באו אנשי כנסת הגדולה ותיקנו נוסח מסודר וקבוע לכל תפילה. בנוסח שקבעו טמונים אלפי סודות ורזים עילאיים בכל תיבה ותיבה, וכל מילה שנאמרת יוצרת תיקונים בעולמות העליונים.

אומנם לנו לא ידועים הסודות והתיקונים, אך כאשר אנו מתפללים בנוסח שקבעו, עולה תפילתנו לפני הקב"ה ופועלת את כל התיקונים שקבעו אנשי כנסת הגדולה. כך גם במילות התורה – לו התגלה רק הפשט, שלמנו הדל תופס רק את הרובד הפשוט ביותר, וכל סתרי התורה משגבים מבינתנו.

עלינו לדעת, כי כאשר התורה סתבת טעם למצוה מסוימת, אין זה אלא חלק מהטעם, ויש בדבר עוד אלפי סודות שלא התגלו לבני האדם – "אין לך מצוה ומצוה שאין בה עוד סודות נעלמים הנגלים למשה!"

התורה צייתה על מלך ישראל: "ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו וכסף וזהב לא ירבה לו מאוד" (דברים יז, יז). שלמה המלך טען: אני איני חושש מכך. ארבה נשים – ולא יסירו את לבבי, ארבה כסף וזהב – ולא יסור לבי מהקב"ה!

ואומנם, שלמה הרבה נשים, וגם כסף וזהב היו לו במידה כה רבה, עד שהיו כאבנים נשיות פני יוחשלים.

באה האות 'לפני הקב"ה ואמרה לו: הרי כתוב בתורה: לא ירבה – והנה שלמה הרבה למרות הכל וביטל אותי בכך. אמר לה הקב"ה: אלף שלמה ימחקו, ולא תימחק אותי! אחת מהתורה!

בסופו של דבר נשיו של שלמה הטו את לבבו, והוא נענש קשות. השד אשמדאי דרקו מעל כסאו וישב למלך תחתיו, והיה שלמה נראה כאדם עני, והיה הולך ממקום למקום וזועק: "דעו לכם כי אני שלמה מלכם, החזירני לירושלים לכסא מלכותי!"

אבל סלם חשבו שמדובר באדם בלתי שפוי וצחקו עליו ולא האמינו לדבריו.

וכך עבר שלמה סבל נורא עד שלבסוף הוחזר למלכותו.

ומה היתה עונותו? שלמה התייחס לטעם הכתוב בתורה בפיחו שיר שיוכל להתגבר עליו, אבל לאמתו של דבר יש לכל ציווי עוד אלפי טעמים נסתרים, שאותם התורה לא גילתה. וגם אם יבטל טעם אחד, כדעת שלמה המלך – הרי ששאר הטעמים לא בטלו.

מסיבה זו, כדי שאנשים לא יבואו להיכשל, התורה לא ביארה את טעם רוב המצוות. אנו מקיימים את המצוות אך ורק בשל ציווי ה' ולא בשל הבנתנו ומחשבותינו, כמו שנאמר: "כי לא מחשבותי מחשבותכם ולא דרכי דרכיכם נאם ה' (ישעיהו ח, ח).

המשנה (שבת יא ע"א) מונה סייגים שונים שגזרו חכמים לא לעשות בשבת, ואחד מהם הוא: "לא יקרא לאור הנר". וחכמים פירשו את הסיבה לכך בברייתא (שם יב ע"ב): "שמא יטה את הנר".

ומביאה הגמרא מעשה ברבי ישמעאל בן אלישע, נכדו של רבי ישמעאל בן אלישע הכהן הגדול:

רבי ישמעאל סבר שהוא יקרא ולא יטה את הנר, והנה תוך כדי לימודו התעמעם אור הפתילה, והוא ביקש לתקן את אור הנר. יש סוברים שהטה את הנר, ויש אומרים, שחלילה לומר כך, אלא שבקש להטות ולא הטה, לאחר זאת אמר: "כמה גדולים דברי חכמים, שהיו אומרים לא יקרא לאור הנר".

לאחר שבת כתב רבי ישמעאל בפנקסו: "אני, ישמעאל בן אלישע, קרית והייתי נר בשבת, לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמנה".

הדגשתו: "כמה גדולים דברי חכמים" באה לומר שהסיבה לכך שנכשל היתה בגלל שכתוב טעם האיסור בברייתא: "שמא יטה", ואילו החכמים ששנו את המשנה לא מנו את הטעם בדבריהם, כי כאשר הדברים אינם מוסברים, יש בכך שמירה גדולה יותר שלא להיכשל, ומי יודע כמה מצוות היו רבי יוסף יעב"ץ המונה "החסיד" היה גאון עולם, חי בזמן גיחוש ספרד ולחם מלחמות ה' נגד כת הפילוסופים (כונה בשם יעב"ץ שהוא נוטריקון לפעולתו למען עם ישראל – ידוע עדה בעת צרה). בתקופתו גזרו על היהודים להמיר את דתם, ומי שלא יסכים להתנצר יגורש מהארץ.

היעב"ץ כותב בספרו "אור החיים" (פרק שני) שהוא התבונן וראה שאותם יהודים שקיימו את התורה והמצוות מתוך חקירה פילוסופית, הם לא עמדו בניסיון, עזבו את התורה והמירו את דתם.

לעומתם, דווקא יהודים פשוטים ותמימים, שקיימו את התורה ללא חקירות ושאלות – להם, ורק להם היה הכח למסור נפשם, להשאיר מאחוריהם את בתיהם ואת רכושם, וליצאת עם בני משפחותיהם לעבר הבלתי נודע.

רבי ישראל, ה"בעל שם טוב" הקדוש זיע"א, מייסד תנועת החסידות, היה מעורר את ליבתייהם של עמי הארצות, ושל המון העם שהתרחק מהתורה. הוא חדיר בהם אהבת הבורא ושמחה בקיום המצוות. דרכו היתה לכוון את הרבים לקיום המצוות בפשיטות ובתמימות, בלי הסברים ופילוסופיות – "לנשות רצונך אלוך חפצתי" (תהלים מ, ט).

שיטתו זו נכונה לכל עת, עד ימינו אנו. רבים מנסים להטעותנו, להרחיקנו מהתורה ולנתקנו מהמצוות, אך עלינו ללכת בתמימות עם בורא העולם ולא להתפעל מהם, ורק בדרך זו נושא את המטרה. צריך להשתדל לבטל רצוננו לגמרי, לראות לקיים רק את רצון הבורא ולקיים את דברי התנא באבות (ב, ד): "בטל רצונך מפני רצוננו, כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך".

"תורה ציוה לנו משה מרשה קהלת יעקב" (דברים לג, ד). "מורשה" – לשון מאורסה (פסחים מט ע"ב). אנו מורסים לתורה הקדושה, נשואים לה.

השלום והאהבה בין בני הזוג נוצרים אך ורק כאשר האחד ממלא את רצון בן זוגו כיון שזהו רצוננו, ללא סבחת וללא טעמים, אלא בפשיטות. אם נזכה לקיים את המצוות בפשיטות, ללא סברה, ללא טעם וסיבה, אלא כיון שאנו אוהבים את התורה ואת הבורא – הקב"ה ישיב לנו את אהבתו.

זאת חוקת התורה – כאשר נקיים את התורה כחוק בל יעבור, כחוק ללא סבחת וטעמים, נזכה לקשר נישואין עם הקב"ה – כמשוש חתן על כלה.

כפי שהזכרנו, המצוות השכליות, המכונות 'משפטים', מובנות ומתקבלות על הדעת. כל גוי משכיל ומתורבת מבין שיש לקיימן אף בלי להצטוות על כך.

לפיכך, אדם מקבל שכר על המצוות שמקיים כאשר עושה אותן משום שה' ציוה על כך. וכך כותב הרמב"ם (בהלכות מלכים ת, יא):

"כל המקבל שבע מצוות וזוהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם, ויש לו חלק לעולם הבא, והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שציוה בהן הקדוש ברוך הוא בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שציוה נח מקודם נצטוו בהן, אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת – אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ומלא מחכמות".

הרמב"ם מדגיש שגוי יוכל לקבל שכר על קיום מצוות בני נח רק אם קיים אותן מפני שהקב"ה ציוה עליהן.

וכך גם כל יהודי, בשעה שמקיים מצוה שטעמה ידוע ומובן, אין זה מוכיח שהוא מוכן ומזומן לעשות רצון בוראו. אם כן, מדוע שיקבל שכר על קיום המצוות השכליות?

הקב"ה הבטיח אריכות ימים למי שמכבד את הוריו, אך האם יעלה על הדעת שאדם לא יעשה כן? הן הדעת נותנת שיש לכבד את ההורים שהביאונו לעולם וגידלו אותנו. אך מי שמכבד את הוריו משום שה' ציוה על כך – הוא יזכה לשכר המובטח.

לכן, כאשר אדם מקיים את המצוות החוקיות הוא בעצם מכריז: אני מקיים רק את רצון ה', ולא מערב את הבנתי, גם במצוות המובנות לי.

זוהי מטרתן של המצוות החוקיות, שקיומן מעיד כי האדם הינו עבד לה' ואז בחר שגם המצוות השכליות נעשות מתוך הרגשת העבדות.

תחושת העבדות קשה היא לאדם, קל לו הרבה יותר לקיים את מה שמבין בשכלו. אך אם יחוש היטב כי הקב"ה ציוה את המשפטים וגם את החוקים לטובתו ולחולתו, הוא ירגיש בן חורין ויראה בחיים על פי התורה את האושר האמיתי.

ניגש אלי בעל תשובה וטען כי היה רגיל תמיד לרוחץ את ידיו היטב לפני כל ארוחה, זה הרי מחייב על פי כללי ההיגייני. אולם קשה לו להתרגל לטויל את ידיו כהלכה, שהרי לא מובן לו מה ההבדל ומדוע חשוב לטויל דווקא מתוך כלי וכו'. אכן, השכל מחייב שלפני הארוחה נשטוף את ידינו מכל הלכלוך שדבק בהן, אולם בקיימנו את מצוה נטילת ידיים על פי ההלכה, אנו מעידים כי ציווי ה' הוא הקובע אצלנו. בזה אנו מחברים בין חוקי הבורא לבין המצוות השכליות ומעידים כי הכל מגיע מאותו מקור.

במהלך השנים הוכיחו אף חכמי הגויים כי מזון כשר הינו בריא יותר לגוף והתגלה כי המאכלים האסורים על פי התורה מזיקים לגוף ולנפש. מבחינתנו אין במחקרים אלו כדי להשפיע על הרצון שלנו לקיים את רצון ה', אך מדענים נכונים יצאו בהתפעלות מן החוכמה האלוהית הטמונה בתורה.

אישה יהודיה שאינה שומרת מצוות לקתה בחיידק נדיר וקשה, והגיעה אל בית חולים בחו"ל. הפחפסור הגוי נדהם: "רגע, אתם יהודים? איך יתכן שיהודי ידבק בחיידק זה המתפתח רק בבשרו של החזיר?!"

כמובן, אנו נמנעים מאכילת 'דבר אחר' לא בגלל החיידק המסוכן, וגם לו היה בשרו בריא ביותר לא היינו מטמאים בו את נפשנו, כי זהו ציווי ה' ואנו עושים את רצונו!

הנה כאשר ברא הקב"ה את העולם, היה האדם הראשון בגן עדן. במדרש מובא כי הקב"ה, כביכול, לקח אותו לראות את גן עדן, את כל עצי הפרי הנפלאים שהיו בו, ואמר לו: ראה איזו בריאה יפה בראתי, הכל עשיתי מתוקן ונאה לכבודך, תן דעתך שלא תקלקל את מעשי, לבל תשחית את העולם היפה שבראתי. רק זאת אמר לו השי"ת: מכל העצים בגן עדן יטל אתה לאמלך, ורק מעץ הדעת אסור לך לאסלך, כי ביום בו תאכל ממנו מות תמות.

כאן הגיע הנחש, שהוא היצר הרע, והחל לפתות את חווה אימנו באומרו לה: "וכי יודעת את מדוע ציווה בורא העולם לבל תאכלו מעץ הדעת? יש בו בעץ הזה סגולות מיוחדות, שאדם האוכל ממנו מקבל דעת ויכול לברא עולמות הקב"ה לא רצה שתדעו את כל סודות הבריאה, ולכן הורה לכם שלא לאסל ממנו. אם תאכלו ממנו" ונפקחו עיניכם והייתם כאלוקים יודעי טוב ורע" (בראשית ג, ה). תבינו את כל סודות העולם. כי העץ הזה "תאווה לו לעינים ונחמד העץ להשפיל" (שם, ו) הוא מעניק השכלה ודעה גבוהה מאוד לאוכל ממנו.

זה היה שורש חטאם של אדם הראשון וחווה – רצונם להבין דברים שלא הורשו להבין אותם!

כאשר הקב"ה אסר עליהם לאכול מעץ הדעת, אף שלא הבינו את הסיבה, זה בוודאי היה לטובתם. אך הם סיכנו את חייהם, כדי לדעת את סודו של עץ הדעת, להבין את סודות העולם.

ואז, לאחר שאכלו ממנו – ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי ערומים המה" (שם, פ) - פתאום הם גילו שהם ערומים.

וכי קודם לכן לא ידעו זאת? ברם, לפני האכילה מעץ הדעת, הם היו במימד רוחני, גבוה מעל גבוה. מוחם היה צמוד לדברים גבוהים ועליונים, ולק העובדה שהם ערומים לא תפסה אצלם מקום. לאחר שעברו על ציוויו של הקב"ה, הם ירדו ממדרגתם הגבוהה וגילו שהם ערומים, ועל כן נגזרה עליהם ועל העולם סולו לדחות עולם, גזירת מיתא.

הקב"ה ברא את האדם כדי שיחיה לעולם, אך אדם הראשון ברצונו לנסות ולהבין את מה שהקב"ה ביקש להסתיר ממנו, גרם לכך שנפל ממדרגתו הגבוהה ומדבקותו המוחלטת בבואו עולם והביא מיתה לעולם.

אם היינו רוצים – רק בדרך משל ודוגמה – למצוא מקבילה לרק בדרגה, הנה ישנם צעירים אומללים הנסעים לכל קצווי תבל, כדי לנסות ולטעום מהמעולם שיש שם. הם מגיעים למקומות נידחים של עובדי אלילים, נחשפים לסמים ממכרים ושאר מרעין-בישין, ובסופו של דבר נדבקים בהם תאוות ורצונות שאינם ראויים, והם נפגעים מכל ההתנסויות האסורות הללו.

ישנם דברים שהקב"ה מרשה לאדם ללמוד ולהעמיק בהם, כדי להבינם עד כמה ששכלו יסול להבין, אבל ישנם דברים שהקב"ה תבע מהאדם לקיימם בלי שום הבנה! אלו הם חוקי התורה, שמטרתם לחנך את האדם לדעת שיש דברים שהם למעלה משכלו ועליו לקיימם כי כך ציוה הבורא.

התורה אומרת שלא ללבוש בגד העשוי מצמר ופשתים יחד. לא לבשל חתיכת בשר בחלב. איסורים שהאדם אינו מבין בשכלו. ואם יעבור עליהם בטענה שאינם מבינים, הרי זה מרד בבורא עולם. וכי בורא העולם, מלך מלכי המלכים, חייב להסביר לברואיו כל דבר שהוא מצוה אותם עליהם? עליו לשמוע שיש ציוויים שהוא קצת מבין בשכלו, ולדעת כי חובתו לקיים את רצון הש"ת עם הבנה או בלעדיה. עכ"ד הרב ראובן אלבז שליט"א.

הלימוד מזה למעשה. עד כמה חשוב לקיים את כל מצוות התורה רק מפני שכן ציוה ה' ולא בגלל שכן נראה לי וכי"ב לתגובות ולמאמרים 0583271323@gmail.com

מאור שעשועי - הגדולה והענוה / הרב

מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מאור

דרר'

מעשים 'קטנים' של אנשים גדולים

ותמת שם מרים ותקבר שם. ולא היה מים לעדה וגו' (כ, א-ב)

אן חז"ל (תענית ט ע"א, רש"י כאן) מגלים לנו כי הבאר - ממנה שאבו ישראל מים ונתקיימו על ידה במשך ארבעים שנה בצורה ניסית פלאית - היה בזכות מרים.

מה היתה הזכות הגדולה של מרים, שמכוחה נבעה הבאר מים כל אותן שנים?

אומר רבינו בחיי: "כשמתה מרים ונטלק הבאר כי היה הבאר בזכות מרים שהיה לה זכות המים ממשה, שנאמר (שמות ב, ד): 'ותתצב אחותו מרחוק'."

כאשר נולד משה רבינו, עמדה בתוקפה הגזירה הנוראה של פרעה מלך מצרים, להמית כל זכר שנולד. התורה מספרת שבמלאות שלשה ירחים להולדת משה, לא יכלו להצפינו עוד, ולק ללקוח וכתב גמא ושמו בה את משה, על היאר. התורה ממשכה ומספרת (שם): "ותתצב אחותו (מרים) מרחוק לדעה מה יעשה לו". רבנו בחיי נוקט שבזכות מעשה זה של מרים, זכו ישראל למים במשך כל תקופת שהותם במדבר.

ב] לכאורה הדבר פלא! הלא אך טבעי הוא הדבר שאחות תעקוב אחר הנעשה לאח צעיר, תימך חסר-אונים, המושלך ליאור. מדוע מעשה זה היה כה חשוב ובעל-ערך, עד שבזכותו נבעה הבאר מים במשך ארבעים שנה ובעלי-עמך ישראל במדבר?

אין זה אלא שכל מעשה טוב שעושה אדם, שכרו הוא נצחי, והשלכותיו בלתי ניתנות למדידה!

חז"ל הורחם (אבת ב): "הווי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרך של מצוה", ומבאר רבינו יונה (שם): "שאין אתה יודע מתן שכרך של מצוה כמה הוא גדול, שאפילו מצוה קלה שכרה גבוה עד למעלה" וכו'. וברמב"ן כתב (שמות יג, טז): "ולפיכך אמרו 'הווי זהיר במצוה קלה כבחמורה', שכולן חמדות וחביבות מאד, ששכל שעה אדם מודה בהן לאלקו"ו וכו'. ויש להוסיף בזה דברים שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, כג): "ודע כי הירא את דבר ה' יחמיר וידקדק... על מצוה קלה כמו על החמורות, כי לא יבינו (פירוש: לא יחשבו ויתבוננו) לאשר המצוה הזאת קלה לעומת החמורות, אך יבינו לגדלות המזוהר עליה יתברך".

זהו שאומרים: "אין דברים קטנים אצל אנשים גדולים" - כי כל דבר נמדד ביחס להפקת רצון הבורא הימנו.

על פי דברים אלו יש להבין דברי חז"ל במכילתא (בשלח): "במדה שאדם מודד בה מודדין לו. אברהם לווה מלאכי השרת שנאמר 'ואברהם הולך עמם לשלח' - והמקום לווה את בניו במדבר ארבעים שנה, שנאמר 'וה' הולך לפנינו יומם בעמוד ענן'. באברהם כתיב 'ויקח נא מעט מים' - והקב"ה העלה לבניו את הבאר במדבר, שנאמר 'אז ישיר וישראל את השירה הזאת עלי באר ענן לה'. באברהם כתיב 'ואקחה פת לחם' - והקב"ה הוריד לבניו את המן במדבר, שנאמר 'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים'. באברהם הוא אומר 'ואל הבקר רץ אברהם' - והקב"ה הגיז שליו לבניו שנאמר 'ורוח נסע מאת ה' ויגז שלום מן הים'. באברהם הוא אומר 'והשענו תחת העץ' - והקב"ה פרש לבניו שבעה ענני כבוד, שנאמר 'פרש ענן למשך ואש להאיר לילה'. באברהם כתיב 'והוא עומד עליהם' - והקב"ה הגין על בניו במצרים שלא יגפון, שנאמר 'ופסח ה' על הפתח".

מפליא הדבר לאיזה שכר נצחי זכה אברהם אבינו עבור כל מעשה "פעוט" שהוא עשה: מפליא-פלאות ששכר נצחי זה מוגדר על ידי חז"ל בלשון: "במדה שאדם מודד בה מודדין לו" - דהיינו ששכר זה הוא במדה ובמשקל, ולא איזו "תוספת" מעבר למה ש'מגיע' על עצם המעשה.

מכנה מוטל עלינו ללמוד מהן אודות גדול הזכות לקיים מצוה, ועל ידי זה לקיים את רצון ה'.

עלינו ללמוד מכאן להזדרז בקיום כל מצוה המזדמנת לפנינו. כבר אמרו חז"ל (רש"י מגילה ו ע"ב, מכילתא לפר' בא): "שומרם את המצות - אם באת מצוה לידך אל תחמיצנה". כל מצוה יש לה שכר נצחי, ומוטל עלינו לעקור מהשורש את המחשבה כאילו יש דבר כזה "מצוה קטנה". אדם לעולם לא יזלזל כיהלום בגלל שהוא קטן. אפילו היהלום הקטן ביותר, ערכו רב. קל וחומר שיש ליקר כל מצוה ומצוה: "שאין אתה יודע מתן שכרך של מצוה כמה הוא גדול, שאפילו מצוה קלה שכרה גבוהה עד למעלה" (רבינו יונה הנ"ל).

ג] עוד נראה לבאר בזה בהקדם מה ששמעתי ממנו" הג"ר חיים קמיל זצ"ל בשם מרן הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל, דטועים הם אותם המספידים שמספרים סיפורים על הנפטרים, שכן לא הסיפור עושה את האדם, אלא האדם עושה את הסיפור.

ומור זצ"ל היה רגיל להביא את מה שהוכיח הגר"ח שמואלביץ זצ"ל את היסוד הנ"ל, ממה דאיתא בסוף מסכת מועד קטן (כח ע"א): "רבי חייא לא היה מצו למיקרבא ליה (מלאך המות) לא יכל להתקרב לרבי חייא, וימא חד אידימי ליה כעניא, אתא טרף אבבא, אמר ליה אפיק לי ריפתא (יום אחד נדמה לו כעני, ובא ודפק על דלתו ובקש: 'תוציא לי לחם'), אפיקו לו (הוא הוציא לו), אמר ליה ולאו קא מרחם מר אעניא, אהוא גברא אמאי לא קא מרחם מר (אמר לו: הרי מר מרחם על העני, ואם כן מדוע אינו מרחם על אותו איש [מלאך המות]), גלי ליה (שהוא מלאך המות), אחוי ליה שוטא דנורא (והראה לו שאכן הוא מלאך המות) אמציי ליה נפשי (רבי חייא המציא לו את נפשו ונטלה מלאך המות)".

הענין מפליא, מה זה שאמר מלאך המות לרבי חייא שכמו שהוא מרחם על העני לתת לו פת-לחם, כך עליו להמציא לו את נפשו? מה ההשוואה ומה הדמיון?

אלא בהכרח, כל פעם שרבי חייא נתן פת לחם לעני, הוא נתן לו את זה בהשתתפות הלב ובהרגשה טהורה כאילו שגם את נפשו היה מוקל למסור [כמו שכתב (ישעיהו נח, י'): 'ותקפך לרעב נפשך וינפש נענה תשיבוע'] (ומעתה נתאר לעצמנו כמה מוגזר היה אילו היה מספידים את רבי חייא שהיה נתן פת לעני, שהרי לא פת היה נתון, אלא את נפשו היה נתון, על מצוות צדקה).

ומעתה זהו גם הענין עם מרים הנביאה, עליה נאמר "ותתצב אחותו מרחוק", ומאילו מוכן שעשתה זאת בטהרת המחשבה מעל ומעבר לדאגה רגילה של אחות לאח. והדבר מוכח להדיא, שהרי איתא במדרש (שמו"ר א', כ"ב): "ותתצב אחותו מרחוק. למה עמדה מרים מרחוק? ובעץ חיים ביאר את השאלה: "כלומר למה עמדה מרים ולא יוכבד אמו או אביו? חודאי דיניהו מצטערי טפי על הילד מאחותו". ומזה עצמו שדוקא מרים עמדה, ולא האמא והאבא, הרי מוכרח שלא עמדה שם מחמת דאגה רגילה לבן משפחה הנמצא במצוקה.

וכך באמת מבואר במדרש (שם): "לפי שהיתה מרים מתנבאת ואומרת: 'לתידה אמי שתלך בן שיושיע את ישראל. כיון שסוד משה נתמלא כל הבית אורה, עמד אביה ונשקה על ראשה. אמר, 'בתי נתקיימה נבואתך' וכו'. וכיון שהטילוה ליאור עמדה אמה וטפחה לה על ראשה, אמרה לה, 'בתי והיכן נבואתך?' והינה דכתב: 'ותתצב אחותו מרחוק' וגו', לדעת מה יהא בסוף נבואתה". ומבואר שגם כאשר עמדה ליד תיבתו של משה המושלכת ליאור, עיקר דאגתה לא היתה נתונה לאחיה פטרס, אלא למושיען של ישראל.

ויותר מכך מבואר במשך המדרש: "רבנן אמרי, כל הפסוק הזה על שם חוה-הקדוש נאמר" וכו'. וביאר העץ יוסף: "הכוונה לרמזו שהשכינה השורה על המדברים ברוח הקודש עומדת שם ומשגחת בהצלחת משה רבינו ע"ה, ובמדרש משל בפסוק 'חכמות נשים' קאמר שבא לומר שאף על פי שהושלך משה ליאור, נתחזקה מרים בנבואתה עליו שעתיד להושיע את ישראל, ולזה נרמזו תארי רוח הקודש". והרי זה דבר נורא ונפלא, שאף בשעת סכנה קרובה, מוחשית ונוראת לעין, למשה רבינו, מרים הנביאה (שהייתה אז ילדה בת חמש שנים), לא זו בלבד שלא מפקפקת ח"ו בנבואתה - שזהו הבן שיושיע את ישראל, אלא אדרבה, מתאמצת ומתחזקת היא בנבואתה, עד כדי כך שכביכול לא רק היא היתצבה מרחוק לראות מה יקרה, אלא שעל ידי התחזקותה היא גרמה שגם "השכינה עומדת שם ומשגחת בהצלחת משה רבינו ע"ה". והרי הצלחת משה רבינו ע"ה היא הצלחתו של ישראל, וכל זה גרמה מרים הנביאה בהתיצבותה מרחוק לדעה מה יעשה לו.

דברים אלו ראויים הם להצטרף לפיחוש הראשון הנ"ל, בביאור הא ש"היה הבאר בזכות מרים שהיה לה זכות המים ממשה, שנאמר: 'ותתצב אחותו מרחוק'."

עד כאן ממה שכתבתי בס"ד בספרי "מאור דרך - מאיר דרך" לפרשתנו, והנני מוסיף בזה כעת בס"ד מדברי מו"ר הגאון רבי שמחה וסרמן זצ"ל כפי שדפסו בקונטרס "שמחת אלעזר", בביאור מאמר חז"ל (חת רבה ה, י): "א"ר יצחק בר מריון, בא הכתוב ללמדך שאם אדם עושה מצוה, יעשה בלבב שלם. שאלו היה ראובן יודע שהקב"ה מכתוב עליו (בראשית לו) 'וישמע ראובן ויצילו מידם', בכתפו היה מוליט אצל אביו. ואילו היה יודע אהרן שהקב"ה מכתוב עליו (שמות ד) 'הנה היה יוצא לרקתך', בתופים ובמחולות היה יוצא לרקתו. ואילו היה יודע בנע שהקב"ה מכתוב עליו 'ויצטב לה קלי ותאכל ותשבע ותותר', עגלות מפוטמות היה מאכילה. ר' כהן ור' יהושע דסכנן בשם ר' לוי, לשעבר היה אדם עושה מצוה והנביא כותבה, ועשוי שאדם עושה מצוה מי כותבה? אליהו כותבה ומלך המשיח והקדוש ב"ה חותם על ידיהם, הדא הוא דכתיב (מלאכי ג, טז): 'אז יקראו יְרֵאִי ה' אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְיִקְשְׁבוּ ה' וְיִשְׁמְעוּ וְיִקְטְבוּ סֵפֶר זְכוּתוֹ לְפָנָיו לְרֵאִי ה' וְלְחֻשְׁבֵי שְׁמוֹ" עכ"ל המדרש, ואודות הדברים הללו אמר מו"ר הגר"א ש"סרמן זצ"ל:

"מן הראוי שניתן את דעתנו אודות דברי המדרש אילו ידע... שהקב"ה מכתוב עליו. חז"ל (מגילה יד ע"א) לימדנו מגילה שלא כל הנבואות נכתבו. נבואה שהוצרכה לחזרות נכתבה, ושלא הוצרכה לא נכתבה. מדוע? כי התורה היא נצחית! לא נכתב בתורה פרט כלשהו המוגבל בזמן. התורה היא אין סופית, ולכן היות והתורה כותבה על ראובן 'וישמע ראובן ויצילו מידם' מוכח שהתוצאות של מעשה ראובן הן תוצאות נצחיות!

ואמנם אילו ראובן לא היה מציל את יוסף, לא היה עם ישראל יורד למצרים וכל ההשתלשלות וההתפתחות של כלל ישראל היו שונות. נמצא אפוא, שראובן - בהצלת יוסף - העמיד את כל דברי ימי ישראל על השביל. זה דבר נצחי! וכן הענין באהרן הוא נפלא מאד. משה רבינו היה מוקל להשליח להוציא את ישראל ממצרים ולקבל ולמסור את התורה לישראל. ה' אמר לו (שמות ג יב) 'זוהי לקח האות כי

אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה. אולם היה לו אח בכור. ויותר מכך, אהרן היה גדול הדור ומנהיגו עד שנתמנה לכך משה רבינו ע"ה, והרי יתכן שתגרום עגמת נפש לאחיו בכך שהאח הצעיר נבחר לכך. ברם משה רבינו היסט מולקבל על עצמו את השליחות. לכן כשהקב"ה אמר לו 'וראך ושמח בלב', רק אז הסכים משה רבינו לקבל על עצמו את השליחות. נמצא אם כן שהשמחה בלב אהרן היא שזיכתה את עם ישראל בכך שמשה רבינו יהיה מנהיג האומה. נמצא אפוא, שמה שהתורה כתבה 'וראך ושמח בלב' השלכות לדורות, ולפיכך הוא נכתב בתורה. 'ואילו ידע אהרן את ההשלכות הנצחיות של שמחתו, בתופים ובהתחייבות לוחות שישלחת כמו כן אילו ידע בועז שבהתייחסות לוחות ישלחת לשלשלת מלכות הנצח של עם ישראל, ושבצעם הוא מתחיל בכך את השלשלת של ביאת המשיח, ושלכן נכתב הדברים בתורה, 'עלמים פטומים היה מביא לה'.

המדרש מוסיף: 'כשאדם עושה מצוה יעשנה בלבב שלם'. על פי דבריהם ז"ל, ראובן אהרן ובעז לא העריכו כראוי את ערך מעשהו כבעל השלכות לדורות ושלכן יכתבו בתורת הנצח.

גם היום כשאדם עושה מצוה הוא לא יודע... אבל הרי כתוב (מלאכי ג טז) 'אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו וגו'. ומי כותבה? אליהו ומלך המשיח סוכבים זאת והקב"ה חותם על ידם!

ובהמשך הדברים שם כתוב: 'מדוע הקב"ה חותם על זכויות אלו? מפני שתורה בלבד היא נצחית, ובכדי שדבר-מה יהפוך גם הוא לנצחי, בהכרח שיכתב בתורת-נצח. כל מה שכתוב בתורה ומה שכתבו הנביאים - שהרי הגמ' אומרת (ברכות ע"א) - מלמד שסלם ניתנו למשה מסיני - יש בו נצחיות. עתה, מכיוון שזכויות אלו שאליהו ומלך המשיח כותבים הם לא חלק מהתורה, לכאורה אין בהן נצחיות? לכן צריך שהקב"ה יחתום על ידם, וכך גם הן הופכות למציאות נצחיות!'

כאשר אנחנו מקיימים מצוה 'קטנה' אנחנו לא יודעים בדיוק מה ערכו, אך יתכן והננו שותפים בכך בביאת גואל צדק וגאולת ישראל במהרה בימינו, אכ"ר!

מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן

פלשניצקי, מח"ס 'אתקינו סעודתא' שערי

בית המדרש' ושא"ס

אסון שריפת התלמוד

בתחילת האלף השישי לבריאת העולם נקראו רבותינו הראשונים, רבנו יחיאל מפאריש, וחביריו רבי יהודה ב"ר דוד, רבי שמואל מפליזא, ורבי משה מקוצי בעל הסמ"ג. לבוא ולהתייצב לפני מלך ומלכת צרפת, בכדי להגן על דת ישראל אודות האשמה שהעלילו הנצרים והמומר ניקולאוס דונין שר"י בפני האפיפיור גריגוריוס התשיעי, על התלמוד כי הוא מלא חירופים וגידופים כלפיהם ולכפי משחם ימ"ש ועל אמו.

אותו מומר הוכיח לאפיפיור שהתלמוד מחזק את היהודים לא להמיר את דתם לדת הנצרות, ולזלזל התלמוד היהודים מזמן היו ממירים דתם רח"ל. ואותו רשע הוציא את דברי שיטתנו מכמה סוגיות שכתוב בהם שמותר לרמות נוצרים ולהותנם וכו', האפיפיור השתכנע ונתן הוראה להחרים את כל הספרים ולבדוקם ובמידה ויש אמת בטענותיו של רשע זה יש לשורפם בפומבי לעיני כל, המלך ערך ויכוח גלוי בין אותו מומר לרבותינו הראשונים זע"א ורבנו יחיאל מפאריש התחם עם אחד מן המומרים שם, ובחמתו וידענותו הגדולה השיב על כל השאלות שהוצגו לפניו והדף את הטענות שהופנו כלפיו ויצא כמנצח, (תיאור הויכוח דפס בספר "ויכוח רבינו יחיאל מפאריש". י"ל בשנת תרפ"ח בבלבב).

המעמד ההוא הותיר חשם כביר, וכתוצאה מכך עברה שנה שקטה על היהודים וגם הושבו להם מקצת הספרים שנלקחו מהם. אולם כעבור זמן בערך למעלה משנה מאותו אירוע גזר מלך צרפת בהשפעת השופטים והקדינלים הנוצרים אשר שינאתם ליהדות ולעם ישראל הייתה ללא גבול, על שריפת התלמוד בפומבי בפאריס בערב שבת פרשת חוקת, בשנת ה' אלפים ד', ז' בחודש תמוז (יוני - 1244 למינינו), ואז הועלו באש עשרים וארבע קהנות עמוסות בספרי התלמוד. כאשר כל ספרי התלמוד ההלכות ואגדות היו כתובות בכתב יד והיו יקרי ערך עד מאוד. וגזירה זו הייתה נוראה ואסון גדול ליהודים שראו בצער רב את

שריפת תורתנו הקדושה. ובעקבות כך הונהג בהרבה מקומות על יום תענית בערב שבת פרשת חוקת, ולא קבע את התענית לפי היום בחודש שאירע שריפת התלמוד, אלא לפי היום בשבוע, וזה על פי שאלת חלום שנענו בו:

'ודא גזירת אוריתא. פירוש, ביום שיש זאת חוקת התורה, וכן מתרגם האונקלוס על הפסוק דא גזירת אוריתא' דהיינו שיום הפרשה גורם גזירת התורה, ולכן הוקבע התענית לערב שבת פרשת חוקת. על שריפה נוראה זו כתב המהר"מ מחרטנברג את הקינה הידועה הנאמרת בתשעה באב 'שאל' שרפה באש לשלום אבלך... איכה נתונה באש אוכלה תאכול באש בשר, ולא נכוו זרים בגחליך... צורי בליד ואש, הלבטבור זה נתנך כי באחריתך. תלהת אש בשולך... ואשאל היש תורה חדשה. בכן נשרפו גלילך... אתמהא לנפש איך יערב לחיכי אכול אחרי ראתי. אשר אספו שללך...

וכן כותב אחד מרבותינו הראשונים שהיה בתקופה ההיא, רבינו צדקיה ב"ר אברהם הרופא אשר היה בתחילת המאה הראשונה לאלף השישי, בספדו 'שבלי' הלקט' (בהלכות ארבע צומות - ס' רסג): 'יעל שאנו עוסקים בהלכות תענית ובענין שריפת התורה כתבנו זה לזכר על מה שאירע בימינו על רב עונותינו אשר גרמו לנו ונשרפו תורת אלקינו בשנת חמשת אלפים וד' שנים לבריאת עולם, ביום ששי פרשת וזאת חקת התורה, כעשרים וארבעה קהנות מלאים ספרי תלמוד והלכות והגדות נשרפו בצרפת כאשר שמענו לשמע און. וגם מן הרבנים שהיו שם שמענו שעשו שאלת חלום לדעת אם גזירה היא מאת הבורא, והשיבו להם: 'ודא גזירת אוריתא'. ופירשו ביום ו' זאת חוקת התורה היא הגזירה. ומאותו היום ואילך קבעוהו היחידים עליהם להתענות בו בכל שנה ושנה ביום ששי של פרשת זאת חוקת התורה, ולא קבעוהו לימי החודש, תהא אפרה עלינו לכפרה (כאשה) [כעולה] על מוקדה. וערבה לבני יהודה כמנחה הקריבה כהילכתה תעלה אזכרתה ויקיים [האל] עלינו קרא כדתיב: וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות. ויקיים עלינו ועל כל עמו את הטובות ואת הנחמות הכתובות על ידי נביאיו לקבץ גליונתו כאמור ובה לציון גואל ולשבי פשע בעיקב וגו', ע"ש עוד.

אחר שריפת התלמוד חזר רבי יחיאל מפאריז לשיבה ולימד את הבחורים בעל פה. אך הצרות הרבות שהטילו צוררי ישראל על היהודים הלכו ונתעצמו ורבי יחיאל עזב את צרפת עם הרבה מבני קהילתו ועלו לארץ ישראל בשנת ה' אלפים יט' - ל' (בערך). והמשיך את ישיבתו הקדושה בעם ונקראה בשם 'מדרש הגדול דפריז', והרביץ בה תורה ובה למדו שלש מאות תלמידים, כתב חידושים רבים על התלמוד ומזכר כמה פעמים בתוס'. וראשונים אחרים מביאים חידושים ופסקים רבים משמו. חידושו על התורה מזכירים בספרי בעלי התוס' על התורה.

בספרי הקדמונים מובא דבר נורא מדוע אירע האסון הזה של שריפת התלמוד. בדור שאחר פטירת הרמב"ם התעוררה התנגדות לכתבו, בראש המתנגדים היה רבי שלמה ב"ר אברהם מן ההר ותלמידו רבינו יונה מתוך התנגדות לעוסקים בפילוסופיה. וכתבו דבריהם בכתב אל גדולי הדור וגם אל הרמב"ן הם פנו, אך הוא עמד לצידו של הרמב"ם. והיו מהרבנים שניסו לעשות שלום במחנה.

המחלוקת המשיכה והיו מעורבים בה גדולי הדור ומעשתה מחלוקת בתוך קהילת ישראל, מתנגדי הרמב"ם חשבו את תלמידיו למינים ר"ל, עד שהלשינו על ספריו שהם מנגדים לנצחת, והכמרים בצרפת החליטו לעלות באש את ספרי הרמב"ם בפומבי.

שריפת ספרי הרמב"ם הביאה את הכמרים לידי החלטה שצריך להשיד את כל ספרי התלמוד, וכך הם עשו בפאריז ויחד עם כך נהרגו יותר משלושת אלפים יהודים. כשבגיע הדבר לידי כך ראו הרבנים את שגגתם והיתחרו על מעשיהם

וחזרו בו רבינו יונה בפומבי מהתנגדותו לאחר שראה בשריפת התלמוד בפאריז עונש על שריפת כתבי הרמב"ם. ששריפת התלמוד היתה תוך מ' יום לשריפת ספרי הרמב"ם באותו מקום ונתערב אפר ספרי התלמוד באפר ספרי הרמב"ם 'למען' ו'מורה נבוכים' כי עדיין היה האפר במקום. ויחד עם כך נהרגו יותר משלושת אלפי יהודים, ולכן ראו חכמי הדור ההוא את ששריפת התלמוד היה עונש על שריפת ספרי הרמב"ם וראו את שגגתם ועשו תשובה גדולה, כך מובא באגרת ר' הלל מוירונה מתלמידי רבינו יונה ל'

יצחק החפא. ומני אז שקטה הארץ בענין המחלוקת אודות ספרי הרמב"ם. והזכיר רבינו יונה בדרשותיו את הרמב"ם לטובה וכתב את 'אגרת התשובה' ו'שערי תשובה'.

(ע' בספר 'המורה לדורות' י"ל בשנת תשס"ז ע"י מוסד הרב קוק, וראה עוד בהרחבה בסיפור המחלוקת בין גדולי ישראל אודות ספרי הרמב"ם ואחריתו ב-תולדות הרמב"ם, מובא בריש ספר הלכות דעות עם פירוש דעת ישראל).

השו"ע ('או"ח ס' תקפ') מביא את הימים שנהגים להתענות בהם משום צרות שאירעו לאבותינו. וכתב שם המשנה בורה (בס"ק ז'. והוא במג"א): איתא בכתבים שראוי לכל בר ישראל לבטות על שריפת התורה שמכך זה נמסרה התורה לקליפות המקום יחזירנה לנו במהרה בימינו. כתב התניא (רבותי ס' נח). בספר שם הגדולים מערכת ספרים - ת', מובאר שלא ידוע מי היה מחברו של ספר תניא. ומחברו היה בתקופת הראשונים) ביום הששי פרשת חוקת נהגו היחידים להתענות שבאותו היום נשרפו ל' קהנות מלאים ספרים בצרפת. **גם בשנת ת"ח נחרבו שני קהלות גדולות באותו היום.** (כמ"ש בסליחות שחיבר בעל השפתי כהן - מג"א. וע' בספר קף החיים ס' תקפ' אות לא'. וע"ע בבאר היטב שם ס"ק ט') גם נהגין להתענות ל' סיון בכל מלכות מולין נהרא נהרא ופשטיה. ועיין בשע"ת שהוא דוקא מבין י"ח לזכר ובת ט"ו לנקבה.

רבי חיים פלאג' בספרו מועד לכל חי (ט' ד') כתב: ובעירם 'אזמיר' יע"א נהיגא מכד הוינא תליא דהיו כמה אנשים סוחרים דהיו חזרים שלא לצאת אפי' לשוב לעסקיהם בערב שבת חוקת. ומה שהיה להם לעשות בערב שבת היו עושים ומתקנים מיום חמישי. והן עוד היום רבים מהרים שלא לילך מעיר לכפר ביום הזה. וה' שומר את עמו ישראל ובכל מקום ובכל זמן שלא תאונה להם שום רעה אכ"ר.

כתב בספר ערך השולחן (ס' תקפ' - באה"ד): ועוד נמצא בקדמונים שגזרו תענית בערב שבת קודש פרשת חקת שאז שרפו בצרפת עשרים קהנות מלאים ספרים וקבעו על יום השבוע, ולא על יום החדש שנתגלה להם בחלום דרוה שתרגם אונקלוס על 'זאת חקת התורה' - דא גזירת אוריתא.

שריפת התלמוד

מעדיני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

אין הקב"ה מקפח שכרו של אדם על כל טובה שנגרמה ממעשיו לזולתו

ויפטו יעילו דרך הבשן ויצא עוג מלך הבשן לקראתם הוא וכל עמו למלחמה אדרעי. ויאמר ה' אל משה אל תירא אתו כי בידך נתתי אותו ואת כל עמו ואת ארצו ונעשית לו כאשר עשית לסיחון מלך האמרי אשר יושב בקשפון (א, כג-לג-לד) מאמר חז"ל מדוע משה היה ירא מעוג

הנה מבואר במסכת דה (א.א.): "ויאמר ה' אל משה אל תירא - מכדי, סיחון ועוג אחי הוו. דאמר מר, סיחון ועוג בני אחיה בר שמחזאי הוו. מאי שנא מעוג דקמסתי, ומאי שנא מסיחון דלא קמסתי? א"ר יוחנן א"ר"ש בן יוחי, מתשובתו של אותו צדיק אתה יודע מה היה בלבם. אמר: שמא תעמוד לו זכות של אברהם אבינו, שנאמר: 'ויבא הפליט ויגד לאברהם

העברי', ואמר רבי יוחנן זה עוג שפלט מדור המבול". וכ"כ בפרש"י.

שאלה:

והקשו 'דעת זקנים מבעלי התוספות' (במדבר כ"א, ל"ד): "ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו. פרש"י לך הוצרך לומר אל תירא אותו מה שלא הוצרך לומר מסיחון, לפי שהיה ירא פן יעמוד לו זכות מה שהגיד לאברהם אבינו שנשבה לוט. וא"ת והלא כוונתו לרעה היתה, כדי שיהרג אברהם ויקח שרה?"

וכן מבואר במדרש (ב"ר לך פרשה מ"ב סי' ח'): "ויבא הפליט" (בראשית י"ד, י"ג), ריש לקיש בשם בר קפרא, הוא עוג הוא פליט. ולמה נקרא שמו עוג, שבא ומצא את אברהם וישב ועסק במצות עוגות. הוא לא נתכוון לשם שמים, אלא אמר, אברהם זה קויון הוא ועכשיו אני אומר לו נשבה בן אחיך והוא יוצא למלחמה ונהרג ואני נוטל את שרי אשתו. א"ל הקדוש ברוך הוא, חייך שכר פסיעותיך אתה נוטל, שאת מאריך ימים בעולם. ועל שחשבת להחג את הצדיק, חייך שאתה רואה אלף אלפים ורבי רבבות מבני בניו, ואין סופו של אותו האיש לפול אל לא בידך, שנאמר (דברים ג): 'ויאמר ה' אל תירא אותו כי בידך'."

כל מעשה או דיבור טוב שכרו גדול

הנה מקובל לחשוב שכדי שאדם יזכה לקבל שכר על מצווה, צריך שיעשה מצווה מושלמת בתכלית הדקדוק ובמסירות וכולי האי ואולי יצא ידי חובת קיום המצווה ובלעדי זה אין ערך למעשיו. אולם, אין ספק שאשרו ואשר חלקו של כל הזוכה לעשות מצווה כמאמרה שזוכה בה לעוה"ב, כמבואר במסכת שבת (ג.א.): "אמר רב חנינא בר אבדי, כל העושה מצווה כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות, שנאמר: 'שומר מצווה לא ידע דבר רע'. אמר רב אסי ואיתימא רבי חנינא, אפילו הקדוש ברוך הוא גוזר גזירה הוא מבטלה, שנאמר: 'באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה' - וסמך ליה: 'שומר מצווה לא ידע דבר רע'". וכ"כ הרמב"ם.

אך התורה מלמדת אותנו, שגם כל פעולה טובה היוצאת ממעשיו ואפילו הקטנה ביותר הן מדיבור והן ממעשיו, גם כאשר היו לו כוונות אחרות, אין הקב"ה מקפח את שכרו ועל כל חלק טוב שעשה בתוך הרע, גם מקבל עליו שכר. ולזאת אל יתרא האדם מלקיים מצוות עד כמה שידו מגעת ולא יחלש ליבו על שאינו מצליח לעשות המעשה בשלמות, שאין זה אלא מעצת יצר הרע. כי על כל חלק מהטוב שעשה ואפילו נגרם בגלל מעשיו ודיבורו, שכרו גדול. לכן חובתו של האדם והחלש יאמר גיבור אני, שלא לזלזל בשום פעולה טובה שעושה לחברו ובני ביתו ולו הקטנה ביותר, כי אין אתה יודע מתן שכרן של מצוות, ועל כל מילה טובה שאמר לחבר או לאשתו ובני ביתו יקבל שכר וק"ו על כל עזרה וחסד שעושה שכרו עד בלי ד', כאשר נבאר בפרשתנו להלן. והגם שאינו יכול לעשות הכל בשלמות, יעשה את אשר לאל ידו לעשות ואולי אפשר על פי זה לבאר את דברי רבי חנינא בן עקשיא: "רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות" - הכוונה בזה, על ידי שהקב"ה הרבה מצוות אשר מקיפים את כל אורח חיי האדם, הרי כמעט בכל מעשה שיעשה האדם, יהיה חלק ממעשיו קשור לאיזה מצווה ובכך ירבה את שכרו של האדם.

שכר מצוה אפילו קלה

אחר הדברים האלה, נביא את אשר תירצו 'דעת זקנים מבעלי התוספות': "י"ל, כיון דהצלה באה על ידו היה לו לירא, כמו שמצינו בפרק חלק, ובכות מ"ב קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאת ממנו רות. ואף על פי שלא נתכוון אלא לרעה, לקלל את ישראל".

יסוד גדול מלמדים אותנו בעלי התוספות בהנהגת הקב"ה עם האדם. גם כאשר עושה מעשה רע, אך יש בתוכו חלק טוב - הקב"ה מפריד בין הטוב לרע ומקבל שכר על החלק הטוב, גם אם כל כוונתו הייתה לרעה, כמו עוג שכלל את התכוון לעשות טוב לאברהם ולבשרו על לוט שנשבה אלא כדי שיצא למלחמה ויהרג ויקח את אשתו לאשה מפני שחמד את שרה, אך כיון שבפועל ניצל לוט בגלל בשורתו, זוכה לאריכות ימים של מאות שנים, ומשה רבנו עם כלל ישראל חשש ופחד מאותו זכות, שמא תעמוד לו ויפלו בידו נורא ואיום, עד שהקב"ה הבטיחו שאין לו מה לפחד. כל זה כדי ללמדנו, עד כמה כל טובה שנעשת מתוך מעשיו של אדם שכרו עד בלי

ד. בדומה לכך הביאו את הנאמר בגמרא על בלק שהקריב ארבעים ושניים קרבנות בשלשת המזבחות שבנה לבלעם

כדי שיקלל את ישראל, למרות שהקריב את הקרבנות כדי לקלל את ישראל - קיבל שכר בזכות הקרבנות, שיצאה ממנו חות.

בדומה לכך מצינו בתורה שמבקשת לא לתעב מצרי כי גר היית בארצו, דבר שכל הקורא דבר זה בתורה יעמוד ויתמה. היתכן שהמצרים, אשר החזיקו את ישראל להעבדים בפרך ולצלם עד תום והתעללו ועימו אותם והכל לטובת עצמם, ובכל זאת חייב כל איש ישראל לדעת שלא לתעב את המצרי, מאחר וסוף סוף גר היית בארצו? אולם התורה מלמדת אותנו לחשוב אחרת, כאשר למדנו מפרשתנו שהנהגת הקב"ה להפריד את חלקי המעשה ועל החלק הטוב אינו מקפח את שכרו, ולכן הגם שכל מה שהחזיקו בני ישראל במצרים הוא לטובת וצרכי המצרים, בכל זאת, סוף סוף התגוררו בני ישראל שם.

בדומה לכך מצינו אצל העורב. כתוב במדרש (ב"ר נח פרשה ה'): "זיהי מקץ ארבעים יום ויפתח נח" (בראשית ח', ו') - הדא מסייעא להווא דא"ר אבא בר כהנא חלוך, וישלח את העורב, הה"ד (תהלים ק"ה): 'שלח חשך ויחשיך'. ויצא יצא ושוב, ר' יודן בשם ר' יודה ב"ר סימון, התחיל משים משים א"ל: מכל בהמה חיה ועוף שיש כאן אין אתה משלח אלא לי? א"ל: מה צורך לעולם בכך, לא לאכילה לא לקרבן. רבי ברכיה בשם רבי אבא בר כהנא אמר, אמר לו הקדוש ברוך הוא קבלו שעתיד העולם להצטרך לו. אמר לו: אימתי? אמר לו: עד יבשת המים מעל הארץ. עתיד צדיק אחד לעמוד ולייבש את העולם ואני מצריכו לו. הה"ד (מלכים א' ז'): 'והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבוקר ולחם ובשר בערב'".

הראת לדעת, שדאי ליקים את העורב לדורותיו בזכות מעשה אחד טוב שיהיה בעתיד.

חידוש בעל השבט מוסר

ועוד יותר חידוש בעל 'שבט מוסר' וכתב בספרו 'אגדת אליהו' (פאה פ"א ה"א): גם אם אדם עשה עבירה שמתוה נולדה עשית מצווה, אע"פ שהוא לא כיוון למצווה וברור שבת דין של מעלה לא יחשבו זה למצווה, אבל הקב"ה, שהוא רב חסד מטה כלפי חסד, מחטיב זה למצווה שממלה מהעבירה, כאילו הוא עשה אותה בזמן עשה, אע"פ שלא כיוון לה, משום שהוא רב חסד ומטה כלפי חסד. ולכן גם משה היה ירא מעוג, למרות שכוונתו לעבירה, מאחר שיצא מזה הצלה לוטו, וכן בלק שהקריב בשביל לקלל מכל מקום עשה קורבנות לקב"ה. ובה פירש כוונת הירושלמי בפירוש הפסוק (תהלים ס"ט): 'ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, חסד ה' שמשלם לאדם עבור מצוה שמלדה מעבירתו, כמעשהו כאילו עשה בזמן עשה וכיוון בה.

מעשה שהיה בזכות השלמת מניין ניצול

באחד מלילות שבת שבהם דרש הגאון רבי שלום שברדון זצ"ל על פסא 'הווי הזיר במצוה קלה כבחמורה', נגש אליו יהודי וסיפר לו את סיפורו שנגע למשא הנדון.

"אחרי מלחמת העולם הראשונה התעשרו יהודים רבים. אני הייתי עוסק במלאכה, עסקתי בעסק יהלומים. בכל בוקר התייצבתי בשעה שמונה והייתי עוסק כל היום. בוקר אחד יצאתי מביתי מוקדם מן הרגיל כשבידי מזודות היהלומים והתכשיטים. לפתע שמעתי קול קורא: 'עשירי למניין, עשירי למניין'. כשהפנתי ראשי לעבר הקול, ראיתי אדם עומד בפתח בית כנסת ומחפש עשירי להשלמת מנין. מאחר והיה לי עוד מעט זמן, החלטתי לא לסרב לבקשתו ונכנסתי לבית הכנסת, שם התברר לי שאינו אלא החמישי למניין.

"כעסתי על האיש ופניתי לצאת, אולם הוא הפציר בי להישאר, תוך שהוא מתחנן: היום הוא יום הזיכרון של אבי, עליי לומר קדיש. אנסה לארגן מנין במהירות. בלית ברירה ישבתי ואמרתי פרקי תהלים. כעבור עשר דקות הגיע עוד אדם ואז קמתי ופניתי לצאת. אז הצביע האיש לעברי ואמר: 'אילו היה היום יום הזיכרון של אביך היית רוצה שאשאר, נכון? והייתי נשאר. כעת אתה תשאר בשבילי'. השתכנעתי, השלמתי עם העובדה שחלק מתוכניותי לאותו בוקר יתבטלו, בשעה שמונה ושלושים התקבץ סוף סוף כל המניין והתחלנו בתפילה. הבטתי בשעוני בצער, ידעתי שאגיע אל המשרד אחרי השעה תשע. פעמים רבות במשך התפילה הסתכלתי סביבי לראות אולי יגיע מתפלל נוסף ואז אוכל לצאת. אך הדבר לא קרה. משהסתיימה התפילה, הודה לי האיש מאד ואני פניתי במהירות למשרד, כשבידי מזודות התכשיטים.

"כשהגעת מרחק שני בנינים מן המשרד, רץ לעברי אחד ממכרי, כשהוא מנופף בידיו וקורא בקול מבוהל: 'הסתלק מכאן מהר, הבולשביקים השתלטו היום על הממשל. הם

הרגו מספר יהודים בברוסת היהלומים ועכשיו הם עוסקים באיסוף השלל. המלט על חירן! אני אכן נמלטתי על נפשי והצלחתי לצאת מחסיה. אתם ודאי מתארים לעצמכם מה היה קורה לי, אילו עזבתי את המניין מוקדם?"

מעשה שזכה ללילה גדול על טובה שנעשתה בדיעבד
עוד מסופר ב'ילקוט מעם לועז' הובא בשם ספר 'שתי ידות' (דף מ"ח): "מעשה בשני חסידים שהיו יושבים ועוסקים בתורה יחד באשקלון. מת אחד מהם ולא באו הרבה אנשים להשתתף בהלווייתו. אחר כך מת בנו של המוסק ובאו הרבה אנשים ללווייה ולכל בני העיר סגרו את חמיותיהם והלכו ללווייה. והחסיד הזה נצטער ואמר: 'חברי היה חסיד גדול כ"כ, לא חלקו לו כבוד הראוי לו'."

"אמרו לו בחלום: 'אל תחזק בדבר, כי בוודאי פורע הקב"ה לכל אחד ואחד כפי זכותו. דע, שהחסיד הזה עשה עוון בחייו, שפעם אחת לבש תפילין של ראש לפני תפילין של יד, לך פרעו לו מן השמים שלא חלקו לו כבוד ובכך נתכפר לו, כי לא היה בידו עוון אחר. ובנו של המוסק היה רשע גדול ובכל חייו לא עשה אלא מצווה אחת. פעם אחת עשה סעודה לחברו של המוסק ולא באו וכדי שהאולס שהכין לא יתקלקל, עמד וחלק אותו לעניים. ויש אומרים, שבהיותו הולך בדרך נפל לו ככר אחד מן השק ובא עני אחד ולקחו ולא אמר לו כלום כדי שלא לביישו. ולכן זכה שיעשו לו לוויה גדולה וכו'". מעשה קטן שנעשה מחוסר ברירה ובכל זאת קיבל שכר.

השפעת מעשה אחד

כתב בספר 'אוצרות התורה': "שמעתי מעשה מופלא הממחיש לנו את חשיבותו של מצווה אחת. מעשה היה בבית ההארחה במושב שורש. משיגה הכשרות של המקום היה נוהג לארגן מדי יום ביומו מניין לתפילת מנחה. והנה אירע יום אחד, שחסר עשירי למנין. המשגיח יצא לחפש אדם להשלמת המניין ופגש יהודי פשוט והציע לו להצטרף. אך אותו אדם לא הבין מה הוא שח ומה פירושו של המושג מניין. לאחר שהוסבר לו גדול חשיבותו המצווה, הסכים האיש להצטרף אליהם. והנה אך עלה שלש מדרגות לבית הכנסת, הגיע בנו של אחד המתפללים וכבר לא היה צורך באותו יהודי. הודה לו המשגיח על רצונו הטוב ופטרו לשלום.

"חלפו כעשר שנים. לילה אחד ראה משגיח הכשרות את אותו אדם שרצה להשלים מניין בחלומו ופניו קורנות. האיש סיפר לו שעזב את העולם לפני כחודש ואין לך מושג איזה שכן קיבלתי בשמים על שלש המדרגות שעליתי כדי להשלים לכם את המניין. הוסיף ואמר: בקשה אחת לי אליך. יש לי בן יחיד, רחוק מתורה ומצוות המתגורר בירושלים. לך אליו ותבקש ממנו בשימי שאמר עלי קדיש".

מוסר השכל

נמצאו למדים מה היא מעלתה של כל פעולה טובה
אפילו קטנה. זהו כוונת התנא באבות 'היו רץ למצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע שזכר מצוות. זאת ועוד, אפילו עשה טוב מחוסר ברירה או ח"ו היית כוונתו לרעה, אך יצא ממנה טוב - גם על זה שכר גדול. ואם עוג ובלקל והמצרים קיבלו שכר על הטוב שיצא ממעשה הרעים, ק"ו לכל אדם שמתכוון לעשות טוב לסביבתו הן בדיבור והן במעשה שכן גדול עד בלי די.

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל

עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין הבטחון בהש"ת הוא תמיד

בשמחה

ויאמר ה' אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם (כ, יב)

הנה המרה"ל כתב (גור אריה שם) לבאר הענין ז"ל, "דע, כי החטא של משה ואהרן כדכתיב בקרא "יען אשר לא האמנתם בי להקדישני וגו'", ודבר זה מה שהכו פעמיים אל המלע כאשר נעשה להם נס, כי זהו יציאתו מן האמונה, כי עשו מעשה זה דרך כעס, ומי שעושה מצות השם דרך כעס, בפרט כאשר נעשה להם נס כזה, כמו שעשו הם, שאמר "שמעו על המורים", וכן שהכו אל הסלע, אין זה אמונה. כי האמונה הוא מי שבטוח בו יתברך, אין לו ברק שמחה, שזה ענין אמונה, שמאמין בו ובטוח בו, ועם הבטחון השמחה. אבל עם הכעס אין כאן אמונה. ומה שהכו פעמיים יורה זה על מעוט האמונה ובטחון בו, ולכן הוא

כועס. ודבר זה ידוע, כי מי שאינו מאמין ובטוח בו יתברך בבטחון גמור, הוא כעס ובמאנובות. וכאשר אמר השם יתברך אל משה להוציא מים מן הצור, היה להם לעשות באמונה בו יתברך, ואזי השם יתברך עושה נס כזה לישראל להוציא מים מן הסלע, ואזי היו אומרים הבטחון בו יתברך מה שהוא עושה עם הנבראים. והיה למשה ולאחר להתחדש באמונה ובטחון יתירה, ואז היו עושים בשמחה (והם) עם הנס הגדול שעשה השם, שהיה ראוי לחדש להם אמונה ובטחון בו יתברך, והיה ראוי להם להוסיף אמונה ובטחון, והיה ראוי להם השמחה. ואל תאמר, הרי לא היה הכעס רק על ישראל, הנה אין זה קשיא, כי עם האמונה נתחדש שמחה, לא כעס, ולפיכך לא היה כאן אמונה. וזה שאמר "ען אשר לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל", כי אם עשו את הדבר באמונה, והיה להם שמחה במצוה זאת, שעם כל אמונה שמחה, לפי שהוא בטוח בטובו יתברך, היה זה קדושה לעיני ישראל שיש להאמין ולהיות בטוח בו כאשר היה עושה נס. והנה שני הדברים, האחד מה שאמר "שמעו על המורים", ומה שהכו בצור פעמיים, הכל היפך האמונה. ולכן תמצא פעמים אומרים ר"ל שהחטא מה שהכה צור פעמיים, ונמצא אומרים שהחטא מה שאמר "שמעו על המורים", והכל ענין אחד, שבשעה שנעשה השם יתברך נס להם, היה להם להוסיף אמונה ובטחון, ועם האמונה ובטחון אין כאן כעס ... וכאן רצה שיהיו כל ישראל יקנו אמונה ובטחון בו יתברך, ויראו כי כל הנמצאים נמשכים אחריו ברצון. ועם כל זה משה עשה היפך זה, שהכה פעמיים בצור, גם כעס שאמר "שמעו על המורים". זה שאמר "ען אשר לא האמנתם להקדישני לעיני בני ישראל", שאילו דברתם - והיו הנמצאים נמשכים אחר השם יתברך ברצון. היה קדושה לעיני ישראל, שיהיו נמשכים גם כן אחריו", עכ"ל הזהב.

הבטחון בהש"ת הוא תמיד בשמחה

ומבאר מדבריו הקדושים, דאי אפשר להיות בשמחה בל מדת הבטחון בהש"ת. אגב, הספר המפורסם "אורחות צדקים" מביא כל דיני מידת הבטחון בשער השמחה, ועל לשונם הזהב, "אין הדרך שישמח האדם בחלקו, שיקבל בשמחה הרע כמו הטוב. הדרך הזו מתחלקת לכמה דרכים: האחת - צריך גדר גדול שיבטח באלהים, השניה האמונה, השלישית השכל, הרביעית - ההסתפקות. אמר החכם: כל אדם צריך גדר וסעד וסמך כדי שיתקיימו מעשיו הטובים. ומהו הגדר זהו הבטחון שבטוח תמיד באלהים, יתברך, כמו שאמר (תהלים נה, כג): "השקל על ה' יהיך והוא יכלכלך". וזהו גדר הבטחון איהו דבר מביא שיבטח באלהים וזהו האמונה מתוך שמאמין בבורא, שכל הצלחתו בעולם הזה ובעולם הבא הכל הוא ממנו ואין אחר זולתו, שתן לב לאהבה אותו בכל לבבו. ומהו גדר האמונה איהו דבר מביא אדם לדי אמונה שלמה הוא שלא יתנועע מדבר רע, שיקבל כל הבא עליו בשמחה וכו'", עכ"ל. וזהו עצם ההרגש של בטחון, שהוא תמיד בשמחה - ע"ש כל אריסת דבריו.

הבטחון בהש"ת מקבל הכל בשמחה

ולבאר אמאי הבטוח בהש"ת הוא תמיד בשמחה, היים משום שהוא מקבל הכל בשמחה גדולה, שהוא יודע דכל מה שנעשה הוא מהנהגת הש"ת, וכמו שכתב החובת הלבבות (פתיחת שער הבטחון) ז"ל, "ומה שמחת בכל ענין שיעתק אליו, ואם יהיה כנגד טבעו, מפני בטחונו באלהים שלא יעשה לו אלא הטוב לו בכל ענין, כאשר תעשה האם החומלת לבנה ברחיצתו וחתולו וקשירתו והתרתו על כרחו, כמ"ש דוד ע"ה (תהלים קל"א, ב): אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי", עכ"ל. מאחר שהבטוח בהש"ת יודע דכל מה שנעשה לו הוא אך ורק מהנהגת הש"ת, והוא יתברך עושה רק הטוב האמיתי לו, אל"כ הוא משמח בכל מה שנעשה לו, אפילו אם אינו כפי מה שהוא רצה, ואומר על הכל: "כל מה דעבדי רחמנא לטב עבדי".

מי שיש לו עצבות חסור בעיקר האמונה

הנה כתב בעצת התניא (אגרות הקודש פרק י"א) ז"ל, "באמת אין רע יורד מלמעלה והכל טוב, רק שאינו מושג לגדולו ורב טובו וזהו עיקר האמונה שבשבילה נברא האדם להאמין דלית אתר פניו מיני' ונאור פפ מלך חיים, וע"כ עוז וחדוה במקומו הואיל והוא רק טוב כל היום, וע"כ ראשית הכל שישמח האדם ויגל בכל עת ושעה ויחיה ממש באמונתו בה' המחיה ומטיב עמו בכל רגע, ומי שמתעצב ומתאונן מראה בעצמו שיש לו מטרין וחסר לו איהו טובה, והרי זה ככופר ח"ו וע"כ הרחיקו מדת העצבות במאד חכמי האמת", עכ"ל. הרי מי שיש לו עצבות הרי הוא חסור

בעיקר האמונה בהקב"ה, שאינו מאמין שכל מה שעושה הקב"ה, לטב עבדי.

הבטחון בהש"ת תמיד בשמחה שאינו מייאש דלעולם יש

תקוה

הנה הבטחון בה' הוא תמיד בשמחה בכל מצב שהיא ואפילו כאשר מצב דחוק מאוד, ונראה בדרכי הטבע שאין לו שום תקוה, הבטחון האמיתי עדיין שרוי בשמחה גדולה, ברם שהוא יודע שאין שום מצב בעולם שאין לה תקוה באחריתה, ולעולם "יש תקוה" וכמוש"כ הרמח"ל (דחש הקוון) ז"ל, "המקוה תמיד בשמחה בלי צער, כי המצטער תמיד הוא ביגון ואנחה וחושב שאין לו תרופה. אבל מקוה אינו מצטער כי הוא מקוה תמיד, ואפילו אם יתמהמה מחכה, נמצא התקוה מחיה אותו" וכו', עכ"ל.

מי שכועס אינו בטוח בהש"ת

עוד יסוד גדול מבואר מדברי המהר"ל הנ"ל, דמי שבטח בהש"ת לעולם לא יכעס על שום דבר בעולם. ונמצא כעס רק אצל מי שחסור במדת האמונה ובטחון בהש"ת. וכדאי לציין דבריו וכבר ידוע מה שמפרש בעל התניא (אגרות הקודש פרק כ"ה), על מאמר חז"ל (זוה"ק ח"א דף כ"ז, ע"ב) "כל הכועס כאילו עובד עובדה זרה", ונתיקו כאן לתועלת העיני: "מה שאר"ל כל הכועס כאילו עובד עכו"ש וכו'. והטעם מובן ליודעי בינה לפי שבעת כעסו נסתלקה ממנו האמונה כי אילו היה מאמין שמאת ה' היתה זאת לו לא היה בכעס כלל ואף שכן אדם שהוא בעל בחירה מקללו או מכחו או מזיק ממנו ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים על רוע בחירתו אפ"כ על הניזק כבר נגזר מן השמים והרבה שלוחים למקום, ולא עוד אלא אפילו בשעה זו ממש שמכחו או מקללו מתלבש בו כח ה' ורוח פיו ית' המחיה ומקיימו וכמ"ש כי ה' אמר לו קלל והיך אמר לשמעתי אלא שמחשבה זו שפולה לשמעתי בלבם ומוחו ירדה מאת ה' ורוח פיו המח' כל צבאם החיה רוחו של שמעי בשעה שדבר דברים אלו לידו כי אילו נסתלק רוח פיו ית' רגע אחד מרוחו של שמעי לא יכול לדבר מאומה וזהו כי ה' אמר לו בעת ההיא ממש קלל את דוד ומי יאמר לו וגו' עכ"ל. ר"ל, דמי שמאמין באמונה שלימה בהקב"ה, יודע שכל מה שנעשה לו הוא מאת הש"ת, לא שייך כלל גבי כעס. רק אצל מי שאינו מאמין באמונה שלימה שהקב"ה, תמיד הוא כועס על כל דבר שנעשה לו, אשר אינו כפי רצונו.

שכינה שורה אלא מתוך שמחה

ועל דרך זה כתב הכתב סופר (פרשת וישב) לבאר מה שאמר חז"ל (שבת ל' ע"ב): "אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה". ז"ל, "וצריך להבין למה לא, וכי כאיש אל שיכבד וימאס במי שפניו זועפות ולב בקרבם נגבר שמתרחק ממנו, הלא ה' ישכון את דכא ושפל רוח. אלא הוא הדבר אשר דברנו במקום אחר, כי מי שהוא בשלימות אמונת אומן כי הכל מהש"ת ומאתו לא תצא הרעות, לא יכאב לבו ולא תתבלבל מחשבתו אם יחלה או אם יבואו עליו אחד מן המקרים ונמצאים לפי שעה וראות עין אדם, ומי שדואג כואב ואנחה ומצטער, חסרון אמונה והבטחון הוא, ואיש כזה אין ראוי שיתעזר עליו שכינה כי חסרון השלימות הוא. ויפה אמרו אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, מי ששמח לבו ובטוח בה' כי לטב עבדי אע"פ שאינו רואה אך ומה", עכ"ל. דמי שאינו בשמחה הוא סתירה להשרות השכינה, דמראה שהוא אינו מאמין בהקב"ה, וע"כ אין השכינה יסלה לשחת עליו.

ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת, ושים חלקים עמהם לעולם, ולא בנש כי בך בטחום, אכ"י!

לתגובות: adebstein@gmail.com

מפרסם הכהונה / הרב גמליאל הכהן

רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך',

'פרסם יוסף החדש' ושא"ס, מו"צ בבית

הוראה 'אור החכמה'

מעבר עם רכב כנגד המתפללים

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר (יט, ב)

הנה בימים שבת' הכנסיות היו שוממים עקב התפשטות הגניף. במקומות רבים התפללו בשטח פתוח ע"פ הוראות משרד הבריאות (תפילה בשטח פתוח עם מסכה, מרחק אחד מן השני וכן כמות מצומצמת של אנשים). עקב כך, במקומות רבים התפללו בחניות בכניסה לבניין או בחצרות המשותפות או שנעמדו בכניסה החיצונית לבניין וכדו'.

והשאלה, האם בשעת תפילה זו, מותר לעבור לפני המתפללים עם רכב.

והגאון הנפלא רבי אלחנן פרינץ שליט"א כתב וזה לשונו: הגמרא במסכת ברכות (כז, א) אומרת שאסור לעבור כנגד המתפללים, מצינו מספר טעמים מדוע אסור לעבור כנגד המתפלל.

הטעם הראשון הינו משום שהשכינה נמצאת כנגד המתפלל וקיים אסור להפסיק בינו ובין השכינה. והכי כתבו הח"י אדם (כלל כו, ג), הט"ז (קב, סק"ג), המשנה ברוחה (קב, סקט"ו), הביאור הלכה (קב ד"ה אסור). וע"ע בבן איש חי (פרשת ויחי אות י) ובקיצור שולחן ערוך (יח, כא).

הטעם השני הוא דעל ידי שעבור לפני המתפלל הוא מבטל את כוונתו בשעת התפילה ומוציא מריכוז. והכי כתבו המגן אברהם (קב, סק"ו), המשנה ברוחה (קב, סקט"ו) והביאור הלכה (קב ד"ה אסור בשם המאמר מרדכי). אלא דיל"ע, דהרי מובא בטור (קא) וברמ"א (קא, א) דקרב הדבר שלא מכוונים, וממילא היה מקום להתיר מטעם זה. וע"ע בטעם זה שאין מכוונים בש"ת צ"ץ אליעזר (ט, ח) ובארחות חיים (קב) במה שהביא בשם ספר מאורי אור (קנט, ב). ומטעם זה, הופך לזמן יעצום עיניו. וע"ע בש"ת מעט מים (א) ובש"ת ישכיל עבדי (ח, ג בהשטמות).

הטעם השלישי הוא דאין להפסיק בין המתפלל למתל (בתוך ד' אמות) כמבואר בגמרא בברכות (ה, ב) ונפסק בשולחן ערוך (צ, כא), היינו מצד זהירות התפילה. והכי כתב הלבוש (קב, ד), וע"ע בש"ת צ"ץ אליעזר (ט, ח).

הטעם רביעי מובא בט"ז, והוא שהמקום בו עומד ומתפלל הוא אדמת קודש והוא כל זמן שהוא מתפלל, ולפיכך צריך לנהוג באותו מקום (באותו ד' אמות) כבוד. ונראה כי לפי טעם זה אין בעיה לרכבים להיכנס ולצאת בשעת התפילה, דהרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו (עיין פסחים צ, א). וכן מצינו בגמרא במסכת סנהדרין (מד, ב) דקבר המזיק את הרבים מותר לפנותו, ואינו תופס מקומו. וז"ל בשולחן ערוך (יורה-דעה שסד, ג). עפ"י"ז ומצינו דמי שמתפלל במעבר שר לעבור לפניו דעומד במקום שאסור לו, והכי איתא בדעת תורה ובפני הש"ס (קב, סק"ד), בש"ת צ"ץ אליעזר (ט, ח) ובהליכות שלמה (תפילה ט, לו), ועיי"ש (הערה נד) דראוי להחמיר בזה לכתחילה (אם לא במקום הצורך). וע"ע באותו דשא (לח).

לפי דברינו עולה דאם הרכב נכנס בתוך ד' אמות של המתפלל, לטעם הראשון והשלישי, יש מקום להחמיר. אולם נראה (ע"ע טעם ד) כי אם לא סיכמו עם הדיירים והתושבים את השעות שמתפללים שם ובקושר שותם, יוכלו אנשי הרכבים להיכנס ולצאת בשעות אלו, דאין אדם יכול להזיק לרבים ולעמוד במעבר המשמש לרשותם (וע"ע בקובץ מנורה ח"). ואחד הדברים שהאדם נמנע הוא בהתחשבותו עם הזולת, ולכן וודאי דהמתפללים צריך לחשוב באיזו מיקום התפילה לא תפריע לשאר השכנים.

וביאר בעל שו"ת דברי נביו (במכתבו אלי) דהוי כבור ברשות הרבים, שמתיר לעבור מלפניו, כמו שהתירו לכהן כשרוצה לברך ברכת כהנים ויש אנשים שמתפללים שמתיר לו לעבור (וע"ע בספר תורת חיים סופר קב אות י' בש"ת מנחת-יצחק ח, י). בספר תפילה כהלכתה יד, לו. בש"ת דברי נביו ו, י).

אגב, עיין בש"ת בצל החכמה (ו, לו) דחילק בין אם מתפלל במעבר לרבים 'חוץ לביה"כ' במקום שרבים עוברים שם, דאז מותר לעבור לפניו כיון שדרך זה עומד לעמבר רבים לצרכם ולא להתפלל שם. אך אם מתפלל "בביה"כ" אף שעומד במעבר לרבים אסור לעבור לפניו, מפני שאפשר נבנה בביה"כ נבנה על דעת המתפללים וזה עיקרו של ביה"כ, עיי"ש. וי"ע טובא בדבריו. אך וודאי שאצלנו מיירי במקום מעבר רבים שלא על דעת נעשה, אין לאסור לעבור לפני המתפלל.¹⁷

ונראה כי אם הגיע רכב לחנות (או רוצה לצאת מהחניה) והמתפלל נמצא כעת בתפילת שמונה עשרה, דשרי למתפלל לזוז מעט, דהרי כתב המגן אברהם (צו, סק"ג) בשם ספר חסידים: "נפל ספר לפניו ויחזק הארץ ואינו יכול לזוז מפני זה מותר להגביה כששבים בערכה" וכן פסקו המשנה ברוחה (צו, ז), שולחן ערוך הרב (צו, ג), ח"י אדם (כלל כב, ז) והקיצור שולחן ערוך (יח, ט). וכתב בשולחן הטהור דבדבר המבטל כוונתו יכול לילך. וכן, מצינו (ח"י-אדם כה, ט. משנה-ברורה קד, סק"ב) שהתירו לאדם לילך באמצע תפילת שמונה עשרה כשמסופק בד"ן התפילה (בשביל לעיין בספר) או בשביל להביא סידור (כגון שמכר שלא יודע על הניסים. עיין שו"ת באר משה ג, יג), היינו בכדי שיוכל להמשיך את תפילתו. וכן מצינו לגבי ילד קטן שמתפיל למתפללים באמצע התפילה, שקיימת חובה על אביו לעשות הכל בכדי למנוע מבטל להפריע לרישית המתפללים (עיין בשערי תשובה קד, סק"ד). ולפי הבן איש חי (פרשת משפטים אות ז) דה"ה בכל דבר המפריע לו בתפילה, יזוז. ועיין עוד בשו"ת שלמת חיים (קז) שהתיר לעבור במקום באמצע התפילה כשיש אנשים המפריעים לו להתפלל. וע"ע בשו"ת שפתי נבונים (א, ע).

* וכתב לי בזה בעל שו"ת דברות אליהו, בהאי לשונא: איתא בגמרא בברכות (לא, ב) אני האשה הנצבת עמך בזה. מכאן שאסור לישיב בתוך ארבע אמות של המתפלל. ופרש"ש שם הנצבת עמך משמע שאף הוא היה בעמידה. ונפסק בשו"ע (א"ח קב): אסור לישיב בתוך ארבע אמות של מתפלל בין מלפניו בין מן הצדדין צריך להרחיק ארבע אמות וכו' ויש מי שאומר דב"מ מן הצד אבל כנגד אפילו מלא עיניו אסור אפילו עוסק בק"ש. ובסעיף ג כתב, אם היושב ישב כבר ועמד זה בצדו אינו צריך לקום שהרי זה בא בגבסו, ע"כ. וכתב הבאר היטב (סק"ה) דדקא בבית, אבל בבית כנסת צריך לקום דהוא מקום מיוחד לבני אדם. ולפיכך גם עלי אעפ"י שכבר ישב תחלה כיון שהמקום קבוע להתפלל היה צריך עלי לקום. ובסעיף ד: אסור לעבור כנגד המתפללים בתוך ארבע אמות. ודוק אפניהם אבל בצדיהם מותר לעבור ולעמוד. ועיין עוד בבן איש חי (ש"א פרשת יתרו ו-ח). הרי מבואר בשו"ע שאם היושב ישב כבר ועמד זה בצדו, היושב אינו צריך לקום. וא"כ המתפלל בא בגבולו ולכן יוכל לעבור לפניו. המורם מהאמור: המתפללים בחניה מקום שאינו מיוחד לתפילה, רשאי הנהג לעבור עם רכב לפני המתפללים שהם באו לגבול.

* **העולה לדינא:** במקומות בהם מתפללים בשטח פתוח ע"פ הוראות משרד הבריאות, אין להתפלל במקום שרכבים נכנסים ויוצאים. ואם אדם נעמד והתפלל שם, מותר לבעל הרכב להיכנס ולצאת עם מכניתו מהחניה. לכן על המתפללים לתכנן היטב מהו המיקום הטוב ביותר לכלל שלא יפריעו בתפילה. והטוב ביותר להגיע בזה לעצה אחת עם כל השכנים. (עכ"ל).

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן
ר"מ בישיבת 'אור אליהו', מודיעין עילית
טוב ורע – או טוב מוחלט

יש רוב, בו יש כוחות. יש אלהים. אלהים אחרים, ולהבדיל – יש שכנה. יש רק, ויש טוב. והמלחמה תמידית. פעם זה גובר, ופעם זה.

כשאין גילוי עליון כאן בעולם, השכינה היא רק – 'נקודה'. עם ישראל, משלי השכינה, יש עליהם שמירה. שלא יכלו. אמנם – לא הרבה יותר מאשר שמירה.

הלא הכבוד של עם ה' – רמוס עד מתחת לעפר; הפרנסה – קשה; אפילו החיים עצמם – תלויים ועומדים, ברצונו של גוי זה או אחר. הצרות רודפות זו את זו. ואנחנו דוויים, שפלים, ונרמסים.

זהו הרוב של הגלות. הרוב שבו קודשא בריך הוא אינו מתגלה. שאין 'יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה'. שאין השפעה. שהשכינה מנהיגה לבדה, ובכח מוגבל מאוד. וכנגד הכח הזה – יש כוחות 'אחרים'. והמלחמה נטושה.

ואולי יש לציין כאן: המאציל העליון, הוא אחד, יחיד, ומיוחד. אין עוד מלבדו. הוא אחד, ואין שני. זהו דומה – לאיש ואשה. שהם בעצם אחד. פלג גופא, ונשמה אחת. ורק כאן – אנחנו רואים שנים. התפצלות לשנים.

וגם כאן – האיש מביא חיים מן השדה, האשה מכנה. האיש מביא פתן, האשה טוהו בגדים. וכן בכל המערכת של החיים. האיש משפיע, האשה מושפעת – ובונה, מגדלת. מעצמה – אין לה מאומה.

כך הדברים מתנהלים. ובעולם מתוק, יש מציאות אחרת לגמרי. שם – הכל טוב כשמתגלה ההנהגה העליונה, ומשפיעה, כשהשכינה היא לא רק 'נקודה' – אלא שלמה ומלאה, כשהיחוד שלם, וקוב"ה משפיע בה – והם אחד, כי היחוד – מיוחד, אז הדברים נראים אחרת לגמרי.

ברוב כזה, אור הלבנה – כאור החמה. כי היא מקבלת ממנה את הכל. ומשך – הכל, ממש הכל, באמת – טוב. טוב אמיתי. טוב אינסופי.

כעת, בדור אחרון, אנחנו נדרשים לעשות למענה. לגדל אותה, לחזק. לעשות הכל, כדי שהיה יחוד.

כמה שנדבר על זה, בדגיש, נבנה, לא נעמוד על הכח האדיר שניתן בידינו. חלקיקי בשר זרעורים, מקחוסקופיים, מחברים מציאות אין סופית לעולם שלנו.

היחידוש הנורא הוא, שחלקיק בשר קטן, מיניאטורי, מכל בתוכו 'שכינה'. אור אלקי, אור של מלכות יתברך.

והיחידוש העוד יותר נורא הוא, שאותו חלקיק מסוגל לחבר. לאחד. אני! סך-הכל-אני! אני – יכול לחבר. ב, יש 'מתג'. לחבר – את קוב"ה, ושכינתיה.

הדברים מבהילים, וכמה שנתבונן – הם מבהילים יותר. ואולי נכון יותר להתייחס לזה ל'מרחמים'. רוממות עצומה. חוממות שאין לנו כל הבנה בה.

אבל עלינו להתבונן בה. חזרו והתבונן. כי ה'קטן' אנכי שיש בכל אחד מאיתנו, מקטין גם את האפשרויות שלנו. אם היינו באמת מודעים למה שתלוי בנו, היינו עושים משהו בידינו. אם יהיה מודע שהעולמות כולם תלויים בו, שהיחוד תלוי בו, שהמציאות כולה מתנהלת – על ידו, הוא היה מתנהג אחרת.

הטוב האמיתי

הדברים מתבארים פעמים רבות מעל במה זו. אמנם כאן אנו רוצים להאיר נקודה מסויימת.

תורה שבכתב. תחום שקצת מזנח אצלנו. וכדאי להשקיע דבר ה'. [במאמר המוסגר: התורה שבכתב – היא קוב"ה. לא משנתנה לעולם. אפילו לא קצוץ של יו"ד. התורה שבע"פ, זו שכינה. אפשר לגדל אותה. לחדש בה. להרחיב. להאיר אותה עוד ועוד.]

את התורה שבכתב, אפשר ללמוד – בצורה של 'טוב ורע'. מה אסור, מה מותר. מה מצוה, ומה עבירה.

ואפשר ללמוד כפי שהזוה"ק מלמד אותנו פעמים רבות. הכל – טוב. הפסוקים מרמזים על דברים אחרים לגמרי. על עולמות של טוב. גם מה שבבעברית פשוטה נראה חטא, זהו באמת הפשט, ברמז – הוא סודות עליונים. מציאות אחרת לגמרי.

ושם – הכל טוב!

ומי שמחובר לשם, כלבונס' ראשון – הוא מקבל את הטוב הזה.

ובעיקר, הוא גורם – השפעה. המחשבה שלו, הלמוד שלו, פועלים השפעה – בשכינה. הוא מייחד קוב"ה ושכינתיה. זהו – חלק, ממה שעלינו לעשות למענה.

כל ההבדל הוא – איך אנחנו מסתכלים. מה המבט.

¹⁷ בענין שאלתנו, כתב לי הרה"ג אליהו שליזינגר: "גם אצלנו זה קורה בעיקר עם אנשים ונשים שאינם דתיים שגרים בסביבה, ועוברים בין המתפללים ואין פוצה פה ומצפץ, ואנו אפילו מודים להם על כך שמאפשרים לנו להתפלל במקומות אלו. ולעיתים הם גם מצטרפים לתפילות מבתיהם ויש בזה קידוש ה'. ובכן, יהודי יר"ש שידוע את ההלכה יזהר בזה גם במקומות אלה שלא לעבור בד' אמותיו של המתפלל שמו"ע. אך מי שאינו יודע את ההלכה אין למחות בידו. ואדרבה, כאן צריך לזהר יותר, כיון שלרוב אין שום מחיצה לפני המתפלל, מה שיש בביה"כ שולחן או סטנדר, יש מקום להלק. הגר"ש אלישיב זצ"ל ביקש לסגור את החלק התחתון בסטנדר, כדי שייחשב למחיצה ויכלול לעבור בד' אמותיו כשהוא מתפלל שמו"ע."

ובכל החיים זה כך. הכל תלוי – במבט שלך.

המבט הנכון

אפילו – מי שקורא את המאמר הזה.

הוא יכול לחשוב – עוד אחד שחושב שהוא יכול לחנך את העולם. למה? למה לתת לו נשק ביד. נותנים עט סופרים בידים של עול ימים, חסר דעה, בעל גאווה מנופחת שאין תחתיה כל כוונה.

והקורא – קורא תיגר הנכבד, גם מגייס את הפוסק לעזרתו: '...בני הזר עשות ספרים הרבה אין קץ ולהגה הרבה יגיעת בשל'.

יכול להיות שהוא באמת צודק...

והוא יכול גם לחשוב אחרת:

יתכן, שיש לו כוונה טובה. הוא רוצה – לפחות קצת רוצה – לעבוד את ה'. וה' – רואה את המוגבלות שלו, וברחמי הגדולים – מכוון אותו.

וכיון ששטע הסופרים אינה זרה לו, הוא מגייס אותה למערכה – לעזור לעצמו. להבהיר את הדברים. להוריד אותם לשפה מעשית.

ומכיון שהתוצר המוגמר נראה נאה, וכך אכן אומרים – או מעודדים – אותו סביבתו הקרובה, הוא רואה לנכון לשתף את הציבור בהכונה זו.

ואולי גם זה קצת נכון...

ובאמת – זה לא משנה.

השאלה היחידה היא – מה עוזר יותר למי שקורא. מי שהוא טוב, הוא גם חושב טוב. על עצמו, על הסביבה. ומי שבליבו יש משהו שאינו טוב, לפעמים הלא טוב הזה עולה ופורץ – על אחרים.

בקיצור – הכלל הידוע לכל: העין – סובייקטיבית לחלוטין. מה שאתה רוצה לראות, זה מה שתראה. מה שיש לך בפנים, זה מה שאתה רואה בחוץ.

מה שיש לך בפנים...

ואם ניצור לעצמנו מבט טוב, נהיה טובים.

ככה זה בכל שטחי החיים. כשאדם מפחד ממשו, יש הרבה יותר סיכויים – שהמשו הזה אכן יבוא. 'אשר יגורתי – יבוא לי'. והתקווה, לעומת זאת, מייצרת את הטוב.

המבט, הוא הקובע.

מעפר קומי

ואם אכן הכל תלוי בנו, במבט שלנו, במעשים שלנו – אז בואו ונעשה משהו בענין.

הלא אנתנו מתחננים: קומי. צאי – מתוך ההפכה. די לבכי. די לקול ברתה. די לעמק הבכא'.

נעת, את בעפר. אז בבקשה: מעפר, קומי. לבשי בגדי תפארתך. התעוררי, כי בא האור שלך.

די לבשה שלך. די לכלימה. מדוע את שחה וכפופה, מדוע את הומה בבכי נורא.

הנלחמים בך, יהיו למשיסה. אלו המנסים 'לבלוע' אותך, ירחקו.

ולאחר כל זה, ישיש עליך אלוךך. והי'ה יבוא. יהיה יחוד. כמו חתונה מחדש.

אז בואו גם נעשה משהו למענה. שלא תבכה. שלא תתבייש. שלא תתפלש בעפר.

שיהיה אור הלבנה – כאור החמה. מכח היחוד השלם. ננסה להביט אחרת. להבין את התורה – כמו שהזוה"ק מלמד אותנו להבין. לגלות את הטוב שבה. להשפיע. להביא את הטוב האמיתי – לעולם שלנו.

והי"ר שחכנו, ונקרוב.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

נחלת ישכר / הרב ישכר דוד קלוזינר

עורך כתבי זקנו ה'משנה שכיר' הי"ד.

מח"ס 'נחלת ישכר', נחלת הר חב"ד -

קרית מלאכי

כשנסתלקו אהרן ומרים חזרו ענני הכבוד והבאר בזכותו של משה

ולא היה מים לעדה ויקהלו על משה ועל אהרן (כ, ב) וברש"י: מאן שכל מ' שנה היה להם הבאר בזכות מרים.

בלקוטי שיחות חלק ב' לפ' חקת (ע' 334 ואילך) מביא את דאיתא בגמ' תענית (ט, א) דענני הכבוד היו בזכותו של אהרן, והבאר מים הי' בזכותה של מרים, והמן בזכותו של משה, ולכשמתה מרים – נסתלק הבאר וכו' ולא היה מים לעדה, וחזרה

בזכות שניהם. מת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכו', וחזרו שניהם בזכות משה.

והקשר של המן עם משה רבנו דחוק, היינו מפני שמן הוא ענין אכילה שהוא ענין שנקלט ברחניות, ומשה הי' רועה ישראל והתייחס לכל אחד ואחד של ערו, כדאיתא במדרש תהלים (פ"ח הערה קנב): 'שבעה שהי' רועה צאן הי' מאכלם כ"א לפי ענינם וכו', הרי דמשה הי' ענינו לקליטה של פנימיות. והקשר של ענני הכבוד לאהרן, היינו מפני שענני הכבוד היו מגייסים מבחון מד' רוחות מנחשים, ליישר את ההרים ויקו את הבגדים וכו', ואהרן הי' אוהב את הבריות (אבות פ"א מ"ב), ולכן כתוב אצלו במדבר (כ, כט) ויבכו את אהרן כל בית ישראל וכו', ומדה כנגד מדה דכיון שאהבתו הי' לכל הבריות בלי התחלקות לך המשיך ל"ג ענני הכבוד שהי' מגין על סולם בלי התחלקות.

וענינו של הבאר עם מרים, היינו מפני שבאר היינו מים, ומים אינו דבר המזין מצ"ע, רק פעולת המים הוא שמוביל את המזון בכל חלקי הגוף, ומרים היינו פועה (סוטה יא, ב) שענינה הי' לגדל ילדים קטנים במצרים, והיא מסרה את נפשה הישן ולהוביל יהודים שיאמרו 'זה א-לי ואננו', והיא ניבאה לילדיו מושב של ישראל, וביטלה הגזירה של עמרם כו'. [ועי' כלי יקר במדבר (כא, יז) שמבאר באופן אחר. ועי"ג 'עין יעקב' על עין יעקב שם].

וממשיך בסעיף ז: כשנסתלקו אהרן ומרים נסתלקו ענני הכבוד מיטן באר וחזרו בזכותו של משה, פון דעם איז מוכרח אז משה האט אנגעהויבן טאן א נייע עבודה, הגם אז זיין ענין מצד עצמו איז געווען די עבודה פון רועה זיין את ישראל מן, האט זי נייע עבודה געבראכט צוריק אויך די עננים מיטן באר. ענ"ק. [=מאן מוכרח שמשנה החל בעבודה חדשה, למרות שענינו לכשעצמו היה העבודה של רועה ישראל מן, החזירה העבודה החדשה גם את העננים והבאר].

ועי"ש שמסיק דסימן אמיתי של רועה ישראל הוא שאים עושה רק את העבודה השייך אליו בעצם, אלא דבשעת הצורך שמוכרח לפי שעה, מוסר את נפשו עבור עם ישראל ומוותר גם על עבודתו ששייך אליו בעצם, ועי"ש ההוראה מזה.

והנה עפ"ז נראה ליישב מה שהקשה בגמ' שם העץ יוסף' על 'עין יעקב': 'רבים מקשים כיון שהי' להם למשה ולאהרן זכות שיחזור בשבילם, למה נסתלק מתחילה? (ומתריך: וי"ל נסתלקו להראות שהי' בזכותה, וכן כשמת אהרן נסתלקו ענני הכבוד כדי להראות שהיו בזכות אהרן' כו'. ועי' בחדא"ג מהרש"א שכתב הקשה ותיריך כך. אך קשה כיון שהי' זכות למשה ואהרן שיחזור הבאר והענני כבוד בזכות משה לבד א"כ למה לא ניתן מתחילה בשבילו, ועי' באהבת איתן' שהקשה כן על תירחץ המהרש"א.

אולם לפי המבואר ב'לקוטי שיחות' ב' הקושיות מיושבת היטב, כיון דאין הכוונה כאן שהבאר והמן וענני הכבוד היו ב'זכות צדקתם' לבד, אלא שעבודתם של כו"א הי' ממשיך ומביא וענני הכבוד הללו בעולם - באופן של סיבה ומסובב, ולכן, ברגע שנפסק בעולם עבודתה של מרים ממילא נעלם - המסובב - הבאר, כיון שהי' חסר עבודתה בעולם שימשיך את הבאר, רק לאחר שמשנה ואהרן התחילו עבודה חדשה שהיתה אצל מרים, בה רק התחילו להמשיך שוב את הבאר, וכמו"כ בענין ענני הכבוד, דברגע שמת אהרן נפסק ממילא בעולם העבודה המיוחדת להמשיך את הענני כבוד, ולכן רק כשמשנה התחיל גם בעבודה חדשה שבעצם אינו שייך אליו, אז בדרך ממילא המשיך מה שאהרן המשיך בעבודת המיוחדת לך. ולפי"ז לא שייך להקשות למה לא ניתן מתחילה בשבילו ג' הדברים, כיון שבעצם מעיקרא לא הי' שייך אלא לעבודת המן, וא"כ כיון שמרים הייתה שייכת בעצם להבאר, ואהרן לענני הכבוד, לא הי' צורך כלל לעבודה שאים שייך אליו כלל, ומכיון שלא עבד עבודה כזו השייכת לבאר וענני הכבוד ממילא לא הי' שייך להמשיך אותם, רק שבשעת הדחק שאלו שהיו שייכים בעצם להבאר וענני הכבוד נסתלקו וברוך ממילא נעלמו הדברים שהם המשיכו בעבודתם, התחיל משה גם בעבודה זו שאינה שייכת אליו בכדי שהדברים יהיו עבור בני ישראל [ע"ד מ"ש ב'לקוטי שיחות חלק ד' (ע' 1236 שוה"ג ב' להערה 34), ובסעי' יב שם]

אבל לכאורה צ"ע בגמ', מדוע כשמת אהרן חזרו שניהם הבאר וענני הכבוד בזכות משה, הרי הבאר כבר הי' נמשך על ידו כשמתה מרים - דחזרה בזכות שניהם, וא"כ למה הי' צורך להמשיך שוב את הבאר? ולפי מה שתייצא המהרש"א והעץ

יוסף הנ"ל, י"ל שזהו להראות שהי' הבאר בזכות שניהם גם בזכות אהרן

ויתכן, שאינו דומה עבודת יחיד לעבודה בשתיים, והיינו דעבודת משה שעבד ביחד עם אהרן אינו מספיק להמשיך את הבאר באותו עבודה שניהם עשה הוא לבד וגם יתכן דהא דחזרו שניהם בזכות משה הכוונה דלגב הבאר רק נשאר על ידי זכותו ועבודתו בלבד, ואכן באמת לא נסתלק הבאר אחרי מיתת אהרן, אלא שרק ענני הכבוד הם אלו בלבד שנסתלקו, וכן לכאן' משמע מרבנו חננאל שם שכתב, "וכן כיון שמתו נסתלקו כל אחד ואחד הדבר שהי' בזכותו", ע"ל, אבל אי"ז מוכרח, כיון שאחרי מיתת מרים הי' שייך הבאר גם לאהרן, וע"ל"ט.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש

כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מר

הגר"ש רחובסקי זצ"ל

כשאנו קוראים בתורה על הנסינות שניסו אבותינו את הקב"ה במדבר, קשה מאוד להבין איך זה יתכן, לנו נראה שאנו לא היינו נכשלים בבסיון שכה, וכי קלה בעינינו לומר על המן שהוא תופעה ניסית מופלאה, הלחם הקלוקל, ובאמת צריך להבין זאת מאוד.

אמנם אחר ההתבוננות היא שאלת הילדים, כי מה שעלינו לשאול את עצמינו, האם אנו מתמודדים עם היצר הרע שלנו, שגם עליו אנו יודעים ברור מה צריך לעשות ומה אין לעשות, ומ"מ אנו לא מתגברים, ומה לנו להלין על דור המדבר.

ולא זו בלבד, אלא שנראה שהמכשולים של דור המדבר היו יותר מכשולים רעיוניים, ואילו אצלנו המכשולים הם יותר ברמת הביצוע, וכלומר המכשולים שלנו הם יותר מפני שאינם מקיימים את מה שאנו יודעים היטב, כלומר שמעשים אינם מתאימים לידעונו, ואילו הם נכשלו ב**טעות**, ולמרות שהיו דור דעה, לפי דרגתם היו הנסינות שלהם, (אגב, כבר פירשו שגם בדור המדבר, הנכשלים היו מעט מאד מבני הדור, ויש לזה כמה הוכחות), ולכן עדיף שנתייחד בתיקון ההעשים והמדות שלנו, במקום להכות על חטא על חזה של זולתינו.

ואולם בירור הענין הוא, כי האדם נמצא תמיד בפיסיון, וכמו שכתב המסילת ישרים כי כל עניני העולם נסינות הם לאדם העוני מצד אחד והעושר מצד אחד, השלוח מצד אחד והיסורין מצד אחד, עד שנמצאת המלחמה אליו פנים ואחור, והיינו שהאדם עליו לשנן כל הזמן שהוא נמצא בתוך המלחמה החזקה, וצריך לעשות חשבון הנפש.

ובאבות דרבי נתן פרק ל"ד, עשרה נסינות ניסה הקב"ה את אבותינו וכו'. ולכאורה קשה דבמשנה באבות תנן עשרה נסינות ניסו אבותינו את הקב"ה ברוך הוא במדבר, ואילו כאן אמר, שהקדוש ברוך הוא ניסה את אבותינו, וגם בקרא הלא כתיב, וינסו אותי זה עשר פעמים. ובספר **לקט שיחות מוסר** מהגר"ר **אייזיק שר** זצ"ל, עמד בזה וביאר, שבדאי הם נסינות שניסו אבותינו את הקב"ה בכיבוד במדבר, אולם זה גופא היה על ידי שהקב"ה ניסה את אבותינו. והיינו שבאמת היה מקום לטעות, ולפי דרגתם היה זה נסיון קשה, ורק בגלל הקושי לא עמדו בנסיון.

על כן יאמר המוֹשֵׁלִים באו חֲשֹׁבוֹן תְּבִנָּה וְתוֹכוֹן עֵיר סִיחוֹן, ובבא בתרא דף ע"ח ע"ב, א"ר שמואל בר נחמן א"ר יוחנן מאי דכתיב על כן יאמרו המושלים וגו' המושלים אלו המושלים ביצרים בואו חשבון בואו ונחשב חשבוננו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה תבנה ותסנון אם אתה עושה כן תבנה בעולם הזה ותסנון לעולם הבא. ע"כ.

ובספר מסילת ישרים פרק ג' בביאור חלקי הזהירות כתב, והגני רואה צורך לאדם שיהיה מדקדק ושוקל דרכיו דבר יום ביומו כסוחרים הגדולים אשר יפלו תמיד כל עסקיהם למען לא יתקלקלו, ויקבע עתים ושעות לזה שלא יהיה משקלו עראי, אלא בקביעות גדול, כי רב התולדה הוא. וחכמינו זכרונם לברכה הורונו בפירוש צורך החשבון הזה, והוא מה שאמר ז"ל, על כן יאמרו המושלים בואו חשבון, על כן יאמרו המושלים ביצרים, בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה וכו'. וזה, כי העצה האמיתית הזאת, לא יוכלו לתת אותה ולא לראות אמיתתה אלא אותם שכבר יצאו מתחת יד יצרים ומשלו בו. כי מי שהוא עדין חבוש במאסר יצרו, אין עיניו רואות האמת הזאת ואינו יכול להכירה, כי היצר מסמא את עיניו ממש, והנה הוא כהולך בחושך שיש לפניו מכשולות ואין עיניו רואות אותם. והוא מה

שאמר ז"ל (בבא מציעא פג): תשת חושך ויהי לילה (תהלים קד). זה השלם הזה, שדומה ללילה. ע"כ והנה בדברי המסילת ישרים למדנו שני דברים חשובים ביותר, האחד שצריך וחיבים לעשות חשבון נפש על בסיס קבוע, והשני שרק מי שיצא ממאסר יצרו יבין את חשיבות הדבר, ואילו מי שהוא עדין חבש אצל יצרו, אי אפשר לו להבין כלל, כי היצר מסמא את עיניו ממש, ורק בגלל זה הוא אינו מבין חשיבות הדבר.

זכורתי שמרן הגרא"מ שך זצוק"ל אמר פעם בשיחה, כל יוסיק עושה חשבון בכל ערב אם הוא הרויח או הפסיד, ואם לא נעשה חשבון. ונשאלת השאלה באמת כיצד יתכן שאין אנו מבינים כלל את הצורך בעשיית חשבון, מה שכל חנוני פשוט מבין.

ונראה שהיצר גורם לנו להקל ראש ולחשוב כי בכל מקרה זה לא הולך להיות כל כך גרוע. ובדיוק כמו שאנו רואים אנשים שמזלזלים ומקילים ראש ולא שומרים כללי הזהירות כדי למנוע הדבקות במחלת הקורונה רחמ"ל, ולא ראינו שאנשים מזלזלים כל כך בדברים אחרים, אלא שמסיבות שונות של עצלות וחוסר נוחות, ועוד סיבות שונות ומשונות, מקילים ראש וחושבים שלהם זה לא יקרה, וממסכים גם אנשים אחרים בשוגג ואולי במזיד ד' ישמרינו, וכאשר זה קורה זה לפעמים מידי מאוחר. ומי יודע אם לא מגיעים למצב שקשה לעצור את השרשרת, ד' יצילנו.

וזוהו על כן יאמרו המושלים בואו חשבון, הפסד מצווה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה, וכן לחשוב השקעה בשמירת הכללים מול הרווח של הבריאות, ולהיפך להיפך, וכתב הרמח"ל שהם החכמים עברו את גן המבוכה. וכנראה שרק מהם צריך לשמוע, והקב"ה יעזרנו ע"ד כבוד שמו. ונזכה לרפואה שלימה ולגאולה קרובה אמן.

לפרשת קורח של גלויות

ליצנות קרירות – קורונה – סכנת הדבקה וידבר אל העדה לאמר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ואל תגעו בכל אשר להם פן תספו בכל טמאתם (טז, כו)

וצריך להבין מדוע מאסר עליהם 'לגעת' בכל אשר להם. וכתב על זה הרמב"ן, ויהירים שלא יגעו להציל ממנום דבר ולקחת להם, כי חרם הוא. ובשם האבן עזרא כתב, שאם באו להציל ממנום ירדו שאלו כמו הם, והרמב"ן דימה זאת למה שכתב באשת לט, ותבט אשתו מאחרי ותהי צבי מלח (בראשית יט טו), כאשר הזכרתי בטעמו שם (בפסוק יז). ועי' ברמב"ן שם בראשית דברים נפלאים, שישן תפועת שסילות להזיק בראיה.

ובאבדרהם בתפלת שחרית על מה שאומרים בסוף ברסת השחר, יהי רצון שתצילני משכן רע, כתב, כדי שלא נלקה עמו, והביא על זה מה שאמר חז"ל אוי לרשע ואוי לשכינו, והביא עוד פסוק זה, סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ואל תגעו בכל אשר להם פן תספו בכל חטואתם.

ונראה להבין מעט הדברים, שבמחלוקת מעין זו, אסור לאדם להיות קשור לקורח בשום דבר ואפילו שלא לקחת מאומה מכל אשר לו, וכל זה משום שעלינו להיות כל כך רחוקים מקורח, כי כל קשר וולו הקלוש ביותר עלול לגרום לרפיון באמונה.

ונראה שהמחלוקת של קורח לא היתה הגיונית כלל, אלא מעורבת מליצנות, וטבעה של ליצנות שדוחה מאה תוכחות, ושנינו בפרקי אבות איזוהי מחלוקת שלא לשם שמים, מחלוקת קורח וכל עדתו. ומה הפירוש מחלוקת שלא לשם שמים, שהמחלוקת אכן נובעת מבקשת האמת, כאשר מצינו במחלוקת הלל ושמיאי, שכל אחד ביקש לדעת האמת, ורק בגלל זה נחלקו, כדי לברר את האמת כאשר היא, וזו חגמת של מחלוקת לשם שמים. ולכן אמרו חכמים במסכת יבמות פרק ראשון על מחלוקתם, אלו ואלו דברי אלקים חיים.

והנה אם היה קורח מעוניין באמת להבין, והרי הוא היה פיקח ובודאי תלמיד חכם מופלג, יכול היה לשאול כל קשיוותיו למשה רבינו שעמד אק לענות לכל הדבר הקשה. אלא שקורח לא היה רוצה לדעת שום תשובה ונימוק, רק לנסות להגיע למסקנא שמשה רבינו אינו צודק, וכאילו הוא סימן לעצמו את המטרה מראש, וזה מה שכל כך גרוע במחלוקת זו, עד שצריך להתרחק ממנה כדי שלא להידיבק מאוירת הליצנות והקריחות חס ושלום.

ונראה שעד היום הזה אנו מזכירים ומדגישים ההתרחקות מקורח ועדתו, כדי להראות כמה צריך להתרחק מהליצנות

שדוחה מאה תוכחות, והיינו מאה ראיות חזקות, ולכן המנהג לרקוד בשמחת תורה ולהכריז **משה אמת ותורתו אמת**, וכל זה כדי לסמל התרחקות זו.

והנה קורח הקשה שתי קשיות על משה רבינו, מבית מלא ספרים אי חייב במזוזה לא לך, ומטלית שכולה תכלת אי חייבת בציצית לא אלו. ורש"י הביא שקורח הלבש את המאיתים וחמישים איש בטליתות של תכלת. ולכאורה קשה מדוע היה צריך לטרוח כל כך, הרי יכל היה פשוט לבוא בעצמו אל משה רבינו ולשאול את הקושיא. אמנם הוא אשר דיברנו, אין כאן הגיון כי אם ליצנות, וכך עושים ליצנות, מיצרים מצגת וכדומה.

והנה אנתנו אומרים בכל יום יום, **ויציב ונכון וקיים וישר וכו' זרע ישראל עבדיך**. ונראה שמחמת שהזכרנו בקריאת שמע פרשיות מזוזה וציצית, על כן יש בנותן ענין לגלות דעתנו, שאנו מקבלים דברי התורה עלינו לעולם ועד, ואפילו בט"ו מלשונות של קיום, **ויציב ונכון וקיים וישר וכו'**. כי אין אנו עניי פנים וקשי עורף כקורח ועדתו. ואנו מפטירין **אשרי איש שישמע לתאמתו ויתורחק ודברך ישים על לבו. ויגעת ומצאת תאמתו, ומי שיתגע יבין כמה שפקודי השם ישרים משמחי לב**.

פנימיות הפרשה / הרב ישראל מאיר גלינסקי, ר"מ בישיבת מאירת עיניים

ירושלים

ה'תירוץ' לכל הקושיות

זאת חקת התורה (יט, ב)

פרשה זו של פרה אדומה היא כולה סוד, והתורה בעצמה מעידה שהיא 'חוק'. אמנם תורה היא וולמוד אנו צריכים, ואולי זה המקום ללמוד מהות ענין 'החוק', ולהבין מזה לכל התורה כולה שכולה חוקים, וכלשון הפסוק 'זאת חקת התורה' ולא רק 'חוקת הפרה'. ואולי בזה יתבאר הטעם שנכתב כאן, והשייכות לסיפור הדברים שלפניה ושלחאריה.

גם הפרשה שלאחריה - פרשת מיתת מרים והכאת המטה, הוא כולו סוד. כי נתקשו המפרשים הרבה לבאר מה היה הפגם והחטא. ונכתבו בזה יותר מעשרה פירושים שונים בדברי הראשונים בעצמם. ואולי יש שייכות בין הסוד של פרה אדומה לבין הסוד של הכאת המטה. וכפי שיבאר בעז"ה.

התמיהות

- א. פרה אדומה - מפני מה נכתבה כאן בחומש במדבר, ולא בסדר הקרבנות שבפרשת ויקרא.
- ב. 'זאת חוקת התורה' - לכאורה צריך להיות 'חוקת הפרה' וכמו שנכתב לגבי פסח (בפרשת בא) 'זאת חוקת הפסח'.
- ג. מה המיוחד בפרה אדומה שמקראת 'חוק', ולאילו מטרה היא מיועדת.
- ד. לכאורה סדר הדברים הפוך. תחילה היה צריך לבאר פרט טומאת מת, ואחר כך סדר פרה אדומה שמטרתה מטומאת מת, ואילו בפסוק הוא להיפך, שמזכיר תחילה סדר שרפת הפרה, ואחר כך מזכיר שיש טומאת מת.
- ה. מה היה הטעות של משה רבינו בענין הכאת הסלע.

ביאור הפרשיות:

א. **סדר הפרשיות:** בדברי רש"י מבאר שנסמכה פרשת פרה אדומה למיתת מרים, לומר שמיתת צדיקים מכפרת כמו קרבנות. והרמב"ן מבאר שרק לאחר שנתבאר בפרשה הקודמת מעלת הכהנים, מזכיר הכתוב טהרת הפרה אדומה, ללמד שהטהרה שלם תלויה בהכהנים.

ב. **חוקת התורה:** בדברי רש"י מבאר שמצוה זו היא חוק בלי טעם, ולכאורה יש לבאר על פי זה שמכאן לומדים לכל המצוות שאנו עושים אותם לא מפני הבהנתן אלא מפני גזירת המקום. ובדברי הרמב"ן מבאר שטומאת מת הוא 'חוקת התורה', כי טומאת מת הוא על חטא אדם הראשון שעבר על התורה. וכעין זה מבאר בדברי האור החיים הקדוש שכל טומאת מת נמשך מהתורה, כי רק ישראל מטמאים במיתתם ולא הגוים, מחמת הקדושה שיש בו על ידי התורה.

ג. **פרה אדומה:** בדברי הרמב"ן מבאר שמחמת שעושים אותה בחוץ, נדמה כאילו חיללה מקריבים אותה לשעירים ולשדים, ולכן יש בה פתוחון פה לאמונת העולם. ובדברי שאר המפרשים מבאר שהוא מחמת הסתירות שיש בה, שמטרתה טמאים ומטמאה טהורים, ועוד. ובדברי האור החיים הקדוש מבאר שכל עניינה רומזים על דינים: אדומה, בלי עול, שרפה באש, וכל זה כדי להמתיק דינים. וצ"ב.

ה. **הכאת הסלע:** ברש"י פירש שהיה צריך לדבר ולא להכות, והרמב"ן תמה וכי יש יותר בנס בדבור מבהכאה, הרי בכל אופן סלע אינו מוציא מים אלא בנס. ובאב"ע מביא ג' פירושים ודחה אותם. ופירש בעצמו על פי סוד, והרמב"ן דחה דבריו. הרמב"ן מביא פירוש רבינו חננאל שהלשון 'מוציא למים מים' נראה כאילו משה עשה זאת, ולא הזכיר שהשם יתברך עשה זאת. ובעצמו פירש על פי סוד. והאור החיים דחה גם פירושים אלו, וגם מביא עוד שלשה פירושים מדברי הראשונים ודחה אותם.

ופירש בעצמו על פי דברי חז"ל, שלא היה צריך להכות וגם לא לדבר אלא רק לומר איזה פרק אחד או משנה אחת, וגם לא היה צריך להתעקש על סלע זו בדווקא, והוא לא היה מחולט בדעתו שזה מה שנאמר לו, ומיראתו שהם לא יצאו מים ויהיה חילול ה', החליט להכות דווקא באותו סלע, והאמת שדווקא משום כך היה לו רק לדבר ובלי חילוק לאיזה סלע, ואז היה מתקדש שם שמנים יותר.

ביאור הפנימיות

פנימיות העניין יתבאר על פי דברי האור החיים הקדוש, שכל ענייניה של הפרה אדומה מרמזים על דינים ובאים כדי להמתיק דינים [שכלכאורה הוא דבר והיפוכו], ועל פי המבאר בספרים הקדושים.

אדומה תמימה

לכאורה 'אדומה' ו'תמימה' הם שני הפכים. כי 'אדום' מורה על בעירה ותסיסה, ואילו 'תמימות' מורה על שלווה והגוע, ובאמת הם שני מיני הנהגות שיש בעולם, שהם ימין ושמאל, חסד וגבורה.

ההנהגה הרצויה, שכל אחד רוצה להתנהג בה, ושכן יתנהגו עמו - הוא הנהגה של ימין וחסד, הנהגה של 'לבינות'. דהיינו להרגיש חגע ושלווה, ושהכל ילך לו כסדר בלי נסיונות ובלי קשיים, בלי הסתרות ובלי קושיות. אינו רוצה לפגוע באף אחד ושואף אחד לא יפגע בו, הוא רוצה לאהוב את כלם ולעשות עמם חסד, ושכולם יאהבו אותו ויעשו עמו חסד, ושגם ההנהגה מלמעלה יהיה בחסדים והארת פנים, בלי דם ובלי רעש.

וכך יהיה לעתיד לבא, כשהעולם יהיה מתוקן, כמו שכתוב 'וגר זאב עם כבש'. אמנם כעת יש גם הנהגה של שמאל וגבורה. יש מחוץ דקטנות שבו אדם ממלבל ונרעש, ויש קנאה ושנאה ותחרות בין אדם לחבחו, מחלוקות ושפיכות דמים. וגם מלמעלה יש הרבה מניעות ונסיונות, קשיים וקושיות, הסתרות וגבורות. ההנהגה הראשונה היא 'לבן' וההנהגה השנייה היא 'אדום'.

והשאלה היא: מדוע. משום מה ולאיה צורך יש הנהגה של 'אדום'. ולא רק שיש, אלא שזה כמעט עיקר ההנהגה [הגלויה], ששבת יש רק פעם אחת בשבוע, וכל שאר הימים אינם בצבע 'לבן' אלא בשאר צבעים, והרבה מהם בצבע אדום. מדוע יש קשיים, מדוע יש נסיונות, מדוע יש הסתרות, ומדוע יש רשעים בעולם.

טומאת מת

התשובה לזה היא הפרה אדומה, שמטרתה מטומאת מת, ומכפרת על חטא העגל.

טומאת מת הוא מחמת חטא אדם הראשון וחטא העגל. כי קודם החטא של אדם הראשון - לא היה מיתה. וגם לאחר החטא, כשהגיעו לקבלת התורה - פסקה זוהמתן ובטלה המיתה. ועל זה נאמר 'אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולכם'. אמנם מחמת חטא אדם הראשון, ואחר כך מחמת חטא העגל - נגזר מיתה, ועל זה נאמר המשך הפסוק 'אכן כאדם תמותו'.

ואחר שיש מת, יש טומאת מת. ועל זה באה הפרה - לטהר את הטומאה, ולתקן את חטא העגל וחטא אדם הראשון שגרמו את המיתה. וכאן קורה לכאורה דבר בלתי אפשרי, כי ממה נפשך - אם יש מיתה, והמת מטמא בטומאה חמורה כל כך שהוא 'אבי אבות הטומאה', איך אפשר לטהר. ואם אפשר לטהר, אם כן איך אכן טומאה חמורה כלל.

והתשובה היא, שבדודאי יש מיתה והמיתה היא טומאה חמורה מאד. אבל באמת, אין מיתה כלל, כי גם במת יש קייטא דחיותא - ולכן כל כך נזהרים בכבודו, ובאים על קברו, ולבסוף קיום לתחיית המתים - הכל מחמת שיש בו נקודה של חיות שאינה בטלה לעולם. ולכן באמת אינו מת כלל, אלא שאי אפשר לראות את זה ולהבין את זה בשום אופן, ואדרבה, נראה בביור שחא מת ועבר ובטל מן העולם, עד שקבורים אותו בעפר תחת מצבה, באופן שמוציאים אותו לגמרי מכלל החיים.

קושיא בלי תשובה

ולכן באמת הפרה אדומה מלאה סתירות: שמצד אחד הוא 'קרבן' ונקרא חטאת, ומצד שני מקריבים אותו 'בחוי', ונדמה כאילו מקריבים אותו חלילה לחיצונים. כמו כן הוא מטמא טהורים ומטהר טמאים, ועוד כמה וכמה תמיהות וקושיאות, עד שבה שלמה ואמר 'אמרתי אחזמה והיא רחוקה ממני'. והתמיהה הגדולה ביותר - שהוא בא לכאורה להמתיק דינים ולטהר מטומאה, וכולו עשוי מסימנים [סימפטומים] של דינים (וכמו שמזכיר האור החיים הקדוש), והרי הוא דבר והיפוכו ממש.

והתשובה לזה הוא 'זאת חוקת התורה' - חוקה חקקתי וגזירה גזרתי, אין לך רשות להרהר אחריה. כלומר, שאין באמת מיתה ואין באמת דינים, אבל מוכרח להיות שנראה כאילו זה כך, וכאילו יש הסתרה והפקיחת, ודרך רשעים צלחה, מחמת חטא אדם הראשון וחטא העגל [וחטאי האדם]. כדי שהיה כביכול 'קושיא', ועל ידי זה בעצמו יומתקו הדינים. כשאדם עומד בפני קושיא, ואינו מתעקש לתרץ אותה, ואפילו אינו יכול לחזק עצמו באמונה [שגם זה נקרא 'תירחץ'] - אלא עומד מול הקושיא האיתנה ואינו מתקפל תחתיה, אלא מוסר את הקושיא לה', כאומר: אכן יש לי קושיא, בלי תירחץ, אבל אני לא בורח משום כך, אלא נשאר כך, ומאמין שאת הקושיא בעצמה עשה ה' יתברך - זהו בעצמו ההמתקה, וזה הטהרה של הפרה אדומה.

'קשיא' ר"ת 'שמע ה' קולי אקרא'. אין שום חסרון או סכנה ב'קושיאות', אלא ב'מסקנות'. אדם שיש לו קושיאות - 'מחליט' ומסלק משום כך שחס ושלום ה' יתברך כועס עליו, או עזב אותו, וכן אלו עוזב חלמה [לגמרי, או בהרגשה שלב כעושה 'בחגזון'] אבל אם אינו מסיק שום מסקנות, אלא נשאר עם הקושיא, וצועק אותה להשם יתברך - אזי לא רק שאין בזה חסרון, אלא אדרבה, יש בזה המתקה עצומה יותר מכל המתקה אחרת.

הקאת הסלע

זוהי האת ענין הקאת הסלע. יש שני מיני כוחות - מטה ופה. מטה הוא כח של עוז וגבורה, ופה הוא כח של הכנעה ותחנונים. משה רבינו שהיה שלם בבחירתו - היה לו את שני הכוחות; דהיינו שהיה יכול גם 'לדרוש בכח' את הישועה ואת התיקון, וגם 'לבקש בתחנונים'. אך השם יתברך רצה שלא יכה במטה אלא 'יבקש בפה'. כי אמנם הוא בעצמו יש לו את שני הכוחות, אבל אנחנו שלא זכינו לבחור בטוב בשלמות, אין לנו 'מטה' לדרוש על ידו בכח, אלא רק 'יתל הפה'. ואם משה רבינו היה משתמש עם הפה - היה מגלה לנו שגם לנו יש כח לפעול כמותו, על ידי בקשת רחמים ותחנונים.

וביותר עומק, אם משתמשים עם 'המטה' - כביכול דוחקים את השעה ורוצים לרזח את הישועה והגאולה, ואז בהכרח שלא סולם ויכולו לזכות לזה אלא רק מי שראוי. אבל אם מבקשים ברחמים ותחנונים, ומוכנים להמתין ולא לדרוך את השעה - יוכלו כולם לזכות [ואפילו הערבי רב]. ולפי זה, יש ל'מטה' תפקיד אחר - להיות כאן ולא לפעול כלום. כלומר, לגלות שיש אמנם הנהגה של 'מטה' בעולם, דהיינו דינים וקושיאות, וכל זה לא מפרע לי להשתמש עם הפה ולבקש רחמים ותחנונים מהשם יתברך. ובה ממתיקים את הדינים, ומבטלים את הכיסי ואת הטומאה. (החלק הזה נכתב בקיצור ממש, ועוד חזון למועד).

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים

בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

פרה אדומה - הוראה להנהגת האדם

זאת חקת התורה (וי, א)

אף על פי שמצוה זו נקראת 'חוקה', עם כל זה הרבו בעלי המחשבה ובעלי המוסר להפיק ממנה לקחים ולדלות ממנה הוראות לחיי היום יום. הפעם נעסוק בביאורו של הספורן, אשר בזהירות רבה מקדים ואומר: אמנם בהבינו אל כל המצוה אולי דבר יגוב ונקח שמץ ממנה...

להבנת הדברים, מקדים שפת הקדמות: ראשונה, שכל העוסקים בפרה מעת שרשפה ואילך טמאים, אך המזהה והמקדש טהורים. ויש להבין מדוע.

שנית, הפרה צריכה להיות אדומה בשלמות, ונתבאר בנביא (ישעיהו א, יח) ש'חטא' נמשל לצבע אדום, שנאמר 'אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבנו', ולכן אמרו חז"ל (יומא זז.) שקשור לשון זהירות על פתח ההיכל בערב יום כיפור, הלבין -

היו שמחים, לא הלבין - היו עצבים. אם כן יש כאן משא של חטא.

שלישית, בכל מידה מהמידות, כל אחד משני הקצוות מאוס, ורק דרך המידה היא הדרך הנאה בעיני אלקים ואדם. רביעית, אי אפשר ליישר את העיקש ולהשיבו לדרך ההנהגה האמצעית, אלא אם כן נטה אותו לקצה ההפוך, אף על פי שהטייה זו אינה טובה מצד עצמה.

חמישית, אפר הפרה מטהר רק מטומאת מת [ולא משאר מיני טומאות], וידוע שהתורה והמצוות "חיים הם למצואיהם" (משלי ד, כב) ולעוסקים בהם, וככתוב "כי הוא חיים" (דברים לב, מז), והנטה מהם הולך למות או שנחשב מת גמור, כדברי חז"ל (ברכות יח) רשעים אפילו בחייהם קרויים מתים. ששית, אמרו חז"ל (מדרש נחומא, מצוה ג) שעץ ארז יורה על הגאווה, והאזוב יורה על ענוה, ובהיות שני התולעת עם שניהם - יורה ששניהם חטא, כאמרם (סוטה ה.) בשמתא דאית ביה ובשמתא דלית ביה [ומפרש רש"י: דלית ביה גסות פורתא, שאין בני עירו יראים ממנו ואין בו כח להוכיח], בפרט למי שצריך להגות נשיאות לתולעת הרבים. ואמרו חז"ל (יומא כב) שענש שאול על שלא הקפיד על כבודו, כמו שנאמר "ויצוהו ולא הביאו לו מנחה ויהי כמחריש" (שמואל א, י כז) וכן הוכיחו שמואל "הלא אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה" (שמואל א, טו יז).

מעתה ניתן לתת טעם במקצת למצות פרה אדומה. מי החטאת מורכבים מאפר שרף ומימם, שהם שני הפכים, ומהם יולד המיצוע. להורות שתקנת החוטא היא שילך בדרך האמצעית, כאומר. למשל, לא ענוה יתירה ולא גאווה. מכיון ששני הקצוות אינם טובים להנהגת האדם, לך השורף את הפרה ומכין את אפרה, נטמא כי עוסק בקצה אחד. כמו כן המשליך לשריפתה את עץ הארז והאזוב ושני התולעת, והאוסף את האפר והנגע בו והנשא, מכיון שעוסקים באפר - טמאים. להורות שאין להיצמד לקצה. עלים לצעד בדרך האמצעית.

המזה והמקדש טהורים, זה משל לחכמים המורים חטאים בדרך, שעליהם לא תחול טומאה, כי עוסקים בחלק המצוין את המיצוע.

ומכיון שרק בני ישראל מיעדים ומוכנים לעבודת ה', לך רק בהם שייכת טומאת מת ולא באומות העולם.

נמצאנו למדים את הדרך נלך בה למען סור משאול מטה, ולהגיע לתכלית נרצית.

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

צוף התורה - הערות במקראי הקודש

הרב נעם לסר נוי"נ בישיבת מיר

שני דינים בפרה אדומה: כפרה וטהרה

הנגע בַּמֵּת לְכָל נֶפֶשׁ אֲדָם וְטָמֵא שְׁבַעַת יָמִים: הוּא יִתְחַטֵּא בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר וְאִם לֹא יִתְחַטֵּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר. כִּל הַנֶּגַע בַּמֵּת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא אֶת מִשְׁכַּן יְהוָה: טָמֵא וְנִקְרָתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נִדָּה לֹא זָרֵק עָלָיו טָמֵא יְהִי: הוּא עוֹד טָמֵא עַד שֶׁיִּטְהַר בּוֹ (וי, א-ג)

יש להעיר כמה הערות בדקדוקי המקראות ובדרשות חז"ל

א. מה שנאמר הוא יתחטא בו וכו' פסוק זה לכאורה שלא במקומו הוא. שהרי עד כה נתבאר רק דיני שרפת הפרה, ולא נתבאר עדיין דיני המים החיים, טבילת האזוב ופירטי דיני ההזאה, ולמה לא צירפה התורה את הדינים למקום אחד. ולא זו בלבד אלא שגם דיני המת לא נתבאר עדיין כל צרכם. שהרי לא נאמר אלא הנגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים. ולא זכר איזה מת, כפי שיפורט בהמשך הפרשה. וכן לא זכרה טומאת אהל.

ב. כמו כן יש להעיר, שדיני הזאת שלישי ושביעי נמש פעמים. פעם אחת בפסוק הוא יתחטא בו. ולאחר מכן והזהרה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי.

ג. בגופו של הפסוק יש להעיר, שכיון שנאמר בפסוק במפורש הוא יתחטא בו ביום השלישי וביום השביעי, אם כן ברור שאם לא יעשה כפי הסדר המדרש לא יטהר. ומדוע הוצרך הכתוב לומר שאם לא יעשה את הסדר לא יטהר. ובגמ' בקידושין סב. מבואר שהוא שייך לפרשת "תנאים" שכביכול טהרת השלישי מותנית בטהרת השלישי.

ד. הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים. ולכאורה היה צריך לומר יטמא שבעת ימים. שכאן הוא תחילת הוראת

הדין, כמו שכתוב בפסוק הבא אחריו וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים, וכל אשר יגע על פני השדה יטמא שבעת ימים.

ה. עוד יש להעיר, שלכאורה הטעם שנכרתה הנפש, הוא משום שנכנס לבית המקדש בטומאה, ולמה אמר הכתוב שהטעם הוא משום שלא זרק עליו מן הנדה.

ו. עוד יש להעיר, שבגמ' מוכח: ח' דרשו "טמא יהיה לרבות טבול יום, עוד טומאתו בו לרבות מחוסר כפורים" שגם טבול יום ומחוסר כפורים שנכנסו למקדש חייבים כרת. וקשה הרי מחוסר כפורים לא שייך לטומאת מת, שאין בטומאת מת כפרה.

ז. צריך ביאור כפילות הלשון טמא יהיה עוד טומאתו בו.

ביאור הענין - הפרה כפרה על חטא העגל

ונראה לדייק שבפסוק נאמר הוא יתחטא בו, כלומר באפר, ולכאורה היה צריך לומר בהם, היום במים, אלא שידוע מה שמבואר בחז"ל שטומאת מת נובעת מחטא העגל שחטא העגל הביא מיתה לעולם, וכדברי רש"י תבוא האם [הפרה] ותקנח צאת בנה [העגל], ולכן ישנה הדגשה שהכפרה נעשית על ידי האפר לפני שמדברים על המים, שכן הוא דרך התורה לכתוב את הענין היום כביכול שמהטרים את הטמא באפר, למרות שהקיום המעשי של הדברים מותנה במים, ויש לכך ראיות רבות ועוד חזון.

ונמצא שכל מי שמגע במת אין זה כנגע דבר מאוס כנבלה ושרץ אלא הנגיעה יוצרת שייכות כל שהי אל חטא העגל, שהוא עבודה זרה, ומשום כך אין לו להתקרב אל המקדש שהוא ההיפך הגמור מעבודה זרה.

למדנו מזה שהאיסור להיכנס למקדש בטומאת מת אינו כשאר הטומאות אלא יש בו חומרא גדולה יותר. ובה יובן הפסוק שהטעם שנכרת הוא משום שלא היזו עליו מאפר הפרה.

והנה אם היזו עליו בשלישי, היה מן הראוי שלא יצטרך הזאת שביעי, שהרי לא מצינו מעולם שתי טהרות ושתי טבילות. ואם אפר פרה מטהר מדוע שלא יטהר בפעם הראשונה. אלא שהוא כעין תנאי, שהפעם הראשונה מזה עליו משום סילוק הטומאה שלאחר שלושה ימים מסתלק ותוקף הטומאה, בפעם השנייה מזה עליו בכדי להיכנס אל הקודש.

ובזה יובן דקדוק הלשון, הנגע במת וטמא שבעת ימים, כלומר הוא דחוי מן הקודש שבעת ימים, צריך להתחטא באותם הימים. ובה הוא דומה למחוסר כפורים, שסיבת דחייתו מן הקודש איננה משום הטומאה, אלא משום שעדין לא גמר את סדר כפרתו.

ולפי זה יובן דקדוק הלשון טמא יהיה עוד טומאתו בו, שבאמת מן הראוי היה שלא יהיה טמא לאחר הזאת היום השלישי, אך כיון שלא נגמרה עדין סדר טהרתו שעדין צריך את הזאת השביעי בכדי להוסיף עליו טהרה, לכן חזרה התורה לומר עוד טומאתו בו.

וממילא מובן מה שדרשו חז"ל לרבות מחוסר כפורים, אף שטמא מת אינו מחוסר כפורים. משום שלמעשה יש בו דבר הדומה למחוסר כפורים, שאף שאין בו סרך טומאה עדין אינו ראוי לבוא אל הקודש כל שלא הביא את כפרתו.

ולפי זה יובן שלא זכרו דיני המים עד כה. שהמים מציינים את הטהרה המוחלטת. ובאמת הטהרה ראויה להיות כבר מן הפעם הראשונה. והתורה מדגישה הוא יתחטא בו, היום באפר הפרה, שעיקר של אפר הפרה לכפר על חטא העגל והשלכותיו. [וכן מצינו בלויים שהיו צריכים הזאה אחת בלבד ממי חטאת, בכדי לסלק את טומאת חטא העגל שנלקחו לכפרה על חטא העגל כדברי רש"י בפרשת בהעלותך]

קדש הם / הרב שלמה הכהן מונק, מח"ס

'קדש הם' וש"ס

בענין הסתלקות ענני הכבוד במיתת

אהרן

וישמע הכנעני מלך עַרְד (כא, א)

וברש"י: ששמע שמת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד.

והנה בתענית ט. אמרין דחזרו להם לישראל בזכות משה, וצ"ל שגם מרים לא חזרו מיד, (וכמו שהבאר בהסתלקה כשמתה מרים לא חזרה מיד אח"כ עד שמשעה ואהרן הוה על הסלע), ולכאול' עד שהכנעני שמע ובה להלחם לקח כמה ימים. ואי נימא דלא חזרו העננים עד ט"ו ימים לפחות, יתיישב בזה דרבינו בחיי בפרשת בא עה"פ החדש הזה לכם הביא שכתב רבינו חננאל, שקביעות החדשים אינו אלא על פי

החשבון ולא על פי ראיית הלבנה, והראיה שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היה הענק מכסה אותם ביום ועמוד האש לילה, ולא ראו בכלם שמש ביום ולא ירח בלילה, ומהיכן היו קובעים חדשים על פי ראיית הלבנה, אלא בודאי עיקר המצוה כתובה על פי החשבון, ולכאורה זה סותר למדרש איכה שמביא הרשב"ם בב"ב קכא. שכשהיו ישראל במדבר כל תשעה באב היה כרוז יוצא הכל יצאו לחפור חפרין וישני בהם, ובשחרית הכרוז יוצא יבדלו החיים מן המתים כו', וכן עשו מ' שנה, בשנה אחרונה עשו כן ובדקו עצמן ונמצאו שלמים, אמרו שמא טעינו בחשבון, וכן בי' וכן בי"א וכן בי"ב וכן בי"ג ובי"ד, עד דאיתמלי סיהרא, כיוון דאיתמלי סיהרא אמרו ביטל הקב"ה אותה גזירה קשה מעליה, ומבאר שכן ראו את הלבנה במדבר. אבל אי נימא שלא חזרו עני הכבוד אחר מיתת אהרן עד ט"ו יום א"ש, שהרי אהרן מת בא' אב בשנת הארבעים והסתלקו עני הכבוד ולק אז יכלו לראות את הלבנה.

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרן' ומח"ס שמחת מיכאל על הש"ס, אלעד

דין העברת תבשיל בשבת בזמן הפסקת חשמל

מעשים בכל יום שכאשר מונח תבשיל על"ג הפלטה, או מכסה הפח שע"ג האש, ונפסק החשמל או שכתבה האש, האם מותר להעבירו לפלטה או לאש אחרת. ויש לברר דין זה בתבשיל שיש בו רוטב ובתבשיל יבש ב. ועוד יש לדון אם אדם אופה לחם במאפה לחם חשמלי שחיברו לשעון שבת, והניח בו קמח, מים ושאר רכיבים כדי שידלק בשבת האם מותר אותו מאפה ג. וכן יש לדון אם הניח בצק מבעוי"ע על הפלטה וכבתה הפלטה ואח"כ נדלקה שוב ובאפה אותו בצק האם מותר בשבת, וכן יש לדון אם מותר להזיז את הזיזים של שעון שבת.

לגבי דין חזרה מצינו מחלוקת השו"ע והרמ"א, דהנה השו"ע בסימן רנ"ג סעיף ב' מבאר שיש ג' תנאים כדי להחזיר תבשיל מבושל כל צרכו על"ג האש א. שהאש תהיה גרפה וקטומה ב. שהיא התבשיל חם בשיעור של ה"ס"ב [ומש"כ השו"ע רותחת היים שהי' סולדת בו, וכמו שמפורש לקמן בב"י סי' ש"ח] ג. שלא ינח את הקדירה על"ג קרקע, אולם אם הניח על גבי מיטה או תלאה במקל ככה"ג מותר להחזירה, ולגבי השיש דם הפוסקים אין דיון כע"ג קרקע, ובאור"צ [ח"ב פי"ז תשובה ו' בביאורים] נקט דחשיב שמונח על"ג קרקע ואסור להחזיר משום שבטלה לה שהייה קמייטא, וכמו שביאר הרש"י בשבת (לח): אא"כ מניח כרית או מגבת על"ג השיש ומניח עליהם את הקדירה, דבכה"ג מותר להחזיר, דדמי לתלאה במקל שלא בטלה שהייה קמייטא.

ומאידך לדעת הרמ"א (שם) הצריך שתהא עודה ביזו ודעתו להחזירה וכמבאר בב"י (שם), אולם לדעת השו"ע א"צ את ב' התנאים הללו כיון דהוי ספק בגמ' ופשטיין לקולא. והנה בנידון דידן דין העברת התבשיל מפלטה שכתבה לפלטה אחרת דיון כחזרה, וכדפסק הרמ"א ב"י רנ"ג סעיף ב', ומקורו מדברי הרמב"ם בה"ש שבת [פ"ג, ה"א] ז"ל, ומותר להחזיר מכירה לכירה אפי' מכירה שהבלה מועט לכירה שהבלה מרובה וכו' עכ"ל, אולם דעת השו"ע והביאו הברכ"י אות ג' שהשמט דין זה, ולדינא פסק האור"צ [ח"ב סי' י"ז תשובה ז' בביאורים] דכיון שדעת הרמב"ם היא דעה מפורשת, ודעת השו"ע אינה מפורשת בזה, ואיסור חזרה אינו אלא מדרבנן נקטינן להקל שדין העברת התבשיל מפלטה שכתבה לפלטה אחרת מותר בכחזרה.

ופסק האור"צ (שם) לפי האמור לעיל, שלדעת השו"ע יהיה מותר להעביר מפלטה שכתבה לפלטה אחרת תבשיל יבש לגמרי דחשיב דין חזרה ואיבר ההתבשיל מבושל כל צרכו, וכן הפלטה דינה כגוף, אולם לכתחילה צריך להזהר שיהא התבשיל היבש חם במקצת, דאע"פ שאין ביטול אחר ביטול, ומשום שאם אינו חם א"כ חשיב הפלטה כמונח על"ג קרקע ועוד דה"ל כמניח לכתחילה בשבת וכדפסק המג"א [ב"ס] רנ"ג ס"ק ל"ו], שאפי' בדבר יבש שאין בו משום ביטול אסור להחזיר אם נצטנן דהוי ליה כמניח לכתחילה ולא רשאי להחזירה.

ומאידך לדעת הרמ"א שהצריך בדיני חזרה שתהא ביזו ודעתו להחזירה וכמבאר בב"י (שם), א"כ בנידו"ד שאינה

ביזו וכן אין בדעתו להחזירה אסור להניחה בפלטה אחרת, והביאו הא"ר וע"ע בביה"ל (שם) בסעיף ה', אולם מ"מ בשעת הדחק שרי אפי' נצטנן לגמרי, שכן דעת השו"ע והגר"א שאפי' נצטנן לגמרי שרי ויש להקל.

ובתבשיל שיש בו רוטב ואפי' מעט, צריך שיהא התבשיל חם בדין שהי' סולדת בו, ורק ככה"ג מותר להעבירו לפלטה אחרת, שהרי לדעת השו"ע יש ביטול אחר ביטול בלח, וכמבאר ב"י ש"ח סעיף ד' [ונבשעור של הרטב דם הפוסקים באופן שהוא מעט מאוד, האם מוגדר כבטל לעיקר התבשיל, ודעת האור"צ מבאר שאפי' במקצת ממש ג"כ אסור].

ובדן מכשיר מאפה חשמלי שחיברו לשעון שבת וכו', לכאורה מצד איסור מבשל ליכא משום שלא פעל מעשה הנחה בשבת, שעצם שהניח קמח, מים, שמן וכו' ההנחה היתה בהיתר והיינו מבעוי"ע ובאופן שהוא גרוף וקטום, וכאן שפטיה את הכפתורים של המכשיר וכן מקום האש כנתור וכו', על ככה"ג שרי מצד מבשל, אולם נראה שיש לאסור פת זו מצד איסור "מולד" גמור, שהרי מבעוי"ע לא היה מציאות של פת כלל, אלא רק הניח את הרכיבים ובכה"ג יש לאסור. ולגבי המצוה את הבצק על"ג הפלטה מבעוי"ע, וכבתה הפלטה ואח"כ נדלקה שוב, כיון שהניחה בער"ש א"כ עצם ההנחה היתה בהיתר, ואין איסור שהייה חדש על"ע שכתבה הפלטה, דכל הנידון אם הוי שהייה חדשה וכו' הוא כאשר מעבירה לפלטה או כירה אחרת.

אלא שיש מקום לאסור מצד ישראל בחברת החשמל עשה מלאכה עבור ישראל חבריו, אולם רבו הפוסקים להקל, כיון שחמשת שכוונה או בינן שהיה כיוו החשמל יש אנשים חולים שיב"ס או יולדות וכיוצ"ב, ובפרט לדעות שהחילונים דינם כתינוקות שנשבו והוי מלאכה בשוגג, ובמקום צורך גדול התייח מלאכה בשוגג, וכדפסק המש"ב ב"י ש"ח ס"ק ז' בשם הגר"א שפסק כ"מ שבשוגג שרי, והוסף המש"ב (שם) שבמקום צורך גדול, אולם אם הפסקת החשמל היתה רק בבנין או השכונה שאין בהם חולה שיש בו סכנה, יש לאסור את התבשיל מצד שאסור ליהנות ממלאכת שבת.

ובדן חזרות המתגים של שעון שבת נחלקו בהא הפוסקים, ולדינא צידדו פוסקי זמננו שכאשר ממשכים את המצב הקיים שרי, בין לגבי כיוו ובין לגבי הדלקה, וכגון שבשעון שבת המתגים היו מסודרים מיום שיש בשעה ארבע ובשעה חמש לכמות, אפשר לסדר שגם בשעה שש ושבע יהיה כיוו, וכן אם דלוק בשעה שלוש וארבע, אפשר לסדר את המתגים שיהיה דלוק בשעה ושש ושבע וכו'.

אולם "לשמות" את מציאות המתגים מכבי לדלוק וכגון שהשעון שבת היה מסודר שיהיה כיוו בשעה חמש שש וכו', ורצה "לשמות" שיהיה דלוק על ככה"ג אסור, וכן "לשמות" מציאות שכבר סידר אותה למצב של דלוק ולשנות שבאותם שעות יהיה כיוו ככה"ג אסור.

והעולה לן א. כאשר מונח תבשיל על"ג הפלטה ונפסק החשמל או שכתבה האש, לדעת השו"ע מותר להעביר לפלטה אחרת, כאשר התבשיל יבש לגמרי ומבשל כ"צ, אולם צריך להזהר שיהא קצת חם שאם נצטנן לגמרי, חשיב כמונח על"ג קרקע והוי כמניח לכתחילה בשבת. ומאידך לדעת הרמ"א דבעינן שיהא ביזו ודעתו להחזירה, כיון שבנידו"ד לא הוי ביזו ודעתו להחזירה אסור להחזירה לפלטה אחרת. ב. ובתבשיל שיש בו רוטב ואפי' מעט, לדעת השו"ע בעינן שיהא מבושל בדרגת חום של די סולדת בו, ואם פחות מדי"ס אסור דיש ביטול אחר ביטול בלח ג. מאפה חשמלי שחברו לשעון שבת שיאפה בשבת, לכאורה באופן שהוא גרוף וקטום אין איסור מבשל, אולם יש לאסור מצד מולד כיון שלא היה כאן מציאות של מאפה כלל וכלל אלא רק הרכיבים ג. הניח בצק על"ג הפלטה מבעוי"ע והפסק החשמל בשבת, ואח"כ חזר ודלק, מצד איסור מבשל ליכא כיון שלא היה שהייה חדשה, ומצד ישראל עששו לצרכו מלאכה בחברת החשמל, יש להקל כיון שיש בשכונה ג"כ חולים שיב"ס, ועוד שהחילונים הוו תינוקות שנשבו והוי מלאכה בשוגג, ובמקום צורך גדול פסק המש"ב כהגר"א שיש להקל, אולם באופן שבבנין או בשכונה אין חולה שיב"ס יש לאסור תבשיל זה.

ד. ולגבי חזרות הזיזים של שעון שבת הכלל הוא שאסור "לשמות" את המתגים, שאם היה במצב של דלוק אסור להעבירו למצב של כיוו וכן איפכא, אולם להמשיך את המציאות הקיימת ולהאריך את אותו מצב שרי, בין לגבי כיוו ובין לגבי הדלקה.

אדם כי ימות באהל – כי הם חיינו – ערך התורה

חז"ל דרשו על הפסוק "אדם כי ימות באהל", שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית א"ע על התורה, והיינו עד כמה שמנתק וממית א"ע מענייני העוה"ז, הרי הוא יותר מקודש ויש לו יותר כלים לקבלת התורה.

והנה מצינו שהתורה נקראת תורת חיים "עץ חיים היא למחזיקים בה" וכו', וכמו שאנו אומרים בפסח התפילה "כי הם חיינו ואורך ימינו", ויש לברר מהו הענין שהתורה נקראת חיים.

ובהקדם דבר יש להביא את דברי הר"י יונה באבות (פ"א, י"ג), דתנן הוא היה אומר נגיד שמא אבד שמיה, ודלא מוסיף יסף, ודלא יליף קטלא חיוב, ופי' הר"י יונה (שם) ז"ל, מי שהוא חכם ואינו רוצה להוסיף חכמה על חכמתו, ויאמר בלבו כבר למדתי כל התורה כולה, וראיתי דרכיה ונתיבותיה מה לי ולצרה הזאת לטרוח בה כל ימי, ומה אתבסן בה ולא הבנותי, יהי רצון שזה האיש ימות ויאסף אל עמו, ולמה יהיה עוד וכו', עכ"ל.

וצ"ב מדוע מתחייב אותו האיש מיתה, שהרי ג"כ באופן שפוסק מלמוד הוא יכול להמשיך לקיים מצוות ולעסוק בחסד, לעזור לשיבות ולכוללים, לכל מיני קרנות חסד לעניים, ליתומים ולאומנות, ולכות את הרבים, ומה הקב"ה מרחיח מזה ש"ז האיש ימות", וכן מהו חומרת העונש הגדול שנקט

הר"י יונה לגבי איש זה, וצ"ב והנראה בביאור ענין זה, שהרי משנה זו באבות [פ"א, י"ג] וכמש"ל אמרה הלל הזקן, וכידוע בכל מסכת אבות התנא פותח "הוא היה אומר", שאין הכוונה שכן היה שגור בפיו, אלא את מה "שהוא" את זה היה אומר, את מה שאפיין את מעלתו ודרגתו של אותו תנא. וכידוע המעשה בהלל שגמל ביומא (לה): מספרת שעלה על גג ביהמ"ד והגיע למצב של פיקו"נ ממש, עד שחכמים חימומו לו עצים בשבת להשיב את נשמתו, ובדברי הגמ' (שם) שאסור להשתטף מלמלאכת שבת, אלוקים חיים".

והיינו שהלל לא הלך לברר איזה שיעור היה ומה המסקנת, אלא היה מחובר לתורה שכל מילה ומילה הרי היא חיבור גדול ועמוק להקב"ה, עד שקיים בו את דברי חז"ל "אדם כי ימות באהל", שהמית א"ע כדי לקבל עוד "חיות" מהקב"ה. ובגדר הדברים יש לבאר שבעצם כל הנבואים וכל הנביאים כולה, ונקות ישירות את "החיות" מהקב"ה שהוא "מלך חי וקיים" לצנח נצחים ואין סוף, ולהתחבר להקב"ה לא שייך רק על"ע התורה, וכפי שמבאר בזוהר, "קב"ה וישראל ואורייתא חד הוא" והיינו שהדוך היחידה להתחבר לאלוים חיים הוא על"ע התורה.

וכמו שנאל פסוק "ואתם הדבקים בה' אלוקים חיים סלמם היום", עד כמה שהאדם דבק בה' שהוא על"ע התורה, הוא בגדר של חי, וכן נא' "כי עמך מקור חיים", והחיות היא על"ע התורה, וכמו שנא' "ה' קניי ראשית דרכו קדם מעשיו", והיינו כל תכלית קיום וחיות הבריאה כולה הוא מכח התורה הקדושה.

ומעלתה של התורה הרי היא יותר מכל המצוות, שהמצוות הם רק "מקדשות" את האדם כדי להתחבר לקב"ה על"ע התורה, וכמו שאנו מזכירים בנוסח התפילה "קדשנו במצוותיך", שאם לא היה מניח תפילין ושומר שבת ואוכל מצה והיה כאחד הגויים, לא היה שייך להיות לו כלי קיבול לחכמת התורה ולהתחברות בבורא שהוא עצם חיות האדם, אולם עצם התורה היא חוץ מאשר קיום הדינים והמצוות של התורה, הרי התורה היא "החיבור" הישיר והחזק להקב"ה וכמש"ל.

ולפי"ז א"ש מה שאמר הלל הוא היה אומר ודלא יוסף יוסף וכו', את מה ש"הוא", את זה היה אומר, והיינו אותו הלל שמסר נפשו בעליית גג ביהמ"ד ביום שלג עד שהגיע למצב של פיקו"נ והגיע להבנה ולתכלית ההכרה, שכל החיות היא "ואתם הדבקים בה" על"ע תורת ה', דקב"ה וישראל ואורייתא חד הוא, הוא זה שאמר שאדם זה שלמד תורה וידוע את כל התורה כולה, אלא שהחליט לא ללמוד, יו"ר שזה האיש ימות ויאסף אל עמו, והסיבה שגדר החיות היא להדבק בה' על"ע התורה, ואם החליט שאינו לומד יותר א"כ פקע ממנו אותה חיות ואע"פ שיקיים הרבה מצוות, אולם המצוות הרי הם רק כלי ואמצעי להתחבר לתורה, וכמש"ל.

ולפי"ז יש לבאר את הגמ' בברכות (ז.) הני נשי במאי זכיין, והגמ' מפרשת על"ע הנשים מסייעות לבניהם ועזרות

לבעליהן ללמוד תורה, ולכאורה תימה רבה היא וכי צריך לחפש מה זכותן של הנשים לחיי הנישואין. ב. שהרי מחויבות בכל הלאומים, הל' לשה"ר, וכן עבודת המידות, וכן בכל מ"ע בכל ה"ג, וכן במ"ע שה"ג נהגו לקיימם, אלא שלא מברכות לדעת השו"ע, וא"כ מה הקושי הני נשי במאי זכיון, וכי לשלוח את הילדים להסעה יותר קשה מללמוד את כל הל' לשה"ר, הל' שבת, עבודת המידות.

ולפמ"ש לעיל יש לברר דכיון שכל חיות האדם עלי אדמות, הרי הוא ע"י התחברות במלך חי וקיים שהוא רק ע"י לימוד התורה, דקב"ה וישראל ואורייתא חד הוא, ואילולי זה אין האדם חי, שהרי רשעים בחייהם נקראים מתים וצדיקים במיתתן קרויים חיים, וכיון שהאשה אינה מחויבת בר"ת ואע"פ שקושיה וילדאיו וקיום המצוות, אולם הקשר היחיד במלך חי וקיים הוא רק ע"י התורה. ועל דא הגמ' מקשה הני נשים שאינן מחויבות במצוות ת"ת כיצד יהיה להם את אותו חיות, וזה הגמ' תירצה ע"י שמשייעות לבניהם ולבעליהם לעסוק בתורה, ממילא יש להם קשר ושייכות ב"ת הדברים בה' אלוהים" ע"י התורה, ובזה זכות לחיי הנישואין.

ובזה א"ש דברי הגמ' בשבת (פח): שהתורה נתנה באופן מאוד מיוחד וכמו שאמרו חז"ל שבכל דיברה ודיברה בעשרת הדיברות היה ממש תחיית המתים, שמתו והקב"ה חזר והחיה אותם, וכן פחד ואימה שכפה עליהם הר כגיגית, וכן חולשה וכמו שנא' ומלאכי ה' צבאות יידון ידיו, שהיו צריכים לדחות את בני', וכמו שמדדים אדם זקן וחולה, וכן קול השופר הולך וחזק וכו' וכן שכפה עליהם הר כגיגית, עכ"ל הגמ'. וצ"ב מדוע הקב"ה נתן את התורה בכזה מעמד של פחד, מדוע שלא תינתן במיתות, בחוגע ובשמחה, וכמו שנא' "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום", מתוקה מדבש ונופת צופים.

ולפמ"ש א"ש כיון שמעלת התורה אינה רק ציווי ודיני התורה, אלא בעצם ההתחברות וההתקשרות להקב"ה "למלך חי וקיים" שהוא מקור "חיות" האדם, ולכן התורה ניתנה בצורה כזאת, של תחיית המתים בכל דיבור ודיבור, וכן בפחד מדרת כל כפה עליהם הר כגיגית וכו', שדעו שמהות "חיותם ומיתתם" תלויה בקבלת התורה, ועד כמה שהם "דברים בה' אלוהים" ע"י התורה "חיים כולם היום", ואם ח"ו אינם לומדים הם בגדר של כאן תהא "קבורתכם".

התנא באבות אומר, "היו שקוד ללמוד תורה, ודע מה שתשיב לאפיקורוס", וצ"ב מה הקשר בין לימוד תורה להשיב לאפיקורוס ענין השקפה שהוא ענין תפ"ע, ועיקר לימוד התורה הוא ענין תפ"ע, שאינו קשור לתשובה של השקפה, ועוד מה בא ר' אלעזר להשמיע לנו "היו שקוד ללמוד תורה", שענין זה הוא פסוק מפורש "והגית בו יומם ולילה".

ויש לישב עפ"מ"ש הגמ' בשבת (פח), שההוא צדוקי ראה את רבא מעיין בסוגיא, וישב כאשר האצבעות שלו מתחת לברכיו, ונפצעו האצבעות והיו שותתות דם, א"ל עמא פזיזא אתה דקדמיתו פומייה לאודיני, שהקדמתו מנשה לנשמע, והיה לכך קודם לשמוע ולדבוק אם אתם יעלם לקיים ורק אח"כ לקבל את התורה, וענה לו רבא, אנו התהלכנו עם הקב"ה בתמימות ובשלימות דכתיב "תומת ישרים תנחם", וסמנו על הקב"ה שלא טעה אותנו בדבר שאנחנו לא נוכל לעמוד בו וכו', עכ"ל הגמ' וכדפרש"י (שם).

והוא הענין שהאפיקורסים תמיהם כאותו צדוקי על בני' שמוסרים את נפשם על התורה, עד כדי כך ששותתים דם וכו', ולכאורה גם לנו יש את החובות שלנו, אולם לומדים אותם רק מתוך תחושת גדולה והיינו לאחר ששיתנו נוס קפה, ויש חדר ממוזג וכו', ומדוע אתם לא כמונו, וזה שענה לו רבא אנו סומכים על הקב"ה וכו', שענין התורה הוא "החיבור והקשר" לחיות, שהיא היחידה להתחבר לבורא עולם, "קב"ה וישראל ואורייתא חד הוא", ולכן אין שאלות מדוע אנו מתמסרים במסירתו גדולה להקב"ה.

ובזה מבואר היטב את המשל שר"ע המשי"ל "שאדם בלי תורה הוא כדג בלי מים", ולפמ"ש אינו רק משל בעלמא, אלא עומק במהות התורה, שהתורה היא "החיות" שהאדם מקבל מהקב"ה שהוא מלך חי וקיים, והאפסחות היחידה להתחבר להקב"ה היא ע"י התורה, וכאשר מתנתק מהתורה הרי הוא מתנתק מעצם החיות, ולכן בזה נחשב כדג בלי מים, שכל חיותו היא המים, כך כל חיות האדם היא ע"י התורה שהיא המתברת את האדם לבוראו "הקב"ה וישראל ואורייתא חד הוא".

נא בפסוק "והיו מלכים אומניך ושורתיה מניקותיך", ומובא בחז"ל בביאור פסוק זה שלתמיד לבוא מי יהיו המשרתים של עם ישראל, ומי יבירק לנו את הבית, את הנעלים וכו', לא גויים פשוטי עם אלא "מלכים אומניך", נשיא ארצות הברית, ברית המועצות וכו', וכן מי יטפל בילדים ולעדת לבוא לנשים פשוטות אלא "שורתיה מניקותיך" שרות למוטל חשובות שהיו בעולם עכ"ל. וצריך ביאור מה המעלה שיש לנו בזה שהמלכים יהיו המשרתים ומבירקי הנעלים, וכן אותן השרות היו מטפלי התנוקות, ומה איכפת לנו מי יהיו, סוף סוף התוצאה שהבית יהיה מבריק וכן הילדים יטופלו, ומה המעלה שהשרים הם אלו שיהיו אומניך ושורתיה מניקותיך.

ומבאר לנו יסוד עצום וגדול בדברי חז"ל הללו, שכאשר יבוא משיח יתברר ויתאמת אצל כולם, שכל אותם המלכים ששלטו על העולם, ושהיה להם את התפיסה של הממון, של השררה והשלטון וכו', הם יעידו שהכל כאין וכאפס ליד איזה אברך שזוכה לעמול בתורה וללמוד ויומם ולילה עוד דף גמרא, עוד משנה, עוד מפרשים וכו', וזש"כ "והיו מלכים אומניך ושורתיה מניקותיך", שיתגלה בפני קהל עם ועדה שכל תכלית התורה, וכל התפיסה הגשמית היא גדולה היתה "לצורך" אותם בעמלי התורה.

נא בפסוק "כי טוב יום בחצרך מאלף" ובגמ' מכות (י.) וכן בשבת (לא). ומובא בגמ' (שם) שלציני הדור היו אומרים מתי ימות דוד וימלך שלמה תחתיו, שרצו מלך יותר צעיר וכו', והקב"ה שמע זאת וענה לדוד המלך טוב לי יום אחד שאנתה עוסק בתורה, יותר מאלף קרבנות שבנך שלמה עתיד להקריב ע"ג התזבח.

ופרש"י על התהלים [פרק פ"ד פסוק י"א] ביאר באופן א"א שטוב יום בחצרך והיינו עדיף יום אחד שאדם יהיה בגדר של "בחצרך" בבית המדרש שילמד יום אחד, יותר מאלף "במקום אחר" והיינו אע"פ שישאר צדיק וכו', אלא רק בלי תורה, ואפי' שיעשה את הדברים הכי גדולים ונעלים "אלף שנים" כגון הצלת נפשות, שכל המציל נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, וכן לעזור ליתומים, אלמנות וכו', בכ"ז ערכו ושיבוטו שווה ל"יום אחד בחצרך".

וכן ביאר הגאון את דברי הגמ' בברכות (ו.): שפפוס וינס פגשו את ר"ע בבית הסוהר שנתפס על דברי תורה, שבאותו הדור גזרו שלא ללמוד תורה, והרביץ תורה ברבים, ומאידך הם נתפסו על שמסרו את עצמם להציל את כלי ישראל, וכמו שהגמ' מספרת בתענית (יח): שהרגו את בת המלך וערקו הרוצחים לאיזה עיירה של היהודים, ואמר להם המלך אם לא תעבירו לי את הרוצחים מיד, אהרג את כל העיירה, וקבלו ע"ע פפוס וינס להציל את כל היהודים, ובאו למלך ואמרו שאנחנו הרגנו את המלך, והניחו אותם במאסר עם רבי עקיבא, ואמרו לו "אשרך שנתפסת על דברי תורה, ואנחנו על דברים בטלים", עכ"ל הגמ'.

ויש להקשות וכי הצלת נפשות של כל העיירה היא בגדר של "דברים בטלים", וביאר הגר"א [נמוכא בהקדמה להספר ברכת שמואל], שהוכיח מדברי הגמ' הללו שאכן יש מעלה לכל מילה מהתורה יותר מכל המצוות האחרות, ואפי' הצלת נפשות שכל המציל נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, הרי הם בגדר של "דברים בטלים" לפי התורה.

ועל דרך זה יש לבאר את המשנה בפאה "ותלמוד תורה כנגד כולם", והיינו לא רק כנגד כל המצוות שלנו, אלא גם אם נניח על כף מאזניים את כל המצוות מאברהם אבינו, הנחת תפילין, ד' מינים של כל אבותינו בכל הדורות, ובכף שניה כמה דקות של עמל תורה, הרי ת"ת חשובה ושקולה "כנגד כולם" וערכה גדול יותר מכל המצוות שעשו אבותינו מברית העולם ועד היום.

אלא שצריך ביאור מדוע מצוות תלמוד תורה כל כך יקרה ששקולה בערכה וחשיבותה מכל המצוות, ולכיוון פפוס וינס שכל המצוות ואפי' הצלת נפשות של רבים הם "דברים בטלים" ביחס לתורה.

ונראה לבאר כגון שיאתא בחז"ל שהקב"ה וישראל ואורייתא חד הוא, והתורה נבראה תתקע"ד דורות לפני הבריאה, וכמו שהאר"י הבית הלוי עה"ת שהקב"ה "הסתכל באורייתא וברא עלמא", שהתורה היתה תרשים לכל מה שנברא בעולם, וכיון שכתוב בתורה יציאת מצרים, הקב"ה ברא את מצרים, וכך כסדר, ובעצם צויה בתורה ובמצוות התורה, הרי הם "דעת" תליון" ועד כמה שאדם עמל וטורח לדת לעומקם של סברות התורה, בעצמים, במקורות, ובסודות הדינים והפרטים, הרי הוא כביכול נכנס לעומק מחשבתו של הקב"ה, ולכן מעלתו וחשיבותה של התורה שקולה כנגד כל התורה.

ולכן כשאנו דנים על גדולי ישראל שיש להם "דעת תורה", היינו כיון שעמלו בתורה כל ימיהם, והיו טובלים שמונים תשעים שנה בעמל התורה ובמצופניה, א"כ יש להם יותר "שייכות" בדעת הקב"ה שהרי ע"י עומק התורה היינו עומק מחשבתו של הקב"ה, שכל הלימוד של אבי' ורבא וכו' הוא רצון ה' בדי התורה מהו בור ברשה"ר, מהו מעשה קידושין וכך כסדר.

ומסופר על הגר"א זצ"ל שנפטר בחוה"מ סוסת י"ט תשרי, והיה אבל גדול ליהודים, שנשמה גדולה וענקית כמונו נפטרה, שהיה ענק בדורו ביחס לשאר החכמים כאמרה ליד נרות, וכשהגיע שמחת תורה פרצו כל הקהל בבכי גדול שנזכרו עד כמה היה שמח מאוד בשמחת התורה, שהיה יוצא מגדרו ושמח מאוד בתורה ועכשיו הוא אינו.

עמד תלמידו הגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל על הבימה ודפק על הסטנדר, ושאל את כולם אתם יודעים מה עשה הגר"א עכשיו בשמים, וכולם חשבו שיושב בישיבה של מעלה, ומתיבתא דרקינא כמתיבתא דארנא עם אותו סטנדר, ועמל בתורה להבין את הרשב"א, התוספתא, ולהתעמק בדברי הראשונים וכו', ואמר להם ששכשיו הגר"א מבקש ומתחנן מהקב"ה, בוא עולם תן לי עוד דקה לדת לעוה"ז, רק עוד דקה של אבי' ורבא, של עוד תוספות, ועונים לו בשמים שהקב"ה הקציב לכל בריה את זמנה זהו.

ועל זה הפטיר את הפסוק "טוב כלב החי מארי המת", הגר"א הוא מבחינת "ארי המת" ואנחנו כלפיו בגדר של "כלב החי" והיינו שאנחנו חיים עכשיו בעוה"ז וא"כ צריך לנצל כל רגע ורגע לתורה, ולכן ביקש מכל הקהל העומדים מולו, למלא כל רגע וכוון שחובת היום לשמוח עם התורה, ופרץ בשמחה ובריקודים ואחריו כולם, ובמעמד זה חיבר את השיר "עולם הבא הוא מאוד טוב, ללמוד תורה זה הכי טוב, פרוק ממך כל עול רק בתורה תעמול ללמוד תורה זה הכי טוב".

מסופר במדרש על רב כהנא שבנו למד תורה, ונבחן אצל אביו וכו', ואמר רב כהנא לבנו תדע לך בני "שכל הלומד מסכת אחת" יורש עולם אחד, וכיון שבנו שיקן וידע כמה מסכתות ער"פ, נגש לאחד מההמוניות משחקים, ותשע, להעמיס הברכה סוגי עצמות, ומגילת תשע עד תשעים ותשע, דברים יקרי ערך וכו', ובא עם שקיות מלאות כל טוב למוכר, והמוכר עשה לו חשבון ואומר לו שצריך לשלם עשרים אלף שקל, וענה לו בנו של רב כהנא אבא אמר לי שמי שיועד מסכת אחת יש לו עולם אחד, וא"כ כל העולם שייך לי עכשיו, ובודאי שהשקיות האלו הם שלי, וצעק עליו אותו מוכר, "ויברך אותו" בכל הברכות הכתובות בתורה ושאינן כתובות בתורה וכו', וחזר הביתה בפחי נפש.

וכך כסדר עשה גם בחנות ממתקים וסוגי שקולדים וכו', וגם שם המוכרים זרקו אותו מכל המדרגות וכו', ונגש לאביו ופרץ בבכי גדול, אבא אמרת לי שכל מי שלומד מסכת אחת יש לו עולם אחד, וא"כ אני שלמדתי כמה מסכתות וא"כ בודאי שכל העולם שלי ומדוע התנהגו אלי המוכרים כך.

וענה לו רבא רב כהנא, בני יקיר קח את היהלום הזה, ותלך למרכז המכירות בעיר במקום שמוכרים תכשיטים, ותשאל כמה עולה יהלום זה, אבל אל תדלג על אף חנות, ואח"כ תחזור אלי, והנה קיים הבן את מצוות אביו, ובתחילה נכנס לחנות שמוכרים חיקוי של זהב וכיוצ"ב, ושאל כמה עולה יהלום זה, וענה לו המוכר נראה שהוא מיוחד ושווה מאה וחמישים ש"ח, ואח"כ התקדם לעוד צורך הנמצא בקרבת מקום, ושאלו כמה עולה יהלום זה, וענה לו שנראה יהלום מיוחד ששווה אלפיים ש"ח, ואח"כ עלה לבנין בורסת היהלומים, ובקומה הראשונה ששאל כמה עולה יהלום זה, אחד אמר חמשת אלפים דולר, והשני עשרת אלפים דולר, ואחרים הציעו מאה אלף דולר, חצי מיליון דולר, מיליון דולר, וכו' וחזר לאביו ואמר לו אבא כבר יצאתי מבולבל, הראשון אמר לי שהיהלום שווה רק מאה חמישים שקל, והצורך אמר אלפיים, ובבורסה נתנו מאה אלף דולר, חצי מיליון דולר, מיליון דולר וכו'.

וענה לו אביו, ישמעו אזנך מה שפיך מדבר, שלחתי אותך בכונה לשם כדי להשיב לשאלתך שערך הדבר שאתה שואל, תלוי בפני מי אתה שואל מהו השווי והערך, שיש אנשים שלא מבינים ביהלומים רק בחיקוי זהב, ואין להם מושג מהו יהלום, ומהו יהלום נקי וכו', ולכן אמר ששווה רק מאה חמישים ש"ח, אולם אנשים שמבינים מהו יהלום, ומהו יהלום מלוטש, עם כל הכלים הטכנולוגים והמיוחדים וכו', הם ימליץ להגיד לך את הערך האמיתי.

וכן גם לגבי התורה, תלוי את מי אתה שואל, שכאשר תפנה לאנשים ריקים ופוחזים, כמו המוכרים של אותם חמויות שהם עמי ארצות, אך יזלזלו ולא יבינו מהו ערך של כל מי שלומד מסכת אחת יורש עולם אחד, אולם ב"א שמבינים את ערך התורה, וכלו לומר לך שאין יש שוויון וערך עצום לכל סיום מסכת, והוא ערך עליון ועצום, וכן אנו צריכים לאמץ שערך התורה הוא גדול וענק.

ועוד מסופר במדרש על הפסוק "כי בי ירבו ימך ויוסיפו לך שמת חיים", שהיה אחד התנאים הקדושים שערך ברית לבנו, והיו נוהגים לעשות יין לכבוד הברית ולחומתו ולהניחו עד לחתונה, והיו האורחים מברכים את בעל השמחה כשם ששיתנו מין זה הברית כך נשתה ממנו בחתונה של אותו בן וכן היה (שם), והנה ראה אבי הבן את מלאך המוות צוחק, ושאלו מדוע הוא צוחק, וענה אתם אומרים כשם ששיתנו מהיין בברית כך נשתה בחתונתו, ואצלי הבן הזה כתוב למיתה תוך ל' יום, ושאלו אבי הבן מה אני כתוב, וענה לו מלאך המוות שגם אתה ברשימה השחורה, אולם כיון שקיבלת על עצמך לספור ספירת העומר, מעכבים ממך את הגזירה.

וחזון מדברי המדרש ב' ענינים א. שריבי הימים והשנים תלוי בעמל התורה "כי בי ירבו ימך", ועוד יסוד עצום שכאשר אדם מקבל עליו קבלת אמת של עמל התורה, הקב"ה מוריד ממנו כל העיכובים וכל הגזירות הקשות והרעות שהתורה ממגא ומצלא, ולכן צריך אדם לחדד את השאיפות, הקבלות ואפי' שנראה לו שהוא יותר מכוונתו, ועל ידי שמקבל עליו קבלת התורה באמת הקב"ה מאריך ימיו ושנותיו בטוב ובבעינים.

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר

יונה

שתייה לפני שתיית בהמות

קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל הפלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הפלע והשקית את העדה ואת בעיניהם (כ, ח) כתב המגן אברהם (סימן קסז סקי"ח) בשם ספר חסידים, דהא דקיי"ל (ברכות מ): דאסור לאכול קודם שיתן לבהמות, היינו באכילה דווקא, אבל בשתי' יוכל להקדים לשתיית קודם שיתן לבהמות. והביא ראי' מרבקה שהשקתה לאליעזר, ורק אחר כך לגמלים.

המג"א השמיט הראי' מפרשתינו

ובספר חסידים הביא ראי' גם מפסוק זה 'השקית את העדה ואת בעיניהם', דבשתי' יוכל להקדים שתייתו קודם לבהמות, ועל ביד אפרים שהביא ראי' זו מדפנשי', והקשה על המג"א למה לא הביא ראי' זו. ובידו ירש לתמוה, שהרי הספר חסידים עצמו הביא ראי' זו, ולמה השמיטו המג"א. וכבר הארכנו בזה במאמרנו שאשתדל עיי"ש.

כאן היה פיקוח נפש וחייך קודמין

ובפשוטו כבר כתב באור החיים הק' וז"ל: והוצרך להזכיר עדה ובעינים, להקדים העדה לבהמות, והגם שאמר הכותב (דברים יא, טו) ונתתי עשב בשדה לבהמתך ואלת וגו', ודברו ז"ל שצריך להקדים מכל לבהמתו ואחר כך הוא, כל זה אם אין סכנה בדבר, אבל כשיש גדר סכנה חיי קודמין. מעתה ניחא מה שלא הוכיח המגן אברהם דין זה מענינו, שהרי כאן היה במקום פיקוח נפש, כדכתיב בקרא (פסוק ד): וְלִמָּה הִבַּאתָ אֶת קֶהְלִי יְהוָה אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְמוֹת שָׂם אֲנֹחֲנוּ וּבְעֵינֵינוּ, וחייך קודמין להקדים שתייתו לפני שתיית בהמות, ואין להוכיח מינה לסתם שתייה.

בשתייה עלול להיות מצב דפקו"נ ולכן קודם לבהמות

ברם מכל מקום הספר חסידים סבר דשפיר יש להוכיח דין זה מפרשתו, דאדרבה, זהו כל סיבת החילוק בין מאכל למשתה, דדרכו של שתייה היא לחות צמאון דווקא שעלול להיות מצב של פיקוח נפש ח"ו, [כנודע שסכנת התייבשות מצויה רח"ל], ולכן התיירה התורה להקדים שתייתו לפני שתיית בהמות, משא"כ אכילה אין דרכה ליעשות במצב של פיקוח נפש לכן נאמר בה החיוב להקדים בהמות קודם אכילתו.

נמצא שכל מקור הדברים לחלק בין אכילה לשתייה הוא ממה שהקדימה התורה העדה לבעינים במקום של פיקוח נפש, ומינה נשמע בדשתייה עלול יותר למצב של פיקוח נפש מאשר באכילה, וזהו הוכחת הספר חסידים.

שתיית הבהמה אינה נחוצה כל כך ולכן מותר להשתות

אולם המגן אברהם מפרש ההבדל בין אכילה לשתייה איכא, עפי' משמעות רש"י בבכורות (לט. ד"ה ה"ג קודם) דדרך בהמות לדחות שתייתן עד אחר האכילה, הרי ששתיית הבהמה אינה נחוצה להיות תיכף ומיד, ולכן מותר לאחר שתייתן עד אחר שתיית האדם, משא"כ אכילת הבהמה שצער היא לבהמה להמתין על מאכלו ואין משיעי לה. ולכן סבר המגן אברהם שאין להוכיח מפרשתנו דוודאי במקום פיקוח נפש שאני ואין להוכיח מינה לסתם שתייה.

אסור להציל עצמו בממון חבירו אף במקום פיקו"נ

באופן אחר יש ליישב דחיית האור החיים הק' דפיקוח נפש שאני, דהנה בספרים איתא הטעם שיש להקדים אכילת בהמות, עפי' דברי חכמינו ז"ל (ב"ר לג, א) בעובדא דאלכסנדר מוקדון, דכשאי האנשים ראויים, איז כל המטר יורד רק בזכות הבהמות, ולכן יש להקדים אכילתן שזכותם גרם לאוכל ושעבודם קודם. ולפי זה י"ל דאף במקום פיקוח נפש נחשב מציל עצמו בממון חבירו דאסור (ב"ק ס;), וחייב למלא חובתו לבהמות אף במקום פיקוח נפש. ולזה סבר הספר חסידים שאין לדחות הראיה מהכא מטעם פיקוח נפש, דאף במקום פיקוח נפש חייב להקדים הבהמה, ועל כרחך דשתייה שאני.

אולם לפי זה נמצא דאם אין לו כדי סיפוק לו ולבהמות, נימא דבהמתו קודם, וזה וודאי לא מסתבר, ויל"ע.

פינת ההלכה מאת מרן הראש"צ בעל ילקוט יוסף

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון

רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף.

נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק

קורלנסקי

התורה והמלאכה

מהו סוד הפרנסה של לומדי התורה? | האם נכון וראוי לעסוק רק בתורה בלבד ולא לעסוק כלל בפרנסה? | על מי מוטלת החובה בעת שאת ועד ליתן כל מעיניו בתורה? | חשיבות נדיב העם המסייעים ומחזיקים עולם התורה | "זאת חוקת התורה"

שאלה: כיצד על האדם לנהוג בעיסוק לפרנסתו, יחד עם לימוד התורה?

תורה או גם מלאכה?

תשובה: שינו בגמרא (קידושין פב ע"א): "אמר רבי נהוראי, מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה, שאדם אוכל משכרה בעולם הזה, והרקן קיימת לו לעולם הבא וכו' ושאר כל אומנות אולם כן כשאתם וכו' ואיני יכול לעסוק במלאכתו הרי הוא מת ברעב, אבל התורה אינה כן, אלא משמרתו מכל רע בעערותו ונותנת לו אחרית ותקוה בחקנתו, שנאמר (תהלים צב טו) 'עוד ינבון בבישיה'."

ולכאורה דברי רבי נהוראי אלה סותרים למה ששינו במשנה (אבות פ"ב מ"ב): "רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר, יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ [מלאכה או סחורה (רע"ב)], שיגיעת שניהם משכחת עוון, וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עוון". ובגמרא (קידושין כט ע"א): "חייב אדם ללמד את בנו תורה וללמדו אומנות", ולמדו בגמרא (שם ל ע"ב) דבר זה מהפסוק (קהלת ט ט) 'ראה חיים עם אשה אשר אהבת' - "אם אשה ממש היא - כשם שחייב להשיאו אשה כך חייב ללמדו אומנות, ואם תורה היא - כשם שחייב ללמדו תורה כך חייב ללמדו אומנות. רבי יהודה אומר כל שאינו מלמד את בנו אומנות, כאילו מלמדו ליסטות", ופירש רש"י, שכשאין לו בומה להתפרנס, עומד ומלסטם את הבריות.

ועוד בגמרא (ברכות סג ע"א, וקידושין פב ע"א): "דרש בר קפרא, לעולם ילמד אדם את בנו אומנות קלה ונקיה". וכן אמרו (ברכות ח ע"א): "גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים, שנאמר (תהלים קכב ב) 'גיע כפיך כי תאכל, אשריך טוב לך'". ועוד אמרו (כתובות ב ע"א): "תניא, משדכן על התינוקות בשבת ללמדו ספר וללמדו אומנות". ופירש רש"י, שאין זה בכלל דברים האסורים בשבת משום 'ממצוא חפצך' (ישעיה נח יג), כי מצוה היא ללמדו אומנות, שנאמר (קהלת ט ט) 'ראה חיים עם אשה אשר אהבת', כלומר, למוד אומנות שתחיה ממנה יחד עם התורה.

הרי שכל זה סותר למה שאמר רבי נהוראי "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה". והמהרה"א (קידושין שם) הרגיש בזה וכתב שאין כאן מחלוקת, אלא רבי נהוראי אמר כך: מניח אני קביעות של כל אומנות שבעולם

ואיני מלמדו אלא תורה בקבע ואומנות ארעי (ע' ברכות לה ע"ב). אך הלשון "איני מלמד את בני אלא תורה אינו מורה כן.

השקידים על תלמודם יומם וליל

אולם הדברים מבוארים עם מה ששינו (ברכות לה ע"ב): "תנו רבנן, ואספת דגןך" (דברים יד, יז), מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (יהושע ח ח) 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיר', יכול דברים נכתבם [שתמיד יעסוק בתורה ולא יעסוק כלל בפרנסה]? תלמוד לומר 'ואספת דגןך' - הנהג בהם מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל. (פירש רש"י, הנהג במנהגו של עולם יחד עם התורה, שאם יצטרך לבריות ולא יעסוק במלאכתו, סופו להבטל אף מדברי תורה). רבי שמעון בן יוחאי אומר, אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישיה, וזורע בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה?! אלא בזמן שישראל עושים רצונו של מקום, מלאכתם נעשית על ידי אחרים, שנאמר (ישעיה סא ה) 'ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכרם וכרומיכם'. ובזמן שאינם עושים רצונו של מקום, מלאכתם נעשית על ידי עצמם, שנאמר 'ואספת דגןך'. אמר אביו, הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידם, כרבי שמעון בר יוחאי ולא עלתה בידם."

ולפי זה מה ששינו "יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ", זוהי מידת רוב האנשים בכללותם, שאם לא יתעסק האדם גם בדרך ארץ, סופו להתבטל אף מדברי תורה, וכמו שסיים "וכל תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה וגוררת עוון", לפיכך צריך לנהוג בהם מנהג דרך ארץ, כדברי רבי ישמעאל. ואמרו חז"ל (מדרש שוחר טוב, מזמור נג): 'כי ה' בלוקך ברכך בכל מעשה ידך' (דברים ב ז), יוכל אפילו יושב ובטל, תלמוד לומר 'בכל מעשה ידך' - אם עשית - אתה מתברך, ואם לאו - אינך מתברך (ועיין בתוספות ישנים יומא פ"ה ע"ב).

אולם רבי נהוראי שאמר "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה", דבר לאותם נערים, בחורים ואברכים וכל אשר אדיר חפצם להתעלות במעלות התורה ויראת ה' טהורה, ובפרט לאלה אשר חנן אותם ה' כשחננת נעלים בתפיסה מהירה וזכרון מופלא, אשר שיקף להם ענין מהיר לפיטות מורי הוראות בישראל, ולדון דין אמת לאמתו, ולקרב את ישראל לאביהם שבשמים, ולזכות את הרבים להגדיל תורה ולהאדירה, אשר אין לך מדה טובה הימנה. ולכן אמר "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה", שידע את נפש בנו הזכה והטהורה, ושקידותו על דלתות התורה, כי 'גם במעללי יותנך נער אם זך ואם ישר פעלו' (משלי כ יא). וכמו שאמרו בגמרא (ברכות מח ע"א) "בוצין בוצין מקטפיה ידע" - כל דלעת ודלעת מתחילת צמיחתה ניכרת אם תהיה טובה, ואף החכם ניכר בחכמתו כבר מקטנתו]. וכבר אמרו (קידושין כט ע"ב) שאף על פי שהוא קודם לבנו ללמוד תורה, אם בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו, בנו קודמו.

הרי שגם בחינתו התחשבו בכחונות התלמיד, שאם ההצלחה בלימודו מאירה לו פנים ורוחה סימן יפה בתלמודו, מוטלת חובה עליו ביתר שאת ויתר עז ליתן כל מעיניו בתורה, ו"בחר הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו" (ירמיה יז ז, וכו' ב תהלים מ ה), "כי אין מחסור ליראיו" (תהלים לד י). ואין ללמדים מן הכלל על הפרט. ובפרט בזרוננו, אשר 'חושך יכסה ארץ' (ישעיה ס ב) וישנם פיתויים רבים בחוץ, ואמרו חז"ל (קידושין ל ע"ב) שהקב"ה אמר להם לישראל, 'בני, בראתי יצר הרע - ובראתי לו תורה תבלין. ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו'. ולכן חובה קדושה על האדם לחנך את בניו על מבועי התורה הקדושה, אשר בכוחה להגן עליו מפני כל הפיתויים בחוץ.

הזריז - נשכר

וכן ביאר בפני יהושע (קידושין פב ע"א) שרבי נהוראי שאמר "איני מלמד את בני אלא תורה", אינו חולק על רבן גמליאל שאמר "יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ", כי בודאי מדת כל אדם ללמוד תורה עם המלאכה שיתפרנס ממנה, שאין כל אדם זוכה שמלאכתו תהיה נעשית על ידי אחרים, וחלילה יוכל לבוא לידי ליסטות או לבזיון התורה. אבל רבי נהוראי דיבר כלפי עצמו, לפי שראה שבנו זריז וממולח וצדיק גמור, ובודאי שיזכה שתהיה מלאכתו נעשית על ידי אחרים, לכן אמר "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה". ובפרט בזרוננו וברוך ה' זכינו שישנם אנשים צדיקים וחסידים המחזיקים את עלות התורה, כדי שיוכל האדם להניח ראשו בתורה ויסייעוהו ולהתפרנס, והוא דבר חשוב מאד.

חידות – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ שאלות בפרשת חוקת

שמיני, לבין חפנו של משה (עי' שמות רבה פרשה יא) ולבין המקום שבין שני הבדים (יהושע ג)?

ידעו ישראל הימנה עד ט"ו באב של אותה שנה (תענית ל)?

"חיבור"?

המוזכר בפרשת קדושים? ואיזה דבר המוזכר בפרשה הוא גם שם תכשיט המוזכר בפרשת חיי שרה ובפרשת מטות?

האמורי ועיר הנדחת? ואיזה ביטוי נאמר בפרשתנו לגבי האמורי, בפרשת בלק לגבי אדום, ובהפטרות בשלח וב' דראש השנה הוא כינוי לישראל?

חידות דאפטרותא חוקת (שופטים יא) עבד אברהם (תענית ד.ד)?

ולעם אחר בהפטרות?

תגובות ופתרונות (לכל השאלות או חלקן) נא לשלוח לכתובת: 7628366@okmail.co.il *

תשובות לחידותא קר

א. איזה לשון מוזכר בפרשה הן כשמו של אדם והן כמין צומח?

יצהר, שהוא אבי קורח שני (טז, א) ויקח קרח בן יצהר וכו' ומוזכר בפרשה כשם מסף לשמן זית, שנאמר (יח, יב) כל חלב יצהר וכל חלב תיחש ודגן ראשיתם אָשֶׁר יִתְּנוּ לַה' לְךָ נְתִיתִים.

ב. היכן מצאנו "ביקור חולים" (עי' דברים טז)?

(טז, כט) אם כמות כל האדם ימתן אלה ופקדת כל האדם יפקד עליהם וכו' ואיתא בחז"ל (דברים טז): "אמר ריש לקיש רמז לביקור חולים מן התורה מנין שנאמר אם כמות כל האדם ימותן אלה ופקדת כל אדם וגו' מאי משמע אמר רבא אם כמות כל האדם ימותן אלה שכן חולים ומוטלים בערסותן ובני אדם מבקרים אותן מה הבריות אומרים לא ה' שלחני לזה".

ובר"ן שם (ד"ה ובני אדם מבקרין אותן) "והיינו דכתיב ופקדת כל אדם יפקד עליהם".

ג. היכן מצאנו לשון "חיבור"?

(יח, ב) וגם את אחיק מטה לוי שבט אבי הקרב אתך וילוו עִלְיֶיךָ וישָׁרְתְּךָ וכו' ופירש"י וגם את אחיק. בני גרשון ובני מררי: וילוו. ויתחברו אליכם, להזהיר גם את הזרים מלהתקרב אליהם.

ולשון "זכרון"?

(יז, כה) ויאמר ה' אל משה השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות לבני מִרְיָ וכו' ופירש"י למשמרת

ונדיבי העם המחזיקים את עולם התורה ימשיכו עוד והקב"ה יתן להם ברכה והצלחה, ובכל אשר יפנו ישיכילו ויצליחו, ומזה לבשרות טובות

* דברי מרן הראש"ל שליט"א נאמרים מדי יום שיש, ערב שבת קודש, ונערכים ע"י הרב יצחק קורלנסקי. לתגובות 8033050@gmail.com

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה

חינוכי

חיים כולכם היום!

רבה של וורשא, הג"ר דוד דב מייזליש, זכה לשינוי שולחנות. בעושר החזיק ישיבה גדולה ולימד תלמידים רבים. עשה מלאכתו ארעי - במסחר עצים. שמו הטוב ויושר הביאו כי 'האזר החסו' חתם אתו חוזה ענק לאספקה של עצים משבחים, לבניית ארמון. כדי לעמוד בהתחייבותו נטל הלוואה גדולה מהבנק הראשי בצרפת (על ידי פקידי שהפעילו את עסקיו בזמן שהקדיש חייו לתורה), שהכירו אף הם בשמו הטוב ויושרו, ורכש שלש אניות משא להובלת הסחורה מעירות פולין לחסיה. ברווח העצום יפרע את הלוואה וייהנה מהפירות...

ויהי היום, הרב מוסר שיעור, הובאה לידעת מזכרו בשורה נוראה. גושי קרח חסמו את נתיבי השייט ושלוש האניות טבעו, הן והסחורה שעליהן טבעו במצלות. אין עצים. יש חוזה. אין ספינות. יש חוב לבנק.

איך יבשח זאת לרב? ביקש המזכיר עזרת תלמיד הידוע בפיקחות ובתושייתו. בתום השיעור פנה התלמיד לרב 'למדנו רבנו. המשנה אומרת שחייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטוב. אני מבין שצריך לברך, אך כיצד ניתן לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה?'. השיב הרב מיניה וביה "כשמאמינים בה' - יכולים!". המשיך התלמיד לשאול "וכי האמת מברכים באותן הרגשות הלב? איך יתקן?" הסביר הרב כאשר מתבוננים כי מאת ה' לא יצאו רעות, והכל לטובה, מברכים בלב שלם ושמה. המשיך התלמיד "לפני כמה חודשים ראיתי את הרב רוקד בנישואי צאצאיו. חקד ומודה לה' על הטוב כי לא כלו רחמיו. וכי על בשורה רעה גם חיבי לרקוד ולשמח?" חזר הרב והסביר, כי בהישמע בשורה רעה יעצור ויחשוב, יגביר את האמונה ותחושת קרבת אלוקים, ואזי - לברך על הרעה ואף ישמח וירקוד!". פנה התלמיד לרב "רבי, תתחיל נא לרקוד. הספינות שלך וכל הסחורה היקרה שעליהן, טבעו ואבדו...". הרב שמע, נפל והתעלף! כשנעור, אמר בכנות ובישרות לב' קל לומר את מה שאמרת; אך כשזה מגיע 'למעשה' זה קשה מאוד...".

בפרשתנו לומדים 'לחיות' עם אבדן ושמל" מרים הנביאה, מקור התקווה בעומק גלות מצרים. מתה. אהרן ומושה מתבשרים כי לא יזכו להיכנס לארץ ישראל. אהרן עולה למות בהר ההר. בפטירת מרים אין מים, והעם מתקשה להתמודד. לאחר פטירת אהרן מצאנו להתמודד מול עמלק, 'כנעני מלך ערד'. אך מי הבאר חזרו, את עמלק ניצחו, ואלעזר ירד מההר לבוש בבגדי כהונה גדולה. לומדים 'לקום מן האבל, להמשיך!'

הפרשה פותחת זאת תקת התורה... זאת התורה! אדם פי ימות באהל. "גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה". את הפרה האדומה שורפים לאפר. רמז למוות. כי עפר אתה ואל עפר תשוב. ואנכי עפר ואפר. והנה, כשנפנים בו 'מים חיים', מים הנבעים בחיוניות - מחוללים טהרה.

התחלה חדשה וטהורה. רבה של וורשא צדק 'למעשה' - זה קשה מאוד. כמחנכים חשוב מאוד שנעמוד ליד תלמידים ברגיעה הקשים. ככל שאנחנו משמעותיים בחייהם, כך נחוצה נכחותנו. לא בדיבור כמו עצם השהייה. ברוך-השם, לא כל מלמד מנסה, ושלא יתנסה, בהתמודדות אלה. כשצריך, מתייעצים ושואלים, ומתפללים להצלחה. לדאבוננו, ישנם אנשי-מעשה שהתמחו ולמדו לשאוב מי מעין ממעיני הישועה, בדעה והשכל, במוח ובלב.

זאת חוקת התורה. גם אבדן ומוות. דווקא פרשה זו מביאה ניצחונות ומציבה אותנו בשערי ארץ ישראל. בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ 123ymm@gmail.com

ומרן החיד"א בספרו כסא רחמים (מסכת סופרים פט"ז ה"א) כתב: "בחון לשון ההרב של רבי נהוראי, לפי רוב הענה אשר במאמרו לא דיבר דרך תוכחה או אזהרה, אלא הוא אומר מה שהוא עושה לבנו, וישנו בנותן טעם לשבח". ולכן לא אמר זאת דרך תוכחה או אזהרה, מפני שאין זו מדת כל אדם אלא ליחיד סגולה נמוטה.

נחוקה האמונה – גודל הפרנסה

וכן בספר המקנה (קידושין שם) הסביר שאין כל הכוחות שיים בענין זה, שהדבר תלוי, אם לבו בטוח בה' באמונה שלמה שיזמין לו פרנסתו כדי שיוכל ללמוד תורה – וכמו בדורינו שברוך ה' ישנם נדיבי עם, בארץ ובחול המחזיקים את עולם התורה - "צדיק באמונתו יחיה" (תבוק ב ד), "דורשי ה' לא יחסרו כל טוב" (תהלים לד יא). ועל זה אמר במדרש תנחומא (בשלח כג) שלא ניתנה התורה אלא לאוכלי המן, אלו תלמידי חכמים שתורתם אומנותם, ואדיר כל הפצע בתורת ה', ולא יליוזו מגד עיניהם יומם ולילה בסוד ה' עלי אהליהם, והם הזוכים לכתרה של תורה, ועל כגון זה אמר חז"ל (ביצה טו ע"ב): "אמר הקדוש ברוך הוא, בני, לוו על והאמינו בי ואני פורע", שכפי חוקק האמונה - כן יהיה ה' מנטחון. ולכן אמר רבי נהוראי "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה". אך מי שאין מבטחו חזק ולבו דואג ונטה אנה ואנה, אין לו לסמוך על הנס, ויעשה תורתו קבע ומלאכתו עראי, ותהיה ברכת ה' עליו בכל אשר יעשה. ולכן אמר (ברכות לה ע"ב) "הרבה עשו כרבי שמעון בר יוחאי ולא עלתה בידם", כי לא היה בטחונם חזק ולכן לא הועילו. ועל זה אמרו "פה תלמוד תורה עם דרך ארץ".

ולכן במנינים שיושבים ועוסקים בתורה וישנם נדיבי עם המסייעים ומאפשרים לעסוק בתורה, בודאי חשוב הדבר, וכל שישנה אפסחות שימשיך את לימודיו בישיבה קדושה שעוסקים בה בתורה, אין ספק שעדיף ללכת לישיבה כזאת יותר מאשר ללכת ללימוד בכל מקום אחר, כדי שיוכל לגדול בתורה ולהיות מושלם בכל מקצועותיה. ומי לם גדול מהרמב"ם שהעיד על עצמו באגרות (לרבי יהונתן הכהן מלוניל), שכל מה שעסק בהכנות אחרת כפולוסופיה ורפואה וכו', אינו אלא לשמש לרקחות ולטבחות לתורה הקדושה להראות העמים והשרים את יפיה כי טובת מראה היא, ועם כל זה התאונן על כי נתמעטה עונתה של התורה. וכמו שכתב בשו"ת התשב"ץ (ח"א ס' עב) שאמר הרמב"ם "מימי לא נצחני אלא בעל מלאכה אחת" – חכמת התורה.

ואשרי חלקו של השם כל נעמתו בתורתו הקדושה, כי היא חיינו ואורך ימינו, וכמו שנאמר (משלי ח ל-ד): 'אשרי אדם שומע לישקוד על דלתותיו יום יום, כי מוצאי מצא חיים'. ובפרט אם נתברך בכשרונות מעולים והוצק חן בשפתותיו, שאם ישקוד על דלתות תורתנו הקדושה, יהיה מורה הוראות ודין בישראל וממצדיקי הרבים, שמעלות גדולה מאוד.

חיל ה'

וכבר כתב הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל פל"ג ה"ב): "ולמה לא זכה לישראל ארץ ישראל ובביתו עם כל שבטי ישראל, מפני שהובדל לעבוד את ה' לשרתו, ולהורות לרבים דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים, שנאמר (דברים לג י'): 'וח משפטין ליעקב ותורתך לישראל, לפיכך הובדלו מדרכי העולם, לא עורכים מלחמה כשאר ישראל, ולא זוכים לעצמם בכח גופם, אלא הם חיל השם יתברך. ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש אשר נדבה רוחו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' ולשרתו, לדעת את ה', ולהבין ולהורות בתורת ה', והלך ישר כמו שעשהו ה' ופרק מעל צארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קודש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכהו בעולם הזה בדבר שסיפק לו פרנסתו, כמו שזיכה לכהנים הלויים, וכן אמר דוד המלך (תהלים טז ה): 'ה' מנת חלקי וכוסי, אתה תומיך גורלי'".

עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר

מסקנות הדברים כי חשיבות גדולה מאד לכל בחור ובחור שישב וילמד תורה וישים דעתו להיות תלמיד-חכם, להיות מורה הוראות בישראל. תורתנו "אחכה מארץ מידה ורחבה מיני ים" (איוב יא ט), תלמוד בבלי, תלמוד ירושלמי, תשובות הגאונים ותשובות הראשונים, הבית יוסף, ארבעת חלקי שוה"ת ערך עם כל נושאי כליו, הסמ"ע, מגן אברהם, הט"ק, פתחי תשובה, תשובות נודע ביהודה, רבי עקיבא איגר. ולכן צריך לשבת להגות בתורה ולהתמיד בלימודה. וברוך ה' זכינו שישנם רבבות בחור ישיבות ואברכים, מכל החוגים כולם, היושבים ועוסקים בתורה, ויעזרו ה' שיעליחו בלימודם.

לי ויש לציין שהוא המקום הראשון בתורה ששמן נקרא כן. והנה אמרו חז"ל (במדבר רבה פרשה יח אות טז) "א"ר לוי למה חלק קרח על משה אמר אני בניו של שמן, בן יצהר שניא (דברים ז) ותיירשך ויצהר וגו', תירשך זה יין ויצהר זה השמן, ובכל משקה שנתן את השמן הוא נמצא עליון ולא אלא שכתוב (זכריה ד) אלה שני בני היצהר העומדים על ארון כל הארץ, וכי יש לשמן בנים אלא זה אהרן וזה שמן שנתן בשמן המשחה אהרן נטל כהונה ודוד מלכות אמר קרח ומה אלו שנמשחו בשמן המשחה בלבד נטלו כהונה ומלכות אני שאני בנו של שמן איני נמשח ונמשח כהן ומלך מיד נחלק על משה". והיינו שקרח היה סבור שמחמת שהוא בנו של יצהר שהוא שמן ראוי לו להיות כהן גדול בלא משיחה. והדברים צריכים ביאור, ונראה כוונת הדברים, שידע שבשמו של אדם רמז ענייני ומעלות, ומחמת מעלה זו הרמוזה בשמו היה סבור קרח שראוי הוא לכהונה גדולה. ולאור דברים אלו ניתן לומר שלפיכך נקרא השמן בזו הפתשה בפעם הראשונה בשם יצהר, באותם הפסוקים שבהם ניתנו מתנות הכהונה לאהרן הכהן, להורות שאף היצהר ואף המעלה המרומזת בו, שייכים הם לאהרן הכהן.

לאות. לזכרון, שבחתי באהרן הכהן, ולא ילונ עוד על ההנהגה:

לשון "סילוק"?

(טז, כד) דבר אל העדה לאמר העלו מסביב למשכן קרח דתן וַאֲבִירָם: ופירש"י העלו וגו'. כתרומתו אסתלקו, מסביבות משכן קרח:

ולשון "מחשבה"?

(טז, כב) וַפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל אֱלֹהֵי הַרוּחֹת לְכָל בֶּשֶׂר הָאִישׁ אֲחָד יִחָטָא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצָף: ופירש"י אל אלהי הרוחות. יודע מחשבות, אין מדתך כמדת בשר ודם, מלך בשר ודם שסרחה עליו מקצת מדינה, אינו יודע מי החוטא, לפיכך כשהוא כועס נפרע ממלם, אבל אתה, לפיכך גלויות כל המחשבות יודע אתה מי החוטא:

מאיזה פסוק בפרשה למדו חז"ל אלו עבודות חייב הזר שעשאו מיתה?

(יח, ז) עֲבַדְתָּ מִתְּנֶה אֶתְּךָ אֶת הַנֶּחֱתֶכֶם וְהָזַר הַקֶּרֶב יוֹמֶת: ואמרו חז"ל (יומא כד.) "אמר רב, ארבע עבודות זר חייב עליהן מיתה, זריקה והקטרה וניסוך המים וניסוך היין וכו' מאי טעמא דרב, דכתיב וכו' עבודת מתנה אתן את כוונתכם והזר הקרב יומת עבודת מתנה ולא עבודת סילוק". וברש"י (שם) ד"ה עבודת מתנה) "שאתה נתן על המזבח, ולא עבודת סילוק שאתה מסלק וסר מעל המזבח כגון תרומת הדשן".

איזה מקום נקרא בפרשה בשמו של מקום אחר מקודש הימנו?

העזרה נקראת בפרשתנו קודש הקדשים. שנאמר (יח, י) בְּקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים תֵּאֱכֹלוּ כָּל זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָּהּ: ופירש"י בקודש הקדשים תאכלו וגו'. למד על קדשי קדשים שאין נאכלין אלא בעזרה ולזכרה כהונה:

חדוותא דאפטרותא קרח (שמואל-א יא)

1. היכן מצאנו לשון "רצוצ"י?
(יב, ג) הֲגִיב עֲנֹבֵי בִי נֶגְדְּ ה' וְנֶגְדְּ מִשְׁחוֹ אֶת שׁוֹר מִי לְקַחְתִּי וְכוּ' אֶת מִי רֹצְצִי וְיָמִיד מִי לְקַחְתִּי לְכָר וְאֶעֱלִים עֵינַי בּוֹ וְאֶשִׁיב לְכֶם: ופירש"י את מי רצוצי. כל לשון מרצה הסמוך לעושה, לשון עשוק ורצוצי הוא, חומס דלים ורצוצי:

איזה שיר שאדם שכבר מת יענש בעולם הזה?

(יב, ט) וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ בְּקוֹל ה' וְגִמְרִיתֶם אֶת פִּי ה' וְהִקִּיתֶם יְדֵי ה' בְּכֶם וּבְאֶבְרֵיתֶם: ופירש"י והיתה יד ה' בכם ובאבותיכם. כלומר והיתה בכם אחר שהיתה באבותיכם. ורבותינו אמרו (יבמות סג.) בכם ובאבותיכם, חטוטי שכבי, והיא מכת בזיון על המתים:

ופירש"י (יבמות שם) בד"ה מחטוטי שכבי. מוציאים הנקברים מקבריהם: ובד"ה בכם ובאבותיכם. ואבתם כבר מתו ומה מכה יש בהן, אלא חטוטי שכבי:

כתב חידה / הרב אשר קופולוביץ

כתב חידה לפרשת חוקת

אֲנִי חֲשׂוּבָה וְרֵאיוֹנִי לְטַהֲרֹת
כִּי צְבָאוֹת הַעֲמִידוֹ בִּי בְּרוּחוֹת
לְטַשְׁנִי אֲחִי רֹעֵה וְעַל זְמִירוֹת
וְעֵדוֹי, קִטְנָה אֲנִי מֵאֲחֵיוֹתֵי הַיְקָרֹת

*
לְמֹרֹת הַכֹּל אֵל תִּסְתַּכְּלוּ עָלַי בְּבוֹז
צָרְפוּ שְׂנֵימִי כְּמוֹנִי וְלֹא תוֹכְלוּ לְזוֹז
וְאִם תִּמְאַצּוּנִי וְתִטְמַנְנִי גֹזֵז
בְּעַפְשׁוֹ תִּאֲבָדוּנִי לְבָבוֹז

*
אֶת הַיָּמִים תִּמְאַצּוּ בְּחוּץ כְּמוֹנִי
לֵיד הַסִּירוֹת שֶׁהֵבִיא הַלֵּב הַנְּדָבָן
וּבְזִמְנֵי קִלְלָה וְחָרָב
אֲבִיא אֶת זַעְתִּי לְעַם סִרְבָּן

*
וְנִסִּים בְּפִרְשֵׁתְנוּ הַבּוֹעֵרֹת
אֲשֶׁר הִלְשׁוּן שֶׁנִּפְלָה עֲזָרְתִּי
וְעָזְרָה לְהַבִּינִי אֶת הַמַּצֵּא אַחֲרָתִי
וְסוֹפָה שֶׁהִתְנַשְּׂאָה לְתַפְאֵרֶת

פיתרון כתב החידה לפרשת קרח: 'פרח'

בְּרוּכִים הַבָּאִים לַגִּנָּה,
בּוֹאוֹ אוֹתָהּ נֶרֶד לְרֵאוֹת. אֵל גִּנַּת אֲגוֹז יִרְדֵּתִי... לְרֵאוֹת
הַפְּרָחָה הַגִּפֶּן הַנּוֹצֵה הַרְמִינִים (ש"ש ו, יא)

הנה גִּפֶּן, מְשׁוֹלֶשֶׁת בְּחֵלוֹם נִתְּנָה, בחלום שר המשקים: ובכפן שלשה שריגם והוא כפרחת (בראשית מ, י)

מה אתה רואה? ממש נורא-אות. שאלו את רבי חנינא בן תרדיון מה אתה רואה? וענה גיילים נשרפים ואתיות פורחות באויר (ע"ז יח.)

לֵידָה כְּמוֹ עַם נִמְצְאוֹת הַשּׁוֹשְׁנָה, יפרח כששונה ויך שרשי כלבנון (הושע יד, ו)

וְאֶת עֲצָמְכֶם הַשּׁוֹן לְמִדְשָׁאוֹת. ועצמותיכם כדשא תפרחנה (ישעיהו סו, יד)

גַּם הַשְּׂקִדִּיָּה מִנְחַת טַעֲוִיָּה, והנה פרח מטה אהרן לבית לוי ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמל שקדים (במדבר יז, כג)

בּוֹאוֹ, הַשְּׂרָשׁ מִצִּיץ לְהֵרָאוֹת, הבאים ישרש יעקב ויצץ ופרח ישראל (ישעיהו כד, ו)

הַעֵשֶׂב מִצִּיץ? יִשְׁמַד לֹלֵא חֲנִינָה בפרח רשעים כמו עשב ויצצו כל פעלי און להשמדם (תהילים צב, ח)

גַּם לְזוּלָב וְתַמְרוֹת כָּאֵן נִמְצְאוֹת, צדיק כתמר יפרח (תהילים צב, יג)

צִדִּיקִים הֵם וּמַלְכָּה שֶׁהֵעִירָה מְלִינָה. נץ פרח מלולב הן הדסה עמדה לעורר ישנים (ברכות המגילה - אשר הניא)

וְהִנֵּה נֶבֶךְ, כְּשֹׁלֵשׁ מְאוֹת, דואג היה שוקל שלוש מאות הלכות פסוקות

זֶהוּ מַגְדֵּל לְיִוְדַעֵי בֵּינָה, במגדל פורח באויר (סנהדרין קו:)

וְהַתְּרִי קָדְרִים בְּתוֹרָה מְחַבְּאוֹת. התר דרים - פורחים באויר, שנמעט אין אותם בתורה שבכתב אלא בתורה שבעל פה (חגיגה א, ח)

נֶעֱבִיר מִשָּׂא, הֵנָּה עוֹרֵב בְּפִנָּה, עורבא פרח פירש רש"י: השיאו לדבר אחר (ביצה כא)

יִשְׂרָף בְּתוֹרָה כְּשֶׁנִּפְּיוּ נִשְׂאוֹת. בשעה שיונתן בן עוזיאל עוסק בתורה כל עוף שפורח מעליו היה נשרף (סוכה כח.)

צָפְרִים מִתְחַרְחֹת, מִמֵּיִן הַיָּוֵנָה, מפריחי יונים פסולים לעדות (סנהדרין ג, ג)

כְּמוֹ שְׂבוּעוֹת שָׂא מִמְרִיאוֹת. דוגמה לשבעות שוא: גמל פורח באויר (שבעות ג, ח)

וְאֵת מִשְׁרַת צַעֲרִי בְּבֵית הַשְּׂכִינָה, כהן צעיר - פרח כהונה יתן על הצרעת הנוראות. פרוח תפרח צרעת (ויקרא יג, יב)

וְעַל כֵּךְ שִׁחִידָה זֹז אֲכִינָה, מִמַּעֲשֵׂה הַמִּנְרָה אֲקַבֵּל מִחֲמֵאוֹת. דבר נאה - כפתור ופרח (שמות כה, לג)

פולמוס

פולמוס / הרב מרדכי אקשטיין, ורבני

ולומדי אספקלריא

שאלת הרב מרדכי אקשטיין:

מהו המקור לנוסח שקודם הנחת טלית ותפילין?

לכבוד הרבנים שליט"א
אני מחפש מקור לנסח שקודם הנחת טלית ותפילין "ויחי רצון מלפניך.. כאילו קיימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכוונותיה ותרי"ג מצוות התלוים בה" מי תיקן לומר נוסח זה?

בברכה שימשיכו מעיינותיכם לפוך חוצה.

בכבוד רב

מרדכי אקשטיין

*
תשובות ותגובות:

תגובה א.

הרב דוד אריה שלינגר, מח"ס "ארץ דשא" על מ"ב

אומרים כזה גם לפני לולב וסוכה, ונמצא כבר בסידור רבי קאפלי וכו', ועל"פ כל הלשון אינו מדוקדק, כי הרי תפילין הוא אחד מתרי"ג, ועוד שהיה צ"ל ותרי"ג מצוות התלויות בלשון נקבה.

*
הרב השואל:

לכבוד הרב שלינגר

ישר כח על התייחסותו לשאלתי,

הנה באמת נמצא כן לפני הרבה מצוות, והראשון שמצאתי הוא בעמק ברכה לאבי השל"ה לגבי לולב, אך איני יודע אם הוא הראשון או שיש מי שקדם לו.

ובענין מה שכתב דהלשון אינו מדוקדק, זה אינו בדקדוק, דכבר ביאר הרבה אחרונים וביניהם "שפת אמת" באוצר מכתבים ומאמרים ב' וז"ל "ומ"ש בנסח תרי"ג מצוות התלויות

בה", דע לך דתרי"ג מצוות הם הכלל, וכל מצוה ומצוה מיוחדת בפני עצמה, אך הכלל צריך לפרט, ולכן תרי"ג מצוות תלוין בכל מצוה ומצוה". וכע"ז ביאר שאר אחחנים. וכבר האריך בזה השל"ה בהקדמת תורה שבכתב.

ומה שהעיר דהול"ל התלויות, שלח לי אחד הרבנים דבסידור השל"ה כתב מלא "וששה מאות ושלושה עשר מצוות התלויות בה".

בכבוד רב

מרדכי אקשטיין

*
הרב שלינגר:

אם כוונתו לסידור השל"ה גם בדפ"ר וכן בדפוס ב' וכן בסידור החדש של אהבת שלום שם כתב כסידורים שלנו ותרי"ג מצוות התלויות, וכן בסידור יעב"ץ דפ"ר תרי"ג הוא פתוח וכתוב התלויות ובבית יעקב שלפנים כתוב בר"ת ותלויות.

*
הרב השואל:

ישר כח, כנראה שלא דקדק בלשונ.

תגובה ב.

הרב רפאל ברלב

אגב הלשם יחוד שקודם הט"ת, עוד התפלאתי מאז ומעולם, הרי עיקר גדול בלשם יחוד שקודם התפילין הוא טעם המצוה המפורש בכתוב למען תזכור את יום צאתך וכו', וכן בטלית הלא טעם המצוה הוא למען תזכור את כל מצוות ה', ולדעת הב"ח הוא מעכב כידוע, וטעם זה אינו מזכר בלשם יחוד.

*
הרב השואל:

לכבוד הרב רפאל ברלב

בענין פליאתו על שאין מזכירים טעם המצוה, לכאורה הוא דבר שאינו צריך לפניו כיון דמזכירים יצ"מ בקר"ש, וכן בסוכה ותפילין הוא מבואר בטור סימן כ"ה ובשו"ע שם לגבי תפילין, וכן לגבי סוכה בסימן תרכ"ה.

ישר כח על דבריו.

בכבוד רב

מרדכי אקשטיין

*
תגובה ג.

הרב צמח דוד פרידמן

כן מסודר בסידורים בעוד מצוות, וכן ביסוד ושורש העבודה וכו'.

הסתכלתי בליקוטי מהר"ח ושם כתב שהמקור הוא וסידור השל"ה [עינתי שם, שם כתב מלא 'וששה מאות ושלושה עשר מצוות התלויות בה] והשערי ציון [שם המקור לעוד תפילות המסודרות קודם כמה מצוות], והוא ע"פ מה שכתב השל"ה בהקדמת תורה שבכתב שכל מצוה כלולה מכל התרי"ג.

*
הרב השואל:

כבר קדם לשל"ה, אביו בעמק ברכה לגבי לולב.

*
הרב פרידמן:

זה בין דיני ראש חודש לדיני אלול.

נעיינ עוד כי זה נראה לי הוספה מאוחרת, והוא לשון התפלה ממש שבשערי ציון.

*
הרב השואל:

ישר כח,

היכן ראה את הנוסח התלויות בה, דבכל הדפוסים כתוב התלויות?

*
הרב פרידמן:

בשערי ציון תפלה לציצית, וכן בכמה סידורים ומחזורים, ובסידור עבוה"ק להחיד"א במצוות פדיון הבן באמת פלא קצת על רוב המקומות שכתוב תלוים/תלוין, אך לא נתכונתי דווקא שצריך לומר אחרת ממה שכתוב.

*
הרב השואל:

ישר כח, לא ידעתי אם כתבת במכוון,

רק אחד הרבנים הקשה למה אומרים התלוים ולא הלויים ולכן שאלתי מה מקורו ועמו הסליחה.

*

הרב פרידמן:

אדרבא.

*

תגובה ד.

הרב נח גדליה קצלקוב

בסידור עליות אליהו שהביאו מקורו הראשון של כל קטע וקטע בסידור התפילה, כתבו על תפילה זו שלא ידוע מי מחברה ומתי נכתבה

תגובה ה.

*

הרב ישעיהו שניידר

לחופו מקור ליה"ר של טלית ותפילין

אינני יודע, אבל מצוה גוררת מצוה, ששמעתי לעורר שבציצית כתיב 'למען' וכו', וא"כ חשוב לכוון להזכיר לפני"כ כדי שאזכור כל המצוות, וכן בתפילין 'כדי שתהיה תורת השם בפי' (ויש לעיין בכוננת הפסוק).

בברכה מחובה!

הרב ישעיהו שניידר

*

הרב השואל:

לכבוד הרב ישעיהו שניידר שליט"א

כבר העירני בהערה זו,

וזו אשר השבתי לכבוד הרב רפאל ברלב

בענין פליאתו על שאין מזכירים טעם המצוה, לכאורה הוא דבר שאינו צריך לפנינו כיון דמזכירים יצי"מ בקרי"ש, וכן בסוכה ותפילין הוא מבורר בטור סימן כ"ה ובשול"ע שם לגבי תפילין, וכן לגבי סוכה בסימן תרכ"ה.

י"ש כח על דבריו.

בכבוד רב

מורכב אקשטיין

*

הרב שניידר:

בס"ד. י"ש כח על ההתייחסות, ועל ההסבר הנפלא למנהג העולם!

אם אפשר להוסיף קצת, לאור הצוה שפתחתם, הנה לפי מה שאמרתם, מתקיים הדבר על הצד היותר טוב: דהנה אכתי הרי לכאן כוננת הב"ח סי' כ"ד - וגם לפני"ג, המובא לדינא במשנ"ב, סי' תרכ"ה, כן הוא לכתחילה - לא סגי **שבסופו של דבר** יזכור הענין (יצ"מ/כל המצוות/תורת השם בפי'), אלא לכתח' יכין **כשעושה את מצוה, שעושה אותה למטרה זו,** לזכור את הנ"ל. **ולפי מה שהבאתם,** שהיותו מעוטף בציצית אומר 'למען', א"כ גם מי שלא יודע או לר זוכר השול"ע שציציתם, עכ"פ באמצע זמן היותו מעוטף, יאמר 'ועשו להם.. והיה לכם.. וראיתם...וזכרתם. **למען תזכרו'** (כמובן שמדברים במי שמתפלל, דהיינו שאזניו שומעות מה פיו אומר, והולאי שאזנה לך תמיד..... **ואולי,** גם בשביל זה תקנה להעביאר הציצית על העינים ב'ראיתם', להסב תשומת הלב למה שיאמר תיכף ביחס לציציות 'למען').

ועל דרך זה הייתי אומר ע"ד שכתבתם, גם בתפילין, שלכת' יזכיר מטרתם 'למען תהיה' **בשנה שמקיים מצותם,** דהיינו כשעושים עליו, ושפיר מתקיים זה ב'שמע' ו'בוהיה אם' - וכל"ש לאומרים 'קדיש' ו'והיה כי' בעודן עליו (ויש מקום עיין היטב לגבי כ"א מהפסוקים: א. 'והיו הדברים' - 'ושמעתם...דברי אלה' ב. ושנתגם ג. וקשרתם...והיו לטטפת' ד. וכתבתם ה. למען .. ונתת השם בפיך', האם הוא קאי על הענין הפרטי שבאותה הפרשה, דהיינו יחוד השם, שכר ועושי, וזכירת יצי"מ, או על כל התורה, דהיינו: לגבי (ה) הנ"ל, האם היינו 'תורת השם דיצי"מ או כל התורה, ולגבי השאר, את"ל (שא) הנ"ל קאי על כל התורה ולא רק על ראש הפרשה, האע"פ (ב) (ג) (ד) קאי עליהם או חוזר על ראש הפרשה). וגם כאן יתכן שאולי לכן יתקן למשמש אז בתפילין, כדי לזכור שמטרתם להזכיר את האמור בפסוקים אלו, וכמו שהעצתי בציצית.

ולגבי סוכה, הנה כבר נדפס בסידורים ובמחזורים 'הני מוק... כאשר ציוני בסוכת תשבו... למען ידעו' וכו', וגם כמדומני יש לא מעט בני התורה - עכ"פ בדורנו - שמזכירים זאת לבני ביתם בליל א' דיו"ט לפני קידוש (אמנם בעצם זה נוגע לכל פעם שיושבים, אך זהו רק לכתו וכל"ל, וממילא אינו נכנס למחל' האחרונים בלא כיון כלל למצוה דק"ל מצ"כ, ולכן נפק"מ שבבילי א' לא יפסיד לכת' דצוה חיובית, ובשאר פעמים - לכת' דמצוה קיומית)

ולעצם שאלתכם האם ידוע ממתי הנוסח, הנה עצם אמירת 'לשם יחוד' קדומה עכ"פ לפני זמנו של הנוב"י, שעורר נגד זה. ואולי כדאי להתעניין במקורות הספרדים (וסביר שמקורם מהאר"ז"ל).
ושבו נודה בשם מלם שזכיתם את רבים על הענין החשוב שעוררתם!
יהי רצון שתזכו, יחד עם כל ישראל, לבמהרה, לכל הנצרך הגדיל התורה ועבודתו יתברך!
ישעיהו שניידר

פולמוס / הרב יצחק כהן – קרית גת.

ורבני ולומדי אספקלריא

שאלת הרב יצחק כהן:

מאימתי החל מיספור דפי הגמרא?

ממתי התחיל מיספור של דפי הגמרא - "דף א", "דף ב" וכו'?

הדבר ברור שהתחיל הרבה לפני דפוס האלמנה והאחים ראם,

מוציאים בספרים קדומים יותר עלה א' עלה ב' ומאימתי? האם גם בזמן הראשונים היה קיים?

[האם כלל ציוני מראי המקומות בראשונים לדפי הש"ס הם מתקופה מאוחרת יותר?]

תודה רבה

*

תשובות ותגובות:

תגובה א.

הרב יעקב לויפר, כותב הספר 'משוניציו ועד וילנא'

המספור התחיל בדפוס ונציה המפורסם, אבל כל מהדורות הש"ס שבאו בעקבותיו. פרטים נרחבים יותר בספרי 'משוניציו ועד וילנא' פרק ב', זמין באוצר החכמה.

*

תגובה ב.

הרב שמעון ווייסמאן

ידוע מאוד שכל המספור של דפי הש"ס מקורם בדפוס ונציה, [אולי גם בדפוס שוניציו שקדם לו בכמה שנים אלא שהיה רק חלקי ולא כל הש"ס]. עכ"פ ודאי שאין לו כל מקור קדום וכל ה"ורטים" על דפי הש"ס לא נאמרו אלא לחידודא בעלמא להטות בהם בני אדם.

*

תגובה ג.

הרב אברהם דוד מוסקוביץ

מספור הדפים התחיל ממהדורת דפוס שוניציו, אבל זה לא הדפים שלם.

הדפים שלם התחיל במהדורה של דפוס "דניאל בומברג בוונציה" (שהיה נוצרי), בשנים ר"פ-רפ"ג.

מסכת שקלים עבר שינוי דפים במהדורת ראם, ובעקבות זה היה שינוי במספק הימים של הדף היומי בכבוד רב וכוט"ס,

אברהם דוד מוסקוביץ

*

תגובה ד.

הרב נחמיה זיידמן, מח"ס מכתבי תורה ויראה פילץ

פשוט הדבר שמספור הדפים והעמודים התחיל מתי שהתחיל הדפוס, בערך בשנת ה' אלפים ר"מ שדפסו כמה מסכתות בדפוס שוניציו.

חזק ותשכח שבכל ספרי הראשונים הציון תמיד לפי פרקים - כדאיתא בפרק וכו'!

אבל בספר בית יוסף ודומיו שנכתבו אחרי שדפסו כל הש"ס בדפוס ראשון בוונציה בשנת ה' אלפים ר"פ, מאז תמצא ציון לדפים ועמודים (עלה ללשון הבית יוסף)

וכמוכן כל ציוני הדפים שבראשונים הם בסוגריים, ומספו בדרך מאוחר יותר, וכדי להבדיל את המראי מקומות מלשונות הראשונים עצמם, תמיד נכתבו הציונים בסוגריים חזק ותשכח.

נחמיה זיידמן

*

תגובה ה.

הרב יהודה חזין

התחיל בדפוסים הראשונים

מה שאתה מוצא בספרים קדומים (כגון של הרב בית יוסף) הכל הוא ע"פ דפוס שהיה לפניהם

בראשונים אין ציון דף אלא ע"פ מסכת ופרק. אם אתה ראה דף הוא הוספת המו"ל

כל זה פשוט

*

תגובה ו.

הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי סופרי הגאון מרוגטשוב

צורת הדף הידועה עם רש"י וטוס', וכן מיספור הדפים החל בדפוס ונציה, שהוא הש"ס הראשון שדפסו בשנת ה' רפ"ג.

*

תגובה ז.

הרב חיים דוב פשוזמן, ראש כולל זכרון קדושים ומח"ס ביאורי דעת וש"ס, בית שמש

י"ש כח על השאלה הנפלאה והמעניינת שפרסמתם באספקלריא ממתי התחילו למספר דפי הש"ס. בודאי יהיו תשובות מעניינות, ומסקרן לדעת את התשובה.

בב"י מצאנו בכמה מקומות שמציין לגמחות לפי הדפים (הוא קורא לזה עלה) משמע בשעתו כבר היו מספור לדפי הש"ס כפי שהם בפנים.

בכבוד רב,

חיים דוב פשוזמן

*

תגובה ח.

הרב יוסף פליסקין, ירושלים

היכן מוצאים ציונים לפי דפי הגמרא שלם לפני זמן דפוס וילנא? [שיכיר שלא שתלו אותם אח"כ]

*

תגובה ט.

הרב נח גדליה קצלקוב

הוא התחיל מדפוס הנוצרי דניאל בומברג בוינציה רפ"א

*

תגובה י.

הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ

ראו בהרחבה בספרו הנפלא של הרב יעקב לויפר "משוניציו עד וילנא", ותחי נפשכם.

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי – הארות במסכת

שבת

הרב יחיאל אומן - צידה בחיה ועוף שברשותו (דף ק"ו)

[א] דברי הגמ', ופי' התוס' דמדאורייתא קאמר.

בגמ' [כד]. הביאו דברי רשב"ג "כל המחוסר צידה אסור, שאינו מחוסר צידה מותר", ובעו "היכי דמי מחוס' צ, אמר ר"י אמר שמואל: "כל שאומר הבא מצודה ונצודנו". ופירשי' "כל" שצריך לבקש תחבולות לתפשו"

ומקשי ליה אביי "הא אוזיין ותרנגולין שאומרים הבא מצודה ונצודנו, ותניא הצד אוזיין ותרנגולין ויוני הרדיסאות פטור?" ותי' רבה בר רב הונא אמר שמואל "הללו באין לכלוב לערב, והללו אין באין לכלוב לערב", ע"ש [ויב' להלן].

ובתוס' [ד' הל' קל] הקשו, מאי מקשי אביי ממתני' דקתני בה "מחוס' צ אסור" לברייתא דקתני צד אוזיין ותרנגולים פטור, והא קי"ל כל פטורי דשבת פטור אבל אסור מדרבנן, ואל"כ מתני' נמי מודה דפטור אבל אסור מדרבנן?

ולכן כתב תוס' דאין ה"ג, מש"כ במשנה 'אסור' יש לפרש אסור מדאורייתא, (וכתב דניחא לפי מה שפי' דאסור נתינת מזונת הוא מגזירה שמה יצודם, ואם צידתם מדרבנן א"כ מ"ט גזרו, וע"כ הצידה מדאורי').

ב] המחלו' ברא"ש אם פטור ומותר.

וכתב הרא"ש, דלפי דברי התוס' אלו, דמתני' מדאורי' קאמרה, אל"כ ברייתא דקתני 'פטור' ע"כ פטור אבל אסור מדרבנן, "ולפי זה אסור לצוד ביום טוב אוזיין ותרנגולין ההולכין בחצר".

אמנם בשם בעה"ט הביא הרא"ש, שכתב דפטור דאוזיין ותרנגולין פטור ומותר קאמר. והוסיף דאפשר לאמרו גם לפי' התוס', דלא באו ליישב אלא קושיית אביי, שהקשה ולא חילק בין דאורי' לדרבנן, אבל אליבא דאמת גם הוא מודה דפטור ומותר קאמר. ול"כ הרשב"א.

ובב"י הביא את דברי הרא"ש הללו, ולא הכריע, אמנם בש"ע כתב בסתם "אוזיין ותרנגולים ויונים שבבית או שבחצר, העומדים לאכילה, מותר לצודן", וצ"ע שכאן הכריע להיתר.

מתוך ההפיכה – סיפור היסטור מעפים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך

חיים ויחסי

[נ.ב.] נסמכת על ספר שמחברו כתב את הספר בארה"ב בשנת תשנ"ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לפני ולבנת הנעורים החסידיים בשפה האידיש ועשתה לזה עיבוד ספרותי רחב מאד. אני לא אחראי לתוכן]

פרק כ"ט "טראומה עמוקה"

תקציר: חיים שלום נמצא בתהיה, מה תהיה דרכו בעתיד, מצד אחד הוא נטוע בתוך העולם הישן, כל השנים חי ונשם את האווירה של האורתודוקסיה הנאמנה שאינה מחליפה את שיטתה, באשר התורה אינה מוחלפת והיא נאמנה למסורה עליה גדלו כל עם ישראל וגדוליה. מאיך הוא מסתובב שנה שלימה אצל חוג החדשנים שמנסים לחדש מצוות חדשות ואפילו אם זה יגבול עם התגרות באומות העולם, הם רוצים לקרב את הישועה בכוח הזרוע ולבנות את בית הבחירה, גם אם זה עלול לעלות בדמים רבים "תרת" משמע" הם מסלפים את הפשט של ג' השבועות והשבוע הקב"ה את עם ישראל, שלא יעלו בחומה ולא יתגורו באומות העולם וכו' והעונש על כך הוא חמור ביותר, אלא שיש להם הסברים על פי דרך הקבלה עם הפירושים שלהם.

עקב הפעילות המסיבית של ר' לייבל ווערקער ראש ארגון שומרי החומות נלקחת דירתם ואין להם מקום היכן להתכנס, החשד נופל כמובן על חיים שלום שהוא סוכן של הקגאביס, או שאינו זכיר ומפספט בניגוד לתקנות, הם מחליטים לזרוק אותו מהחברה שלהם ובכך מערערים את הבסיס החדש שלו.

חיים שלום נמצא בבלבול עצום ולא יודע להחליט, אם לשוב לדרך הישנה או לדבוק בחבריו החדשים ולחפש בכל מחיר לרצות אותם. הוא מחליט להתניע על כך עם המו"צ שליט"א שאמור לשבות בשכונת מגוריו גאולה, אלא שברגע האחרון המו"צ לא מגיע לשיעור עקב חולשה, את מקומו ממלא רב ברוך עקשטיין תלמידו האגמון. חיים שלום נשבר קשה מה, לא הצרות הוא מגלה את גיוס אפרים זלמן שמתחמק ממנו בקביעות, הוא מתקיף אותו לאחר השיעור, אבל אפרים זלמן מנסה לרצות אותו. לשיחה הנעמדת מקשיב יצור אלמוני שזוגא ליידיע שנים מראשי הבריונים שעושים דין לעצמם ומכים את כל מי שרק חושדים בו שסטט מהדרך, כשיוצא מבית הכנסת הם מתקיפים אותו ומפחידים אותו עד מוות, חיים שלום נפל מתעלף, בינתיים יונטי פרגר מיידיע את נחלה ברמן שמקורב לארגוני האצ"ל והלח"י עשרים מחברי הלח"י שמגיעים עם אקדחים שלופים ומבריחים את הבריונים, כמה מהמתאספים לוקחים את חיים שלום לביתו מעולף, ד"ר חיים כהן קובע שהוא זקוק לאשפוז מהיר בבית חולים *

רב משה יוסף חזר מהתפילה של שחרית, בדרך פגש את ידידו וחברותו הקבועה רב מיילך פישמן, בדרך כלל הם לא נפגשים בשעות הבקר המוקדמות, רב מיילך קבע את תפילתו בבית מדרש הסמוך לביתו "קהל יראים" ואילו רב משה יוסף התפלל בקביעות ב"שטיבלאך" של זכרון משה, הפעם נראה שרב מיילך כאילו זימן את עצמו כדי לדבר איתו. "אני לא אוהב להיות מבשר לא טוב, אבל אני משער לעצמי שאני המבשר, מסתמא ששמעת שחנתך חיים שלום הותקף בצורה אכזרית ביותר על ידי כמה כוליאגנערס (פורעים) שכמעט וביצעו בו ליניץ, סיא (זה) נורא נוראות מה שהולך ברחוב ובאתי לחזק את ידיך שלא תחוש צער איום על מה שנעשה".

פני רב משה יוסף חוורו מאד וכל גופו החל לרעד כחולה קדחת, השמעה הנוראה כלל לא הגיעה לאזניו עד לרגע זה, ההפתעה הייתה שלשמת, לכוז התפתחות לא ציפה, רב מיילך הבין שהיה "מוציא דיבה כסיל" הוא נגס את שפתיו מרוב צער, אבל את הנעשה לא יכול היה להשיב.

רב משה יוסף ביקש ממנו לקחות לביתו כי אינו מסוגל להלך מרוב חולשה, רב מיילך תמך בכתפו וכך הילט שניהם עד לבית, הם פגשו את אפרים זלמן וישב בחדר ממרר בכי רב, אף הוא קיבל את הידיעה בבוקר מחברו יעקל רחנקרנץ שמש לא יכל היה להתאפק ומיד לאחר

רק סתם דחיה ועוף שברשותו פטור אבל אסור, וא"כ נכל לומר שהמשנה איירי בחיה ועוף מדבריים שגדלן בביתו ונעשו בני תרבות, דע"ז גזר רבנן שיהא שייך בהם שם צידה, משא"כ אוזין ותרנגולין שהם בייתים ובאין לללוב לערב הרי הם כפרה וסוס דלא שייך בהם צידה כלל, וכמו שכתב המאירי בפ' שמונה שרצים בשם יש בן הפוסקים סבורין כן.

ה' החשש לכת' שמה טרח, ומאי שגא מחשש מלאכה והנה בב"ב הביא דברי הגה"מ בשם ראב"ה (ס' תשלב) "ריא שמים יתן עינו מתחלה לטול, ולא יברור ויניח. דאע"ג דאינו מוקצה מכל מקום חשו חכמים לטרחא", והיינו בדומיא דאמר' לגבי יונים, שלב"ה צריך לומר זה זהה אני נוטל, ולא מהני לומר מכאן אני נוטל, ופי' הגמ' שמה ימלך ונמצא מטלטל מה שלא הזמין, בדומיא דהכי כתב הראב"ה לגבי טירחא, דיחש לטחש שמה ימלך ונמצא דטרח בכדי. ודלא כהגה"א שהיקל בזה.

(וע"ש בדברי הראב"ה דהביא ב' מקורות לזה, א' דאין מוליכין סכין אצל טבח או טבח אצל סכין, ואע"פ דב"ה מתירין, היינו משום דלא חישי, אבל במקום שיש לחשוש י"ל גם ב"ה אסרי. [וא"כ להר"ן שפי' האיסור שם מצד הוצאה, שוב אין איהו]. ועוד הוכיח מב"ש דאע"ג דלית להו מוקצה, מ"מ הצריכו לנענע, וע"כ הטעם משום מוקצה [וגם זה אינו ראה לפי דברי התוס' ברי"מ דהכא חמיר משום מוקצה דבע"ח] ויש לזה עוד מקור בגמ' בדף לד. לגבי רעפים דאיכא מ"ד דאין מלבין אותם מפני שצריך לבדוקן ואשתכח דטרח בכדי, אמנם גם שם מסקי' כאיך מ"ד מפני שצריך לחסומו).

והנה במ"ב [סק"ח] הביא לשון זו כפי שכתבה ההגה"מ, שהחשש הוא משום טירחא, והוסף ע"ז בשעה"צ "בפרט אם תופסו ממקום רחב, שלא היתרו אלא משום שמחת יום טוב ואם כן כשתפסו ומניחו נמצא שצדא שלא לצורך".

אמנם באמת אם כנים הדברים יש כאן הערה עצומה על ההגה"מ, דהלא כפשו"ט דעתו היא להחמיר ביצירת אוזים ותרנגולים בשבת, ורק ב"ט היקל משום שמחת י"ט, וא"כ מ"ט הוצרך לפרש החשש משום טירחא, ולא פי' החשש משום מלאכה שלא לצורך?

אבל התשובה לזה, דבאמת לא מצאנו במלאכות שהותרו ב"ט שחששו שמה ימלך ועשה מלאכה שלא לצורך, שבאמת גם אם בסוף אכן נמלך אין זה גורם למלאכה להיות מלאכה שלא לצורך.

והביאור בזה בע"כ, דלגבי מלאכת י"ט הרי ק"ל דהיא 'הותרה', ואחד מהנפ"מ בהותרה הוא שכיון שהמלאכה נעשת בהיתר, מקייל לא אכפ"ל אם בסוף התברר שלא היה צורך, משא"כ דחיה שצריך כל הזמן את הסיבה שמחתה נדחה המלאכה.

ולפ"ז י"ל דכל זה לגבי מלאכה, אמנם ביחס לטירחא לא נאמר שהטירחא 'הותרה' לגבי י"ט, שהרי מצאנו בכמה וכמה מקומות הגם שהדבר נעשה לצורך י"ט, מ"מ הצריכו חכמים למעט בטירחא, וע"כ שטירחא היא 'דחיה', וכל כמה דאפשר לעשות בלא דחיה עושים. וזה כונת ההגה"מ שדיבר רק מצד טירחא.

הרב נפתלי כץ

שבת קה.

סוף פרק הבונה במשנה: הכותב שתי אותיות בשתי העלמות נחלקו ר"ג וחכמים אי ש ידעה לחצי שיעור. וברש"י שם במשנה כתב, דכיון דה"ל שהות בינתיים כדי לידע הוי ליה כשתי העלמות.

ומלבד מה שהק' בתוס' שם ע"ז, ומכוח זה פלג דמיירי שק היתה ידיעה בפועל, יש להעיר מדברי רש"י עצמו ריש פרק כלל גדול סז: ד"ה היודע שהוא שבת דמבאר שם דדוקא לענין שגגת שבת שייך למימר ימים שבתיים הוויין ידיעה לחלק אך לגבי שגגת מלאכות אף בכמה שבתות אינה ידיעה לחלק וע"ש ואילו כאן כתב דמשחרית לערבית הו"ל למידע והידיעה מחלקת החצי שיעור מלהצטרף.

ועיין ברש"י דכתב דסוגיין בשגגת מלאכות ולא שגגת שבת. וה' יאיר עיני. בברכת התורה, ייש"כ על הגליון הנפלא, נפתלי כץ

סיפור

ובאמת יש להקשות על הרא"ש ועל הב"י, מ"ט לא ציין לדברי רש"י שג"כ כתב להיתר, שלכ"כ [בד"ה לכלובן] "אוזין ותרנגולין באין לערב לכלוב, ונוח לתפוש שם, הלכך הרי הן נכסודין ועומדים, ושותר לצודן אפילו חוץ לכלובן". (וע"י) "בפר"מ מההב"י דלק"י כה. דקתני בהדיא אוזין ותרנגולין ויני הרדסיות מותרים, וגם הגר"א ציין לגמ' זו כמקור להיתר, ואף הדהתם לגבי מוקצה קאמר, וא"כ אפשר לאוקמה שתופסה ממקום שאינו מחוס"צ, אמנם הרי נתבאר בראש' בדמקום שמחוס"צ לא מהני זימון, והטעם בפשטות משום שבאמת אין דעתו מועלת ככה"ג שלא יוכל לבוא לידי, אמנם ביונים נחלקו הראש' דבעה"ט כתב דאף בגדולים שמחוס"צ מ"מ מהני זימון, והטעם משום שהרבה פעמים מזומנים, ולכא"ה ה"ה כאן).

ג' המחלקים בין שבת ליו"ט

והנה ברמב"ם בה"ש שבת [פ"ה הכ"ח] כתב: "הצד חיה ועוף שברשותו כגון אוזין ותרנגולין ויני עליה פטור", וכתב הגה"מ דכונתו פטור אבל אסור דכרוכ בכל מקום.

והקשה ההגה"מ מהמשנה "אבל צדין חיה ועוף", ותי' "דהיינו ביום טוב, שצדן לכתחילה כדי לשוחטן ולאכול, אבל הכא בשבת לא".

וכן פסק באמת הרמ"א, שכתב בס' שט"ז ס"ב "וי"א דאסור לצוד חיה ועוף שברשותו ואם צדן, פטור", ומקורו מהש"ג [על המדרכין] שכתב בשם ראב"ן "אסור ליקח אוזים ותרנגולים וחיות שיש לאדם בתוך ביתו כגון צביים שמגדלן בביתו", ולמד שזהו חזקא בשבת.

ועי' במג"א ובביאור מחצה"ש, שפי' דהש"ג אף שהוא מסכים עם הגה"מ לגבי שבת שאסור, אמנם בחילוק שכתב בין שבת ל"ט אינו מסכים עמו, דהשלטי גבורים סבירא ליה דאוזים ותרנגולים אפילו ביום טוב אסור לצודן לכתחילה, (דהא מייתי ראייה מתוספתא דקתני הצד אוזים כו' פטור, ממלל דאסור, ובאמת תוספתא זאת הובא בביצה לגבי יו"ט), ואילו הגה"מ ס"ל דבי"ט אפי' לכתחילה מותר, ופי' הברייתא כהרא"ש דפטור ומותר קאמר.

ובביה"ל ציין שן לדעת כמה וכמה ראשונים שמשמע בדבריהם ג"כ איסור לכתחילה בשבת, הלא הם הרמב"ם הנ"ל, והרמב"ן [שכתב בשבת כתי' התוס' דפטור אבל אסור קאמרן], וכן הש"ג והראב"ן והאגודה.

ומ"מ לגבי יו"ט מודה דשרי, כמו שכתב בס' תע"ז סק"ז "מותר לצודן - ואפילו מר"ה, ואפילו צריך להביא מצודה, דכיון דבאין לכלובן בערב וגם יזיזו תמיד בבית - הרי הם כניצודים. וכו"ז **אם תופסן כדי לשוחטן, שההיתר משום מחת י"ט**, הא לא"ה אסור לכמה פוסקים וכמו שהובא דעתם לעיל".

ובשעה"צ הביא מהחמד משה שמפקפק וסבירא לה דלרמ"א לעיל דבשבת אסור הכי נמי אסור, אמנם כתב ע"ז דבאמת גבי יום טוב איכא הרבה ראשונים שנקיילים אף על פי שמחמירים לגבי שבת, ה"ה ברוקח וברבנו ירוחם ובהג"ה מימוני וברמב"ן ובמאירי.

ד' דעת הגר"א לחלק בין חיה לעוף.

ובגר"א [בס' שט"ז] הביא דברי הגה"מ המחלק בין שבת ליו"ט, וכתב ע"ז דבאמת א"צ לחלק כחילוק זה, אלא באמת אף ב"ט אסור, אבל החילוק הוא בין אוזין ותרנגולים לשאר חיה ועוף.

והיינו, דהגר"א בא ליישב, דמש"כ בברייתא דמותר לכתחילה, היינו באוזין ותרנגולים שפירשה הגמ' בהם דלא עבדי לרבויה, והיינו דמעצם טבעם הם בני תרבות ונכנעים לאדם, אבל המשנה שנקטה פטור משמע אבל אסור, היא מיירי בשאר חיה ועוף שהאדם הפכם לבני תרבות, שאין זה הופך את המין להיות ניצוד.

וחילוק זה מדויק בדברי הרמ"א, שכתב "אבל פרה וסוס, וכל שקן שאר חיה ועוף שמדרו, אם צדן חייב חטאת", וכונתו דאף פרה וסוס שמותר בהן לכתחילה, וכו"ש שאר חיות שאסור לכתחילה, בתרוויהו אם מדרו חייב חטאת.

והנה בבתי"ב כ"ש שהביא הראשונים שמצאנו בהם חילוק זה בין שבת ליו"ט, הביא במוסגר עוד ד' ראשונים שמשמע בהם כן, היינו הרוקח (שהתיר ביום טוב אוזין ותרנגולין, ומ"מ בהלכות שבת כתב שאסור לכתחילה בחיה ועוף שברשותו), וכן רבנו ירוחם (שבהלכות שבת כתב דפטור אבל אסור בחיה ועוף שברשותו), וכן ביראים (שכתב במסקנתו דהאי מתניתין דפרק ח' שרצים פטור אבל אסור קאמר), וכן בהגהת מימוני.

אלא שאח"כ כתב הביה"ל דבאלו הארבעה ראשו' אפשר לחלק כחילוק הגר"א, כיון שלא זכר בהדיא אוזין ותרנגולין,

התפילה היה חייב לספר לו את כל ההתרחשות, אפרים זלמן לא ידע איך להכיל את הבשורה המרה, הוא לא רצה לאכול וגם לא היה מסוגל ללכת לשיעור, רב מיילאך לקח את אפרים זלמן לצד ודיבר עמו דברי עידוד, הוא היה אמן מומחה איך להרגיע, בכך מנע אסון מסוף.

אפרים זלמן היה בחור גרש מאד שהפנים את גרשותיו כבר שבועות מתהלך הוא בלב קחע מכל ההפרדה, לפיכך קשה היה לו להשתחרר מהטראומה שפקדה אותו בצורה כה פתאומית, הוא זכר את השיחה האחרונה שניהל עמו ג'וס, חשש כבד כרסם בלבו אם כל היחס המשווה והדיסקרטי שנהגו כלפי חיים שלום או הוסיף משקל כבד לאסון, לפי עדות יענקל רזונקרוץ הייתה ההתקפה בעיקרה מילולית, קשה להניח שרק מעצם הלעיסון להרים עליו די קרס תחתיו, הפחד עם עגמת הנפש שמשפחתו המיטה עליו היו קטליזטור (זר) לקריסה הנוראה. האם אין ידו וידי משפחתו נקיות מהאסון שנחת על חיים שלום? תהה לעצמו כל הזמן.

גם רב משה יוסף לא ידע את עצמו, מה עשים ברגע שיתעורר חיים שלום מעלפונם, האם לבקר אותו או ששב אל תעשה עדיף, ההחלטה קשה ביותר, אם ילך או לא, אם לא ילך אביו לו, אם ילך יכנס ללוע הארץ, חיים שלום מלא מרירות עליו וטבעו לא מעט אימפולסיבי וזה עלול להביא לתקרית קשה, אם לא ילך זה להכריז ברבים על ביטול השידוך, דבר שלא הוחלט עליו עדיין בלי הכרעת המו"צ שיחי'.

הוא ניצל את ההזדמנות להתייעץ עם רב מיילאך הפיקח, הוא שטח לפניו את כל צדדי הסיפור, לראשונה נודע לרב מיילאך כי חיים שלום התחבר לחברה של משיחיסטים שמסלפת את התורה לחלוטין ודוגלת בבניית בית המקדש השלישי גם אם יתגרו עם אמות העולם.

"אלמלא שהמו"צ שיחי' נמצא כעת בחלישות מוחלטת ואין תוננים לאיש לבקרו, הייתי משתמט מהתפקיד שגדול עלי במנה עשרות מידות, השיב רב מיילאך לפניה סולו חודע מהאחריות, ברם יש כאן שאלה של "לא תעמוד על דם רעך" אבל צריכים לזה את 'בית הלב' כדי לייעץ לך, הבינה שלי כרגע לא כבוסר מלא, אשב על הסוגיא אחרי אכילת 'בשרא דתורא' כי זה ספור לא פשוט, אני מקווה שיזמיים שלושה יספיקו לי."

כל תושבי מאה שערים והסביבה נרעשו כשנודעה התקפה האכזרית שביגנה כמעט נהרג חיים שלום פינקלשטיין עתידה של ירושלים, אבל הציבור המותנהגות הפורעים שמוכרים היו לשמצה, אבל לזה מספיק שמועת קשות שפשוט כאש בשדה קוצים וגרמו לבלבל גדול ברחוב.

רב הציבור נטה לא האמין לשמועות הרעות שחיים שלום פינקלשטיין ירד רח"ל מהדרך הישרה, שכן איש לא ראה עליו את תסמיני המחלה הנוראה שקראת שבבניקות, אפילו אחד מהסממנים לא היה מצוי בו, לא היה כל שינוי בלבשו או אפילו בפרט הקטן ביותר, הוא הלך את הלבוש הירושלמי המלא שלבש מאז שהגיע ליחשלים הוא התפלל בכוונה רבה וקם לבוקר מוקדם מאד, פעמים רבות התפלל ותיקין או מניין אחר ותיקין, מעולם לא חיסר מללכת למקוה לפני התפילה, כמנהג היראים ושלמים. אז מהיכן נלקחה הטענה כי הוא שבניק תהו רוב השומעים.

שבבניק טיפוס מאופיין כקל דעת מאד בכל הילכותיו, לא צריכים להיות בעל עין חדה לראות את הריקנות שמאפיינת את הנערים המנומרים, הם בקושי מתפללים, צוחקים בקול על כל טעות, אבל אוהבים להתהדר עם סיריה בפה או שמוחזקת ביד בצורה מנושלת, זמן קצר לאחר מיקן הוא מתחיל לגעת בלבשו, הכובע או השטריימל בד בצורה מסוכנת לצדו האחורי של הראש, המכנסיים הקצרות לפתע מתארכות, החאילאט הטיפוסי לפתע מוחלף לחליפה רגילה בגוון בהיר מעט, איזו יד נעלמת בקצצת חלקים מהפאות, תחילה הציורים הם קלילים, גם הנגיעות בקול כמעט ולא ניכרות, רק חדי עין מכירים בה, עם הזמן מתגברת ההעזה, ככל שהקולקול גובר, כך מושלים הסממנים החיצוניים בהתמדה עד שמגיעים רח"ל לחמוחות שבחמוחות (ואכמ"ל) אך אצל חיים שלום לא ניכר שינויים אפילו קלים שבקלים, מלבד בודדים שהרגישו שפשו פוזרה עליו באחרונה, אבל זה אינו מעיד על מעידה כל שהיא בחוכניות. לפיכך הכעס היה גדול מאד.

אך היו ארבע שטענו שיש הוכחות שחיים שלום החמיץ והביאו ראיה לכך מההפרדה שנעשתה בין שני הגיסיים, עוף השמים הוליך את הקול כי חל פירוד בין הדבקים, ואין לזה

הסבר אם לא שהרגישו משפחת מוחותו כי החמיץ כל שהו ולכן הרחיקו את אפרים זלמן מגיסו.

השאלה ריתקה את הציבור ודשו בה כבסוגיא תלמודית, זה אומר בכה וזה אומר בכה, אבל דעת כלם הייתה שאינו נמנה בין השבבניקים קלי הדעת, אולי הציץ בספרים חיצוניים ונפגע.

אם לציבור לא הייתה נפק"מ מלבד סקרנות גרידא, הרי שלר' לייבל וערקנר נגעה השאלה מאד, האם יש לו יד במה שנעשה חלילה, הרי לא זו הייתה כוונתו, כל שרצה לעזעזע אותו שישבו למוטב, אבל שיבאו ריקים ופוחזים ויטלו את החוק לידים ויבצעו כמעט לינץ בבחור, דבר זה היה רחוק ממנו ו"תק"ע על "תק" פרסאות.

התקפה לא הייתה כלולה בתוכניות שלו, הוא הצליח בס"ד להרחיקו מהחבורה המחושעת של איציק על ידי סגירת דירתם, החבורה נפוצה לכל חוץ, הבדיקות שעשה העלו שברגע אין להם מקום מסודר, הדירה הראשונה שברחוב חולדה הנביאה 5 עמדה שוממת מאז עזבו את המקום. ודירה חדשה [עד כמה שידוע לו] אין להם, אין לחיים שלום לאן ללכת.

גם אם ימצאו דירה חדשה, הוא חשוד אצלם, הם לא ימחה לקרבו, המכות ממש היו מיותרות, הם עלולים לסכן כעת את חיים שלום נפשית ורוחנית יתכן שהוא יהפך לשונא של החרדים לאחר ההתנהגות הגסה שחזה על בשרו.

לשבחו יאמר שלמחת ששגא את הצינים שגאה תהומית ומוכן היה להרחיק לכת בניהול המלחמה כנגד, אבל אכזריות לשם אכזריות לא הייתה אצלו שטה, חיים שלום הוא בחור טוב שטעה בדרכו והלך לרעות בשדות אחרים, אבל ניתן בבקל להשיב למוטב, מי שיזם את המכות הללו הוא פשוט פרחח שצריכים להעמידו במקום.

חיים שמיסר וגדליה שלייער כבר תקופה ארוכה לא היו בין חיילי הנאמנים בשל נטייתם לעשות דברים על דעת עצמם, עתה הפריזו על המידה, הוא החליט לקחא להם לסדר.

אם כלפי פשוטי עמך נהגו בשחצנות יתירה, אך את לייבל ווערקנר לא העזו להרגיז, הם ידעו שאם ירצה יכול הוא לעשות מהם עפר ואפר, הם באו אליו בחיל ורעדה וניסו להסביר כי היה אחד שמסר להם מידע מוטעה כי מדובר בשבבניק מסוכן שהצטרף למתחרות ועושה במחשך מעשי, הם היו מושוכנעים שמדובר ביצור מסוכן ביותר שצריכים למגר אותו מן העולם, אך מעתה מקבלים הם על עצמם כי לא יעשו צעד אחד בלי לבקש את אישורו.

"מי הוא הרשע הזה שסמך לכם פרטים כאלו כזבבים?" הביע את חוסר אמונו.

"יונטי פרגר, ידענו שהוא מאד מקורב אליכם ולפיכך סמכנו עליו כשני עדים."

לאחר יומיים אמר רב מיילאך לר' משה יוסף ללכת בין הטיפות, הוא חייב לבקר את חיים שלום ולנסות להתפייס איתו, לעת עתה אסור לעורר את היכוחים הקשים, עליו לומר שהייתה המלצה של המו"צ שיחי' ולא להיכנס לעובי הסוגיא, גם אם חיים שלום ירטון ויכעס על היחס המוזר שלו, עליו להיריד את הראש, כל עוד נשא פירוק החבילה לא לוב עם המו"צ. צריכים להיות זהירים מאד, בלאו הכי אין מדובר על נישואים קרובים, צריך להמתין ולראות את ההמשך.

כדי להקל על המלאכה, אני מציע לך לקחת את אפרים זלמן, אני מאמין שאיתו הוא ימצא שיחה משותפת, עליו הוא פחות כועס ואם יזם מתחים אני מאד מקוה ששכוחות המרגיעה תקל על האוירה המתוחה.

"ב'מוצא" היה לחיים שלום חגע ושלווה, לא הייתה לו מסגרת מחייבת כפי שהיה לו עד עתה. הסבר לו כי עליו להתאושש מכל מה שעבר, להק כדאי שיוסייל לו החירושות המוריקות וינסה לשאוף אור צח. אך עודף הזמן עמד לו לרועץ, היה לו הרבה זמן לחשוב, אמנם ניסה ללמוד מידי יום כמה שעות, אבל השקיעות בלימוד אבדה לו, לפתע ההנאה העצומה שהייתה לו מכל חיזוש שנתחדש והכמיהה לגמוע עשרות ומאות דפים כבר לא היה בראש מעינותיו. הוא חשב הרבה על העוול שנעשה לו, הוא השקיע שעות רבות באומללותו.

כל הזמן לא הפסיק לחשוב על משפחת המחונן שעוד לא יצרו עמו קשר, זה היה עבורו איתות בחר כי הקשר נפרם, גם אם לא הייתה הודעה רשמית על כך.

לאחר שלושה ימים של כעס אין סופי על רב משה יוסף ומשפחתו, הופיע המחונן בהפתעה לבית ההבראה יחד עם ג'וס אפרים זלמן, בידו הייתה חבילה עטופה, הוא הושיט את זאת לחתנו ודרש בשלום. חיים שלום היה בסערת רגשות שלא נתנה לו אפשרות לשקול לא צעדיו בצורה נכונה.

מצד אחד שמח לראות את ג'וס היקר, השיחה שהייתה לו בפעם האחרונה הפשירה הרבה, אך נוכחות חמוי הפריעה לו, אם היה מגיע ג'וס לבד יכול היה לשוחח איתו רבות על הנשוא, אבל כשהוא נמצא עם חמוי הוא לא מסוגל להתבטאות בחופשיות, הוא חזר בשתיקה מלאה ולא הגיב לאורחיו, פניו הביעו כעס איום למחת שלא אמר זאת במילים. כל אותו זמן עמד אפרים זלמן מן הצד ולא פצה פיו, הוא היה מבולבל לחלוטין ולא ידע את מה הוא יספר את המצב ואולי להיפך. כל הדברים שהכין לפני הביקור פרחו מראשו, הוא חש מחנק איום בגרונו, פחד קשה הציף אותו שהשידוך נכראה מסתיים.

רב משה יוסף ניסה לרצך את כעסו של חתנו האומלל, הוא פתח באיזה ווארט מעניין על הפרשה כדי לפתוח במשהו שיקל להכניס לאוירה חיובית, לאחר מיקן שאל בשלום, הוא הביע את זכרו העצום על המאורע הקשה שערב, הוא מדד כל מילה שלו במאזני זהב כדי שלא לקלקל את היחסים העדינים, אך חיים שלום לא רצה להתפייס, כל מילה הוסיפה לשלהבת, ניכר היה עליו כי הוא עוין את חמוי, רב משה יוסף הבין שאיחר את הרבנות, הוא נפרד ממנו במילים חמות ואיחל לו החלמה מהירה וחזרה ללימוד בלי מפריעים.

חיים שלום הבין שחמוי בא לרמוז לו שהוא מאחל לו שיותר לא יהיה לו קשר עם כל המפריעים למיניהם שגרמו לו לכל כך הרבה נזקים, הרמז הזה הכעיס אותו עד יותר, הוא מיאן להיפרד ממנו לשלום, מבחינתו הקשר נותק ועדיף לעשות זאת בצורה רשמית.

לאחר שיצאו מהמקום פרץ אפרים זלמן בכפי מר, הוא לא יכול היה להירגע מבכיו, כל התקופה הזאת שהיה צריך לשתוק ולהתנהל נגד הבנתו התפרצה הפעם בחזקתה, לא היו לו חלילה וחס שאלות על אביו המו"צ, החינוך שלו היה בריא בלי כל סדקים, אבל קשה היה לו להבין ולהשלים עם המצב הזה שהרס את כל המרקם העדין.

רב משה יוסף החליט להתייעץ שוב עם רב מיילאך לשאול אותו מה הצעד הבא.

כל אותו זמן שמרה גב פינקלשטיין קשר עם בנה חיים שלום, היא הייתה מגיעה אליו מידי יום ומבלה עמו מספר שעות, היא ניסתה להרגיע ולעודד ולהפיח בו רוח חדשה, למרות הרינונים הקשים ששמעה מפי שכנתה הרכלנית רכיל טוביע מרקובסקי שידעה את כל החדשות הטרויות שסיפר לה בעלה שלמה זלמן, הבן הנצחי של מקוה אורנגשטיין שהיה מראשי "קוי המקוה נייט" (היו יושבי קרנות שאמרו בצחות עליו כי הוא מעניק בנסים מיוחדים לכל מי שמביא לו נייט שלא ידע עליהם) לא הייתה התרחשות אחת בעיר שלא הגיעה לאזניו, סלל חדשות שהתייחה בעוד שבועיים, כדי להגדיל את הפצת הנייעס די היה לו לספר לאשתו שכבר דאגה להעביר אותם לכל השלוחות של הט' קבין ששמחו עמה קשר איתןמבון שהיא נתנה לכל סיפור גם את הקישוט שלה עם תוספות והערות כך שכל השומעות היו מלאות (או לאות) משיחת ה"מוחזרות בלבנה".

כבר מוחררת ידעה האם האומללה מפי שכנתה ש"שחה לה לפי תומה" כי חיים שלום היקר אינו טלית של תכלת, יש יותר מעד אחד או שניים שיודעים שהוא מתחבר לאיזו מחתרת דתית מאלו שבדקו בציונות ועשו אותה דת חדשה שלא נדע מצרות, ה' יחוס וירחם הוא כבר מלא בדעות כוזבות, אמנם היא עצמה ממש מתערת ממעשי הוונדליזם שאין מקומם בקרב שומרי תורה ומצוות. אבל צריכים לדעת את האמת כמה שתהיה מרה "כדי למנוע זקן סוסף בעתיד הקרוב" סיימה בדבריה באזהרה סמויה לאמא שתדאג לשרש את הדעות הכוזבות מלב בנה.

גב פינקלשטיין זכרה בכל ההתנהגויות המוזרות של חיים שלום ואת היציאות המוזרות באישון ליל, עתה הבינה למפרע כי שגתה שלא עמדה על המשמר להניא אתו מנהיה אחרי טיפוסים לא ישרים.

אבל כעת ידעה שעליה להיות בראש השונה, אמא אחראית ומסורה, שדואגת למזער זמנים, אין כעת מקום להטפת מוסר רק לחזק את רוחו הנפולה ולעשות כל שבידה להחזירו לבריאות האיתנה, לאחר מיקן תוכל להתחיל

בטפטוף זהיר וזעיר להוציא מראשו את הדעות החדשות שרכש מהצינים הרשעים.

אך תיכף חשה כי איבדה את הרכבת, את המך שנעשה לא יכלה לסלק, המחזות הקשים לא משו מעיניו לרגע אחד, הוא זכר את ברק הרשעות והטירוף שהקרו פני אותם חדלי אוש בעת שתקפחו.

אם בכך היה מסתיים, יכול היה להתגבר על כך, סך הכל שני רשעים משולי המחנה ומזה לא עושים עניין. אבל מזיכרונו החזק לא משה הסצה, איך עשורת סקרנים עומדים מהצד ומסתכלים בעיניו במתרחש, חלקם היו מוכרים לו מהשיעור של המו"צ ומהשכונה, הם ידעו היטב במי מדובר עם עשו דבר, כדי לחלצו מידי אותם פורעים, אם היו רוצים יטלים היו להניס את שני השלי"גערס (המרביצים) היה בטוח במאת האחוזים.

זה הביא אותו לידי שנאה איומה לכל אנשי הישוב הישן שמצמיחים גדולי פרא כאלו, הוא שכח לחלוטין את כל מאות הלמדנים ביחשלים בעלי הצורה שממיתים עצמם באהלה של תורה מתוך דקדוקי עניות, אין להם כל שייכות לכמה קוצים וברקנים שמצויים בכל מקום, איך אפשר להתעלם מכל בעלי התחס שמצויים ביחשלים של מעלה, למרות עושים הרב אינם שוכחים להכניס אורחים וחולקים מפייתם לדל מהם, אבל כשהנגיעות מדבחת קשה לזכור כל זאת.

"איך את מסבירה את התופעה המבישה שאיש לא טרח לגרש את אותם פרחחים, הם עמדו ד' משועשעים למחזה בו עומד לו בחור בודד מול שני גברתנים שמנסים לערוך בו "משפט שדה" זה אומר שהם לא טובים בהרבה מהשלי"גערס עצמם" השיח את כעסו לפני אמו, היא ניסתה להבהיר לו כי הם בודדים ובכל מקום ישנם גידולי פרא, אדרבה התעוררה סערה עצומה למחרת בכל שכונת מאה שערים, סלם היו מזועזעים מהתקיפה והוקיעו את אותם חוליגנים שמקומם מאחורי סוגר ובריה.

אך דבריה לא הגיעו לאוזניו, קשה היה לו לעכל את ההתעלמות של אותם עשורת סקרנים שעמדו בידיים שלובות ולא נקטו בפעולה מינימלית כדי להצילו מסכנת חיים, זה אותה לו כי הברבה הזו לא אנושית וכל אחד חי לעצמו ולא דואג לזולתו.

"מה לי לחבורה זו?" שאלה בנהמת לבו.

"איז וואס איז בעסער, צו זיך דערנענטערן צו דיא טרייפניגיאקעס פון דיא ציוניסטען וואס ביי זיי דיא תורה און קיום מצוות איז פארשמאקט? אז מה יותר טוב להתקרב אל הפושעים הציונים אשר אצלם התורה והמצוות מבזים? שאלה האם בדאגה עצומה.

"מניין לך שהתחברתי לאותם אלו שפרקו עול תורה ומצוות? קיבלת עלי לשון הרע גמורה דבר שאסור לפי הלכות לשה"ר אפילו על בן או בעל האם ראית אותי חלילה פורק עול תורה ומצוות, דבר שקורה לכל אלו שמתחברים לציונים החילוניים? לי לא הייתה כל שייכות עמם, התפללתי ולמדתי בהתמדה עצומה יותר מכל הבחורים הירושלמיים שהולכים לישון מאוחר וקמים מאוחר, את יודעת היטב שהייתי הולך לישון מאוחר מידי ערב וקם מוקדם בלי לפספס. בתור אמה היית הראשונה שצרכה להבחין בהתרחפות מהמצוות ואת זה הרי לא ראית!

מה שכן היה, הפעם אספר לך דברים שהסתרתי בשל סיבות ואלוצים, למדתי "תורת הנסתר" עם קבוצה שלימדה אותי את כל היסודות ההכרחיים כדי להתקבל לגאון הקבלה שמלמד את רב משה כהן שיחי", הם מדקדקים קלה כחמורה וצמאים לקרבת אלוקים, הם הולכים אפילו עם פתיל תכלת בבגד של צמר רחלים, אפילו בימי הקיץ הלוהטים מתוך מסירות נפש על המצווה, דבר שאצלנו לא מקפידים עליו, אפילו שזו היא עיקר מצוות ציצית, הם עומלים להבין את תורת הנסתר לעומק ואני זכיתי ללמוד מהם הרבה מושגים שאין לאנשים מנגרים ממני עשורת שנים, אפילו המחוקק אינו יודע רב ממה שאני יודע" שח לה בגאווה עצומה, שוכח את הכעס העצום שיש לו עליהם לאחר הבושות שעשו לו.

"אני מבינה את דבריך, אבל למה הם עושים את מעשיהם בחשכה כאלו הם קרימינלים (פושעים), עובדה שלא ספירת לי כלום עד עתה, אני בטוחה שאם לא היו מחייבים אותך לשמור על דיסקרטיות היית מספר לי על הלימוד החדש ולא היית שומר בקנאות משך שנה שלימה מאמך, בזמנו לא ידעתי מה אתה עושה, רציתי להאמין לך שאתה מספר לי רק את האמת, אבל כיום מתברר לי שלא דייקת בדבריך.

אני אולי אשה פשוטה, אבל יש לי את מה שהקב"ה השפיע לנשים "בינה יתירה" והיא רומזת לי כי הדרך הזו אינה נכונה, היא רחוקה מאד מדרך המסורה לנו מאבותינו ורבותינו יש להם נכונה משהו מעין שיטת שבתאי צבי, לכן הם מסתתרים ומחייבים את כל הנאמנים להם להסתיר את השתייכותם אליהם, הנה השכן שלום רב אשר זעליג מרגלית אינו מסתיר את עצמו למרות שהוא מקובל גדול מאד אני מאמינה שם היית פונה אליו והיה סובר שאתה מתאים ללמוד זאת בגיל כה צעיר היה מלמד אותך בביתו בלי קודים סודיים, לכן אני מבקשת ממך בכל לשון של בקשה, בשביל הבריאות שלך ושלי, וגם כדי שלא תיווצרנה בעיות בעתיד עם משפחת המחוקק שיחי" שההרך עליהם ואינם מוכנים לקבל, תזוזה קלה שבקלות, מהדך עליהם מחנכים, אני חושבת שצארטיל לא ערחה לשינוי של תפיסת חיך, אתה חייב לחשוב על כך, נישואין זו לא מסגרת אישית, אלא משהו בו מתעצבים שני בני אדם להרמוניה מושלמת, אתה חייב לתת את דעתך על כך" סימנה את הדרשה שלה בכאב עצום. פניו של חיים שלום האפירוי לחלוטין, הוא לא האמין עד כמה אמו פקחית, היא קראה אותו כמו ספר פתוח, לפתע התברר שלא הוא עבד עליה אלא היא עבדה עליו, עד לרגע זה חשב שאמו היא אשה תמימה וניתן לעבוד עליה בעיניים, עתה התעורר לגלות שהיא מכירה את מסתוריו, דבר זה זעזע אותו מאד, אם כך ניתן להבין שהשווער גם לא טיפש, כנראה גם הוא קרא אותו כספר פתוח, אלא שלא היה לו את העוז שיש לאמו שחשה עצמה מספיק קרובה אליו כדי לחשוף את מסתרי לבו, כנראה שזו היא הסיבה שחמיו מידר את אפרים זלמן, אם כך פלא שלא ניתק את השידוך, חברותא זה לא דבר שנקבע לדורות, אבל שידוך זה דבר שנגע לדורי דורות ופעמים משלמים יקר מאד, כאן אין מקום לטעויות. עדיף לפרק את העסק לפני, בלי להותיר חותם מאשר אחרי (למרות שבמקרים מסוימים ובחוגים שונים מעדיפים להשיא ולגרש מידית ורק לא לבייש בת ישראל) לפתע הציפו אותו דמעות כמו ילד קטן, הוא לא היה מסוגל לדבר, כשראתה זאת אמו העדיפה לצאת מהחדר כדי שלא לראות אותו במבוכתו הקשה.

לאחר שעתיים שבה לחדר, היא מצאה אותו שרוע על מיטתו כביכול ישן, אך השינה הייתה חשודה בעיניה, פניו היו חסרי צבע לחלוטין, הוא העדיקה רופא מקומי שבדק אותו וקבע כי לקה בהתמוטטות עצבים, חייבים להחזיר אותו לבית החולים.

עוד באותו יום שכרה רכב ולקחה את חיים שלום לבית חולים "שערי צדק" בדיקות מקיפות העלו כי הפעם חיים שלום יהיה זקוק לאשפוז ממושך עד שישבו לאיתנו.

סיפור / נמסר ע"י הרב פינחס זרביב מי ששומר על הסדרים הסדרים שומרים עליו

מעשה היה באברך שהיה מאוד מקפיד לשמור על הסדרים אחר ששמע מה שהיה הגאון רבי מאיר חדש זצ"ל שמי ששומר על הסדרים הסדרים שומרים עליו יום אחד הילדה שלו בלילה הקיאה, והוא לא ידע מה לעשות איתה בבוקר, כיצד הוא ישלח אותה לגן שאחר שידוע שילדה שמקיא נשלחה לביתה אחר כבוד.

ומי ישאר לשמור עליה, אחרי שהוא לא רוצה לשמור עליה כי חשקה נפשו בתורה. האברך החליט שהוא ישלח אותה לגן, ואם היא תקיא יקראו לו והוא יבוא לקחת אותה, כי הוא למד קרוב. ובלב תפילה שכמו שהוא שומר על הסדרים, הסדרים ישמרו עליו. הוא שלח את הילדה לגן ולמרב הפלא לא קראו לו לבא לקחתה,

וכשהלך לקחתה מהגן הוא שאל איך היא הרגישה, וענו לו שהכל היה בסדר. ובבית שוב כל הילדה הילדה מקיאה.

אך הפעם הוא כלל לא דאג, שכמו שה' עזר לו והוא לא היה צריך לקחתה בבוקר כי היא ילדה ששומרת סדרים רק בלילה היא מקיאה. בבחינת מה שאמרו בגמ' איזה הם יסורים של אהבה יסורים שאין בהם ביטול תורה.

ועוד מעשה שהיה עימי בערב פסח התש"פ שהיה מחסור גדול של ביצים עקב מגיפת הקוחנה, והיינו צרכים ביצים לחג כדי להכין עוגות וכו"ב. והגיע ערב פסח ביום של בדיקת חמץ ועדין אין לנו אפילו ביצה אחת לפליטה בשביל החג.

ב"ב התקשרו כל חצי שעה למכולת, והוא אמר עוד שעה יבוא, והלכנו לפני הזמן ואמרו הגיע ונגמר וכו"ב, וכך למשך כל היום כולו.

אחרי בדיקת חמץ התקשרתי ליהודי שהיה חייב לי כסף כדי לברר בעדימות האם יש ביכולתי ובאפשרותי להתארגן למקרה שאני יצטרך את הכסף. כי אי אפשר לדעת מה ילד יום.

ותוך כדי שאלתי אותו מה קורה עם הביצים אצלו בשכונה האם אפשר להשיג שם ביצים.

והוא ענה שלא רק שהוא קיבל מאיזה מקום תבנית ביצים, והיות ובחג הוא יתארך אצל משפחתו הוא לא ישתמש בכולה ושאיני יקח ולאחר החג אני ישיב לו.

אמרת לו שאני מעדיף לשלם לו חמש עשרה שקל על חמש עשרה ביצים.

רק שהבעיה היתה שהוא גר מרחק של רבע שעה הליכה, ובמקום לבנות את זמני בהליכה חשקה נפשי בתורה רציתי, נשאתי את עיני בתפילה לבורא שלום שיעזור לי כי חשקה נפשי בתורה, ומה לי וללכת ועוד בערב חג ולרוחף אחרי ביצים.

ותנ"כ שאני יוצא התקשר אלי חבר לברר על זמני התפילות באיזה בית מדרש, שאלתי אותו מה המצב של הביצים אצלו והוא ענה לי שיש לו שבע ביצים לתרום לי. אמרתי לפני שאני הולך עם הקערה להביא ביצים מרחב ג' אני יעבור דרכו. ואשנור כעני את השבע ביצים.

ועברתי ליד המכולת שאנחנו כל היום מנסים להשיג ממנה ביצים ואמרתי אולי מכאן תבוא הישועה. ושאלתי את בעה"ב האם יש לי ביצים, והוא שאל מי אתה אמרתי לו שאני מיש שחיפש כל היום ביצים ואמרו לו תבוא עוד מעט ולבסוף נגמר....

הוא ענה לי שמרות שבדרך כלל הוא נתן רק חצי תבנית הפעם אני יתן לך תבנית שלימה.

וכמובן ששלמתי ולקחתיה לבתי בשמחה והודאה לה על שחשך לי זמן יקר.

וכמובן שמדי התקשרתי לכולם ולומר להם שאני לא מגיע ושכבר הגשתי ביצים.

[במאמר מוסגר בזמן שכולם דואגים איך להשיג ביצים וכו"ב אני מכיר יהודי שאינו כל כך בריא בנפשו, ומה שמענין שדווקא לו ה' דאג לביצים לחג בשפע עד כדי כל שחודש לאחר החג היה לו כמה תבניות לתרום לאיזה בית מדרש פה באשדוד מרחב כל

והייתי אך ה' דואג לכל חי שבזמן שלכולם אין ביצים ה' דואג עבורו שיהיה לו יותר מסלם]. (מפי בעל המעשה הרב פנחס זרביב שליט"א)